

Corporate governance

A felelős társaságirányítás
jelenkori dimenziói

AUER ÁDÁM

dialóg Campus

Auer Ádám

CORPORATE GOVERNANCE

A felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói

Auer Ádám

CORPORATE GOVERNANCE

A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS
JELENKORI DIMENZIÓI

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében került kiadásra.

Szakmai lektor:

Prof. Dr. Papp Tekla
egyetemi tanár

© Dialóg Campus Kiadó, 2017

© A szerző, 2017

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	11
ELŐSZÓ (Prof. Dr. Csehi Zoltán)	13
BEVEZETÉS	15
I. A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS FOGALMA	19
1. A szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok	23
2. A szabályozott piacon nem jegyzett gazdálkodó szervezetek	23
3. Az állami, önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek köre	25
4. A corporate governance és a corporate social responsibility kapcsolata	26
5. Az elemzés tárgya és módszerei: metodika	29
II. A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS JOGI DIMENZIÓJA NEMZETKÖZI SZINTEN	33
1. Az OECD felelős társaságirányítással kapcsolatos tevékenysége	33
1.1. Az OECD felelős társaságirányítási alapelvei	35
1.1.1. A részvényesekhez kapcsolódó ajánlások	36
1.1.1.1. A részvényesi pozíció	37
1.1.1.2. Információs jogok, információáramlás	39
1.1.2. A társaság érintettjei (stakeholder)	40
1.1.3. Az információk nyilvánosságra hozatala és a transzparencia követelménye	40
1.1.4. A board kötelezettségei	41
1.1.5. Az OECD ajánlásainak értékelése	42
1.2. A multinacionális vállalatokra irányadó OECD-ajánlások	42
1.3. Az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek	44
2. A Világbank-csoport felelős társaságirányítási politikája	45
III. A CORPORATE GOVERNANCE REGIONÁLIS SZINTJE – AZ EURÓPAI UNIÓ	47
1. A felelős társaságirányítás az Európai Unióban – két akcióterv	47
1.1. A 2006/46/EK irányelv – a felelős vállalatirányítási jelentés közzététele	51
1.2. 2007/36/EK irányelv	52
1.3. A gazdasági társaság irányítási rendszere – a szupranacionális társasági formák	53
1.3.1. A dualista irányítási rendszer	54
1.3.2. A monista irányítási rendszer	55
1.3.3. Európai irányítási rendszer?	56
1.4. A szervezetrendszerre vonatkozó ajánlások	58
2. Az Európai Unió felelős társaságirányítási koncepciója 2010 után	59
2.1. A pénzügyi intézmények a felelős társaságirányítás tükrében	59

2.2.	Zöld könyv a felelős vállalatirányítás uniós kereteiről	60
2.2.1.	Az igazgatóság szerepe	61
2.2.2.	A részvényesek helyzete	61
2.2.3.	A felelős társaságirányítási nyilatkozat	62
2.3.	Az Európai Bizottság 2012-es Akcióterve	63
2.4.	A Bizottság ajánlása a felelős vállalatirányítási nyilatkozat minőségének javításáról	64
3.	Összegzés	65
IV.	A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS TAGÁLLAMI SZINTJE	67
1.	Az angol felelős társaságirányítás kialakulása	68
1.1.	A Cadbury-jelentés	68
1.2.	A felelős társaságirányítási kódexek fejlődése	69
1.3.	A felelős társaságirányítás jogszabályainak második hulláma	70
1.4.	A UK Corporate Governance Code rendszere	71
1.5.	A felelős társaságirányítással kapcsolatos közzétételi kötelezettségek	72
1.6.	A brit corporate governance rendszer jellemzői	73
2.	A corporate governance Németországban	74
2.1.	A Deutscher Corporate Governance Kodex előkészületei	75
2.2.	A Deutscher Corporate Governance Kodex fejlődése	76
2.3.	A német kódex szerkezete	77
2.4.	A felelős társaságirányítási jelentés közzététele	79
2.5.	A német kódex jogi minősítése	80
3.	A brit és a német rendszer hasonlóságai és különbségei	82
V.	A FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS KELET-KÖZÉP-EURÓPA EGYES ÁLLAMAIBAN	85
1.	Ausztria	86
2.	Szlovákia	89
3.	Románia	89
4.	Szerbia és Horvátország	90
5.	Szlovénia	92
6.	Lengyelország	93
7.	Magyarország	94
8.	Kelet-Közép-Európa corporate governance szempontból	95
VI.	A MAGYAR FELELŐS TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁSI AJÁNÁSOK RENDSZERE, ÉS 2010–2012 KÖZÖTTI GYAKORLATA	99
1.	A részvényesi joggyakorlásra irányadó ajánlások	102
1.1.	Általános elvek	102
1.2.	A közgyűlés összehívása	104
1.3.	A közgyűlés lebonyolítása	108
1.4.	Összegzés	111
2.	Az igazgatóság/igazgatótanács szerepe és feladatai	111
2.1.	Az ügyvezetés feladatai	112
2.2.	Ügyrendi rendelkezések	114

2.3.	Az igazgatóság és a felügyelőbizottság összetétele és tagjai	115
2.3.1.	Az ügyvezetés kialakítása	116
2.3.2.	A testület személyi összetétele	116
2.3.3.	A függetlenség kérdése	117
2.3.4.	Összeférhetetlenségi szabályok és bennfentes kereskedés	119
2.4.	A testületek munkájának értékelése és javadalmazása	120
2.4.1.	A javadalmazás kialakítása	121
2.4.2.	A javadalmazás összetétele	121
2.5.	A belső kontroll rendszere és a kockázatkezelés	123
2.5.1.	A belső kontroll felépítése	123
2.5.2.	A kockázatkezelési tevékenység kidolgozása	124
2.5.3.	A kockázatkezelés ellenőrzése	126
2.6.	A könyvvizsgálóra vonatkozó rendelkezések	127
2.7.	Összegzés	128
3.	A társaság bizottságai	128
3.1.	A bizottsági rendszer	130
3.2.	A bizottságok tagjai	130
3.3.	A bizottságok ügyrendjére irányadó követelmények	131
3.4.	Az audit bizottság	132
3.4.1.	Az audit bizottság összetétele, feladata és működése	132
3.5.	A jelölőbizottság	133
3.5.1.	A bizottság összetétele és feladatai	134
3.6.	A javadalmazási bizottság	135
3.6.1.	A bizottság összetétele és feladatai	135
3.7.	Összegzés	137
4.	Átláthatóság és nyilvánosságra hozatal	137
4.1.	A transzparens működés szervezeti követelményei	139
4.2.	A társaság által közzéteendő adatok	141
4.3.	Speciális közzétételi szabályok	144
4.4.	Összegzés	145

VII. VISZONYÍTÁSI PONTOK A FELELŐS

TÁRSASÁGIRÁNYÍTÁS DOGMATIKAI KÉRDÉSEI KÖRÉBŐL

1.	A felelős társaságirányítási szabályok jogi minősítése és megszegésük jogkövetkezménye	149
1.1.	A Ptk. III. könyvének diszpozitív főszabálya	150
1.1.1.	A Ptk. 3:4. § értelmezésével kapcsolatos problémák	152
1.1.2.	A Ptk. jogértelmezési kérdésein kívüli szempontok	154
1.1.3.	A diszpozitivitás és a kógencia kizárólagossága?	155
1.1.4.	A törvénytől való eltérés lehetősége és a cégnyilvánosság	157
1.1.5.	A diszpozitivitás előzményei a kereskedelmi kódexekben	158
1.1.5.1.	1988. évi VI. törvény és gyakorlata	159
1.1.5.2.	Az 1997-es és 2006-os társasági törvények	161
1.1.6.	A diszpozitív főszabály és a comply or explain-elv	164
1.2.	A felelős társaságirányítási rendelkezések és a felelős	

társaságirányítási jelentés jogi minősítése	165
1.2.1. A corporate governance-szabályok jogi jellege	165
1.2.2. A német felelős társaságirányítás a jogalkalmazásban	166
1.2.3. A felelős társaságirányítási jelentés a magyar jogszabályok szerint	170
1.2.3.1. Az FTA helye a jogszabályok között	170
1.2.3.2. A felelős társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos bírói gyakorlat	173
1.3. A felelős társaságirányítás mint jogalkalmazási eszköz?	175
2. A felelős társaságirányítás hatása a jogi személyek elméletére	176
2.1. A jogi személyek elméletéről és ismérveiről általában	177
2.2. A felelős társaságirányítás kapcsolódása a jogi személyek kritériumaihoz	181
2.2.1. A tulajdoni elkülönülés elvének többletkritériumai	181
2.2.2. Az állandó szervezet kritériuma felelős társaságirányítási szempontból	183
2.2.2.1. Az érdekek megfelelő kiegyenlítése	184
2.2.2.2. Ellenőrzés a társaságon belül	185
2.2.3. A jogi személyek és a transzparens működés kritériuma	186
2.3. A corporate governance jogi személyekbe építésének hatása	188
3. A corporate governance alkotmányjogi kapcsolódásai	190
3.1. A felelős társaságirányítás az alapjogok kereszttetszetében	191
3.2. A tulajdonhoz való jog kérdése a társasági joggal kapcsolatban	192
3.3. A tulajdonhoz való jog a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában	194
3.4. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a társasági törvényekkel kapcsolatban	196
3.4.1. A tagsági jogok minősítése és a tulajdonhoz való jog korlátozása	198
3.4.2. A részvénykönyv nyilvánosságára vonatkozó szabályok alkotmányossága	199
3.4.3. A részvény átalakításának speciális szabályai	200
3.5. Az Alaptörvény tulajdonjogi klauzulája	201
3.5.1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata az Alaptörvény hatályba lépését követően	203
3.6. Következtetések a felelős társaságirányítás alkotmányosságát illetően	205
VIII. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK	209
1. Az OECD és az Európai Unió	209
2. A tagállami corporate governance tendenciái	210
3. Felelős Társaságirányítási Ajánlások – de lege ferenda	212
4. Jogszabálytani következtetések	213
5. A felelős társaságirányítás kapcsolata a jogi személyek kritériumaival	214
6. Alkotmányos corporate governance?	216
7. Végkövetkeztetések	217

IX. ADAM AUER: GEGENWÄRTIGE DIMENSIONEN**DER CORPORATE GOVERNANCE** 219**I. Der Begriff Corporate Governance** 219**II. Forschungsmethoden** 220**III. Die Ergebnisse der Untersuchung** 222

1. Die Strategie der internationalen Organisationen 222

2. Die Tendenzen der Vergleichsuntersuchungen
der Corporate Governance der Mitgliedstaaten 2233. Ungarische Empfehlungen zur Corporate Governance (FTA) –
de lege ferenda 224

4. Folgen der Rechtsvorschriften 225

5. Die Verbindung der Corporate Governance mit Kriterien
der juristischen Person 226

6. Verfassungsgemäße Corporate Governance 227

X. BIBLIOGRÁFIA 229

1. Felhasznált felelős társaságirányítási jelentések 229

1.1. Részvény A szekció 229

1.2. Részvény B szekció 229

2. Felhasznált szakirodalom 230

Rövidítések jegyzéke

Abs.	bekezdés
AG	Die Aktiengesellschaft (folyóirat)
Akcióterv, 2003	Az Európai Unió Cselekvési terve: A társasági jog modernizációja és a corporate governance javítása az Európai Unióban, Brüsszel, 2003.
Akcióterv, 2012	Cselekvési terv: Európai társasági jog és vállalatirányítás – a részvényesek nagyobb szerepvállalását és a fenntartható vállalatokat szolgáló modern jogi keret, Strasbourg, 2012.
BB	Betriebs-Berater (folyóirat)
BDT	Bírósági Döntések Tára
BH	Bírósági Határozatok
CG Zöld könyv	Zöld könyv – a felelős vállalatirányítás uniós keretei, Brüsszel, 2011. 04. 05.
Ctv.	2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
DCGK	Deutscher Corporate Governance Kodex
Feedback	Feedback Statement Summary of responses to the Commission Green Paper on The EU Corporate Governance Framework Brussels, 15 november 2011.
FTA	Felelős Társaságirányítási Ajánlások
FTA A	Felelős Társaságirányítási Ajánlások (ajánlás)
FTA J	Felelős Társaságirányítási Ajánlások (javaslat)
FTA M	Felelős Társaságirányítási Ajánlások (magyarázat)
FVA	Az MNV Zrt. Felelős Vállalatirányítási Ajánlásai
Gt.	2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
NZG	Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht (folyóirat)
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
RdW	Österreichisches Recht der Wirtschaft (folyóirat)
Rn	bekezdésszám
SE	európai részvénytársaság
SE-rendelet	A Tanács 2157/2001/EK rendelete (2001. október 8.) az európai részvénytársaság (SE) statútumáról
SE-törvény	2004. évi XLV. törvény az európai részvénytársaságról
Szt.	2000. évi C. törvény a számvitelről
ZGR	Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht (folyóirat)
ZHR	Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht (folyóirat)
ZIP	Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (folyóirat)

Előszó

Kedves Olvasó!

Auer Ádám könyve a felelős társaságirányítás gondolatiságával ismertet meg bennünket és szisztematikusan vezeti be az olvasót a *corporate governance* világába. A „felelős társaságirányítás” napjainkban lassan már divatos témának tűnik, de lényegében a szélesebb értelemben vett társasági jog egy sajátos nézőpontú vizsgálatáról van szó. Eredeti értelmében a *corporate governance* arra kereste a választ, hogy ki vagy ténylegesen kik irányítják a nagy tőzsdei vállalatokat és miként ellenőrizhető a menedzsment. Milyen elvek mentén születnek meg a társasági döntések és mi a szerepük a részvényeseknek, társasági szerveknek, akiknek a jog csak egy-egy részfeladatot, tehát szűk hatáskört biztosít a társaság irányításának a befolyásolásában, ellenőrzésében? Vajon a rövid távú spekulánsok vagy a hosszú távra tervező befektetők, esetleg a hitelminősítő cégek iránymutatásai és döntései azok, netalán egyéb tényezők, amelyek a társaságok irányítását érdemben befolyásolják? Miként és hogyan ellenőrizhető a vállalat irányítása a döntések meghozatalában és végrehajtásában? A könyv központi kérdése, hogy mi is a társasági jog valódi célja, kiknek az érdekeit kell a társaság döntéseinek előkészítésénél és meghozatalánál figyelembe venni? A tulajdonosokét? Az alkalmazottakét? Vagy még szélesebb érdekkörökre kell tekintettel lennünk, a társaság szerződéses partnereire vagy netalán az adott ország gazdasági stratégiájára? Ilyen, és ehhez hasonló kérdések merülnek fel a felelős társaságirányítás kapcsán, melyeket a szerző kellő szabatossággal és jó arányérzékkel fejt ki. A könyv a felelős társaságirányítás nemzetközi gyakorlatát és irodalmát ismertetve, a külföldi szabályozások és európai uniós kísérletek elemeiből táplálkozik, amelyek együttese új nézőpontot és új szemléletet visz a társasági jog eddig ismert magyar irodalmába.

A könyv nem pusztán jogtechnikai értekezés, hanem a jog tudományának értékes gyümölcse is, egyúttal adalék a jogi személyhez kapcsolódó elméletekhez, kiter továbbá a társasági jog és alkotmányjog kapcsolódási pontjainak a modern szempontjaira.

A fiatal, tehetséges szerző könyve a modern magyar jogtudomány Papp Tekla által vezetett műhelyében készült, amely méltó helyet érdemel a modern társasági jogi irodalom értékes művei közt.

Tisztelettel:
Prof. Dr. Csehi Zoltán
egyetemi tanár
az Európai Unió Törvényszékének bírása

Családomnak

Bevezetés

Minden korban vannak olyan témák, amelyek a kutatások centrumába kerülnek, s talán azt is nehéz megmagyarázni, hogy egyes témák miért is tartanak számot ilyen fokú közérdeklődésre a tudományos, szakmai közéletben. Mindenesetre nem tévedünk, ha azt állítjuk: a felelős társaságirányítás (*corporate governance*) ma a társasági jog egyik központi kérdésköre; az erre irányuló kutatások eredményeképpen a társasági jog más megvilágításba került, s ennek következtében akár paradigmaváltás előtti helyzetben is lehetünk, ha ez az új szemlélet beépül a társasági jogi gondolkodásba.

A felelős társaságirányítás (*corporate governance*, vállalatkormányzás, vállalatirányítás) szabályozásának kiindulópontja és központi kérdése, hogy a gazdasági társaságok szervezete hogyan működik, milyen kontroll-lehetőségek vannak; a társasági jog pedig a szabályozás módját vizsgálja. Ha a kötet bevezetőjében azt rögzítjük, hogy a *corporate governance* legfeljebb jogi megközelítésből tűnik újnak, akkor rögtön magyarázatot kell adnunk erre a paradoxonra.

A társaságok működésének vizsgálata tudományosan talán lehetetlen, ugyanis az elemzést számos tényező nehezíti. Véleményem szerint helytálló megállapítás, hogy egy gazdasági társaság működését pusztán a jogszabályok alapján vizsgáló értekezés nem vezethet érdemi eredményre. A működés beható megismeréséhez a társasági szerződés, a belső szabályzók, a társasági határozatok szolgálhatnak forrásul, és ezek is csupán azt az alaphalmazt képezik, amely írásos formát ölt, és nem veszi tekintetbe mindazon szokásokat, egyedi döntéseket és az üzleti környezetet, amely egy társaság működését megismerhetővé teszi. Természetesen az előbbi feltételeknek lehetetlen megfelelni, hiszen kívülállóként egyetlen társaságot sem ismerhetünk meg, ha pedig igen, akkor tudományos eredményre nem juthatunk, mert egy társaság ismerete vajmi kevés általános következtetés levonását engedi meg.

A magánjog a félrevezető eredmények elkerülése végett a gyakorlat megismerésében hagyományosan – és nézetem szerint tudatosan – támaszkodik a bírói gyakorlatra. A judikatúra ugyanakkor szintén megtévesztő, mert a bírói ítélet alapja egy olyan jogkérdés, amelynek eldöntését a felek a bíróságra bízták. Kijelenthető, hogy a bírósági ügyek nem dogmatikai kérdések megválaszolására születnek, noha hozzájárulnak ahhoz. Tovább árnyalja a problémát az ítéletek megismerhetősége, azaz hogy mely döntések ismerhetők meg hiteles forrásból, és milyen terjedelemben. Hozzá tartozik ehhez a választottbírói intézményrendszerben keletkezett ügyek elérhetősége, elérhetetlensége is, amely további problémákkal szembesíti a kutatót.

A joggyakorlat vizsgálata mellett segítségünkre lehet a *corporate governance*-t különböző szempontokból tárgyaló szakirodalom (különösen a nemzetközi közgazdaság-tudományi, jogtudományi), amellyel szintén nehézségeink adódnak. A *corporate governance* irodalma a jelenlegi méreteit tekintve áttekinthetetlen – ennek oka a témakör életre hívását kiváltó vállalati botrányok világszerte elterjedt jelensége. Ma a társasági jogi nemzetközi, európai szakirodalomban a *corporate governance* irodalma szinte napról napra

exponenciálisan növekszik, s ez módszertanilag kiválasztási, szelektálási szempontok kidolgozását vonja maga után.

A fentiekben a gazdasági társaságok működésének kontrollálását határoztuk meg a vizsgálat tárgyaként, így rögtön adódik a kérdés, hogy mi az újdonság a *corporate governance*-ben? A rendelkezésre álló menedzsmenttudományi eredmények, gazdaságtudományi axiómák ezeket a problémákat érzékletesen orvosolják, sokszor hathatós alternatívát nyújtanak a felmerült gondok megoldására is. Ami a felelős társaságirányításban új, az a jogi szabályozás ténye. Azaz nem a különböző menedzsmenttechnikák alkalmazása, a jó gyakorlatok terjesztése az eszköz, hanem ezen irányítási, ellenőrzési cselekmények jogi szabályozása. Ennél a pontnál szintén okkal vizsgáljuk, hogy a tőzsde által kibocsátott, önkéntesen követett irányítási ajánlásokat tartalmazó kódexről készült megfelelőségi nyilatkozat mennyiben felel meg a jogi szabályozás viszonylag kidolgozott jogdogmatikai feltételeinek.

A jogi szabályozás másik árnyalando tényezője a jogalkotó, szabályalkotó azonosítása. A mai kereskedelemben újfent ténykérdés a multinacionális vállalatok térnyerése, az sem meglepő, hogy egyes társaságok éves nettó árbevétele meghaladja a fejlettebb nemzetállamok GDP-jét is. Az ilyen társaságok (konszernek, szerződéses kapcsolatok) feletti jogi kontroll kialakítása nehéz, és ez a téma szintén nem a *corporate governance* sajátja.

A felelős társaságirányítás újdonsága elsőre egyszerű tudományos feladatot jelenthet: annyira új, hogy ezt csak önmagában lehet feldolgozni. Véleményem szerint az ilyen kutatás egy-egy jogi jelenség leíró jellegű elemzéséhez vezet, továbbá egy jogintézmény elszakítása a hazai viszonyoktól közismerten „*legal transplant*”-ot eredményez. A téma kutatása során szembesültem azzal, hogy nemhogy nem lehet kiszakítani ezt a területet a magánjog klasszikus vizsgálódásai közül, hanem csakis abban értelmezhető. A kutatást ez szükségképpen komplexebbé teszi, maga után vonva azt, hogy a kutatás tárgya interdiszciplináris lesz, azaz eredendően csak egy-egy aspektust vizsgálhatunk, s ez eleve korlátozott tudományos eredményekkel jár. Az interdiszciplinaritás a tudományos kutatásban a hatáskör és illetékesség hiányának megállapításával azonos, és ezt elkerülendő a kötet átlépi a jogági, jogterületi korlátokat, mert enélkül a vizsgálat egyoldalú maradt volna.

A fenti megállapításokat figyelembe véve a könyv tartalmilag három egységből áll. Az első részben a felelős társaságirányítást és határterületeit definiáljuk, majd a további fejezetekben az irányadó és releváns nemzetközi normákat elemezzük. A kötet második tartalmi egysége vizsgálja a magyar tőzsdei felelős társaságirányítási ajánlásokat, valamint a fellelhető társaságirányítási gyakorlatot, amelynek tükrében megfogalmazzuk *de lege ferenda* javaslatainkat. A harmadik tartalmi egység klasszikus magánjogi dogmatikai elemzéseivel túlmutat a *corporate governance* alapkérdésein, az utolsó alfejezet pedig alkotmányjogi vizsgálatot tartalmaz.

A *corporate governance* nézetem szerint alapvetően a piaci visszaélésekre adott válaszreakció, amely a társaságok működése során a jogalkotás hatókörébe korábban nem vont, új jogi tények/érdekek jogi szabályozását jelenti. A kötet egyes fejezetei mutatják be, hogy milyen indokokkal, milyen tényeket, érdekeket és milyen módon szabályoz.

A kötet jelentős részben a 2013-ban megvédett PhD-értekezésem alapján, elkészülteért köszönettel tartozom a családomnak és a témavezetőmnek, Papp Tekla professzor asszonynak, akinek sikerült az ötletek megvalósításában helyes és arányos útra terelnie, és folyamatos kritikái gondolkodásra ösztönöznie. Ezúton is köszönöm az észrevételeket, a doktori eljárásban megismert véleményeket és az önzetlen segítséget Bakos-Kovács

Kittinek, Balásházy Máriának, Barta Juditnak, Csehi Zoltánnak, Kecskés Andrásnak, Kiss Györgynek, Lenkovics Barnabásnak, Menyhárd Attilának, Patyi Andrásnak, Szikora Veronikának, Téglási Andrásnak, Trócsányi Lászlónak és Vecsey Márknak.

Budapest, 2016. november 8.

Auer Ádám

„Ha egy pár évet veszünk össze, akkor jobb ha minden mozdulatlanul áll meg, ha egy fertály vagy fél évszázadra tekintünk, akkor változás kell. A' kérdés csak az: mi kívánatosb, rövid vagy hosszú időre való ész 's abbul származó pillantati vagy tartós jólét?”

*Széchenyi István**

* A kötetben szereplő idézetek funkcióját kitűnően magyarázza Esterházy Péter: „Idézni nem lustaság, hanem belépés a tradícióban, nem hagyománytisztelet, hanem hagyományhasználat, ami a tisztelet maga.”

I. A felelős társaságirányítás fogalma

A gazdasági életben ciklikusan bekövetkező, eltérő intenzitású fordulatok a jogrendszerben is okozhatnak olyan mértékű változásokat, amelyek már megszilárdult jogintézményeket törhetnek ketté, vagy megoldottnak hitt kérdések újragondolására ösztönözhetnek. A corporate governance az 1990-es években jelent meg, térhódítása kimutatható nemzetközi, valamint nemzeti szinten is, és a hatályos társasági és tőkepiaci jogszabályokat is érinti. Tágabb értelemben véve azonban a társaságirányítás kérdését illetően a corporate governance igénye sokkal korábban jelent meg. Az Amerikai Egyesült Államokban 1932-ben *Berle és Means* könyvében tudományos vizsgálat tárgyát képezte a társaságot irányító testület és a részvényesek érdekeinek elkülönülése, a különböző érdekek artikulálása.¹ Már a XX. század első harmadában tudományos vita folyt *Berle és Dodd* professzorok között arról, hogy a társaság ügyvezetését ellátó testületnek kizárólag csak a részvényesek érdekeit, vagy más szempontokat is figyelembe kell-e vennie.² A társaságirányítás problémája az Amerikai Egyesült Államokból elindulva régóta tárgya a gazdasági társaságok, vállalatok elemzésének.³

Az 1990-es évek eleje óta azonban még inkább előtérbe került a corporate governance tematikája, amelynek okai a világ számos területén bekövetkezett vállalati botrányokra, visszaélésekre vezethetők vissza.⁴ Álláspontunk szerint a felelős társaságirányítás ezek után már nem elméleti megalapozások versengése, hanem normatív tartalommal rendelkező területe a társasági jogi gondolkodásnak.⁵

A jelentősebbnek tekinthető felelős társaságirányítási normaanyagok közül a brit Cadbury-jelentés kiváló oka a Coloroll, illetve a Polly Pack cégek visszaélései,⁶ az OECD corporate governance ajánlásainak előzménye az ázsiai tőzsdeválság,⁷ az Amerikai Egyesült

¹ Adolf A. BERLE, Gardiner C. MEANS: *The Modern Corporation and Private Property*, MacMillan, New York, 1932.

² Andrew CLARKE: *The Models of the Corporation and the Developement of Corporate Governance*, Corporate Governance, eJournal: www.epublications.bond.edu.au/cgej/2

³ Klaus J. HOPT: *Die rechtliche Rahmenbedingungen der Corporate Governance*. Peter HOMMELHOFF, Klaus J. HOPT, Axel v. WERDER: *Handbuch Corporate Governance – Leitung und Überwachung börsennotierten Unternehmen in der Rechts- und Wirtschaftspraxis*, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2003, 29–51, 30.

⁴ Gerald SPINDLER: *Scandlas, Regulation, and Supervisory Agencies* = Klaus J. HOPT, Eddy WYMEERSCH, Hideki KANDA, Harald BAUM: *Corporate Governance in Context Corporations, States, and Markets in Europe, Japan and the US*, Oxford UP, Oxford, 2005, 105–117, 106. Az egyes vállalati botrányokhoz lásd KECSKÉS András: *Az Enron botrány és az üzleti jog rohadt almái*, Magyar Jog, 2009/6, 429–440. Uő.: *Befektetővédelmi reformok az Egyesült Államokban és Európában*, Magyar Jog, 2009/5, 298–307.

⁵ A paradigmaváltás előtti állapotot mutatja Ronald J. GILSON cikke: *From Corporate Law to Corporate Governance* ECGI Working Paper 324/2016.

⁶ Christine A. MALLIN: *Corporate Governance*, Oxford UP, Oxford, 2008, 27.

⁷ Thomas CLARKE: *International Corporate Governance – a comparative approach*, Routledge, Abingdon, New York, 2007, 244.

Államokban hatályba léptetett Sarbanes–Oxley Act közvetlen előzménye pedig az Enron vállalat anomáliái voltak.⁸

A nemzetközi vállalati botrányok szele nem került el hazánkat sem. Az 1990-es évek második felében a nyugati eseményekhez hasonló visszaességek történtek a *Postabanknál* is. Az 1988-ban alapított Postabank és Takarékpénztár Rt. lakossági bankként indult, azonban már 1992-re kétes követelésállományt halmozott fel. Az 1990-es évek közepén elterjedt a hír, hogy a bank vezérigazgatója érdemi tulajdonosi ellenőrzés nélkül hoz döntéseket, a botrány kirobbanásáig pedig szinte annulálódott a tagság befolyása.⁹ A társasággal kapcsolatban felmerült a kreatív könyvelés gyanúja is, ugyanis a rossz portfóliót látszólag semlegesnek helyezték el a bank könyveiben. A történet okozata az 1997-ben kitört betétes pánik volt, amelynek során az ügyfelek pár nap leforgása alatt kivették betétjeiket a bankból, amelynek tőkehiányát több, jelentős állami konszolidáció sem tudta pótolni, végül egyesült az Erste Bankkal, és ezzel önálló jogi személyisége megszűnt.

A botrányt követő büntetőeljárásban több visszaessésre is fény derült. A bank a hiányzó tőkéjét alárendelt kölcsöntőkével rendezte, tehát lényegében saját magának nyújtott hitelt. A bank vezetői többek között a pénzügyi tevékenységről, valamint a hitelintézetekről szóló törvényt szegték meg, azaz nem a megfelelő gondossággal és a szükséges szakértelemmel jártak el.¹⁰ A vád alapján nem képeztek céltartalékot, illetve a tőkemegfelelési mutató több éven keresztül nem felelt meg a jogszabályokban előírtaknak. Mindezekkel a cég vezetése megtévesztette a társaság tagjait, valamint a bankfelügyeletet. A több mint tíz évig húzódó büntetőeljárás végeredményeként a vezetőket pénzbüntetésre ítélték, ellenben az állam által a könyvvizsgálókkal szemben indított kártérítési keresetet a bíróság elutasította.¹¹

A társaságokkal kapcsolatos botrányok kirobbanásának következményeként többféle jogi reakció is megfigyelhető. A *Sarbanes–Oxley Act* erőteljes törvényi szigorítást eredményezett,¹² míg ezzel szemben – elsősorban az OECD és Nagy-Britannia nyomán – önszabályozó rendszerek jöttek létre, amelyek a jogszabályi szigorítások helyett – a tőzsde és más szakmai bizottságok közreműködésével – ajánlásokat és javaslatokat tettek közzé a társaságirányítás fejlesztése érdekében. A magyar szabályozás is ebbe a vonulatba tartozik, a Budapesti Értéktőzsde 2004-ben alkotta meg a Felelős Társaságirányítási Ajánlásokat.

A különféle jogi szabályozások célja nem más, mint a vállalati botrányok megelőzése, a rossz döntések lehetőség szerinti kiküszöbölése. E feladat jog általi kezelése eredendően korlátozott, hiszen a jog csak egy eszköz, nem önmagáért való, így a normatív szabályozás helyének és helyes arányának megtalálása jelentős kihívás. A kötet társasági jogi nézőpontból kiindulva vizsgálódik, arra a kérdésre keresve a választ, hogy vajon a társasági jog képes-e, és ha igen, milyen módon és mennyiben ellátni, elérni ezeket a feladatokat és célokat?

⁸ KECSKÉS András: *Felelős társaságirányítás (corporate governance)*, HVG-ORAC, Budapest, 2011, 119.

⁹ VAJDA Éva: *Indul a Postabank-per: Princz, a derék katona*, Magyar Narancs, 2004/44.; ÓSZABÓ Attila, SIPOSS Zoltán, VAJDA Éva: *Bank bán*, Élet és Irodalom 2003/11., PERCZEL Tamás: *Posta(va)bank*, Élet és Irodalom, 2003/11.

¹⁰ BOGÁR Zsolt: *A Postabank-per: Felszíni fejtés*, Magyar Narancs, 2005/2.

¹¹ *Felborult a Postabank-maci, de olcsón megúsza*: www.mfor.hu/cikkek/A_Postabank_maci_elbukott_de_olcson_megusza.html

A magyar vállalati szférában a Postabank-botrányt követően is több negatív eset történt, példának okáért említhetjük a BKV Zrt. vagy az MVM Zrt. körüli visszaesséseket; valamint a jelentős állami konszolidációt igénylő Dunafer Zrt., Kométa Zrt., Questor Zrt. ügyeit.

¹² A törvényt részletesen elemzi KECSKÉS: *i. m.* 120–144.

A felelős társaságirányítás (corporate governance) nem kizárólag jogtudományi probléma, ahogy a legtöbb társadalmi jelenség sem szorítható be egyetlen diszciplínába. A jogtudományi kérdéseket elsősorban a szabályozás oldaláról tehetjük fel, azaz a jogi problémát a szabályozás szükségességében kereshetjük. A társaságirányítási folyamatokra, szervezetekre, szereplőkre irányadó jogi szabályok szükségességének felismerését a – fentebb már érintett – vállalati botrányokra vezethetjük vissza. Ettől függetlenül a szervezetekkel, a vezetéssel foglalkozó szakirodalom korábban is behatóan tárgyalta a társaságirányítási problémákat, tendenciákat. Chikán Attila megfogalmazása szerint „a vállalatkormányzás (corporate governance) feladata, hogy olyan intézményeket és mechanizmusokat építsen ki, illetve működtessen, amelyek a vállalaton belüli szereplők céljainak összehangolását, a közösen elfogadható működési normák és teljesítménycélok kialakítását, a külső érintettekkel való kapcsolatok irányítását, a működés ellenőrzését és értékelését végzik”.¹³ A vállalatkormányzás a nagyobb társaságoknál tölt be hangsúlyos szerepet,¹⁴ a különböző modellekre az adott ország jogi szabályozása és kulturális hagyományai hatnak markánsan.¹⁵ A corporate governance a vállalatgazdaságtan mellett a vezetéstudomány egyik kiemelt kutatási területe.¹⁶

A közgazdaságtudományi szakirodalomból továbbá ide kapcsolható Kornai János puha költségvetési korlát elmélete, miszerint az állam gazdaságba való beavatkozása kritikus abban az esetben, ha egy társaság megszűnése fenyeget. Az állam ekkor a költségvetés terhére, különböző eszközökkel (fiskális, hitelezéshez kapcsolódó, vegyes megoldásokkal) segítséget nyújt, amelynek eredményeként a társaság megmenekül, és végül nem szűnik meg. Ez arra a helyzetre utalt, amikor egy állami vállalat képes volt a tartós veszteség ellenére is életben maradni, mivel az állam újra és újra segítséget nyújtott számára. Meg kell jegyezni, hogy Kornai János nem egyetlen kimentés kapcsán alkalmazta ezt a fogalmat, hanem akkor, amikor az visszatérő gyakorlattá válik, és a gazdasági vezetők eleve arra számítanak, hogy a veszteség ellenére kimentik őket. E mechanizmus, miszerint ilyen mentőakciók hajthatók végre az állami, központi költségvetés terhére, háttérbe szoríthatja azt a fajta szemléletet, hogy a társaság rentábilis gazdasági modell szerint működjön.¹⁷ Ilyen figyelhető meg a bankok 2008-as pénzügyi válság kirobbanásának idején való kimentésekor, de a Postabank-botrányt is eredendően ily módon kezelték, az utóbbi időben pedig a Questor-ügyben merült fel az állami kisegítés lehetősége. Amennyiben a vállalat működése során kezelni tudja a társaságirányítási problémákat, vagy a jogi szabályozás segítségével képes akár megelőzni ezek kialakulását, akkor elkerülhető a puha költségvetési korlát alkalmazása.

¹³ CHIKÁN Attila: *Vállalatgazdaságtan*, Aula Kiadó, Budapest, 2008⁴, 47.

¹⁴ Uo.; OSZVALD Éva: *A japán vállalatirányítás (corporate governance) átalakulása*, MTA KRTK Műhelytanulmányok, MT-DP-2013/7, 5.

¹⁵ CHIKÁN: i. m. 47., OSZVALD: i. m. 5.

¹⁶ DOBÁK Miklós, ANGYAL Zsuzsanna: *Vezetés és szervezés*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016, 117–121.; ANGYAL Ádám: *Vállalati kormányzás (corporate governance)*, Aula Kiadó, Budapest, 2001.; ANGYAL Ádám: *Vállalatok társadalmi felelőssége, felelős társaságirányítás (corporate social responsibility)*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.

¹⁷ Összefoglalóan lásd KORNAI János, ERIC MASKIN, GERARD ROLAND: *A puha költségvetési korlát I–II*, *Közgazdasági Szemle*, 51(2004)/7–8, 608–624, 2004/9, 777–809.

A corporate governance kifejezés magyar megfelelője (vállalati kormányzás) véleményünk szerint jogtudományi nézőpontból nem fedi le a fogalom tartalmát. Használatos továbbá a felelős vállalatirányítás megnevezés is, de mivel a „vállalat” kifejezés a hatályos jogi terminológia alapján nem értelmezhető, helyesebbnek véljük a felelős társaságirányítás kifejezés alkalmazását. A magyar elnevezés ugyanakkor nem feleltethető meg teljes egészében a corporate governance tartalmának, mivel a „felelős” jelzővel kapcsolatban nem állapítható meg, hogy az egy jogi felelősséget jelent vagy egy absztrakt kötelezettséget takar, illetve hogy ki és kinek az irányába tartozik felelősséggel. A társaság szó használata szintén félrevezető, ugyanis a corporate governance hatályát tekintve nem feltétlenül csupán a gazdasági társaságokra irányadó, hanem egy szélesebb jogalanyi kategóriára nézve is alkalmazható. A magyar kifejezés utolsó eleme, az „irányítás” sem pontos, mivel a corporate governance területén nemcsak az irányítási, ügyvezetési, hanem az ellenőrzési és szabályozási tevékenység is szerepet játszik.

A corporate governance fordításának nehézségei a felelős társaságirányítás fogalmával kapcsolatban is megfigyelhetők. A felelős társaságirányítás létrejöttének legelső és legeredményesebb állomása a Cadbury Report volt, amely alapján a corporate governance azt a rendszert jelenti, amellyel egy társaságot irányítanak és ellenőriznek.¹⁸

Az OECD által alkalmazott definíció értelmében a felelős társaságirányítás hagyományosan a részvényesek, az ügyvezetés, az ellenőrzés és a stakeholderok közötti jogviszonyok összességét jelenti.¹⁹ A tudományos fogalmakat tekintve megállapíthatjuk, hogy azok követik a szervezetek által közzétett definíciókat.²⁰

A felelős társaságirányítás fogalma tudományos nézőpontból kellően absztrakt, gyakorlati szempontból azonban túlzottan tág teret enged az elemzésnek, mert nézetünk szerint szinte bármely szervezeti viszonyrendszer értelmezhető ebben a keretben. A tág fogalmi keretből adódóan a felelős társaságirányítás jelensége több szegmensben is megjelent. A közvélemény mellett a szakirodalom egy része is különös figyelmet szentel a pénzügyi intézmények (bankok) társaságirányítási problémáira. Elismerve e terület sajátosságait,²¹ úgy gondoljuk, hogy a tevékenységi kör olyan klasszifikációs szempont, amelynek alkalmazásával szinte végtelen elemű csoport jönne létre. Kétségtelen, hogy egyes ágazatokban speciális problémák jelentkeznek, de jelen munkánkban a felelős társaságirányítást jogi szemszögből, absztraktabb szinten elemezzük, és az egyes ágazati (tevékenységi kör szerinti) vizsgálatokat egy későbbi kutatás tárgyaként határozzuk meg.

Álláspontunk szerint ma három területen mutatható ki a corporate governance hatása: a szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok és az állami vagy önkormányzati

¹⁸ „...which companies are controlled and directed” (Cadbury Report 2.1.)

¹⁹ OECD 2015: www.oecd.org/daf/corporateaffairs/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf

²⁰ Thomas CLARKE: i. m. 2.; Axel v. WERDER: *Ökonomische Grundfragen der Corporate Governance* = Peter HOMMELHOFF – Klaus J. HOPT – Axel v. WERDER: *Handbuch Corporate Governance – Leitung und Überwachung börsennotierten Unternehmen in der Rechts- und Wirtschaftspraxis*, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2003, 3–29, 4.); Stefan GRUNDMANN: *Europäisches Gesellschaftsrecht – Eine systematische Darstellung unter Einbeziehung des Europäischen Kapitalmarktrechts*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2011, 209–210.

²¹ Lásd ehhez Marco BECHT, Patrick BOLTON, Ailsa RÖELL: *Why bank governance is different*, Oxford Review of Economic Policy, 2011/3, 437–463.

résztvétellel működő gazdálkodó szervezetek²² körében, valamint egy harmadik kategóriában, amelyhez két irányból – a nonprofit szektor, illetve a szabályozott piacon nem jegyzett gazdálkodó szervezetek felől – közelíthetünk.

1. A szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok

A felelős társaságirányítás kezdetben a tőzsdén jegyzett társaságokra irányadó követelményeket jelentette, alkalmazása azonban a gazdasági szféra más területeire is kiterjedt. A továbbiakban a tőzsdei társaságokra vonatkozó corporate governance követelményeket elemezzük, hiszen a felelős társaságirányítás kialakulása is ehhez a szférához köthető, ezért a téma dogmatikai elemzésének kiindulópontját is ez a szegmens képezi, annál is inkább, mert a fogalom a gazdaság más területein eltérő tartalommal, célokkal és eszközökkel került bevezetésre. Az alábbiakban azonban a vizsgált területen kívüli szegmensek főbb jellemzőit tekintjük át röviden, kitérve a hazai alkalmazás lehetőségeire is.

2. A szabályozott piacon nem jegyzett gazdálkodó szervezetek

A szakirodalom egységesen *non-listed company* névvel illeti ezt a jelenséget.²³ Maga a governance itt három pilléren áll: a magját nyilvánvalóan a társasági jogi szabályozás adja, ugyanilyen jelentősek a működést meghatározó szerződéses mechanizmusok, harmadikként pedig az opcionális modellek jelenlétét kell említeni.²⁴ Ebben a kategóriában szerepel például a *joint venture* szisztéma, a családi vállalkozások, a kockázati tőkével finanszírozott vállalatok köre is. A corporate governance lényegi eleme ebben a szegmensben az opcionális, az alkalmazás lehetősége, ugyanis nem lehet egységes követelményeket megfogalmazni, hiszen ezen társulási, együttműködési formák jogi megítélése is kérdéses.

Az ecoDa (Igazgatók Intézeteinek Európai Szövetsége) dolgozta ki első ízben az e szektort érintő ajánlásait.²⁵ Ebben a dokumentumban lényegében a szervezet felépítésére vonatkozó ajánlások találhatók; például az igazgatóság összetételét és létszámát – egészen az alapítástól a stabil működésig – meghatározó kritériumok, arra is kitérve, hogy mely

²² A gazdálkodó szervezet funkcionális gyűjtőfogalom. Korábban az 1959. évi IV. törvény értelmező rendelkezései között, a 685. § c) pontja állapította meg, hogy mely szervezetek tekinthetők gazdálkodó szervezeteknek. A gyűjtőfogalmat funkcionálisnak tekintjük, mert az egybefoglalt kategóriát több helyen alkalmazta a Ptk. és más jogszabály is, különösen a Cstv. (nem törődve azzal, hogy szinte egyetlen közös jegyet sem találunk tagjai jellemzőiben). Ez a funkcionális fogalom a polgári jogi kodifikáció során eltűnt, és az új Ptk. már nem is tartalmazza. Felmerül a kérdés, hogy mindez eredményezett-e bármilyen változást, amely a gazdálkodó szervezet kategóriáról alkotott véleményt módosíthatná. Ráadásul a Polgári Perrendtartás kisebb módosításokkal átvette a Ptk. korábbi fogalmát, így – bár a jelenleg hatályos Ptk. áthidalta és maga sem használja – a gazdálkodó szervezet kifejezésének funkciója töretlen.

²³ Például Joseph A. McCAHERY, Erik P. M. VERMEULEN: *Corporate Governance of Non-listed Companies*, Oxford UP, Oxford, 2010.

²⁴ McCAHERY, VERMEULEN: *i. m.* 5.

²⁵ EcoDa: *Corporate Governance Guidance and Principles for Unlisted Companies in Europe*: www.ecoda.org/docs/ECODA_WEB.pdf

esetekben kell a feladatokat delegálni.²⁶ Ez az ajánlásgyűjtemény elsősorban a korlátozott tagi felelősségű vállalatokra vonatkozik.²⁷ Ha szűkebben vizsgáljuk a problémát, akkor a gazdasági társaságok oldaláról a korlátozott felelősség sem feltétlenül alkalmazható, mert bár a kft. számszerűleg domináns a gazdasági életben, a közkereseti társaság és a betéti társaság tradicionális szerepe is hozzájárul ahhoz, hogy a gazdasági élet meghatározó társulási formái legyenek. Ezt a szektort nagymértékben jellemzi a modellszabályozás és iránymutatás, amelynek oka véleményünk szerint a tág társasági jogi szabályozás (például a bt. esetében), valamint a viszonylag egyszerűbb jogi konstrukció működtetése, ami miatt nem termelődhet ki a professzionális menedzser ügyvezetés.

Figyelembe kell venni azonban, hogy a *joint venture* vagy más kapcsolatok (például a konzorcium) nem társasági jogi, hanem kötelmi jogi alapokon nyugszanak, és a szervezettség szintjén is megmaradnak kötelemként. Az alcímben alkalmazott gazdálkodó szervezet fogalma igen tág, a használatát véleményünk szerint az indokolja, hogy a corporate governance ezen szegmensében a jogalanyi körre való korlátozás nem lehetséges.²⁸

A *nonprofit szektor* az előzőhöz képest egzaktabb kategóriát jelöl, habár a magyar jogszabályokban nem találunk egy egységes fogalmat erre a jelzőre, csupán tevékenységi szempontból tudjuk megragadni annak a tartalmát.²⁹ Ha kizárólag a corporate governance oldaláról próbálunk vizsgálódni, akkor két tulajdonságot lehet kiemelni: az egyik, hogy nem osztja szét tagjai között a nyereséget, a másik pedig az, hogy rendelkezik valamilyen többé-kevésbé állandó szervezettel, szervezetrendszerrel. Véleményünk szerint ezek együttese teheti lehetővé azt, hogy egyáltalán érdemes felvetni a corporate governance alkalmazásának lehetőségét ezen a területen. A corporate governance-elvek nonprofit szférában való alkalmazásának célja, hogy hatékonyabbá tegye a működést, ebből kifolyólag a szervezetben tud segítséget nyújtani.³⁰ Ennek elérését szolgálja az ügyvezetés, vagy a felügyeleti szervek vonatkozásában a speciális rendelkezések megállapítása, az átláthatóság és a nyilvánosságra hozatal szabályainak a megalkotása. A magyar jogszabályokban erre vonatkozóan a civil törvény³¹ hozott új szabályokat. A nonprofit governance azonban rendelkezik olyan sajátosságokkal is, amelyek nehezítik a gyakorlati megvalósítást: tipikusan ilyen körülmény, hogy ezek a szervezetek erőteljes nemzeti hagyományokkal rendelkeznek. A másik nehézséget a nagymértékben megnőtt pénzmosás elleni küzdelem jelenti, amely kiterjed a határon átnyúló tevékenységre is, amelynek egyik kiemelt területe a nonprofit szektor vizsgálata.

²⁶ Uo., Principles 3.

²⁷ EcoDA: i. m. 7.

²⁸ McCahery, Vermeulen: i. m. 50.

²⁹ A 2006. évi V. törvény 9/F. § (2) bekezdése definiálja a nonprofit tevékenységet: amelynek létesítő okirata tartalmazza, hogy a gazdasági társaság tevékenységéből származó nyereség a tagok között nem osztható fel, hanem az a gazdasági társaság vagyonát gyarapítja. Ennek ellenére ez ennél egy tágabb fogalmat jelent. Vö. CSEHI Zoltán: *Nonprofit organizations in Hungary* = Klaus J. HOPT, Thomas VON HIPPEL: *Comparative Corporate Governance of Non-profit Organization*, Cambridge UP, Cambridge, 2010, 327.; BARTA Judit: *A közhasznú nonprofit gazdasági társaságok természete és szabályozása társasági jogi szemmel*, Miskolci Jogi Szemle, 2009/1, 136–160.

³⁰ CSEHI Zoltán: *A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 137.

³¹ 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (a továbbiakban: Civiltv.).

A Civiltv. határozza meg többek között a közhasznúság követelményeit, amelyek továbbra is komoly előnyökkel járnak.³² Ha a governance aspektusából nézzük ezeket, akkor itt már egyértelműen megjelennek ilyen követelmények: az 50 millió Ft feletti éves bevétel esetén kötelező a felügyeleti szerv felállítását, amelynek működését részletesen szabályozza a törvény, és ilyennek tekinthetők az összeférhetetlenségi szabályok is.³³ Emellett ugyanilyen fontosak az önszabályozó szervek mechanizmusai,³⁴ amelyek kódexeket tesznek közzé a *best practices* gyakorlatról például Németországban a Bundesverband Deutscher Stiftungen *Grundsätze Guter Stiftungspraxis* című dokumentuma, amely az alapítványok irányítására vonatkozóan tartalmaz ajánlásokat.³⁵

3. Az állami, önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek köre

A második szféra az állam vagy önkormányzat részvételével működő gazdálkodó szervezetek köre. Véleményünk szerint a corporate governance itt két irányban vizsgálható.³⁶ Az egyik az *intern* viszonyok, amelyek azt mutatják, hogy az állam vagy az önkormányzat által létesített, működtetett gazdálkodó szervezetekben hogyan érvényesülnek a felelős társaságirányítás elvei. Erre vonatkozóan az OECD 2015-ben közzétett alapelvei adnak iránymutatást, amelyek szerint azokra a társaságokra, amelyekben az állam részesedéssel rendelkezik, különös rendelkezések vonatkoznak: a közpénz viszonylatában hatékony jogi szabályozást kell biztosítani az állami vállalatokra nézve, különösen a részvényesekkel való egyenlő bánásmód és a transzparencia, valamint a nyilvánosságra hozatali szabályok tekintetében.³⁷ Magyarországon az ezekkel kapcsolatos feladatokat a MNV Zrt. látja el.³⁸

A másik irány az *extern* folyamatok vizsgálata, amelyeknél az állam szerződő félként vesz részt. Az egyik kapcsolódási pont a Nemzeti vagyonról szóló törvény által bevezetett átláthatóság fogalma, amely alapvetően az adójogi szempontok vizsgálatát és a tagság megismerhetőségét jelenti.³⁹ A nemzeti vagyonnal való gazdálkodás alapelve értelmében csak

³² Például civil szervezettel állami, közigazgatási, költségvetési szerv közszolgáltatási szerződést kizárólag akkor köthet, ha a civil szervezet közhasznú jogállású – Civiltv. 35. § (1) bek. Valamint külön jogszabály alapján adó- és illetékmentesség vagy adó- és illetékkedvezmény illetheti meg – Civiltv. 36. § (2) bek.

³³ Civiltv. 40. § (1) bek.

³⁴ Christoph MECKING: *Good and not so good governance of nonprofit organizations: factual observations from foundations in Germany* = HOPT, VON HIPPEL: i. m. 50–51.

³⁵ www.stiftungen.org/fileadmin/bvds/de/News_und_Wissen/Grundsaeetze_Guter_Stiftungspraxis/BvDS_Grundsaeetze_Guter_Stiftungspraxis_erw_Neuaufilage_2010.pdf

³⁶ A téma magyar feldolgozásához lásd: AUER Ádám: *Corporate governance – állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek*, Nemzeti Köszolgáltatási Egyetem, Budapest, 2015.; Uő.: *Corporate governance az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek esetében* = LENTNER Csaba: *Adózási pénzügytan és államháztartási gazdálkodás*, Nemzeti Köszolgáltatási Egyetem, Budapest, 2015, 807–827.; HORVÁTH M. Tamás: *Felelős társaságirányítás – közszektorban*, Gazdaság és Jog, 2013/1, 12–16., Uő.: *A szépség és a szörnyeteg közigazgatás és vállalat* Állam- és Jogtudomány 2016/1. 24–39.

³⁷ Lásd: II. rész

www.oecd.org/corporate/corporateaffairs/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/34803211.pdf

³⁸ Az átláthatóságra vonatkozóan az MNV Zrt. naprakész nyilvántartást vezet a 2007. évi CVI. törvény alapján.

³⁹ 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról 3. § (1) bek. 1. pont (a továbbiakban: Nemzetivtv.).

olyan szervezettel köthető megállapodás, amely átlátható.⁴⁰ Véleményünk szerint az állam beszerzéseiben, a *közbeszerzésekben* is alkalmazhat ilyen elveket. A közbeszerzések keretében megvalósuló beruházások és beszerzések alkalmasak lehetnek arra, hogy a profit mellett más szempontokat is figyelembe vegyenek, ezért a corporate governance-elvek alkalmazása és érvényesítése is felmerülhet ilyen követelményként. Az Európai Bíróság a C-368/10. sz. ügy⁴¹ tényállása szerint az Észak-Holland tartomány kávéautomaták üzemeltetésére irányuló közbeszerzési eljárást folytatott le. Az ajánlattevő törekedett arra, hogy megnövelje a bio- és méltányos kereskedelemből származó termékek kávéautomaták útján való árusítását.⁴² Ilyen méltányos kereskedelemnek minősül, ha a beszerzés nem zsákmányolja ki a termelőket, hanem méltányos, „fair” árat fizetnek a termékeikért. Az ajánlatkérő ennek elérése érdekében a *Max Havelaar* és az *EKO*, vagy legalább azokkal azonos vagy hasonló címkék alkalmazását írta elő követelményként. A Holland Királyság amellett próbált érvelni, hogy e tanúsítványok megszerzését nem előfeltételként írta elő, azok csak arra vonatkozóan szolgáltak iránymutatásként, hogy az ajánlattevőknek mely feltételeknek kellett megfelelniük. Az Európai Bíróságnak végső soron abban a kérdésben kellett állást foglalnia, hogy lehet-e a közbeszerzésben olyan szempontokat érvényesíteni, amelyek szerint a társaság beszerzéseit méltányos kereskedelemről bonyolítja le, működése során pedig tekintettel van a szociális felelősségvállalásra.⁴³ Az Európai Bíróság ebben az ügyben kimondta, hogy ilyen követelményeket a szerződés teljesítésének előírásai között lehet érvényesíteni. Ezek alapján látható, hogy az ajánlatkérő alkalmazhat ilyen elveket, azonban az ügy egészét vizsgálva megállapítható, hogy az uniós jog alapján ilyen követelmények kizárólag a szerződés előírásai között kaphatnak helyet, az ajánlati felhívásban, a műszaki leírásban, az alkalmassági követelményben nem szerepelhet ilyen feltétel.⁴⁴

4. A corporate governance és a corporate social responsibility kapcsolata

A felelős társaságirányítás több ponton kapcsolódik a vállalatok társadalmi, szociális felelősségvállalásához (*corporate social responsibility – CSR*),⁴⁵ ezért érdemes röviden elhatárolni egymástól a két területet. A corporate governance véleményünk szerint a gazdasági társaság belső strukturális mechanizmusaira fókuszáló *intern* szisztéma; ezzel szemben a társadalmi (szociális) felelősségvállalás a társaság szempontjából elsősorban olyan *extern* folyamatokra

⁴⁰ Ez a szempont jelenik meg többek között a Nemzetivtv. 8. § (1) bekezdésében, illetve a 12. § (13) bekezdésében is.

⁴¹ C-368/10 Európai Bizottság–Holland Királyság

⁴² C-368/10. sz. ügy rendelkező rész

⁴³ A szociális felelősségvállalás és corporate governance egymáshoz való viszonyához lásd AUER Ádám: *A felelős társaságirányítás és a vállalatok szociális felelősségvállalásának jellemzői az Európai Unióban I–II*, Céghírnök, 2012/6, 9–12; 2012/7, 12–14; 2012/8, 5–6.

⁴⁴ C-368/10. sz. ügy 15., 75., 104. pont. A témához bővebben lásd: DEZSŐ Attila: *Az Unió horizontális politikáinak támogatása mint a gazdasági válságkezelés egyik eszköze = A gazdasági válság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban*, szerk. AUER Ádám – PAPP Tekla, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2016, 155–178.

⁴⁵ A felelős vállalatirányításról általában kiváló áttekintést nyújt: BRAUN Róbert: *Vállalati társadalmi felelősségvállalás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.

irányuló terület, amelyben domináns elem a jogszabályokon kívüli – vagy felüli – etikai normák alkalmazása.⁴⁶ A két jelenség egymáshoz való viszonya vitatott, azonban a céljaik egybekapcsolódnak, hiszen mindkét esetben elsődleges a vállalat profitmaximalizáláson, nyereségen kívül többletkövetelményeket is kielégítő magatartása. E többletkövetelmények nyilvánvalóan többrétűek lehetnek, amelyeket nem lehet maradéktalanul meghatározni, így ezen kategória alkalmazása alá bármely irányzat (ilyen lehet a környezetvédelmi, emberi jogi, munkajogi etc. elvek) besorolható.

Társasági jogi szempontból a CSR hasonló problémákkal szembesül, mint a felelős társaságirányítás, azonban a CSR vizsgálatánál a társasági jog szélesebb eszköztárát kell alkalmazni.⁴⁷ Ebben az összefüggésben ugyanis komplex, szövevényes jogviszonyokat kell elemezni, amelyek felépítésében konszernjogi, versenyjogi, nemzetközi kollíziós jogi, valamint szerződéses kapcsolatok is szerepet játszanak, s mindez megnehezíti a jog alkalmazhatóságát.

Az önkéntesség elve alapján működő felelősségvállalás megjelenése nem a vállalati botrányokhoz kötődik, hanem komplexebb problémákra vezethető vissza. Ide sorolhatók például a környezeti, globális gazdasági és a jóléti állam modelljének XX–XXI. századi nehézségei, így a reakció is összetettebb.⁴⁸ A CSR további elemzéséhez a WBCSD (Fenntartható Fejlődés Üzleti Világtanácsa) által meghatározott fogalmat használjuk: a CSR a vállalkozás azon permanens elkötelezettsége, miszerint etikusan viselkedik és hozzájárul a gazdasági fejlődéshez, miközben javítja munkavállalói és családjuk, valamint a helyi közösség és az egész társadalom életminőségét.⁴⁹ A szakirodalom – Dahlsrud elméletének megfelelően – a CSR tartalmát öt dimenzióra különíti el: gazdasági (a vállalat profittermelő képességének megőrzése mellett elősegíti a gazdasági fejlődést), környezeti (környezetvédelmi előírások betartása), kapcsolati (a vállalat kapcsolatfenntartása az érdekeltekkel),⁵⁰ társadalmi (a társadalmi igények figyelembevétele), valamint az önkéntességi (a jogszabályokban előírtakon túl is végez ilyen tevékenységet).⁵¹ Ebből látszik, hogy a CSR több szegmensben gondolkozva reagál a kor problémáira. A vállalatokkal kapcsolatban

⁴⁶ Ez a felosztás a társasági jog szempontjából nézve koherens. A felelős társaságirányítást kifejezetten a CSR egyik alkalmazási területének tekinti például BRAUN: *i. m.* Vannak azonban olyan nézetek, amelyek a felelős társaságirányítást a szociális felelősségvállalás vállalaton belüli szisztémájaként értékelik, így például KUN Attila: *A multinacionális vállalatok szociális felelőssége*, Ad Librum Kiadó, Budapest, 2009, 70.; A. KOLK, J. PINKSE: *The Integration of Corporate Governance in Corporate Social Responsibility Disclosures*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 2010/1, 15–26. Mások szerint a CSR a corporate governance szisztémába való beépítése lenne kívánatos, így Sharon KEMP: *Corporate governance and corporate social responsibility: lessons from the land of OZ*, Journal of Management and Governance, 2011/4, 539–556. Jelen munkánkban csak a társasági jogi szempontból lényeges kapcsolódó részeket elemezzük. A CSR esetében azonban ki kell hangsúlyozni, hogy annak feldolgozása és jogilag releváns részeinek kutatása túlnyomórészt a munkajog területére esik. Ehhez lásd a hazai szakirodalomból: KUN: *i. m.*

⁴⁷ A tág értelemben vett társasági jogon kívüli érdek- és szempontrendszer figyelembevétele és alkalmazása.

⁴⁸ ANGYAL Ádám: *Vállalatok társadalmi felelőssége...*, *i. m.* 2009, 18–52.; *A vállalatok társadalmi felelősségvállalása*, szerk. SZLÁVIK János, Complex Kiadó, Budapest, 2009, 15–73.; BARTUS Gábor: *Szükségünk van-e jóléti vállalatokra?*, Köző és Kapitalizmus, 2008/5, 26–40.

⁴⁹ www.wbcsd.org – a magyar fordítás a www.uzletietika.hu/20080122/a_sokszinu_csr oldalon érhető el, ahol több CSR-fogalom is megtalálható. Más fogalmakhoz lásd: BRAUN: *i. m.* 27–30.

⁵⁰ A stakeholder-elméletekhez lásd: SZLÁVIK János (szerk.): *i. m.* 79–101.

⁵¹ BARTUS: *i. m.* 27. Idézi PAPP Tekla: *Corporate governance, felelős társaságirányítás*, Acta Jur. et Pol. Tomus LXXIII. Fasc. 1–64, 2008, 639–653, 641.

felmerült botrányokra azonban nem mindegyikben találunk választ, ahogy a társasági jog eszközei sem nyújtanak megoldást minden irányzatban. Az öt dimenzióból álláspontunk szerint elsődlegesen a társadalmi és kapcsolati, kiegészítésképp a gazdasági aspektusban kereshetünk megoldást.

A vállalatok szociális felelősségvállalása nem lehet kizárólag a nemzetállamok ügye. A hatékony fellépés érdekében összetett nemzetközi jogi és regionális együttműködés szükséges, így külön vizsgálatot igényel az Európai Unió CSR eszméjének áttekintése. Az EU politikájában az 1990-es évek elején jelent meg a CSR. Az Európai Bizottság 2001 júliusában bocsátotta ki a szociális felelősségvállalásról szóló ún. *Zöld könyvet*, amelynek nyomán megindult eszmecsere 2011 őszén új állomáshoz érkezett. Az eddigi tapasztalatok és eredmények alapján az Európai Unió szervei állásfoglalást tettek közzé a vállalatok szociális felelősségének új EU-stratégiájáról.⁵² A közlemény egyik legnagyobb újítása, hogy újradefiniálja és meghatározza a szociális felelősségvállalás fogalmát és fő irányait, miszerint a CSR: *a vállalatok felelőssége a társadalomra gyakorolt hatásaikért*.⁵³ A vállalatok szociális felelősségén belül az EU a társadalmi, környezetvédelmi, etikai, emberi jogi és fogyasztóvédelmi aspektusokat tarja elsődlegesnek,⁵⁴ amellyel általánosságban határozza meg a felelősségvállalás keretét, kijelölve azon belül néhány olyan sarokkövet, amelyek a szabályozás középpontjában állnak. Az EU továbbá kiemeli azokat a szempontokat, amelyeket a CSR szempontjából fókuszba állít. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/95/EU irányelve továbbment ezen az elvi állásponton, és a közérdeklődésre számot tartó nagyvállalkozásokat – amelyek az adott üzleti évben átlagosan legalább ötszáz főt foglalkoztattak – speciális beszámoló készítésére kötelezte. Ebben a kimutatásban a CSR kapcsolódó területei, tehát a környezetvédelem, a szociális és foglalkoztatási kérdések, az emberi jogok tiszteletben tartása, a korrupció elleni küzdelem és a megvesztegetés kapcsán kell nyilatkozni. A beszámolóban – amelyet a comply or explain-elvnek megfelelően kell elkészíteni – ki kell térni az előbbi területeken folytatott gyakorlatra. A másik CSR-irányelv által bevezetett nyilatkozattételt a szabályozott piacon jegyzett társaságoknak kell (például életkorbeli, nemi vagy tanulmányi, szakmai háttérrel kapcsolatos szempontok mentén) megalkotni – ugyancsak a comply or explain-elv figyelembevételével –, ezáltal bizonyítva testületeik sokszínűségét.⁵⁵

A szociális, társadalmi felelősségvállalást ugyanakkor több kritika is érte, és ez beárnyékolja a hatékony szabályozás kialakítását. Az ellenvélemények egy része szerint mindez nem várható el a társaságoktól, hiszen azok alapvető célja a profitnövelés; más kritikus nézet szerint ez a fajta stratégia egyenesen megvalósíthatatlan a versenyhelyzetben lévő társaságoknál.⁵⁶ A társadalmi felelősségvállalás és a corporate governance alapproblémái hasonlóak, a megfogalmazott dilemmák egy része kölcsönösen megjelenik.

⁵² Az Európai Bizottság, a Tanács, az Európai Parlament, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága.

⁵³ COM/2011/0681, 7.

⁵⁴ Az EU ezekre az irányokra fókuszálva határozza meg 2020-ig tartó új akciótervét is.

⁵⁵ 2014/95/EU irányelv 1–2. cikkei. A szociális jelentéstételi kötelezettséghez részletesen lásd: KUN Attila: *A nagyvállalati szociális jelentéstételi kötelezettség új szabályai az Európai Unióban*. Ünnepi kötet Dr. Czuczó Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára Acta Jur.et Pol. Tomus LXXIX., Szeged, 2016. 391-400.

⁵⁶ BARTUS: i. m. 28–29.

A corporate governance és *corporate social responsibility* további kapcsolódási pontja, ha a vállalaton belül szintről szintre haladunk. A CSR-stratégia megfogalmazása és végrehajtása eltérő szinteken valósulhat meg, így a CSR legelkötelezettebb hívei a legfőbb szerv tagjai, a stratégia kidolgozója az operatív szerv, végrehajtói pedig a vállalat munkavállalói és maga az operatív szerv lehet. Ha a különböző szinteken kialakulnak a megfelelő magatartási formák, akkor a corporate governance hatékonyan érvényesülhet.⁵⁷

5. Az elemzés tárgya és módszerei: metodika

A jog feladata véleményünk szerint a szabályozási környezet kialakítása, míg a jogtudomány szerepe ebben a kontextusban, hogy törekedjen a legoptimálisabb rendszer kidolgozásának elősegítésére.

A fentiek alapján látható, hogy a felelős társaságirányítás eltérő tartalommal, eszközökkel, célokkal több helyen is megfigyelhető jelenségeket produkált. Az utóbbi években megindult folyamat során a terjeszkedés nemcsak a felelős társaságirányítás alanyi hatályán (nonprofit szektor, állami vállalatok) mutatható ki, hanem erre tartalmi szempontból is sor került (nemek aránya a társaság testületeiben, szervezeti kérdések, CSR). A corporate governance körül kialakult vita jelenlegi stádiumában – a hatékony továbbfejlesztést megelőzően – elengedhetetlen a felelős társaságirányítás eddig elért eredményeinek beható vizsgálata. Úgy véljük, hogy a corporate governance térnyerése mellett háttérbe szorul a felelős társaságirányítás dogmatikai elemzése, ami pedig kulcsfontosságú szempont, hiszen a paradigmajegyekkel rendelkező corporate governance csak akkor képes feladatát ellátni, ha megtaláljuk a jogi, jogtudományi elhelyezéshez, dogmatikai beillesztéshez szükséges kapcsolódási pontokat. A továbbiakban arra teszünk kísérletet, hogy a nemzetközi és Európai Unió követelmények érvényesítése mellett elemezzük a magyar felelős társaságirányítási ajánlások gyakorlatát, valamint kijelöljük a dogmatikai elhelyezéshez szükséges viszonyítási pontokat. Az elemzéshez a nyelvtani, logikai, jogösszehasonlító és történeti feltáró kutatási technikákat használunk, valamint kiemelten fontosnak tartjuk a dogmatikai elemző, rendszerező módszertan alkalmazását is.

A felelős társaságirányítást illetően az OECD által megalkotott fogalmat alkalmazzuk, amely alapján a felelős társaságirányítás a részvényesek, az ügyvezetés, az ellenőrzés és a stakeholderek közötti jogviszonyok összességét jelenti.⁵⁸ Elemzéseink alapvetően a szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok körében kibocsátott ajánlásokra és javaslatokra irányulnak, amelyeket a cégek a comply or explain-elv alapján kötelesek alkalmazni. A szabályozás szerint az ajánlásoknak való megfelelést nem, de az eltérést meg kell indokolni, míg a javaslatok tekintetében ez a követelmény nem érvényesül, a társaság csupán annak tényét köteles nyilvánosságra hozni, hogy alkalmazza-e a javaslatot, vagy nem.

A kötetben elsősorban Magyarország nézőpontjából vizsgálódunk, azonban a releváns *nemzetközi ajánlások* dogmatikai feldolgozása sem mellőzhető, hiszen az nemcsak

⁵⁷ GONDA György: *Úton a CSR-től a CR felé – A CSR helye a felelős vállalatirányításban*, CSR Hungary Guideline, 2009, 22.

⁵⁸ OECD 2015.

a magyar gyakorlat számára, hanem a további governance-viták lefolytatásához is adekvátul szolgálhat.

Az uniós jogharmonizáció, a jogszabályok közvetlen hatálya és alkalmazhatósága miatt a nemzetközi szabályok mellett az Európai Unió felelős társaságirányítással kapcsolatos koncepcióját is az elemzés tárgyává kell tenni. Az összehasonlító jogi aspektusok érvényesítése okán a tagállami nézőpont kialakításához pedig elengedhetetlen a főbb európai corporate governance-rendszerek jellemző vonásainak bemutatása. Az összehasonlító vizsgálat fő tárgya Nagy-Britannia, valamint Németország, amelynek indoka, hogy a brit rendszer a corporate governance-viták eredőjének tekinthető, ezért fejlődésének és szabályozásának jellemzői iránymutatásként szolgálhatnak a további adaptációkhoz. Az önszabályozó kódexek tekintetében az angol rendszerrel ellentétbe állítható a sajátos utat bejáró német fejlődés.

Az összehasonlító módszert azonban véleményünk szerint érdemes kiterjeszteni olyan országok vizsgálatára is, amelyek Magyarországgal összehasonlítható helyzetben vannak, ezért a szabályozás terén kitekintést teszünk Ausztria, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna, Románia, Szerbia, Horvátország és Szlovénia corporate governance rendszereinek fejlődésére, amelynek eredményeképpen hazánk regionális helyzete és állapota is behatárolható.

A magyar szabályokat két módszer szerint elemezzük: a dogmatikai elemzéssel behatárolhatóvá válik a magyar Felelős Társaságirányítási Ajánlások helye a társasági jogban, miközben választ nyerünk arra a kérdésre, hogy milyen viszonyban állnak a corporate governance-ajánlások a társasági jogi szabályozással. Az elemzés másik iránya az elméleti rendszerezés mellett a széles körű gyakorlati eredmények vizsgálata. A corporate governance esetében megállapíthatjuk, hogy számos ország léptetett hatályba felelős társaságirányítási kódexet, amelynek szabályozása nemzetközi standardokon alapult. Az ajánlások és javaslatok tekintetében érdemes megvizsgálni ezek alkalmazását, hogy mennyiben állnak összhangban a társaságok gyakorlatával és igényeivel. Ennek érdekében a Budapesti Értéktőzsde Részvény A és B indexén szereplő részvénytársaságok 2010 és 2012 között közzétett társaságirányítási jelentéseit elemezzük. A nyilatkozatok feldolgozásánál célunk volt az is, hogy ne csak az előző üzleti évet, hanem egy hosszabb időintervallum tendenciáit elemezzünk a társaságirányítási gyakorlattal kapcsolatban. Álláspontunk szerint a legjobb praktikák érvényesítésénél az ajánlások orientáló jellegűek lehetnek, azaz a társaság működése során figyelembe vehetők. A gyakorlati tapasztalatok összegzése után lehet javaslatot tenni a felelős társaságirányítási ajánlások módosítását illetően. A kötet vonatkozó fejezetének írásakor a 2006. évi IV. törvény rendelkezéseit vettük figyelembe, hiszen a kutatás tárgyi időszakában még nem lépett hatályba a Ptk. A hatályos rendszerben való eligazodás megkönnyítése érdekében lábjegyzetben tüntettük fel a Ptk. vonatkozó szabályait is.

A kutatás harmadik fő területét a dogmatikai vizsgálódások, viszonyítási pontok képezik. A fejezet célja, hogy a magánjog klasszikus területein tárjon fel összefüggéseket. A corporate governance álláspontunk szerint nem egy modern jelenség, hanem egy hosszabb ideje fennálló kísérlet, ami felveti a kérdést, hogy a jelenleg kialakult felelős társaságirányítási rendszer vajon egy adekvát választ jelent, vagy további problémákat képez, amelyeket meg kell oldani.⁵⁹

⁵⁹ Prof. Dr. Lenkovics Barnabás szerint a vizsgált téma „jól illeszkedik az »önző« magánjog szocializálásának (Meszlényi) és etizálásának (Szladits) több mint évszázados folyamatába”.

A dogmatika eszköztárával a felelős társaságirányítás normáit elemezzük, többek között arra a kérdésre keresve a választ, hogy ezek a szabályok ténylegesen soft law-nak minősülnek-e, vagy rendelkeznek-e e minősítést árnyaló olyan ismérvekkel is, amelyek lehetővé tehetik a jogszabályok közé történő besorolást.

A corporate governance túlnyomórészt azokra a társaságokra, jogi képződményekre fókuszál, amelyek korlátozott tagi felelősséggel rendelkeznek, azaz a tag a társaság tartozásaiért főszabály szerint nem köteles helytállni. A hatályos jogszabályok szerint ezek a társasági formák egyben jogi személyeknek is minősülnek. Kérdésként merülhet fel, hogy milyen kapcsolódási pontok mutathatók ki a jogi személyek és a felelős társaságirányítás között. Ezen elméleti felvetés szükségességét véleményünk szerint az is indokolja, hogy a corporate governance egyre több területen megjelenik, ezáltal felmerül annak lehetősége, hogy vívmányait ne csak a korlátozott tagi felelősségű társaságokra, hanem egy általánosabb, absztraktabb kategóriára is alkalmazzuk.

Az utolsó dogmatikai csomópontot egy interdiszciplináris jellegű kutatás képezi. Kiindulásként rögzíthetjük, hogy a corporate governance-szabályok terjedése szükségképpen árnyalja azt az elgondolást, miszerint egy gazdasági társaság – a piac szereplőjeként – teljes mértékben csak a tagok és a társaság érdekeit szolgálná. A felelős társaságirányítás ezt az érdekhorizontot szélesíti, és olyan érdekek figyelembevételét szabályozza, amelyek véleményünk szerint szükségképpen korlátozhatják a tagok jogait. Amennyiben ez igaz, akkor felmerülhet a kérdés, hogy mennyiben eredményezheti a corporate governance a tag tulajdonhoz való jogának sérelmét. Az Alaptörvény XIII. cikke kimondja, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Mennyiben jelent ez paradigmaváltást az Alkotmány korábbi tulajdoni klauzulájához és az ahhoz kapcsolódó alkotmánybíróági esetjoghoz képest? A kérdés megválaszolásához elengedhetetlen az Alkotmánybíróság e tárgykörben hozott döntéseinek elemzése, amelynek eredményeképpen világosan kiderül, hogy a corporate governance alkotmányosan megindokolható-e, rendelkezései nem sértik-e a tag tulajdonhoz való jogát.

A fenti kérdések elemzése révén véleményünk szerint megállapíthatók a felelős társaságirányítás magyar sajátosságai és vélhetően kimutathatóak olyan kapcsolódási pontok, amelyek részben a későbbi corporate governance gondolkodás és szabályalkotás alapjait jelenthetik.

„Elég jól meg volt kötve, de most valahogy eloldódott, és erről mindössze annyit lehet tudni, hogy ugyanaz oldotta el, mint ami annak idején lekötözte, ennél többet nem.”

Krasznahorkai László

II. A felelős társaságirányítás jogi dimenziója nemzetközi szinten

A felelős társaságirányítás kialakulása a nemzeti minták mellett erőteljesen köthető a nemzetközi szervezetek által megalkotott ajánlásokhoz, amelyek kutatása éppen ezért elengedhetetlen. E nemzetközi dokumentumok mélyebb összefüggéseinek feltárása során számos nehézséggel szembesülhetünk. Az első ezek közül, hogy több nemzetközi szervezet tevékenységében felmerül a corporate governance, az alkalmazandó társaságirányítási gyűjtemény forrásainak vizsgálata azonban azt mutatja, hogy a mintaszabályok eredete lehatárolható egy adott körre. Ennek következtében számos intézmény corporate governance politikája nyugszik azonos alapokon, amelynek véleményünk szerint két oka van: egyrészt az, hogy a szabályokat eleve úgy alkották meg, hogy azok a világon bárhol alkalmazhatók legyenek, másrészt összefüggésben van azzal, hogy a corporate governance az utóbbi évtizedben trenddé vált, ezért az egyes országok, intézmények nem dolgoztak ki saját kódexet, hanem a már meglévő szabályokat adaptáltak. A tudományos kutatást megnehezítik, hogy ezen instrumentumok tanulmányozása során a szekunder szakirodalom nem helyez hangsúlyt arra, hogy a fellelhető ajánlásokat belső összefüggésükben elemezze.¹

A továbbiakban a különböző szervezetek által közzétett alapelveket és ajánlásokat egy-egy szempontok szerint vizsgáljuk. Az elemzés során számba vesszük, hogy mely nemzetközi szervezet bocsátott ki ilyen tárgyú dokumentumot, megvizsgáljuk e terület alaptevékenységhez való viszonyát, majd azt is, hogy az ajánlások a felelős társaságirányítás milyen tárgykörében tartalmazznak szabályokat, valamint milyen jogi eszközök állnak rendelkezésre a kikényszerítés terén, azaz az ajánlások *jogi jellegére és tartalmára* helyezzük a hangsúlyt.

Előzetes kutatómunka alapján a klasszikusnak tekintett nemzetközi szervezeti besorolástól eltérő módon vizsgáljuk a corporate governance forrásait, amelynek indokául maga az elfogadott jogi matéria szolgál.

1. Az OECD felelős társaságirányítással kapcsolatos tevékenysége

A nemzetközi felelős társaságirányítási dokumentumok közül világszerte alkalmazták az OECD által kibocsátott alapelveket, amelyek jelentősége többrétű.² A párizsi

¹ A jogtudományi elemzés mellett azonban számos közgazdaságtani és szociológiai tárgyú munka elérhető, amelyek szélesebb értelemben vett társadalomtudományi összefüggésben vizsgálják a problémát. Vö. Diane K. DENIS, John J. MCCONELL: *International Corporate Governance*, Working Paper, 2003/5, European Corporate Governance Institute, amely mű szakirodalmi áttekintést ad a corporate governance-t érintő publikációkról.

² Az OECD dokumentumaiban nem különíthető el tartalmilag az ajánlás, javaslat vagy az alapelv kategóriája, ezért a fejezetben az előbbi fogalmakat szinonimaként használjuk.

székhelyű OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) 1961-ben alakult, a Marshall-terv kivitelezésére létrehozott OECC (Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet) jogutódjaként, de előzményének tekinthető az az amerikai törvény is, amely már felvetette ezen intézmény létrehozását.³

A globális szervezet célja, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális politika kidolgozásában, amely végső soron a világgazdaság expanziójához és gazdasági növekedéséhez járul hozzá.⁴ Ennek elérése érdekében határozatot is hozhat, amely kötelező a tagállamok számára, a többi esetben *soft law*-ként funkcionáló eszközöket fogadhat el.⁵ A szervezet alaptevékenysége szoros összefüggésbe hozható a felelős társaságirányítással, amely a gazdasági versenyképesség erősítését, a vállalati kultúra kialakítását segíti elő.

A corporate governance fogalom megalkotása nem az OECD-hez kötődik,⁶ de a jelenleg uralkodó felelős társaságirányítási gondolkodás egyik mérföldköve és legfontosabb forrása a szervezet által kidolgozott ajánlásgyűjtemény. Az OECD Miniszteri Tanácsa 1998. április 27–28-i ülésén határozta el – válaszul az ázsiai tőkepiaci válságra – a felelős társaságirányítás alapelveinek összegyűjtését.⁷ A szervezet egy eseti munkacsoportot állított fel, azzal a feladattal, hogy kifejezetten *jogilag nem kötelező* szabályokat alkosson ebben a tárgyban. A szakértői munka eredményeként 1999 májusában publikálták a corporate governance-alapelveket. A dokumentum megjelenése után a felelős társaságirányítási ajánlások alkalmazását több szinten is monitorozták, így került sor 2002-ben az egyes eredmények összefoglalására, amelynek következtében 2004-ben átdolgozott formában adták közre a szóban forgó alapelveket. A közel ötéves monitoring után 2004-ben kibocsátott OECD-ajánlások világszerte alapját képezték a társaságirányítási kódexeknek. Az OECD 2013-ban is folytatta az ajánlások monitorozását, majd 2015-ben új ajánlásgyűjteményt bocsátott ki. Ez a kódex javarészt a 2004-ben közzétett ajánlásokon nyugszik, de az átdolgozást számos közbenső dokumentum és felmérés segítette. Az OECD 2015. szeptember 5-én mutatta be az új dokumentumot, amelynek megalkotásában az OECD mellett a G20 is részt vett, így a gyűjtemény a két szervezet közös ajánlásait tartalmazza.⁸ Az 1999 óta kiadott három ajánlásgyűjtemény előzetes összevetése után arra a megállapításra jutottunk, hogy a kutatás során a 2015-ben kiadott dokumentumot tekintjük kiindulópontnak, mert a módosítások csak részben eredményeztek koncepcionális szemléletváltozást a korábbi dokumentumhoz képest.

³ A törvény benyújtójának neve jelenik meg a Marshall-terv kifejezésben is. NAGY Károly: *Nemzetközi jog*, Püski Kiadó, Budapest, 1999, 504.

⁴ Malcolm N. SHAW: *Nemzetközi jog*, NAGY Boldizsár (szerk.), Complex Kiadó, Budapest, 2008, 1054.; BLAHÓ András, PRANDLER Árpád: *Nemzetközi szervezetek és intézmények*, Aula Kiadó, Budapest, 2011, 328. Az OECD gazdasági kérdésekben számos eredményt produkált, többek között a széles gyakorlati alkalmazásuk miatt kiemelendők a kettős adóztatás elkerüléséről szóló modellegyezmények. *Pénzügyi jog II*, szerk. SIMON István, Osiris Kiadó, Budapest, 2012, 504–505.

⁵ BRUHÁCS János: *Nemzetközi jog*, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2001, 142.

⁶ Lásd IV. fejezet 1.1. pontjában, hogy például a Cadbury Report 1992-es keletkezése is megelőzte az OECD-alapelveket.

⁷ OECD Principles of Corporate Governance, 1999, 2.; Thomas CLARKE: *International Corporate Governance – a comparative approach*, Routledge, Abingdon, New York, 2007, 244.

⁸ Az ajánlásgyűjteményt a G20-ak vezetői hivatalosan 2015. november 15–16-án hagyták jóvá.

1.1. Az OECD felelős társaságirányítási alapelvei

A felelős társaságirányítási elvek összefoglalásában szerepet játszottak az OECD-tagállamok és a G20 államainak képviselői, valamint az egyes részmunkákban a Világbank-csoport (Worldbank Group), a Nemzetközi Fizetések Bankja (Bank for International Settlements) és a Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Found) is közreműködött. Ezenkívül a Pénzügyi Stabilitási Tanács (Financial Stability Board),⁹ a Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság (Basel Committee for Banking Supervision) és az Értékpapír Felügyeletnek Nemzetközi Szervezete is (International Organization of Securities Commissions) is részt vállalt a munkában.¹⁰ Az 1999-es ajánlások elfogadását követő monitorozásban és további adatok gyűjtésében számos más szakmai szervezet (például a vállalati szektor képviselői) is részt vett.¹¹

Az OECD corporate governance ajánlásai segítséget nyújtanak a felelős társaságirányítás jogi, szabályozói és intézményi kialakításában, a gazdasági hatékonyság, a fenntartható fejlődés, valamint a pénzügyi stabilitás szempontjainak figyelembevételével.¹² A társaságok oldaláról a corporate governance a vállalati célok elérésének központi eszköze: szerepet játszik a társaság szervezetrendszerének felépítésében, amely hatékonyan képviseli és egyenlíti ki a vállalat működése során fellépő, esetleg ütköző érdekeket. Emellett azonban megfogalmazódik az a tény is, hogy a corporate governance önmagában nem jelent kizárólagos megoldást a célok elérése érdekében, ugyanis a kulturális körülmények és a jogszabályi környezet is elengedhetetlen feltételei a hatékony működésnek, így véleményünk szerint az alapelvek alkalmazásakor minden esetben figyelembe kell venni a nemzeti adottságokat és eltérő sajátosságokat.

Az OECD ajánlásainak *hatálya* alapvetően a szabályozott piacon nyilvánosan kereskedő pénzügyi és nem pénzügyi társaságokra, vállalatokra terjed ki, azonban a tőzsdén nem jegyzett társaságok számára is hasznos eszköz lehet.¹³ A dokumentum eredendően az OECD-tagállamok – és a nem tagállamok – kormányait segíti abban, hogy a tág értelemben vett jogintézményeik működését javítsák.¹⁴ Amennyiben jogi forma szerint tipizáljuk az ajánlások címzettjeit, akkor megállapíthatjuk, hogy a felelős társaságirányítási elvek alapvetően azokra a társaságokra irányadóak, amelyekben a tag (részvényes) vagyoni hozzájárulás teljesítésére köteles, egyebekben a társaság kötelezettségeiért nem felel.

Az OECD a jogi forma tekintetében a kezdetektől deklarálja, hogy ajánlásgyűjteménye jogilag nem kötelező, ugyanis az eltérő jogi, gazdasági és kulturális keretek okán nem lehet egységes, kikényszeríthető és kötelező dokumentumot alkotni.¹⁵

Az OECD *hat alapelvben fogalmazza meg* a corporate governance hatékony érvényesülésének keretét, ezeken belül további ajánlások pontosítják a fő elveket. A felelős társaságirányítási elvek között találunk olyanokat, amelyek eltérő hangsúlyokkal, de a társasági jogi, kereskedelmi jogi szabályozásban is megtalálhatók, továbbá olyanokat, amelyek absztrakció

⁹ Az FSB által alkalmazott standardok egyike a gyűjtemény.

¹⁰ G20/OECD Principles of Corporate Governance, 2015, 3–4. (Továbbiakban: OECD, 2015.)

¹¹ OECD, 2004, 9–10.

¹² OECD, 2015, 9.

¹³ *Uo.*

¹⁴ OECD, 2015, 11.

¹⁵ *Uo.*

hiányában nem nyerhetnek jogszabályi megfogalmazást. Az egyes elvek ilyen *diverzifikatív jellege* ellenére véleményünk szerint kiemelt figyelmet érdemelnek a mögöttük meghúzódó, orientáló jellegű koncepciók, háttérgondolatok, amelyek megfontolandók lehetnek a további felelős társaságirányítási szabályrendszer fejlesztése során.

A corporate governance-ajánlások

- a különböző felügyeleti, kormányzó és végrehajtó *szervek felelősségének szétválasztását*; a jogállamiság elvével összhangban pedig ösztönözhetik a transzparens és fair piacot, valamint az erőforrások hatékony elosztását eredményezhetik;¹⁶
- *védik a részvényesek jogait* és megkönnyíthetik ezen jogok gyakorlását, emellett biztosíthatják a *részvényesekkel kapcsolatos egyenlő bánásmódot*, különösen a kisebbségi és a külföldi részvényeseknek, de a részvényesek számára általában is hatékony jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani jogaikat megsértése esetén;¹⁷
- megalapozott ösztönzőket biztosítanak a befektetési lánc egészen át, és ezáltal elősegítik a szabályozott piacok jó vállalatirányítás kialakításához való hozzájárulását;¹⁸
- elfogadják az *érintettek* (stakeholderek) törvényben rögzített vagy közösen megállapított jogait, és garantálják a társaság és az érintettek közötti közös munkát a verseny és munkahelyek gyarapodása, valamint a társaság pénzügyi fenntarthatósága érdekében;¹⁹
- biztosítják, hogy a társaságot érintő minden lényeges körülmény időben és pontosan kerüljön *nyilvánosságra* (ilyen körülménynek minősülnek különösen a vagyoni, jövedelmi, pénzügyi helyzetre, a tagsági jogviszonyokra és a társaság irányításának szisztémájára vonatkozó információk);²⁰
- meghatározhatja a felügyelőbizottság vagy az igazgatótanácsban belül ellátandó ellenőrzési funkciók tényleges követelményeit.²¹

A továbbiakban az alapelveket követő egyes ajánlások ismertetését mellőzve, azokat a mögöttes, a rendelkezések analízisén és koncepcionális vizsgálatán alapuló következtetéseinket ismertetjük, amelyek véleményünk szerint jellemzik az OECD gyűjteményét, valamint arra keressük a választ, hogy ez a szisztéma mennyiben van összhangban a társasági jog fogalomrendszerével és milyen új kategóriákat, szempontokat vesz figyelembe a corporate governance kialakítása során.

1.1.1. A részvényesekhez kapcsolódó ajánlások

Az ajánlásgyűjtemény a részvényeseket illetően két fejezetben tartalmaz rendelkezéseket: a részvényesek jogállására és egyenlőségére (II. fejezet), valamint az intézményi befektetőkre (III. fejezet) vonatkozóan. Véleményünk szerint azonban az egyes ajánlások három főbb szempont mentén rendszerezhetők.

¹⁶ OECD, 2015. I. 11.

¹⁷ OECD, 2015. II. 19.

¹⁸ OECD, 2015. III. 31.

¹⁹ OECD, 2015. IV. 37.

²⁰ OECD, 2015. V. 41.

²¹ OECD, 2015. VI. 51.

1.1.1.1. A részvényesi pozíció

Habár a dokumentum a „részvényes” kifejezést alkalmazza, az OECD – ahogy az már fentebb is említésre került – a preambulumban deklarálta, hogy az ajánlások nem feltétlenül jogi forma szerint alkalmazhatók, ebből fakadóan érdemesnek látjuk megvizsgálni, hogy az OECD a jogok gyakorlása szempontjából kit tekint részvényesi pozícióban álló alanynak.

A részvényes kifejezést több szempontból is *differenciáltan* alkalmazza, a különbség azonban csak a jog szigorú szemüvegén keresztül jelenik meg. Ennek oka vélhetően abban keresendő, hogy az ajánlások alapvetően a korlátozott tagi felelősségre lettek modellezve, és amennyiben csak és kizárólag részvényesi kategória szerepelne benne, a kft. tagja nem lehetne a corporate governance alanya.²² Véleményünk szerint a dokumentumban használt kifejezések esetenként olyan többszintű kategóriákat jelölnek, amelyek tágabb alanyi kört tekintenek az egyes csoportok tagjának, mint ami a fogalmak használatából definitív szempontból következne.

A részvényes mellett ilyen differenciálás tehető – a több helyen is említett – *intézményi befektető* vagy befektető részvényes fogalma esetén.²³ Az OECD 2004-ben már az egyes ajánlások tekintetében és az azokat kommentáló fejezetekben elhatárolta az intézményi befektetőkre vonatkozó követelményeket. A 2015-ös dokumentumban már önálló fejezetben kaptak helyet az intézményi befektetőkre irányadó ajánlások.²⁴ Az OECD tehát figyelembe veszi azt a tényt, hogy a részvényesek magánszemélyek és intézmények, intézményi befektetők is lehetnek, akiknek a társasági részesedés megszerzése során vagy részvényesként eltérhetnek az érdekeik és céljaik, valamint a tagsági jogviszony létesítésének oka döntően vagy kizárólag a folyamatos vagyoni gyarapodás elérése.

Az ajánlás nem definiálja az intézményi befektető fogalmát, ám azokat sorolja a kategóriába, akik harmadik személy megbízásából rendelkeznek a társaságban részvényekkel.²⁵ Ezen túl azonban nem határoz meg további követelményeket, csupán példákat említ (nyugdíjalapok, biztosító társaságok),²⁶ valamint rögzíti, hogy a társaság alapvető döntéshozatalában való részvétel a részvényesekhez köthető, ami azonban az intézményi befektetők esetében nem valósul meg, hiszen a befektető részvényes célja a megbízott személy vagyoni érdekeinek képviselése, amely általában előre meghatározott technikák alkalmazásával történik.²⁷

Az intézményi befektetők számára ajánlott, hogy közétegyék az általános corporate governance-irányelveiket, valamint a szavazati jog gyakorlására vonatkozó politikájukat,

²² OECD, 2004, 36. Ez egyébként következhet a „share” kifejezésből is, amely leegyszerűsítve a részesedést jelenti, így nemcsak részvényt, hanem a kft. üzletrészt is érthetjük alatta.

²³ OECD, 2004. II. G. alapelv. Az intézményi befektetőket itt a hivatalos angol szövegezés: *fiduciary*, a német *treuhändischen Auftrag* jelzővel említi. A magyarázat során csupán olyan intézményi befektetőkre tér ki, akik különböző befektetési célokat követnek, és további megszorítást már nem tartalmaz. Ebből fakadóan arra következtetethetünk, hogy az OECD ebből a szempontból szektorsemlegesnek tekinthető. Vö. OECD, 2004, 42–43.

²⁴ OECD, 2015, III. fejezet. Az intézményi befektetők speciális jellemzőihez lásd: Einer ELHAUGE: *Horizontal shareholding* Harvard Law Review 2016 March 1267-1317.

²⁵ OECD, 2004, 44.

²⁶ OECD, 2015, 31.

²⁷ OECD, 2015, 31–32.

azaz milyen szempontok mentén hozzák meg részvényesként az egyes portfólióikban döntéseiket.²⁸ Véleményünk szerint ez a tény, és az irányadó ajánlások összefoglalása az egyik legfontosabb előnye az ajánlásoknak.

Kétségtelen, hogy a részvény vásárlása, társasági részesedés szerzése gazdasági szempontból befektetésnek minősül, így az intézményi befektetők alkalmazása (olyan jogalanyok, amelyek harmadik személy megbízásából fektetnek be bizonyos társaságokba) magától értetődő, hiszen egy vállalati részesedésszerzés természetesen magában hordozza a vagyoni előnyök kiaknázását (tagsági jogok közül az osztalékhoz való jog), miközben más jogok háttérbe szorulnak és szorulhatnak. Az előbbi alapulhat személyes elhatározáson is, ugyanis a tag diszkrecionális joga, hogy gyakorolja-e tagsági jogait. Ebből a szempontból lesz érdemleges az a jogi relevancia, hogy itt a tulajdonosi szemlélet háttérbe szorul, és a tag ebből az aspektusból nem játszik szerepet a társaság működésében. Az OECD ezt a jelenséget észlelve ajánlja az intézményi befektetőknek, hogy tegyék közzé szavazási és további iránymutatásait,²⁹ ugyanis vélhetően nem feltétlenül egyedi esetekben alakul ki az intézményi befektető döntése. Az intézményi befektetőkkel kapcsolatban láthatóan a közzététel, az információk közlése az egyik megoldás, amellyel a társaság ügyvezetése számára kezelhetővé teszi az intézményi befektetőkkel kapcsolatos kockázatokat. A joggyakorlás lehetőségének háttérbe szorítását azonban nem kizárólag a részvényes döntéseként értékeljük, hiszen az fakadhat a társaság elhatározásából is. Az tehát, hogy a társaság a hatásköri szabályok szempontjából mennyiben enged teret a közgyűlés döntéseinek, és a tagok milyen keretek között gyakorolhatják jogukat a legfőbb szerv ülésén a meglehetősen rugalmas társasági jogi szabályok alkalmazásán is múlik.

Az OECD ajánlásai alapján az azonos részvénytársaságok részvényesei *egyenlő bánásmód* alá esnek.³⁰ Habár a részvényesek egyenlőségére vonatkozó előírások külön fejezetben kerültek összefoglalásra, ezeket az ajánlásokat a részvényesekre vonatkozó általános megállapítások között tartjuk indokoltnak elhelyezni, ez ugyanis részben a többszintű részvényesi fogalomhoz is kapcsolódik: az intézményi részvényesek a többi részvényeshez képest azonos jogokkal rendelkeznek, továbbá nem lehet különbséget tenni a külföldi részvényesek és a kisebbségi részvényesek között sem.

Az OECD deklarálja, hogy a részvénystruktúra és az egyéb tőkeszerkezeti felépítés kérdésében a társaságnak kell döntenie.³¹ Ide tartozik a kisebbségi részvényesek problémaköre, amellyel kapcsolatban ajánlott, hogy a kisebbségi jogok megsértésének kivédésére hathatós jogorvoslat álljon rendelkezésre. Ez egyébként is általános megfogalmazás, így amennyiben a részvényesekkel való egyenlő bánásmód nem érvényesül, illetve sérül, akkor hatékony jogorvoslati eszközöket kell biztosítani.

²⁸ OECD, 2015, III. A ajánlás, 32.

²⁹ Például iránymutatások a befektetéssel kapcsolatban felmerülő érdekkülönbségek kezelésére: OECD, 2015, III. C ajánlás, 33.

³⁰ OECD, 2015, II. ajánlás.

³¹ OECD, 2015, 26.

1.1.1.2. Információs jogok, információáramlás

A másik generális elv, amely a részvényesekkel kapcsolatosan kirajzolódik, véleményünk szerint az információáramlás és az információkhoz jutás lehetőségének a biztosítása.³²

A részvényesi jogokat ugyan deklarálja az OECD, de ez egyes jogokkal kapcsolatban az információellátás követelménye, a hatékony információáramlás biztosítása került előtérbe. A részvényeseknek például megfelelő információt kell nyújtani a társaságot érintő változásokkal kapcsolatos döntések meghozatalához (ilyenek tekinthető az alapszabály), valamint a társaság szerveihez kapcsolódó szabályzatok megváltoztatásához, részvénykibocsátáshoz való hozzájáruláshoz,³³ a közgyűléssel kapcsolatos adatok közzétételéhez³⁴ szükséges információk elérése. A részvényesi pozíciónak tulajdonított klasszikus funkció az ellenőrzés ellátása vagy hozzájárulás az ellenőrzéshez, amelynek ellátásához elengedhetetlen, hogy a részvényes megfelelő információkkal rendelkezzen a társasággal kapcsolatos részesedésekről, szabályokról.³⁵ Következtetesként megállapítható, hogy az OECD *összetett részvényesi fogalmat* használ, amely alapján az intézményi befektetőket, befektető részvényeseket fogalmilag is elhatárolja a többi részvényestől, és előírja, hogy ezen részvényesek a befektetési gyakorlatukra, különösen a szavazati joggyakorlásukra vonatkozó iránymutatásaikat hozzák nyilvánosságra. Az összetett, differenciált részvényesi fogalom használata azonban nem eredményezi a részvényesek közötti indokolatlan, hátrányos megkülönböztetést.

Az egyes ajánlásokhoz közvetve vagy közvetlenül információközzétételi kötelezettségek tartoznak. A társaság számára ugyanis ajánlott, hogy nyilvánossá tegye részvényesei számára a rendelkezésre álló, működést érintő információkat.

Amennyiben a felelős társaságirányítás lényegi és alapvető elgondolását vesszük figyelembe, akkor ezek a megoldások és ajánlások külön-külön kétségtelenül helyes felismerésen alapulnak, és elősegítik az érdemi problémák hatékony megoldását. Álláspontunk szerint azonban az OECD-ajánlások ezen két törekvésének összekapcsolása és együttértelmezése paradox helyzetet eredményezhet. Az intézményi befektetők, részvényesek célja a vagyoni befektetés, amelyhez nem kapcsolódik a társaság ellenőrzése, a döntések meghozatalában való közreműködés, azaz a társaság ügyeiben való aktív részvétel. Másik oldalról azonban a társaságnak ajánlott számos – jogai gyakorlásához szükséges – információt a részvényesek rendelkezésére bocsátania. Logikailag ez két ellenirányú folyamat szintézisét jelenti: *információbiztosítás azok számára, akik nem érdekeltek a társaság irányításában*.

A paradoxon feloldását az jelentheti, hogy az OECD kizárólag csak az információhoz jutás lehetőségét biztosítja, és nem írja elő, hogy a részvényesnek élnie kell ezekkel a jogokkal, azt azonban igen, hogy meglegyen ennek lehetősége. Ebből következően az ajánlások a társaság számára magas szintű információközlést írnak elő, mégpedig a részvényesek joggyakorlási lehetőségének biztosításával párhuzamosan. A kontrollfunkció erősítését

³² Az információ megszerzése költséges, ezért a szabályozás kialakításában az információhoz jutás biztosítása központi kérdés, valamint vizsgálata közgazdaságtani oldalról is megkerülhetetlen. A joggazdasági irodalomból ehhez lásd: William M. LANDES, Richard A. POSNER: *Products Liability and Industrial-Accident Law* = William M. LANDES, Richard A. POSNER: *The Economic Structure of Tort Law*, Harvard University Press, 1987, 273–311.

³³ OECD, 2015, II. E pont.

³⁴ OECD, 2015, II. C pont.

³⁵ OECD, 2015, II. E ajánlás.

ebben a rendszerben vélhetően maga az információközlés jelenti, azaz az információ részvényesek felé történő közvetítése és korlátozott formában nyilvánosságra bocsátása már önmagában is egyfajta biztosítékot jelent a társaság ügyvezetésének ellenőrzésében.

1.1.2. A társaság érintettjei (stakeholder)³⁶

A felelős társaságirányítás egyik jellemzője, hogy a gazdasági társaságra, entitásra nem feltétlenül a társasági jogban, a társasággal kapcsolatban definiált jogalanyi körként tekint. A gyakorlatban ugyanis a vállalatok egy meghatározott alanyi körrel rendelkeznek, amely gazdasági szempontból kapcsolódnak hozzá, így a társaság működésében közvetlenül vagy akár közvetve is érintett. A stakeholderek jelentőségét nem lehet alábecsülni, ugyanis egy társaság eredményes működéséhez, sikerességéhez az érintettek tevékenysége minden esetben hozzájárul, legyen szó akár beszállítókról, akár valamilyen formában együttműködő vállalkozásokról vagy vállalkozási szerződés révén közösen összekapcsolódó társaságról.³⁷

A felelős társaságirányítás elvei tekintettel vannak ezekre a körökre, mégpedig azért, mert az érdekeltek szerepet játszanak a társaság sikereinek elérésében, ugyanilyen hatással van rájuk a társaság veszteséges, a stakeholderekre hátrányos működése is. Az OECD a corporate governance részeként figyelembe veszi ezen érdekkörökre vonatkozó követelményeket.

Az OECD nem definiálja, hogy mit ért a társaság „érintettje” alatt, ennek meghatározása egyébként sem könnyű kérdés.³⁸ A teoretikus, elvi elgondolásokon túlmenően az ajánlásokban *három olyan alanyi kör* mutatható ki, amelynek tagjait a dokumentum érintettnek tekinti: a befektetők,³⁹ az alkalmazottak (munkavállalók és érdekképviselői szerveik), illetve a hitelezők.⁴⁰ Az alapelvek értelmében a stakeholderek jogait szerződéses vagy törvényi úton lehet és kell biztosítani, a felelős társaságirányítás követelményeinek pedig a kettő között kell, hogy helyet kapjanak. Az OECD ezzel kapcsolatban a hatékony jogvédelem tekintetében tartalmaz ajánlásokat, amelyek a társaság működése során, és speciálisan a társaság fizetéseképtelensége esetén, a hitelezői igények kielégítésénél valósulnak meg.⁴¹

1.1.3. Az információk nyilvánosságra hozatala és a transzparencia követelménye

Az alapelvek minden fejezetében találhatók olyan rendelkezések, amelyek az információ-áramlást szolgálják, az OECD-ajánlások azonban külön fejezetet szentelnek a közzététel

³⁶ A *stakeholder* (vagy *verschiedene Unternehmensbeteiligte*) egyike azon kifejezéseknek, amelyet nem tudunk megnyugtató pontossággal magyar nyelvre lefordítani, ezért a továbbiakban vagy az érintett, vagy az angol kifejezést használjuk.

³⁷ A stakeholder kifejezés használatának tartalmára külön nem térünk ki, KECSEKÉS András ugyanis átfogó adalékot nyújt a stakeholderek mibenlétére és csoportosítására vonatkozóan, amelyre jelen fejezetben kiemelten támaszkodunk.

³⁸ Az egyes stakeholder-elméletekre lásd KECSEKÉS: *i. m.* 43–59.

³⁹ A befektetők itt nem azonosak a részvényesekkel kapcsolatban tárgyalta intézményi befektetői körrel.

⁴⁰ OECD, 2015, IV. C, E, F ajánlások.

⁴¹ OECD, 2015, IV. F ajánlás.

során felmerülő információknak. A nyilvánosságra hozatal tekintetében konkrét követelmények fogalmazódnak meg azzal kapcsolatban, hogy milyen adatokra kell kiterjednie. A társaságnak a magas szintű minőségkövetelményeknek megfelelően kell közzétennie a lényeges információkat, úgymint a pénzügyi és üzemi eredményeit, vállalati céljait, a szervezeti jogra vonatkozó adatait, a boardra vonatkozó lényeges információit, az előrelátható kockázatokat, a stakeholderek és alkalmazottak számára fontos körülményeket.⁴²

Az információkat független, kvalifikált külső vizsgálat alá kell helyezni, azok hitelességének és helyességének bizonyítása érdekében. Csak ezáltal biztosítható a közzétett információk objektivitása, azaz hogy valósághűen tükrözze a vállalat vagyoni, jövedelmi és pénzügyi aspektusait. Az információ közzétételéhez megfelelő szakmai szervezet igénybevétele és sajátos kommunikációs formák kidolgozása is szükséges lehet, konkrét követelményeket azonban nem írnak elő az ajánlások.⁴³

1.1.4. A board kötelezettségei

Az OECD tagállamainál tetten érhető két irányítási technika, az egyszintű és a kétszintű modell. Az alapelvek ebből a szempontból semlegesnek tekinthetők, nem foglalnak állást egyik irányítási technika mellett sem. Az alcím ellentmondásosnak is tűnhet, mert a *board* kötelezettségeiről rendelkezik, az ajánlások azonban nem értelmezhetők külön a vezetés és a felügyelet viszonylatában, csupán olyan általános kötelezettségeket és követelményeket fogalmaznak meg, amelyekkel kapcsolatos feladatok végül a társaság autonóm döntésének eredményeként települnek majd egy-egy szervhez.

A boardra vonatkozó ajánlások két szempont szerint csoportosíthatóak. Az első a board tagjaival szemben támasztott követelményeket tartalmazza, hogy milyen képességekkel, tulajdonságokkal kell rendelkezniük. A vezetésnek jóhiszeműen, megfelelő gondossággal (Sorgfalt, Treuepflicht) és a társaság, valamint a részvényesek érdekében kell eljárnia. A részvényesek érdekeinek az elvek közötti hangsúlyos megjelenése az idegen vagyon kezelésével kapcsolatos kötelezettségek ellátásában keresendő. Az OECD elsődlegesnek tekinti a társaság érdekét, de tekintettel van a részvényesek, az alkalmazottak és végső soron a közérdek szempontjaira is.⁴⁴ Az ajánlás azonban nem nevesít olyan szituációkat, amikor az érdekek hangsúlyát meg kell változtatni, egyes érdekeket előtérbe kell helyezni. Véleményünk szerint ezek absztrakt előírása nem is lehetséges, az azonban fontos követelmény, hogy a társaság működése során összetett érdekekre legyen tekintettel.

A board alkalmassága tekintetében irányadó szempontként fogalmazódik meg, hogy képes a társaság ügyeiben objektív, független döntéseket hozni. Ennek biztosításához etikai előírások, függetlenségi kritériumok, javadalmazási kérdések, belső szabályzatok kapcsolódnak.⁴⁵

⁴² OECD, 2015, V. A ajánlás.

⁴³ OECD, 2015, V. C–D ajánlások.

⁴⁴ OECD, 2015, 52.

⁴⁵ Amely olyan témaköröket (például kockázatkezelés, többszintű ellenőrzés) is tartalmaz, amelyek a társasági jogszabályokban nem szerepelnek.

A korábbi fejezetekhez hasonlóan itt is megjelenik az *információ kérdése*, az OECD ugyanis előírja, hogy a board feladatai megfelelő ellátásához naprakész, pontos és releváns információkkal rendelkezzen.⁴⁶

1.1.5. Az OECD ajánlásainak értékelése

Az OECD alapelvei széles spektrumban tekintenek a felelős társaságirányításra. Álláspontunk szerint *két tulajdonság* emelhető ki az irányelvek előnyeként. Az egyik, hogy a hagyományos társasági jogi és egyáltalán *jogi szemléletmódon kívül eső* gazdasági tényeket is látókörbe helyez. Ebből a szempontból értékelhetjük a többszintű részvényesi fogalmat, a stakeholder-kérdéskör nevesítését, valamint a kockázatkezelés, illetve az információminőségi követelmények meghatározását. Ezek ugyan többnyire nincsenek jogi pontossággal definiálva és elhatárolva, azonban már önmagában e kérdések jogi gondolkodás látókörébe állításával is erősíti és javítja a jogi szabályozás gazdasági étellel kapcsolatos reflexivitását.

A következő általunk kiemelésre érdemes kör, az egész alapelvei rendelkezésen végighúzódo *nyilvánosság*, azaz a kommunikáció és az információ *kezelésének fontossága*. Az OECD-ajánlások túlnyomó többsége ebből a szempontból az információaszimmetria kérdésének megoldására, kiegyenlítésére fókuszál.

Az ajánlásokkal kapcsolatban azonban véleményünk szerint *problémaként* merül fel, hogy az egyes ajánlások címzettjét nem lehet kétséget kizáróan megállapítani, azaz az OECD által javasolt előírásokat az államnak vagy a társaságnak kell szabályozni. Ennek feloldása nézetünk szerint az univerzalizálásban keresendő. Az OECD ugyanis *egy optimálisan működő társaság modellezése* helyett olyan gyakorlati praktikákat ír elő, amelyek a felelős társaságirányítás megvalósítását ösztönzik. A célszágok és a társaságok köre is széles, ebből következően a feltételeket teljesítheti a társaság ügyvezetése, de akár a jogalkotó is.⁴⁷ A tagállamoknak és a társaságoknak így saját maguknak kell eldönteniük, hogy melyik szinten lehet hatékonyan megvalósítani az ajánlásokat, illetve az általuk kitűzött célokat.

1.2. A multinacionális vállalatokra irányadó OECD-ajánlások

Az OECD az általános felelős társaságirányítási alapelvek mellett a speciálisan a multinacionális vállalatokra irányadó követelményeket is kidolgozta, e gyűjtemény legutóbbi módosításokat is magában foglaló változata 2011-ben készült el.

Az OECD a gazdasági élet nemzetközi szintjén megvalósuló befektetésekre, a multinacionális vállalatok ezekben játszott szerepére és a nemzetközi kooperációk pozitív hatásainak erősítésére egy standard-listát alkotott, amelyet az érintett társaságoknak ajánl.⁴⁸

⁴⁶ OECD, 2015, VI. F ajánlás.

⁴⁷ Jean Jacques DU PLESSIS, Anil HARGOVAN, Mirko BAGARIC: *Principles of Contemporary Corporate Governance*, Cambridge UP, New York, 2011, 342.

⁴⁸ OECD: *Guidelines for multinational enterprises*, 9–10. (A továbbiakban: OECD, 2011.)

E gyűjtemény előírásai – hasonlóan az előző alapelvekhez – jogilag nem kötelezik, csupán orientálják a társaságok döntéseit.

A corporate governance-alapelvekhez viszonyítva ez az ajánlás tartalmilag összetettebb:

- A *bevezető rendelkezések* a fogalommeghatározások mellett általános információkat tartalmaznak, e fejezet 6. pontja írja elő a corporate governance-követelmények érvényesítését a vállalat működése során.⁴⁹
- Az *információk nyilvánosságra hozatalára* vonatkozó ajánlások – a tényleges szövegezési eltéréseken kívül – tartalmilag megegyeznek az OECD általános felelős társaságirányítási ajánlásokban foglaltakkal.⁵⁰
- A multinacionális vállalatok számára irányadó az *emberi jogok védelmének* elősegítése, habár ez alapvetően az állami feladatok közé tartozik, a vállalatoknak ajánlott, hogy a társaság a működése során tartsa tiszteletben a nemzetközileg elismert alapjogokat.⁵¹
- A multinacionális vállalatok és szociális partnereik (munkavállalók, munkáltatók, érdekképviselők) közötti *foglalkoztatás* és egyéb kapcsolatok során érvényesíteni kell a *nemzetközileg elismert alapvető szabályokat*.
- Az ajánlásgyűjteményben a *környezetvédelem* is megjelenik, ugyanis a vállalkozásoknak a törvények és helyi előírások mellett a nemzetközi alapelvek és megállapodások keretei között a környezet, a közegészségügy és közbiztonság védelmét is elő kell segíteniük, amely végső soron hozzájárul a fenntartható fejlődéshez.⁵²
- A társaságnak törekednie kell arra, hogy tevékenysége során ne kerüljön sor közvetlenül vagy közvetve *korruptióra*. Ehhez tevékenyen hozzá kell járulnia, a belső szervezeti felépítésnek pedig alkalmasnak kell lennie arra, hogy elkerülje ezeket a praktikákat.⁵³
- A társaságnak ajánlott tisztességes üzleti, marketing- és reklámgyakorlatot követnie a *fogyasztókkal* szemben, és törekednie kell arra, hogy a lehetőségeihez képest megfelelő szintű, minőségű és megbízható terméket, szolgáltatást nyújtson a fogyasztók számára.⁵⁴
- A társaság számára ajánlott, hogy működése során alkalmazza a *tudományos és technológiai újításokat* (például innováció vagy know-how), amelyek a vállalat eredményességének előrelendítésében játszanak szerepet, és az alkalmazás emellett makrogazdasági előnyökkel is jár.⁵⁵
- A vállalatoknak tevékenységük során tiszteletben kell tartaniuk a *versenyjogi előírásokat és szabályokat*, valamint tekintettel kell lenniük azon országok ilyen tárgyú szabályaira, amelyekben tevékenységüknek versenyjogi kihatása van.⁵⁶

⁴⁹ OECD, 2011, 22.

⁵⁰ *Uo.*, 31–32.

⁵¹ *Uo.*, 36.

⁵² *Uo.*, 49.

⁵³ *Uo.*, 55.

⁵⁴ *Uo.*, 60.

⁵⁵ *Uo.*, 65.

⁵⁶ *Uo.*, 67.

- A vállalatoknak a működésük során figyelembe kell venniük azon országok *adózási szabályait is*, amelyekben tevékenységüket kifejtik. Ezt a feladatot a társaságon belül a belső ellenőrzési és kockázatkezelési stratégiák körében kell ellátni.⁵⁷

A multinacionális vállalatokkal szemben is alapvető követelmény a corporate governance érvényesítése, az ugyanis hozzájárul az eredményes működéshez. A dokumentum tanulmányozásából azonban az következik, hogy az OECD *nem alkotott eltérő követelményeket* ezen szektorra, hanem az általános corporate governance-előírásokat ismétli meg ezen a helyen is. Az azonosság az információs kötelezettségeknél és a stakeholderekkel való kapcsolatok között figyelhető meg, valamint abban, hogy az OECD a corporate governance alkalmazását a társaságokra irányadó közös szempontok között általában véve deklarálja.

A multinacionális vállalatokra az általános corporate governance-rendelkezéseknél szerteágazóbb és összetettebb követelményrendszer vonatkozik; megállapítható, hogy ezek a normák az általános vállalatirányítási ajánlásokkal rész-egész viszonyban állnak.

Az OECD multinacionális vállalatokkal kapcsolatos ajánlásai a felelős társaságirányítási alapelvekhez képest véleményünk szerint további *két lényeges eltéréssel* rendelkeznek. A multinacionális vállalatokra irányadó ajánlásokhoz kapcsolódó *ellenőrzési és monitorozási* rendszer formalizáltabb és szisztematikusabb: az ellenőrzés a tagállamok szintjén is működik, ezen jelentések az OECD honlapján is elérhetők. Ez a hatáselemzési rendszer az általános felelős társaságirányítási ajánlásokkal kapcsolatban nem valósul meg, az alapelvek sem tartalmazznak erre utaló rendelkezéseket.

A másik eltérés, hogy a multinacionális vállalatokra irányadó *ajánlások címzettje elsősorban az az állam*, amelynek területén a társaság tevékenykedik. A felelős társaságirányítási alapelvekhez képest az ajánlás tematikája szerteágazóbb: ez azonban nem jelenti azt, hogy a corporate governance szempontjából a vállalatnak *többtekötelezettsége lenne*. A dokumentum által kijelölt szabályozási területek ugyanis eredendően az állami feladatok közé tartoznak: az adózási, versenyjogi, de akár a fogyasztóvédelmi szabályok kialakításának területén ugyanis a jogalkotó, az állam rendelkezik megfelelő eszközökkel. A társaság számára a fentiekkel összefüggésben permanensen az írható elő, hogy tartsa tiszteletben azon állam vonatkozó normaanyagát és gyakorlatát, amelynek területén tevékenykedik. Ebből világosan kirajzolódik, hogy az ajánlások címzettje elsősorban nem a vállalat, hanem a jogi szabályozás kialakítója, az állam.

1.3. Az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek

Az OECD másik, parciális területet érintő felelős társaságirányítási ajánlásai az állami tulajdonban lévő vállalatokra vonatkoznak.⁵⁸ Amennyiben az ajánlás címét magyar nyelvre kívánjuk fordítani, nehézségekbe ütközünk, ugyanis „az állami tulajdonban lévő vállalat” kategória a magyar jogi terminológiában a hatályos jogszabályok szerint nehezen

⁵⁷ Uo., 70.

⁵⁸ Németül: *OECD-Leitsätze zu Corporate Governance in staatseigenen Unternehmen*; angolul: *Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Company* (a továbbiakban: OECD, 2015.).

értelmezhető, ezért a bevezetésben is alkalmazott „állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezet” kifejezés használatát tartjuk megfelelőnek.

Az ajánlásgyűjteményt az OECD 2005-ben bocsátotta ki először, majd a corporate governance általános felülvizsgálatát követően 2015-ben jelent meg az új kódex. Az ajánlások olyan jogi személy gazdasági társaságokra vonatkoznak, amelyekben az állam tulajdonosi jogokat gyakorol – és befolyásoló, uralkodó szereppel rendelkezik –, valamint az olyan közjogi jogalanyokra, amelyeknek gazdasági szerepük van.⁵⁹ Véleményünk szerint itt a hangsúly arra helyeződik, hogy az államnak mint részvényesnek van-e érdemi befolyása a társaság döntéshozatalára. Az egyes befolyásolási formák (aranyrészvény, többségi részvényes etc.) eltérő governance-problémát vetnek fel, ezzel együtt eltérő megoldásokat kívánnak. Az ajánlás szerint ezen szektor teljesítménye versenyképességi tényező.

Az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetekre irányadó ajánlások megalkotásának *indoka* az állam tulajdonosi funkciójának professzionalizálása, a hatékonyság, transzparencia és a beszámolási kötelezettség olyan szintű megvalósítása, mint a privátgazdaságban, valamint egyenlő szabályok biztosítása azokban az esetekben, amikor az állami tulajdonú társaság a versenyszférával azonos piacon tevékenykedik.⁶⁰ A corporate governance ezeknek a garanciáknak a kimunkálásában játszik fontos szerepet, továbbá az ajánlás kiemeli, hogy a corporate governance-gyakorlat alkalmazása fontos előfeltétele lehet egy pénzügyileg hatékony privatizációnak is. Ennek a célkitűzésnek különös jelentőséget kell tulajdonítani Magyarországon és Kelet-Közép-Európában, habár a lefolytatott privatizációk után a mai magyar helyzetben az államra inkább már az aktív gazdasági élet szereplőjére irányadó ajánlások alkalmazása érhető tetten.

Az állami vállalatokra vonatkozó ajánlások rögzítik, hogy a dokumentum speciális rendelkezéseket, kiegészítő követelményeket tartalmaz az általános felelős társaságirányítás szabályzatához képest, így hatékony corporate governance-rendszert a két gyűjtemény együttes alkalmazása során lehet kiépíteni.

2. A Világbank-csoport felelős társaságirányítási politikája

Az OECD mellett más nemzetközi szervezetek is rendelkeznek felelős társaságirányítási ajánlásokkal, ezek közül kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető a Világbank-csoport tevékenysége.

A Világbank-csoport (*Worldbank Group*) az ENSZ szakosított intézményeként működik, és több nemzetközi szervezetet tömörít magába.⁶¹ Létrehozása az 1944-es Bretton Woods-i tárgyalásokhoz, szélesebb kontextusban a pénzügyi politika expanziójához kötődik, ténylegesen 1947-ben kezdte meg a működését.⁶² A Világbank-csoport öt intézményt foglal magában: a Nemzetközi és Újjáépítési és Fejlesztési Bankot (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), a Nemzetközi Fejlesztési Társulást (International

⁵⁹ OECD, 2015, 15.

⁶⁰ *Uo.*, 11.

⁶¹ Helytelen szóhasználat alapján kizárólag az egyik szervezetét, az IBRD-t tekintik Világbanknak.

⁶² MURÁDI János Kristóf: *Nemzetközi intézmények és szervezetek*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2011, 185–186.; LÁNG Imre: *Nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezetek kialakulása és tevékenysége a II. világháborút követően*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.; BLAHÓ, PRANDLER: *i. m.* 211.

Development Association – IDA), a Nemzetközi Pénzügyi Társaságot (International Finance Corporation – IFC), a Nemzetközi Beruházásvédelmi Ügynökséget (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA), valamint a Nemzetközi Befektetések és Vitarendezések Központját (International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID). Ezen intézmények közül az IBRD és az IFC foglalkozik kifejezetten a felelős társaságirányítás problematikájával.⁶³

A szervezetek egyik alapvető feladata a nemzetközi tőkeáramlás fejlesztése, amelynek számos eszköze van. Az IBRD jellemzően hitelekkel támogatja ennek megvalósulását,⁶⁴ tevékenysége nemcsak a már jól működő piacgazdaságokra terjed ki, hanem a fejlődő és feltörekvő gazdaságokat is segíti. A felelős társaságirányítás az IBRD és az IFC közös területeként jelentkezik. A két intézmény közötti együttműködés szorosnak tekinthető, ugyanis – bár jogilag különálló szervezeteknek minősülnek – az IBRD vezetése egyben az IFC irányítását is ellátja.⁶⁵

A Világbank-csoport a felelős társaságirányítást az OECD-dokumentumnak megfelelően értelmezi, definíciója nem tartalmaz többletelemet.⁶⁶ A corporate governance legfőbb előnyét a kiszámítható, hatékony és transzparens működésből eredő, a piaci szereplők között megvalósuló bizalom elősegítésében látja. A felelős társaságirányítás eredményeképpen alacsonyabb a pénzügyi és nem pénzügyi kockázat, magasabb a stakeholderek érdeklődése.⁶⁷

A Világbank-csoport az alábbi területekre fókuszál: segítséget nyújt a jogalkotási és szabályozási munkákban, ellátja a különböző pénzügyi intézmények (fejlesztési, kereskedelmi bankok, kisebb pénzügyi szervezetek) governance-kérdéseinek fejlesztését, valamint a szabályozó és felügyeleti szerveket támogatja az új szabályok implementálásában, a reformok megvalósításában.⁶⁸ A Világbank-csoport *egyres területeken alkalmazott eltérő eszközei*: technikai tanácsadás, a fennálló rendszer átfogó vizsgálata, közreműködik a corporate governance fejlesztésében. A Világbank-csoport projektjei kiterjednek a fennálló szabályok fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatára, valamint ilyen eszköz a corporate governance-t is magában foglaló ROSC-elemzés (Reports on the Observance of Standards and Codes), amely kiterjed a jogszabályi rendszer és a gyakorlat feltérképezésére is. A ROSC-elemzés során a Világbank-csoport a felelős társaságirányítást az OECD-ajánlások alapján vizsgálja, és nem alkalmaz önálló módszert.

A Világbank-csoport véleményünk szerint a felelős társaságirányítás hatékony érvényesítésében játszik szerepet. Felvetődik a kérdés, hogy ennek ellátása során miért nem alkalmaz önálló módszert? Erre a szakirodalom nem ad választ, álláspontunk szerint ennek oka abban keresendő, hogy az OECD-elvek kimunkálásában az IMF, illetve a Világbank-csoport is közreműködött, ezért vélhetően sikerrel érvényesítette saját szempontjait ezen munkálatok során.

⁶³ Ehhez kapcsolható továbbá az IMF közreműködése e tevékenységekben.

⁶⁴ BLAHÓ, PRANDLER: *i. m.* 226.

⁶⁵ *Uo.*

⁶⁶ Worldbank-IFC: Capital Market Practice elérhető: www.ifc.org/wps/wcm/connect/Topics_Ext_Content/IFC_External_Corporate_Site/Corporate+Governance/Overview/

⁶⁷ *Uo.*

⁶⁸ www.worldbank.org/en/topic/financialmarketintegrity/brief/corporate-governance

III. A corporate governance regionális szintje – az Európai Unió

A felelős társaságirányítás nemzetközi aspektusai között kiemelt figyelmet kell fordítani a regionális szinten megvalósuló összehangolási folyamatokra, amelyek a nemzetközi univerzális jogforrások mellett hatékonyabb, a kikényszerítés terén előremutatóbb rendelkezéseket is alkalmazhatnak.

A nemzetközi szintű felelős társaságirányítási ajánlásokhoz hasonlóan a regionális együttműködés terén is több forrás áll rendelkezésre. Általános felelős társaságirányítási ajánlásokat fogadott el a Nemzetközösség (Commonwealth),¹ amely 1999-ben hozta nyilvánosságra a *Principles for Corporate Governance in the Commonwealth* című ajánlás-gyűjteményét. Az 1991-es Harare Nyilatkozat óta tartozik a Nemzetközösség feladatai közé a felelős társaságirányítás és az ehhez hasonló területek (például a jó kormányzás, emberi jogok) szabályozása.² Az ajánlások olyan magatartásokat foglalnak össze, amelyek a legjobb gyakorlatot jelentik (best practices) a vállalat működése során és nem csupán a piaci szegmens, hanem az állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek esetében is irányadók lehetnek.³

Az általános corporate governance mellett speciális területeken is megjelenik a felelős társaságirányítás vizsgálata az Amerikai Egyesült Államokban az FDYC (Federal Deposit Insurance Corporation)⁴ tevékenységében és a Bázeli Bizottság (Basel Committee on Banking Supervision) bankokra irányadó gyakorlatában.⁵

Magyarország tekintetében a regionális együttműködések közül az Európai Unió dokumentumainak vizsgálatát szükséges előtérbe helyezni, ugyanis az uniós jog elsőbbségéből és közvetlen alkalmazhatóságából adódóan a magyar felelős társaságirányítási gyakorlat kialakításában az EU corporate governance-iránymutatásai bírnak meghatározó szereppel.

1. A felelős társaságirányítás az Európai Unióban – két akcióterv

Az Európai Unió tevékenysége a felelős társaságirányítási gondolkodást illetően 2003 óta egy meghatározott mezsgyén halad, amely pillanatnyilag még nem a végső, ám jelentős cezúraként is értékelhető ponton tart, ebből fakadóan az uniós corporate governance-szel kapcsolatban jelenleg még nem vonhatunk le döntő, végleges konklúziókat.

¹ Korábbi nevén Brit Nemzetközösség, amely 1949 óta nem használja hivatalosan a „brit” jelzőt. BLAHÓ, PRANDLER: *i. m.* 428.

² BLAHÓ, PRANDLER: *i. m.* 429.

³ CACG Guidelines – Principles for in Ein the Commonwealth; CLARKE: *i. m.* 251.

⁴ A testület a szakértői munka során vizsgálja a corporate governance működését.

⁵ A Bázeli Bizottság 2005-ben tette közzé a bankokra irányadó ajánlásait.

A felelős társaságirányítás uniós politikájának sarokköveit a 2003-ban és 2012-ben elfogadott akciótervek jelentik. A fejlődési tendencia ezen jellemzőire már az alcím is utal, ugyanis az Európai Unió felelős társaságirányítási politikájának első állomása az a 2003-as akcióterv volt, amely *A társasági jog modernizációja és a corporate governance javítása az Európai Unióban* címet viselte.

Az Akcióterv lépéseinek elemzése előtt érdemes kitérnünk arra, hogy milyen előzmények után került sor a corporate governance uniós szintű szabályozásának kidolgozására. A folyamatnak véleményünk szerint három forrása volt. Az első a tagállami jogalkotás, amely létrejöttét tekintve megelőzte az uniós jogalkotást. A tagállamok közül elsőként Spanyolország, Németország, majd később Franciaország és Olaszország alkotott olyan jogszabályokat, amelyek bár az önkéntesség elve alapján, de érintették a felelős vállalatirányítás kérdését.⁶ A második forrás az Amerikai Egyesült Államok által elfogadott *Sarbanes–Oxley Act*, azaz a Részvénytársaságok Számviteli Reformjáról és a Befektetők Védelméről szóló 2002. évi törvény.⁷ A SOX kiváltó okai legfőképpen az USA vállalati botrányai voltak: kiváltképp az *Enron*, de számos más cég, többek között a *Xerox*, *AOL*, *Global Crossing*, *Worldcom* pénzügyi összeomlása.⁸ A törvény a cégeken belüli hatékonyabb ellenőrzést és szigorúbb könyvviteli szabályokat írt elő, amelyek betartása nagyobb terhet és költséget rótt és ró ma is az érintettekre. A harmadik kiváltó okot pedig az Európai Unión belül is kirobbant vállalati botrányok (Franciaországban a *Vivendi Universal*, Nagy-Britanniában a *Marconi*, Németországban pedig a *Deutsche Telekom* tartozási botránya) képezték.⁹

A három ok együttesen járult hozzá ahhoz, hogy az EU elgondolkodjon azon, milyen eszközökkel, milyen formában reagál a társaságirányítási anomáliák következtében felmerült problémákra:¹⁰ ennek érdekében 2001-ben szakértői testületet állított fel *High Level Group of Company Law* néven.

A *High Level Group of Company Law* 2002-ben nyújtotta be zárójelentését, amelyben a szakértői csoport amellet foglalt állást, hogy a corporate governance-t illető főbb szabályozási impulzusoknak elsősorban a piaci szereplőktől kell érkeznie, és az általuk alkotott normák megsértésének következményeit is a piacnak kell levonnia. Az Európai Unió szerepe az egyes tagállami szabályok és főbb célkitűzések közötti koordináció elősegítése, amely hozzájárul a corporate governance tagállambeli fejlesztéséhez is. A tagállam feladatai közé tartozik, hogy a joghatósága alatt álló társaságok számára előírja valamely magatartási kódex alkalmazását.¹¹

⁶ KECSKÉS András: *Befektetővédelmi reformok az Egyesült Államokban és Európában*, Magyar Jog, 2009/5, 304., a francia felelős társaságirányításhoz lásd: Uő.: *Franciasaláta – felelős társaságirányítás francia módra* Jogtudományi Közlöny 2016/6. 301-310.

⁷ Továbbiakban: SOX. *Uo.*, 298.

⁸ *Uo.*

⁹ KECSKÉS: *i.m.*, 304.

¹⁰ Klaus J. HOPT álláspontja szerint ennek oka, hogy a nemzetközi verseny és a globalizáció következtében a piac nincs tekintettel a nemzetállamok szuverenitására, ezzel a jogalkotási tevékenységük is előrevetíti az EU fellépésének szükségességét. Klaus J. HOPT: *Gemeinsame Grundsätze der Corporate Governance in Europa?*, ZGR, 2000/4–5, 779–818, 818.

¹¹ High Level Group of Company Law: *Moderne gesellschaftsrechtliche Rahmenbedingungen in Europa*, 2002, 86. http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_de.htm#background

A szakértők számos kérdést érintettek a felelős társaságirányítással kapcsolatban, munkájukban azonban elsősorban a társaságok belső viszonyaira koncentráltak.¹² Javasolták a tőzsdén jegyzett gazdasági társaságok felelős társaságirányítási jelentéseinek elkészítését és közzétételét, az erre vonatkozó szabályok irányelvi rögzítését. Ebben a jelentésben a társaságnak a saját szervezeti működéséről kell nyilatkoznia. Kiemelten vizsgálták a honlap mint eszköz alkalmazásának lehetőségét azzal kapcsolatban, hogy a részvényesek számára a társasággal kapcsolatos információk elérhetők legyenek,¹³ valamint a részvényesek levél-szavazásának és a konferencia-közgyűlés megvalósításának megengedhetősége is előtérbe került.¹⁴ Ez utóbbinál kifejezetten megjelenik, hogy annak csupán jogi lehetőségét és nem kötelezettségét kell előírni. Vizsgálták az intézményi befektetők helyzetét, és a tagállami szabályok átvizsgálását követően arra az álláspontra jutottak, hogy az intézményi befektetők tevékenysége és a szavazás során követendő politikáját és az ezzel kapcsolatos információk közzétételét elő kell segíteni.¹⁵ A társaságok szervezetrendszerét illetően a javadalmazás, jelölés és a függetlenség kérdését helyezték középpontba.

A szakértők arra tettek javaslatot, hogy az Unió alapelvek és nem kötelező erejű szabályok alkotásával ösztönözze tagállamait, hogy közelítsék egymáshoz jogszabályaikat.¹⁶

A szakértői bizottság jelentése alapján az Európai Unió 2003-ban hirdette meg a társasági jog modernizációját érintő *Akciótervet*,¹⁷ amelynek célja a felelős társaságirányítással kapcsolatos uniós politika közös nevezőre hozása volt. Ennek megvalósítására az irányelveken és az ajánlásokon keresztül szabályozást tartotta jogalkotási szempontból alkalmasnak.¹⁸ Az *Akcióterv* deklarálta, hogy a corporate governance mind a versenyképesség növelése, mind a gazdasági növekedés és a társaságok eredményes működésének eléréséhez hozzájárul. Prioritásai közül csupán az egyik volt a felelős társaságirányítás.¹⁹

Az *Akcióterv* a corporate governance-t illetően a Cadbury-bizottság által alkalmazott definíciót²⁰ használta, és – a szakértői anyagra támaszkodva – megállapította, hogy *önálló uniós felelős társaságirányítási kódex megalkotása szükségtelen*.²¹ Az Európai Unió két út – a nem kötelező szabályok alkalmazásán alapuló brit rendszer, valamint a szigorú törvényi szabályokat hatályba léptető Amerikai Egyesült Államok lehetősége – közül választhatott a társaságirányítási problémák kezelésének ügyében.²² Az Unió végül köztes

¹² High Level Group of Company Law: i. m. 76.

¹³ *Uo.*, 79.

¹⁴ *Uo.*

¹⁵ *Uo.*, 21.

¹⁶ KECSKÉS: i. m. 304.

¹⁷ *Modernisierung des Gesellschaftsrechts und Verbesserung der Corporate Governance in der Europäischen Union – Aktionsplan Kommission der Europäischen Gemeinschaften*, Brüssel, 2003. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0284:FIN:DE:PDF> (A továbbiakban: *Akcióterv*.)

¹⁸ *Akcióterv*, 9.

¹⁹ Ilyen további téma volt a tőkevédelem, a vállalatcsoportok, illetve további társasági formák alkalmazásának lehetősége.

²⁰ Lásd a IV. rész 1.1. pontjában.

²¹ *Akcióterv*, 13. Ezzel szemben az addig elérhető nemzetközi eredményeket összegezték. Vö. Simon DEKAIN: *Reflexive Governance and European Company Law*, *European Law Journal*, March 2009, 224–245, 232, 244.

²² Az EU-n belüli eltérő szabályozás indokaként határozható meg továbbá, hogy az amerikai rendszerrel összevetve a tagsági összetétel nincs szétaprózva, a meghatározó, ellenőrző részvényesek szerepe erős, az ön-szabályozási mechanizmusok azonban gyengébbek. Luca ENRIQUES, Paolo VULPIN: *Corporate Governance Reforms in Continental Europe*, *Journal of Economic Perspectives*, 2007/1, 117–140, 137.

megoldásként egyes területeken irányelvi, más témakörökben ajánlásokon keresztüli szabályok megalkotását helyezte kilátásba.

Az *Akcióterv* által meghatározott jogalkotási prioritások között jelent meg az az elvárás, hogy a tőzsdei kibocsátók éves beszámolója tartalmazzon corporate governance-jelentést; valamint a társaságokon belül a részvényesi jogok gyakorlásának elősegítése; ajánlotta továbbá, hogy a független és a társasággal munkaviszonyban nem álló igazgatósági és felügyelőbizottsági tagok szerepének növelésére jelölési, javadalmazási, audit bizottságot hozzanak létre; illetve ajánlásokat fogalmazott meg az igazgatósági tagok javadalmazására vonatkozóan.²³ Mindezeket a célokat az Unió rövid és középtávon kívánta elérni, és meghatározta az ezzel kapcsolatos jogalkotási irányokat is: a felelős társaságirányítási jelentés közzétételét és a részvényesi joggyakorlás elősegítését irányelvi szinten,²⁴ az igazgatósági tagok javadalmazására vonatkozó szabályokat, valamint a bizottsági rendszert és a független tagokat érintő minimum standard szabályokat ajánlási szinten kívánta meghatározni.²⁵

Az *Akcióterv* alapján egy intenzív jogalkotási hullám indult meg,²⁶ amelynek eredményeképpen a felelős társaságirányítással kapcsolatban az Európai Unió számos jogszabályt és több nem kötelező iránymutatás bocsátott ki.

A felelős társaságirányítással foglalkozó normákat többféleképpen is csoportosíthatjuk: az első szempont szerint akkor, ha az elfogadás idejét tekintjük irányadónak, és idő-sávban, retrospektív módon tekintjük át a megjelenő jogalkotási termékek körét. További támpontként jelentkezik az a csoportképző ismerv, ha az egyes szabályozási tárgyköröket vizsgáljuk, ezzel kapcsolatban azonban megállapítható, hogy a felelős társaságirányításra vonatkozó normák nem sporadikusan, azaz több helyen, eltérően kerülnek szabályozásra, hanem többé-kevésbé egységes jogszabályok rögzítik egy adott témakör rendelkezéseit. Véleményünk szerint a felelős társaságirányításra irányadó szabályokat jogforrási szempontból szükséges csoportosítani, hiszen ezáltal domborodik ki leginkább az egyes szabályozási tárgykörök jogi jellege.

Az uniós jog a társasági joggal kapcsolatban egyrészt bizonyos kérdésekben hasonló szabályozás bevezetésére törekedett az egyes nemzeti jogok közelítésével, másrészt első-sorban az uniós jogban gyökerező társasági formák létrehozását szorgalmazta.²⁷ Az előbbi kategória részének tekinthetők a corporate governance tárgykörébe tartozó jogszabályok, amelyek csoportja több alpontra bontható aszerint, hogy az EU milyen jogforrásban szabályozta az adott területet. A felelős társaságirányítás uniós társasági formákat érintő normái véleményünk szerint beleilleszkednek az első kategóriába, ezért nem kezeljük elkülönülten, önállóan ezt a területet.

²³ Akcióterv, 4–11. Michael KORT: *Standardization of Company Law*, European Company and Financial Law Review, 2008/4, 379–421, 401.

²⁴ Akcióterv, 28.

²⁵ Akcióterv, 29–30.

²⁶ Amely Zumbansen szerint újfent mozgásba hozta az európai társasági jogi jogalkotást. Peter ZUMBANSEN: 'New Governance' in *European Corporate Law Regulation as Transnational Legal Pluralism*, European Law Journal, 2009/2, 246–276, 259.

²⁷ *Európai Társasági jog*, szerk. MISKOLCZI BODNÁR Péter, KJK, Budapest, 2004, 32.; JÓZON Mónika: *A jogharmonizáció jövője a bővített belső piacon az Alkotmányos Szerződés tükrében*, Iustum Aequum Salutare, 2006/3–4, 53–65.

1.1. A 2006/46/EK irányelv – a felelős vállalatirányítási jelentés közzététele

A Közösség a Bizottság az 1725/2003/EK rendeletével fogadta el az egyes számviteli elvek nemzetközi alkalmazását, amelynek indoka az volt, hogy a nagyméretű vállalati botrányok számviteli visszaélésekre is visszavezethetők voltak.²⁸

Az *Akcióterv* nyomán a 2006/46/EK irányelv módosította a korábbi, beszámolókról rendelkező uniós jogforrásokat.²⁹ Az új irányelv alapján a tagállamoknak szabályozni kellett, hogy azok a társaságok,³⁰ amelyeknek értékpapírjait a szabályozott piacra bevezették³¹ éves üzleti jelentésük részeként tegyenek közzé vállalatirányítási nyilatkozatot is.³² A társaság által kiadott nyilatkozatnak ki kell terjednie egyrészt valamely felelős társaságirányítási kódexnek való megfelelése, másrészt tartalmaznia kell egy olyan szöveges összefoglalót, amelyben bemutatja vezetésének gyakorlatát.³³

Az irányelv széles döntési jogosultságot biztosít a tagállamoknak a kódex tekintetében, nem írja elő ugyanis egyetlen kódex igénybevételét sem, a tagállami jogalkotó vagy a társaság választására bízva annak mérlegelését, hogy megköveteli-e valamely felelős társaságirányítási ajánlásgyűjtemény kötelező alkalmazását.³⁴

Az irányítási gyakorlat tekintetében a nyilatkozatnak ki kell terjednie:³⁵ a pénzügyi beszámolási folyamattal összefüggésben a belső ellenőrzési és kockázatkezelési rendszerek főbb jellemzőire, a közgyűlés működésére és hatáskörére, valamint a részvényesek jogaira és ezek gyakorlására (kivéve, ha ezen információról a nemzeti jogszabályok vagy rendelkezések teljes mértékben gondoskodnak); az ügyviteli, ügyvezető és felügyelő testületek és ezek bizottságainak összetételére és működésére. A társaság által kibocsátott nyilatkozat elkészítését könyvvizsgáló ellenőrzi.³⁶

Az irányelv a fentieknek megfelelően kettős nyilatkozattételi szisztémát vezetett be. Az uniós előírás véleményünk szerint egy deklaratív jellegű közzétételt követel meg

²⁸ Összhangban az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel. Ezzel összefüggésben: az éves és összevont (konszolidált) éves beszámoló jog szerinti könyvvizsgálatáról az Európai Parlament és a Tanács 2006/43/EK irányelve rendelkezik.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2006. június 14-i 2006/46/EK irányelve a meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójáról szóló 78/660/EGK, az összevont (konszolidált) éves beszámolóiról szóló 83/349/EGK, a bankok és más pénzügyi intézmények éves beszámolójáról és konszolidált éves beszámolójáról szóló 86/635/EGK, valamint a biztosítóiintézetek éves és összevont (konszolidált) éves beszámolóiról szóló 91/674/EGK tanácsi irányelv módosításáról.

³⁰ A konszernre vonatkozóan ugyanezen irányelv 83/349/EK irányelv 36a cikkébe iktatta be utaló norma alkalmazásával ezt a kötelezettséget.

³¹ 2004/39/EK irányelv 4. cikk 14. pontja szerint. Ugyanígy tekintet alá esik, amennyiben ugyanezen a helyen a 15. pont szerinti (ez lesz a másodlagos piac). Amennyiben részvényeken kívül más értékpapírt vezettek be szabályozott piacra, a tagállamok mentesíthetik a társaságokat a nyilatkozat közzététele alól, kivéve a takeover és a társaság belső ellenőrzési és kockázatkezelési rendszerének főbb jellemzői vonatkozásában. Vö. 78/660/EGK irányelv 46a (1) és (3) bekezdés.

³² 2006/46/EK irányelvvel beiktatott 78/660/EGK irányelv 46a cikk

³³ *Uo.*

³⁴ 2006/46/EK irányelv 1. cikk 7. a), b) pontok

³⁵ A takeover szabályokat nem tekintjük elsődleges corporate governance-jogforrásoknak, azonban a 2004/25/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (takeover) 10. cikke (1) bekezdésének c), d), f), h) és i) pontjában előírt információkat közzé kell tenni a felelős társaságirányítási jelentésben, ha a társaság az irányelv hatálya alá tartozik.

³⁶ 2006/46/EK irányelvvel beiktatott 78/660/EGK irányelv 46a cikk (2) bek.

a társaságoktól, hiszen a közzétett információk tartalmát illetően nem tartalmaz előírásokat, annak forrásául vagy a tagállami kódexet, vagy a nemzeti jogot jelöli meg. A nyilatkozattétel kötelező jellege mellett nem jelenik meg a tartalmi vizsgálat követelménye, az esetleges tartalmi hibákért való következmények levonását az irányelv a piacra bízza.

A 78/660/EGK irányelvet – több más irányelvvel együtt – az Európai Unió 2013/34/EU irányelve helyezte hatályon kívül, amikor a 20. cikke értelmében a vezetés beszámolójának részévé tette a vállalatirányítási nyilatkozatot. A fenti tartalmon nem változtatott, de a szigorítás irányába ható rendelkezésként vezette be annak követelményét, hogy a könyvvizsgálónak véleményt kell nyilvánítania a belső ellenőrzési és kockázatkezelési rendszer főbb jellemzőiről, az információk meghatározott köréről és jelentésében ki kell térnie arra is, hogy a társaság a nyilatkozatban szereplő információkat rendelkezésére bocsátotta-e.³⁷

1.2. 2007/36/EK irányelv³⁸

Az Európai Parlament és Tanács 2007/36/EK irányelve rendelkezik az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban.³⁹ Az irányelv a corporate governance tárgykörén belül a részvényesi joggyakorlás egyes aspektusaival, különösen a határon átnyúló szavazás problémájával foglalkozik. Legfontosabb cikkei a közgyűlésen való elektronikus részvétellel, valamint a képviselő útján történő szavazással kapcsolatban állapítanak meg szabályokat. Az elektronikus részvétel akadályainak lebontására három eszköz alkalmazását teszi lehetővé: a közgyűlés valós idejű közvetítését, a valós idejű kétirányú kapcsolattartást, illetve a közgyűlés előtt vagy annak során a szavazatok leadására alkalmazott olyan mechanizmust, amelynek révén nincs szükség a közgyűlésen személyesen jelen lévő képviselő kijelölésére.⁴⁰ A képviselő útján történő szavazás alapvető követelménye, hogy a tagállamok hatályon kívül helyezzék azon jogszabályait, amelyek korlátozták (vagy a társaság számára lehetővé tették, hogy ilyen rendelkezést hozzon) valamely személy képviselőként történő kijelölését.⁴¹

Az Európai Bizottság 2004. október 15-i 2004/706/EK határozata az európai vállalatirányítási fórum létrehozását, a nemzeti jogalkotás közelítését tűzte ki célul. Vállalatirányítási fórum néven szakértői csoport létesült, amely javaslatot tesz egyrészt a nemzeti szabályok közelítésére és ezek főbb irányaira, másrészt szakpolitikai kérdésekben ad stratégiai tanácsokat a Bizottság részére.⁴² A fórum legfeljebb tizennyolc tagú, tagjai vállalatirányítási tapasztalata

³⁷ 2013/34/EU irányelv 20. cikk. Vö. 2000. évi C. törvény 95/B. §, 156. § (5) bek.

³⁸ Ehelyütt csak a főbb rendelkezéseket érintjük, a részletesebb elemzésre a magyar Felelős Társaságirányítási Ajánlásokat érintő fejezetben kerül sor.

³⁹ Tágabb értelemben ide tartozik a 2001/34/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv az értékpapírok hivatalos tőzsdei jegyzésre történő bevezetéséről és az ilyen értékpapírokról közzéteendő információkról, a 2004/109/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, amely a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátóival kapcsolatos információkra vonatkozó átláthatósági követelményekről szól. Utóbbi irányelv minimumszabályok megalkotását teszi indokolttá, a részvényesi jogok zavartalan és hatékony gyakorlásának céljából.

⁴⁰ 2007/36/EK Európai Parlamenti és Tanácsi Irányelve (2007. július 11.) az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban, 8. cikk (1) bek.

⁴¹ 2007/36/EK irányelv 10. cikk (1) bek., kivéve a jogképességre vonatkozó előírásokat.

⁴² Az Európai Bizottság 2004/706/EK (2004. október 15.) határozata az európai vállalatirányítási fórum létrehozásáról, 1–2. cikk. DEAKIN: *i. m.* 244.

és szakértelme uniós szinten széles körű elismerést élvez. A fórum tagjait a Bizottság nevezi ki három évre.⁴³ A fórumnak évente jelentést kell benyújtania a Bizottság felé.⁴⁴

1.3. A gazdasági társaság irányítási rendszere – a szupranacionális társasági formák

A szervezeti felépítésre irányadó rendelkezések egységesítési törekvése a felelős társaság-irányításon kívül viszonylag korán, már 1972-ben felmerült, ugyanis ekkor került az Európa Tanács elé a részvénytársaságok szervezetének és irányításának harmonizálásáról szóló, ún. struktúra-irányelv tervezete.⁴⁵ A tervszellel összefüggésben nézeteltérés alakult ki az irányítási modellekkel kapcsolatban.⁴⁶ Az Európai Unió tagállamainak társasági jogában két irányítási modell alakult ki: a dualista, azaz kétszintű, valamint a monista (egységes) irányítás. Az előbbi rendszer Németországban, Ausztriában és Hollandiában dominál, az utóbbi pedig Angliában, Franciaországban és Olaszországban.⁴⁷

A *Societas Europaea*, az Európai Részvénytársaság (SE) részvénytársasági formában létesített *sui generis*, szupranacionális társasági forma, amelynek alaptőkéje a tőzsdén forgalmazható részvényekből áll.⁴⁸ Az SE jogi személy, szabályozása többszintű, vonatkozásában elsődlegesen az Európai Részvénytársaság alapszabályáról szóló 2157/2001/EK tanácsi rendeletet kell alkalmazni, kiegészítve a munkavállalói részvételtől szóló 2001/86/EK irányelvvel; másodsorban pedig az uniós joganyag szerint elfogadott nemzeti jogszabály irányadó: Magyarországon a 2004. évi XLV. tv.; harmadsorban pedig a székhely szerinti nemzeti jog részvénytársaságokra vonatkozó előírásai és a törvényi szabályozás létesítő okirattal kapcsolatos rendelkezései, valamint az SE alapszabálya.⁴⁹ Az SE-t a rendelet értelmében valamennyi tagállamban úgy kell tekinteni, mintha a székhelye szerinti tagállam jogával összhangban alapított részvénytársaság lenne.⁵⁰

Az SE szervezeti felépítésénél az alapítók eldönthetik, hogy a monista vagy a dualista irányítási rendszert választják.⁵¹ Az SE-rendelet preambulumban deklarálja, hogy az SE-t – az Unióban jelenleg működő két irányítási rendszer valamelyikének

⁴³ *Uo.*, 3. cikk

⁴⁴ *Uo.*, 7. cikk

⁴⁵ PAPP: *i. m.* 2005, 11. Az irányelv ezen alpont alatti tárgyalása azért fontos, mert – bár nem került elfogadásra, de tekintettel arra, hogy 1972 óta több ízben átdolgozták – jelzi azt, hogy a kérdés eldöntése napirenden van.

⁴⁶ *Uo.*

⁴⁷ PAPP: *i. m.* 2009, 186–187.

⁴⁸ Továbbiakban: SE. PAPP (szerk.): *i. m.* 525.; Michael HABERSACK: *Europäisches Gesellschaftsrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2006, 393.

⁴⁹ PAPP (szerk.): *i. m.* 525. A tagállami jogszabályok alkalmazása a rendelet preambuluma alapján azért is indokolt, mert az európai részvénytársaság státútumáról szóló rendelet 1970-ben benyújtott első javaslata óta a tagállami jogszabályok közelítése már oly mértékben megvalósult, hogy az SE működéséhez nincs már szükség egységes uniós jogszabályokra, elegendő a társaság székhelye szerinti tagállam részvénytársaságokra vonatkozó jogszabályára utalni. A Tanács 2157/2001/EK rendelete az európai részvénytársaság státútumáról. Preambulum (9) pont. A dolgozói participáció kérdését a fent említett irányelv alapján létrejött szabályok alkotják, amelyek a szervezeti felépítést kis mértékben befolyásolják ugyan, de a corporate governance tárgykörén részben kívül esnek.

⁵⁰ 2157/2001/EK rendelet 10. cikk

⁵¹ DIRK VAN GERVEN: *Provisions of Community law applicable to the Societas Europaea* = DIRK VAN GERVEN – PAUL STORM: *The European Company I*, Cambridge UP, New York, 2006, 25–77, 59.

alkalmazásával – kell eredményesen igazgatni és megfelelően felügyelni. A jogszabály ezzel kapcsolatban egyetlen követelményként azt fogalmazza meg, hogy egyértelműen meg kell határozni az irányításért és a felügyeletért felelős személyek elkülönült felelősségi körét.⁵²

A rendelet a III. cím alatt szabályozza az SE szervezeti felépítését. Az SE szervei a részvényesek közgyűlése, valamint a monista rendszerben egy ügyviteli szerv, a dualista rendszerben egy felügyeleti és egy irányító szerv.⁵³ Mindkét rendszerben közös rendelkezés, hogy a szervek tagjait az alapszabályban meghatározott időtartamra, de legfeljebb hat évre lehet kinevezni, valamint egy vagy több alkalommal újraválaszthatók.⁵⁴ Az SE székhelye szerinti tagállam területén működő részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezésekkel összhangban az SE irányító, felügyeleti és ügyviteli szervének tagjai felelősséggel tartoznak minden olyan magatartásért, amelynek következtében a tisztségük gyakorlásával összefüggő jogszabályi, az alapszabályban megállapított vagy egyéb kötelességük megszegése miatt az SE-nek vesztesége vagy kára keletkezett.⁵⁵ Az SE esetén a rendelet meghatározza az egyes irányítási rendszerek alapkövetelményeit, lehetőséget biztosítva arra, hogy a tagállamok bizonyos pontokon a nemzeti hagyományoknak megfelelő eltérő szabályokat alkossanak.

1.3.1. A dualista irányítási rendszer

A nem egységes szisztémára szinonim kifejezés a dualista vagy kétszintű rendszer, ennek eltérő használata nem takar tartalmi különbséget: az elvi alap, hogy az irányító/operatív/ügyvezető szerv (Leitungsorgan – igazgatóság) és a felügyeleti/ellenőrző szerv (Aufsichtsorgan – felügyelőbizottság) elválik egymástól.⁵⁶

Az SE ügyvezetéséért az irányító szerv felelős. A rendelet 39. cikk (1) bekezdése alapján a tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy egy vagy több ügyvezető igazgató felelős a folyamatos cégvezetésért, az adott tagállam területén székhellyel rendelkező részvénytársaságokra vonatkozó feltételekkel.

A magyar SE-törvény 11. §-a szerint az ügyvezetést az igazgatóság látja el, amely legalább három és legfeljebb tizenegy természetes személy tagból állhat.⁵⁷

A duális szisztémában az irányító szerv tagját vagy tagjait a felügyeleti szerv nevezi ki és hívja vissza. A rendelet lehetőséget biztosít arra, hogy a tagállami jogszabály előírása alapján az alapszabály ezt a jogot a közgyűlés hatáskörébe utalja.⁵⁸

A rendelet összeférhetlenségi szabályként állapítja meg, hogy senki nem lehet egy időben ugyanazon SE irányító és felügyeleti szervének is tagja.⁵⁹ E szabály alóli egyetlen

⁵² 2157/2001/EK rendelet, Preambulum (14) pont

⁵³ Uo., 38. cikk

⁵⁴ Uo., 46. cikk

⁵⁵ 2157/2001/EK rendelet 51. cikk

⁵⁶ Administrative board-supervisory board PAPP: *i. m.* 2009, 187–188.

⁵⁷ 2004. évi XLV. tv. 11. §-a. Az SE rendelet értelmében az európai rt.-nél működő szervek tagjaként természetes személyek és jogi személyek is eljárhatnak azzal, hogy a jogi személyiséggel rendelkező tag köteles kinevezni természetes személyt a feladatok ellátása érdekében; a jogi személy tag mindkét modellben felelősséggel tartozik a teljesítési segédért. PAPP (szerk.): *i. m.* 527.

⁵⁸ 2157/2001/EK rendelet 39. cikk (2) bek. Az SE-törvény rögzíti is ezt a lehetőséget: 2004. évi XLV. tv. 12. § (2) bek.

⁵⁹ 2157/2001/EK rendelet 39. cikk (3) bek.

kivételt jelenti, amikor üresedés esetén a felügyeleti szerv kijelölheti egyik tagját, hogy ideiglenesen az irányító szerv tagjaként járjon el.⁶⁰ A rendelet alapján a tagállamok a helyettesítés minimális és/vagy maximális hosszát is meghatározhatják,⁶¹ a magyar végrehajtó jogszabály szerint a felügyeleti szerv tagja ezt a tisztséget az új igazgatósági tag megválasztásáig, de legfeljebb hatvan napig töltheti be.⁶²

Az irányító szerv munkáját a dualista szisztéma alapelveinek megfelelően a felügyeleti szerv kontrollálja, azonban nem jogosult az SE-t önállóan irányítani.⁶³ A felügyeleti szerv tagjait a közgyűlés nevezi ki, az első felügyeleti szerv esetében azonban az alapszabály is kijelölheti őket. Az SE alapszabályában kell meghatározni a felügyeleti szerv tagjainak számát, a tagállamok azonban jogosultak megállapítani a területükön bejegyzett SE-re vonatkozóan a felügyeleti szerv létszámát vagy annak minimális és/vagy maximális határát.⁶⁴

A magyar törvény az SE számára nagyobb szabadságot biztosít: a felügyelőbizottság legalább három, legfeljebb tizenöt természetes személy tagból állhat.⁶⁵

Az irányító szerv köteles legalább háromhavonta tájékoztatni a felügyeleti szervet az SE üzleti tevékenységének addigi és várható alakulásáról. A rendszeres tájékoztatás mellett haladéktalanul továbbítania kell minden olyan információt, amely érezhető hatással lehet a társaságra. Az irányító szerv eseti tájékoztatást is köteles adni, amennyiben a felügyeleti szerv tevékenységének ellátása érdekében felhívja erre.⁶⁶ A tagállamok rendelkezhetnek azonban úgy is, hogy eseti tájékoztatás kérésére a felügyeleti szerv minden tagja jogosult legyen, a magyar SE-törvény azonban nem tartalmaz erre vonatkozó normát, így ezt csak a felügyelőbizottság kérheti.

1.3.2. A monista irányítási rendszer

A monista rendszer az ügyvezetést és ellenőrzést egy szerven belül (board, Verwaltungsorgan, igazgatótanács) valósítja meg, amely szervnek ügyvezetést ellátó és ellenőrzést végző, egymástól független tagjai is vannak.⁶⁷

Az SE ügyvezetését az ügyviteli szerv látja el. A tagállamok rendelkezhetnek úgy, hogy a folyó ügyek irányításáért egy vagy több ügyvezető igazgató legyen felelős.⁶⁸ Az SE alapszabálya határozza meg az ügyviteli szerv tagjainak számát vagy az azt megállapító szabályokat, a tagállamok azonban rögzíthetik a minimális vagy szükség esetén a maximális taglétszámot.⁶⁹

⁶⁰ A felügyeleti szervben betöltött tisztségének felfüggesztése mellett. *Uo.*

⁶¹ 2157/2001/EK rendelet 39. cikk (3) bek.

⁶² 2004. évi XLV. tv. 12. § (3) bek.

⁶³ 2157/2001/EK rendelet 40. cikk (1) bek.

⁶⁴ 2157/2001/EK rendelet 40. cikk (3) bek.

⁶⁵ 2004. évi XLV. tv. 12. § (1) bek., ha e törvény a munkavállalói részvétel érvényesítése érdekében eltérően nem rendelkezik.

⁶⁶ 2157/2001/EK rendelet 41. cikk (3) bek.

⁶⁷ Management board PAPP: *i. m.* 188.; GERVEN: *i. m.* 64.

⁶⁸ 2157/2001/EK rendelet 43. cikk (1) bek. Ugyanolyan feltételekkel, mint a tagállamokban székhellyel rendelkező részvénytársaságokra vonatkozik.

⁶⁹ 2157/2001/EK rendelet 43. cikk (2) bek. Ha viszont a munkavállalói részvételt a 2001/86/EK irányelv szerint szabályozzák, akkor az ügyviteli szervnek legalább háromtagúnak kell lennie.

A magyar szabályozás itt is keretszámot ad meg, ennek alapján az SE ügyvezetését az igazgatótanács látja el, amely legalább öt és legfeljebb tizenegy természetes személy tagból áll.⁷⁰

Az egységes irányítási rendszer ügyviteli szerve legalább háromhavonta vagy az alapszabályban megállapított időközönként ülésezik, hogy megvitassa az SE tevékenységének addigi és várható alakulását.⁷¹

Az SE-törvény is tartalmaz további előírásokat az egységes irányítás esetében.⁷² Az igazgatótanáccsal kapcsolatban a törvény előírja: ha a társaság tevékenységének jellege vagy más észszerű ok indokolja, az SE alapszabálya további bizottságok létrehozását is meghatározhatja. A törvény alapján az egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottság létrehozása kötelező, amelynek legalább három tagját az igazgatótanács a független tagjai közül választja.⁷³ Az audit bizottság feladata az egységes irányítású SE belső számviteli rendjének ellenőrzése.⁷⁴ Ugyanilyen fakultatív szerv a vezérigazgatói tisztség betöltése is.⁷⁵

Közös rendelkezés, hogy az SE alapszabályában fel kell sorolni azon ügyleteket, amelyek esetében a nem egységes irányítási rendszerben az irányító szervnek a felügyeleti szerv hozzájárulására van szüksége, az egységes irányítási rendszerben pedig az ügyviteli szervnek kifejezett határozatot kell hoznia.⁷⁶ A tagállamok hozhatnak olyan rendelkezést, miszerint a nem egységes irányítási rendszerben a felügyeleti szerv önállóan is hozzájárulásától teheti függővé az egyes tranzakciókat. A tagállamok meghatározhatják azon ügyleteket, amelyeket a területükön bejegyzett SE-k alapszabályában kötelező felsorolni.⁷⁷

1.3.3. Európai irányítási rendszer?

A szupranacionális európai részvénytársaság struktúráját elemezve megállapítható, hogy a koncepció alkalmas arra, hogy a formailag egységes társaságok létrejövetelével megkönnyítse az EU-n belüli határokon átnyúló társaságok alapítását, a tagállami hatáskörbe tartozó kérdések szabályozása ugyanakkor továbbra is a tagállamok társasági jogi sajátosságai szerint történik. Az uniós jog a szervezeti felépítést illetően azonos szabályokat ír elő, arról azonban az adott társaság alapszabálya dönt, hogy a társaság melyik irányítási rendszert alkalmazza. A rendelet véleményünk szerint hatékony lehetőséget biztosított

⁷⁰ 2004. évi XLV. tv. 9. § (1)–(2) bek. Ha e törvény a munkavállalói részvétel érvényesítése érdekében eltérően nem rendelkezik.

⁷¹ 2157/2001/EK rendelet 44. cikk

⁷² Ezt nem írja elő a rendelet, valamint összehasonlításképp megemlítendő, hogy a német jogszabály sem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést.

⁷³ 2004. évi XLV. tv. 10. § (2) bek., az igazgatótanács tagja független, ha az SE-vel az igazgatótanácsi tagságán kívül más jogviszonyban nem áll. 2004. évi XLV. tv. 9. § (4) bek., ugyanezen szakasz (5) bekezdése pedig exemplifikatív felsorolást ad arról, hogy a tag mikor nem minősül függetlennek.

⁷⁴ 2004. évi XLV. tv. 10. § (3) bekezdése alapján hatáskörébe tartozik: a számviteli törvény szerinti éves beszámoló véleményezése; javaslattevés a könyvvizsgáló személyére, díjazására; a könyvvizsgálóval megkötendő szerződés előkészítése, valamint az alapszabály felhatalmazása alapján a társaság képviseletében a szerződés aláírása; a pénzügyi beszámolási rendszer működésének értékelése és javaslattevés a szükséges intézkedések megtételére; az igazgatótanács munkájának segítése a pénzügyi beszámolási rendszer megfelelő ellenőrzése érdekében. A 10.§ (4) bekezdése szerint pedig az SE alapszabálya további feladatokat utalhat az audit bizottság hatáskörébe.

⁷⁵ 2004. évi XLV. tv. 9. § (6) bek. PAPP (szerk.): i. m. 528.

⁷⁶ 2157/2001/EK rendelet 48. cikk

⁷⁷ 2157/2001/EK rendelet 48. cikk

arra, hogy a tagállamok megfelelően alakítsák ki az SE irányítási rendszerét. Ennek keretei között például a német társasági jogban alternatívaként szabályozásra került az egységes irányítási rendszer,⁷⁸ a magyar jogalkotás pedig a rendelet által tágan hagyott kereteket szűkítette le.

Az Európai Unión belül egzisztáló két irányítási rendszer kibékíthetetlen ellentétét az SE nem oldotta meg.⁷⁹ Az Európai Unió társasági formát érintő egységesítési törekvésénél véleményünk szerint a rendeletből két olyan momentum tűnik ki, amelyek ezen európai társasági forma jogi szabályozásának esendőségét jellemzik.⁸⁰ A 39. cikk (5) bekezdése, valamint a 43. cikk (4) bekezdése alapján lehetőség van arra, hogy amennyiben a tagállam területén székhellyel rendelkező részvénytársaságokkal kapcsolatban nincs az egységes vagy nem egységes irányítási rendszerre vonatkozó rendelkezés, akkor a tagállam megfelelő intézkedéseket fogadhat el az európai részvénytársaságra nézve.⁸¹ Az Unió tehát az egyes tagállamok hagyományainak tiszteletben tartása mellett, az egységesítés céljával itt is lehetőséget biztosít új irányítási rendszer bevezetésére.

A másik ilyen momentum a 39. cikk (2) bekezdésében, valamint a 43. cikk (1) bekezdésében található, amelyek értelmében az irányító szerv tagjait a nem egységes irányítási rendszerben a közgyűlés is kinevezheti, az egységes irányítási rendszerben pedig a tagállamok rendelkezhetnek arról, hogy egy vagy több ügyvezető igazgató feleljen-e a folyó ügyek irányításáért. Minderre az adott tagállam területén székhellyel rendelkező részvénytársaságokra vonatkozó feltételek mellett van lehetőség.

A monista és dualista irányítási rendszer háttérében eltérő stratégiák húzódnak meg: a monista rendszert szétszórt részvényesi struktúra jellemzi, ahol a tulajdonosi minőség kerül előtérbe, azaz a részvényes érdeke kizárólag a vagyoni gyarapodás, így ellenpólusként erős igazgatók irányítják a társaságot. A dualista rendszerben viszont koncentráltabb a részvényesi struktúra, valamint a feladat- és jogkörök megosztása révén gyengébb az igazgatók szerepe, hiszen a részvényesek közvetlenül is érdekeltek a társaság eredményes irányításában.⁸²

Az SE-rendelet a fentiek alapján nem állapít meg szigorúbb szabályokat a tagállami társasági szabályozásnál. Ebből következően konstatálható, hogy az SE kétségkívül közös, az európai részvénytársaságra irányadó uniós szabályok alapján jön létre, a tagállami szabályozás ilyen mértékű befolyása következtében azonban megállapítható, hogy a Societas Europaea név alatt azonos társasági formában működő szervezetek nem csupán uniós, de számos tagállami sajátossággal jellemezhetők.

A kötet kéziratának lezárásakor még nem lépett hatályba, de már hosszú ideje folyik a diskurzus az uniós társasági formaként bevezethető korlátolt felelősségű társaság mikéntjéről. A korábbi javaslat (Societas Privata Europae) helyébe lépett újabb tervezet (Societas

⁷⁸ Gesetz zur Einführung der Europäischen Gesellschaft (SEEG) vom 22. Dezember 2004.

⁷⁹ PAPP: i. m. 2009, 188.; Manuela ZIPPERLING: *Das deutsche Modell der Corporate Governance im Vergleich zum monistischen System und zur SE* = Jens GRUNDEI, Peter ZAUMSEIL: *Der Aufsichtsrat im System der Corporate Governance*, Gaber Verlag – Springer, Wiesbaden, 2012, 29–55, 47.

⁸⁰ Tágabb értelemben magára az uniós jogalkotásra is jellemző lehet.

⁸¹ A német részvénytársaságok egységes irányítási rendszerére vonatkozóan nincs rendelkezés, ezért a rendelet alapján lehetőség van arra, hogy ezt az SE-vel kapcsolatban a német jogalkotó az SEEG §§20–49 szabályozza.

⁸² ANGYAL: *Vállalati kormányzás...*, i. m. 207, 216. Vö. PAPP: i. m. 190.

Unius Personae) a kisebb és egyszerűbb működtetésű jogi formához illeszkedően kimerítően rendelkezik mind az egyszemélyi tag, mind az ügyvezetés jogairól és kötelezettségeiről, valamint a szervezetrendszerre irányadó követelményekről (hatáskör, hitelezővédelem, döntéshozatal garanciái).⁸³

1.4. A szervezetrendszerre vonatkozó ajánlások

Az *Akcióterv* alapján elfogadott ajánlások szintje is a társaság szervezeti felépítéséhez kapcsolódik. Ezen nem kötelező jogi aktusok elsősorban a társaság irányításában, vezetésében részt vállaló szereplők tevékenységének szabályozásához kapcsolódnak.⁸⁴

Az Európai Bizottság (2004. december 14.) *egy megfelelő rendszer előmozdításáról a jegyzett társaságok igazgatóinak díjazásához (2004/913/EK)* című ajánlása a javadalmak közzétételével kapcsolatos követelményeket fogalmazta meg, eszerint világosan és érthető módon kell a részletes információkat a részvényesek rendelkezésére bocsátani. Az ajánlás az egyes díjazási elemek közül többet is nevesít, azonban nem szabályozza ezek tartalmát, csupán meghatározza azokat az információkat, amelyeket a társaságnak nyilvánosságra kell hoznia.⁸⁵ A részvényalapú díjazást⁸⁶ a közgyűlés jóváhagyásához köti.

A jegyzett társaságok nem ügyvezető igazgatói, illetve felügyelőbizottsági tagjai szerepéről és az igazgatóság (felügyelőbizottság) által létrehozott bizottságokról (2005/162/EK) ajánlás (2005. február 15.) nagyon is konkrét címével ellentétben véleményünk szerint egy átfogóbb problémát érint, mégpedig az igazgatóság függetlenségét, és végső soron az ellensúlyt, ellenőrzést biztosító szervezeti keretek megvalósíthatóságának mikéntjét. Az ajánlás kitér a független tagok funkciójára és létszámára is.⁸⁷

Az ajánlás három feladatkörre specializálódott bizottságot nevesít: a jelölési, a javadalmazási és az audit bizottságot,⁸⁸ majd részletesen rendelkezik a társaság által működtethető bizottságokról, amelyek alkalmazása teljes egészében fakultatív, hiszen nem az eltérő szervezeti keret, hanem az adott feladat pártatlan ellátásán van a hangsúly.⁸⁹ A bizottságok egyfajta egyensúlyi szerepet töltenek be az igazgatóság mellett, az egyes feladatok szakszerű előkészítése érdekében. A döntésekért minden esetben az igazgatóság a felelős, amennyiben a tagállami jog nem engedi meg a döntéshozatali jogkör bizottságra való átruházását,⁹⁰ és erre mégis sor kerülne, akkor ennek tényét nyilvánosságra kell hozni.⁹¹

⁸³ Lásd *Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve az egyszemélyes korlátozott felelősségű társaságokról 2014/0120 (COD)*, Brüsszel, 2014. 4. 9. (Különösen a 21., 22. és 23. cikk.)

⁸⁴ Az alábbiakban csupán az ajánlások központi elemeit rögzítjük, amelynek oka, hogy a magyar Felelős Társaságirányítási Ajánlások kapcsolódó joganyaga nagymértékben támaszkodik ezekre a forrásokra, ezért – a részvényesi joggyakorlásra vonatkozó irányelvhez hasonlóan – részletesen a kötet azon részében kerülnek elemzésre.

⁸⁵ 2004/913/EK ajánlás, II. szakasz.

⁸⁶ 2004/913/EK ajánlás, IV. szakasz.

⁸⁷ 2005/162/EK ajánlás, II. szakasz.

⁸⁸ Ebben a tekintetben a magyar terminológiát (audit bizottság) tekintjük irányadónak, nem pedig az EK-ajánlás hivatalos magyar fordításában szereplőt (könnyvizsgálati bizottság).

⁸⁹ 2005/162/EK ajánlás, II. szakasz, 7. pont.

⁹⁰ 2005/162/EK ajánlás, II. szakasz, 6. pont.

⁹¹ 2005/162/EK ajánlás, II. szakasz, 6.2. pont.

2. Az Európai Unió felelős társaságirányítási koncepciója 2010 után

A 2003-as *Akcióterv* által megalkotott szabályok gyakorlati alkalmazását az uniós intézmények folyamatosan nyomon követték. A pénzügyi válság és a gazdasági krízishelyzetek, valamint az *Akcióterv* megalkotása óta eltelt időszak erőteljesen hozzájárultak ahhoz, hogy az Európai Unió felelős társaságirányítási álláspontját felülvizsgálja.⁹² A 2003 utáni jogalkotási hullám lezárásaként 2010-ben már más eszközök és prioritások álltak az Európai Unió előtt: egyrészt a 2008-ban kirobbant pénzügyi válság és az azt követő recesszió folyamán újfent előtérbe került a felelős társaságirányítás, valamint az eddig alkalmazott eszközök hatékonyságának kérdésköre; másrészt pedig a Lisszaboni szerződés hatályaba lépése után maga az EU is erőteljesebben tudott fellépni ezen a téren.

2.1. A pénzügyi intézmények a felelős társaságirányítás tükrében

Az Európai Bizottság a megváltozott helyzetre reagálva első lépésként a két *Zöld könyvet* alkotott meg, amelyekben a pénzügyi szektor vállalatirányítási gyakorlatát, valamint a könyvvizsgálatot helyezte a középpontba.

Az Európai Bizottság 2010. június 2-án bocsátotta ki a pénzügyi szférára vonatkozó *Zöld könyvét*.⁹³ Erre a szektorra részben speciális rendelkezések irányadók, amelynek oka az, hogy a felelős társaságirányítással kapcsolatos alapkonfliktusok az általánostól eltérő szituációban érvényesülnek. A pénzügyi szektorra vonatkozóan megindult konzultáció sajátos érdekellentétekre is kiterjedt: a hitelezők és a részvényesek végső soron eltérő érdekekkel rendelkeznek, ugyanis az árfolyam rövid távú növekedésében a részvényesek érdekei kerülnek előtérbe a nagyobb hozam reményében, amely fokozott kockázatvállalást eredményez, és ily módon csorbitja a hitelezők érdekeit.⁹⁴ A *Zöld könyv* megállapításai a felügyeleti szervek eljárásának hiányosságaira, az igazgatóság összetételére és díjazásának problémáira, a könyvvizsgálatra és a részvényesekre is kiterjedtek. Ennek keretében a Bizottság a gyakorlatban felmerült problémákat szintetizálta és foglalta össze. A *Zöld könyv* központi kérdése véleményünk szerint az eltérő érdekek érvényesítéséhez kapcsolódó kockázatok vállalása, kezelése és felügyelete. A dokumentum három irányból közelít mindehhez: bizonyos szabályok közzétételével,⁹⁵ a könyvvizsgáló általi külső ellenőrzéssel, valamint a külső felügyelet révén. A pénzügyi intézményekkel kapcsolatban utóbbi okozza a fő problémát, amely a felelős társaságirányításon kívül eső terület.

A felügyelet kapcsán azonban felmerültek a felelős társaságirányítás hatékony érvényesülésének problémái is,⁹⁶ amelyek véleményünk szerint általánosságban véve is jellemzőek lehetnek: a felelős társaságirányítással kapcsolatos elvek olyan széles spektrumot fognak

⁹² Manfred GRÜNER: *Anhaltende Diskussion zur Corporate Governance von börsennotierten Unternehmen – aktuelle europäische Entwicklungen im Überblick*, RWZ, 63/2011, 249–254, 249.

⁹³ *Zöld könyv a pénzügyi intézmények vállalatirányításáról és a javadalmazási politikákról*, Brüsszel, 2010. 06. 02. (A továbbiakban: *Zöld könyv*.)

⁹⁴ *Zöld könyv*, 2.

⁹⁵ Például a kockázatkezelési stratégia.

⁹⁶ A *Zöld könyv* ezt eltérő módon közelíti meg, és a felelős társaságirányítást önálló problémaként kezeli. *Zöld könyv*, 6.

át, amelyek pontatlanok és túlzott értelmezési szabadságot adnak a pénzügyi intézményeknek.⁹⁷ További hiányosság a társaság corporate governance-re vonatkozó feladatainak és felelősségének egzakt elhatárolása és telepítése, végül az irányítási elvek jogi természete, amelyek eredendően jogilag nem kikényszeríthetők, ennek következtében ellenőrzésük is nehézséget okoz a felügyeleti szerveknek.⁹⁸ A pénzügyi intézményekkel összefüggésben észlelt problémák álláspontunk szerint nem kizárólag ehelyütt jelentkeznek, azonban érdekesnek tartjuk kiemelni, hogy a corporate governance ilyen tömör és lényegre törő kritikája más helyen nem kerül megfogalmazásra.

A pénzügyi vállalatok irányítása mellett újabb *Zöld könyvet* bocsátott ki az Európai Bizottság 2010-ben, amely a *Könyvvizsgálati politika: a válság tanulságai* címmel jelent meg. E *Zöld könyvnek* nem része a felelős társaságirányítás, ugyanis az azzal kapcsolatos kérdések már megjelentek a pénzügyi vállalatokra irányadó anyagban.⁹⁹

2.2. Zöld könyv a felelős vállalatirányítás uniós kereteiről

A speciális területek szabályozása után a 2011. április 5-én kibocsátott *Zöld könyv* a felelős társaságirányítás általános koncepcióját vizsgálta.¹⁰⁰ A *Zöld könyvben* felvetett kérdések elemzése mellett indokoltnak tartjuk az arra érkezett válaszokat értékelő dokumentum¹⁰¹ vizsgálatát is, amely megmutathatja, hogy az uniós politika változása mennyiben esik egybe a piac¹⁰² igényeivel.

Az EU a corporate governance-t illetően továbbra is az OECD fogalmát alkalmazza,¹⁰³ a CG *Zöld könyv* azonban megállapítja, hogy az egyes ajánlások nem használhatók egységesen minden tőzsdén jegyzett társaság esetében. A felelős társaságirányítási praktikák alkalmazása viszont más, a szabályozott piacon nem jegyzett társaságok vonatkozásában is előnyös: ezáltal indokolt lehetne a különböző szektorok eltérő szabályozási modelljeinek kidolgozása.¹⁰⁴ A válaszadók többsége elutasító volt ezzel kapcsolatban, ugyanis a comply or explain-elv önmagában is alkalmas ezen problémák kiküszöbölésére, mert az ajánlások egyéniesített formában alkalmazhatók. A válaszadók megjegyezték azt is, hogy befektetői szempontból nem lenne célszerű megváltoztatni az egységes szabályokat,¹⁰⁵ mert nehezítené az adott szegmensre irányadó aktuális corporate governance-ajánlások feltérképezését. A további, szektoronkénti differenciálás terén szintén elutasító válasz

⁹⁷ *Zöld könyv*, 6.

⁹⁸ *Zöld könyv*, 6.

⁹⁹ Erre külön utal a dokumentum: *Zöld könyv*, 5.

¹⁰⁰ *Zöld könyv – a felelős vállalatirányítás uniós keretei*, Brüsszel, 2011. 04. 05. (A továbbiakban: *CG Zöld könyv*), amely nem egységes, hanem továbbra is csak parciális jelleggel vizsgálta a corporate governance kérdéskörét. Stefanie JUNG: *Das Grünbuch der Kommission zu einem europäischen Corporate Governance-Rahmen und die Weiterentwicklung des Europäischen Gesellschaftsrecht*, BB, 2011, 1987–1993, 1987.

¹⁰¹ *Feedback Statement Summary of responses to the Commission Green Paper on The EU Corporate Governance Framework*, Brussels, 15 november 2011. (A továbbiakban: *Feedback*.)

¹⁰² A válaszadók köre kiterjedt gazdasági társaságokra, biztosítókra, egyéb pénzügyi intézményekre, tőzsdékre etc., amely összesen 409 válaszadót jelentett. (*Feedback*, 3.)

¹⁰³ *CG Zöld könyv*, 2.

¹⁰⁴ *CG Zöld könyv*, 4.

¹⁰⁵ *Feedback*, 5.

született, mert a válaszadók véleménye szerint a nemzeti jogalkotó hatáskörébe kell utalni ezt a területet.¹⁰⁶ A reakciók alapján levonható az a következtetés, hogy a piac nem támogatja az egységes corporate governance-ajánlások szétbontását és speciális javaslatok megfogalmazását, a területet illetően a comply or explain-elv alkalmazását találja helyénvalónak, így a társaság az eltérések keretében ismertetheti az általánostól eltérő sajátos gyakorlatát.

A koncepcionális kérdések mellett egyes speciális területekre is kiterjedt a vizsgálat, amely a *Zöld könyv* három főbb csomópontához kapcsolódóan tartalmazott kérdéseket: az igazgatóságra, a részvényesekre és a felelős társaságirányítási nyilatkozatokra vonatkozóan.

2.2.1. Az igazgatóság szerepe

A *Zöld könyv* az igazgatóság szerepével összefüggésben a hatékonyság növelését tűzte ki célul. Az ennek megvalósítására szolgáló szempontok két irányba rendezhetők: egyrészt az igazgatósági tagokra irányadó követelmények és egyéb előírások érvényesítésében (nemek közötti egyenlő megosztás, képességek előírása, konkrét követelmények megfogalmazása, mint például egy nem ügyvezető igazgató egy időben mennyi társaságnál lehet alkalmazott),¹⁰⁷ a másik elv az igazgatóság tevékenységének szigorúbb keretek közé szorítása (javadalmazási politika közzététele, beszámoló a kockázat kezelésről).¹⁰⁸

Ezzel kapcsolatban a válaszadók többsége elutasította a további speciális követelmények érvényesítésének lehetőségét, a beszámoltatás és a közzétételi szabályok hatályának szélesítése terén ugyanakkor kedvező eredmény született.¹⁰⁹

2.2.2. A részvényesek helyzete

A részvényesekkel kapcsolatos egyik szignifikáns kérdéskör az intézményi befektetők helyzete, hiszen ezek a részvényesek a gyakorlati tapasztalatok alapján nem vesznek részt a társaság irányításában.¹¹⁰

A felelős társaságirányítás ezzel összefüggésben – nemzetközi szinten – elvárja, hogy ezek a befektetők nyilvánosságra hozzák az üzleti politikájukat, azaz tegyék közzé azokat a befektetési elveket, amelyeket követnek, beleértve a szavazások tekintetében folytatott üzleti gyakorlatukat és mérlegelési szempontjaikat is.¹¹¹ Az uniós jog a *Zöld könyv* kapcsán felvetette az ilyen befektetési eszközkezelők hatékonyabb felügyeletének és további kötelező információ közzétételének szükségét, valamint szigorítaná a működésükre és függetlenségükre irányadó követelményeket is.¹¹²

¹⁰⁶ *Feedback*, 6.

¹⁰⁷ *CG Zöld könyv*, 6–7.

¹⁰⁸ *CG Zöld könyv*, 8–10.

¹⁰⁹ *Feedback*, 7, 9–10.

¹¹⁰ Vö. II. 1. 1. fejezetében kifejtett álláspontokat.

¹¹¹ *CG Zöld könyv*, 11–13.

¹¹² *Uo.*, 14–15.

A *Zöld könyvre* válaszolók többsége támogatta a felügyeleti szabályok és a közzétételi normák szigorítását, az intézményi befektetőkre irányadó rendelkezések közzétételét azonban nem tartották indokoltnak.¹¹³

A részvényesekkel kapcsolatban kérdésként fogalmazódott meg a kisebbségi részvényesek további speciális jogokkal való felruházása, amelynek lehetőségét a válaszadók egyértelműen elutasították.¹¹⁴ Sajátosan a dolgozói részvényekkel összefüggésben is felmerült, hogy az Unió ösztönözze az ilyen részvények kibocsátását. Az elképzelést ugyan támogatták a válaszadók, de a szükséges intézkedések előírására nem az uniós szintet tartották a legalkalmasabbnak.¹¹⁵

2.2.3. A felelős társaságirányítási nyilatkozat

A *Zöld könyv* külön elemezte a társaságirányítási nyilatkozatokra irányadó szabályokat. Az Európai Bizottság előzetesen megvizsgálta a tagállamok gyakorlatát a közzétett felelős vállalatirányítási jelentésekkel kapcsolatban és ennek eredményeképpen amellet foglalt állást, hogy a társaságok a felelős társaságirányítási jelentésben részletesebben indokolják az eltéréseket, amely célkitűzést a válaszadók támogatták.¹¹⁶ A *Zöld könyv* felvetette annak lehetőségét, hogy valamely szerv vizsgálhassa a felelős társaságirányítási jelentések tartalmát, miáltal a nem megfelelő eltérések szankcionálásának nemcsak piaci következményei lennének, hanem arra vonatkozóan más eszközök is rendelkezésre állnának. A Bizottság ezen javaslata viszont már nem kapott támogatást.¹¹⁷

A corporate governance-t érintő konzultációt elemezve megállapíthatjuk, hogy az Európai Bizottság törekedett arra, hogy a jelenleg uralkodó felelős társaságirányítási szabályrendszer hatálya szélesedjen, miáltal elveinek érvényesítése nemcsak a szabályozott piacon jegyzett társaságok számára jelentenének követelményt. A Bizottság álláspontja szerint a közzétett nyilatkozatokkal kapcsolatban a felülvizsgálat kérdése és a tartalmi megfelelés követelménye is erőteljesebb jogi szabályozást igényelne.

A *Zöld könyvek* alapján a corporate governance egyes részterületein (a részvényesi joggyakorlás, szervezetrendszer) eddig hatályba léptetett jogszabályok további módosítása nem a tartalmi bővítés, azaz új szabályozási területek kijelölésének irányába mutat. Kutatásaink során megállapíthatjuk, hogy a *Zöld könyvben* világosan kirajzolódó törekvést a konzultáció nagyjából elutasította. Az uniós felelős társaságirányítás érdemi kérdéseiben: a nyilatkozatok tartalmi vizsgálata és az eltérések jogi szankcionálása, vagy a társaságirányítás szabályozásának szigorítása terén a piaci szereplők általi egyértelmű elutasítás eredményeként a 2003 óta kialakult rendszer fenntartása válik kívánatosná. A *Zöld könyv* előírásai közül véleményünk szerint egyetlen eszközt, a meglévő szabályok alkalmazásának nyilvánosságra hozatalát támogatja a piac.

¹¹³ *Feedback*, 12–13.

¹¹⁴ *Uo.*, 16.

¹¹⁵ *Uo.*, 17.

¹¹⁶ *CG Zöld könyv*, 21.; *Feedback*, 17.

¹¹⁷ *CG Zöld könyv*, 22.; *Feedback*, 18.

A zöld könyvek megjelenése a Bizottság jogalkotási tevékenységének előjeleit mutatja.¹¹⁸ A kérdés ezzel kapcsolatban arra szorítkozik, hogy az Európai Unió a 2003-as *Akcióterv* eredményei és a zöld könyvek értékelése után elindul-e a felelős társaságirányítás szabályainak szigorítása felé, vagy megáll ezen ponton és a status quo megtartását segíti elő.

2.3. Az Európai Bizottság 2012-es Akcióterve

Az előbbieken ismertetett konzultációk és szakmai együttműködések eredményeképpen az Európai Bizottság 2012. december 12-én cselekvési tervet fogadott el az európai társasági jog modern jogi kereteit illetően, amelynek lényeges része a felelős társaságirányítási szabályok javítása is.¹¹⁹

Az Európai Bizottság a versenyképesség és a vállalatok fenntarthatóságának kulcsfontosságú eszközeként tekint a felelős társaságirányításra.¹²⁰ Az előzetes vélemények felmérése alapján az EU ezen a területen egy közbelső álláspontot foglalt el, ugyanis az *Akcióterv* jelenlegi formátumban az átláthatóság növelésére helyezi a hangsúlyt, de más, korábban vizsgált kérdésben nem mutat előrelépést.¹²¹

Ez a törekvés megvalósul az igazgatóság összetételében és a kockázatkezelési gyakorlat nyilvánosságra hozásában. A Bizottság ehelyütt nem tette le voksát a monista-dualista szisztéma mellett, hanem az ügyvezetésben részt vevő tagokra vonatkozó információk nyilvánossá tételével segíti elő azok ellenőrzését, ezáltal a hatékony működés növelését. A Bizottság ezért 2013-ban a számviteli irányelv módosítása nyomán a közzétételi szabályokat kívánja szélesíteni.¹²²

Az Európai Bizottság továbbra is erősíti a részvényesek szerepvállalását, ennek érdekében a közzéteendő információk köre egyaránt bővül a társaság, illetve a részvényesek felől is. A társaság működése során a részvényesek által gyakorolt ellenőrzés érdekében a társaságnak közzé kell tenni a javadalmazási politikához és az egyes ügyvezetésben részt vevő tagok javadalmazásához kötődő információkat. A Bizottság a részvényesekhez kapcsolódóan az intézményi befektetőkre vonatkozó adatok (szavazási és szerepvállalási politika) közzétételére és a részvényesi tanácsadókra irányadó adatok nyilvánosságra hozatalát tervezi.¹²³ Ezeket a szabályokat előreláthatólag a részvényesi joggyakorlásról szóló irányelv módosítása útján valósítja meg.¹²⁴

A felelős társaságirányítási nyilatkozattal kapcsolatban a Bizottság az eltérés indokául szolgáló magyarázatok egységesítését kívánja elérni, annak hatékonyságának és valódiságának

¹¹⁸ JUNG: i. m. 1993.

¹¹⁹ *Cselekvési terv: Európai társasági jog és vállalatirányítás – a részvényesek nagyobb szerepvállalását és a fenntartható vállalatokat szolgáló modern jogi keret*, Strasbourg, 2012. 12. 12. (A továbbiakban: *Akcióterv*, 2012.) Az Akcióterv egyik része a határon átnyúló együttműködések problematikáját érinti, ez véleményünk szerint nem része a felelős társaságirányításnak ezért a továbbiakban a cselekvési terv corporate governance-hez kapcsolódó részeit vizsgáljuk.

¹²⁰ *Akcióterv*, 2012, 3.

¹²¹ DIRCK A. VERSE: *Die Entwicklung des europäischen Gesellschaftsrecht im Jahr 2012*, Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 2013/9, 321–360, 343.

¹²² *Akcióterv*, 2012, 6.

¹²³ *Uo.*, 9–11.

¹²⁴ *Uo.*, 18.

javításával.¹²⁵ A *Zöld könyv* vizsgálata során megállapítottuk, hogy ebben a kérdésben a piaci szegmens az eltérések minőségi javítását támogatta, de a jelentések esetleges tartalmi vizsgálatát nem. Az Európai Bizottság ezért egy ajánlást tervez kibocsátani annak érdekében, hogy a közzétett jelentések érdemi információval szolgáljanak a piac számára és javítsák a társaságirányítási jelentésekben közölt eltérések minőségét.¹²⁶

Álláspontunk szerint az *Akcióterv* nem tartalmaz érdemi megoldást a felmerülő problémákra, ahogy a tartalmi kérdésekre és a koncepcionális problémákra nézve sem. Az Európai Bizottság vélhetően egy visszafogott álláspontot fogadott el, de csupán átmeneti jelleggel. Ezt támasztja alá az a tény, hogy az akciótervben szereplő felelős társaságirányítási jogalkotási feladatokat a meglévő jogszabályok módosításával 2013-ra tervezte teljesíteni az Európai Unió.¹²⁷

Az átláthatósági szabályok növelése önmagában nem eredményez effektívebb részvényesi szerepvállalást, és más információk közzététele sem segíti elő a felelős társaságirányítás hatékonyabb érvényesülését. A rövid távú jogalkotási folyamatot követően az Európai Uniónak érdemi lépéseket kell tennie a jogalkotás terén ezekben a témakörökben, ennek hiányában a felelős társaságirányítási koncepciója ajánlási szinten marad, és nem jelent érdemi megoldást egyetlen kérdésben sem.

2.4. A Bizottság ajánlása¹²⁸ a felelős vállalatirányítási nyilatkozat minőségének javításáról

Az *Akciótervben* kijelölt célok végrehajtása érdekében az Európai Bizottság 2014 áprilisában közzétett egy ajánlást, amelynek célja a comply or explain-elv minőségének javítása. Az ajánlás a vállalatirányítási jelentéssel kapcsolatban egyrészt rögzíti alapvető funkcióit, hogy milyen információkat kell benne közzétenni, másrészt, hogy a társasággal szemben (és részben a társaságon belül) fennálló eltérések és a megfelelések együttesen az információs aszimmetriát egyenlítik ki. Hangsúlyozza ugyanakkor a rugalmasság tényét, miáltal a Bizottság újfent elismeri, hogy nem a vállalatirányítási ajánlásoknak való megfelelés a cél, a jelentésben sokkal inkább az egyes társaságokra irányadó specialításokat kell megjeleníteni, és ezzel információt közvetíteni.

Az *Ajánlás* a tagállamoknak, a kódexek kialakításáért felelős szervezeteknek, a vállalatoknak és egyéb érdekeltnek kíván iránymutatást adni. Az eltérés minőségi javítását pedig olyan követelmények rögzítik, miszerint ismertetni kell az eltérés módját, meg kell indokolni szükségességének okát, be kell mutatni az eltérésre vonatkozó határozat meghozatalának módját.¹²⁹ Ha az eltérés időtartama korlátozott, a vállalkozásnak jeleznie kell, hogy mikor tervezi az adott ajánlásnak való megfelelést; esetlegesen ismertetniük kell a megfelelés helyett

¹²⁵ Ez tagállami szinten is megindult már: egyes ajánlások eltéréseinek indokolását vizsgálja pl.: Hans-Joachim Böcking, Jana Böhme, Marius Gros: *Wissenschaftliche Studien zum DCGK und die Notwendigkeit der qualitativen Analyse von Abweichungsbegründen*, AG, 2012/17, 615–625.

¹²⁶ *Akcióterv*, 2012, 7.

¹²⁷ *Akcióterv*, 2012, 18.

¹²⁸ A Bizottság Ajánlása (2014. április 9.) a vállalatirányítási jelentéstétel minőségéről (a „betart vagy indokol” elv) 2014/208/EU (HL L 109., 2014.4.12., 43–47.) (A továbbiakban: *Ajánlás*.)

¹²⁹ *Ajánlás*, III. szakasz, 8. pont.

hozott intézkedést, bemutatva, hogy az milyen módon valósítja meg az adott ajánlás, illetve általában a kódex célkitűzését, vagy pedig azt kell tisztázniuk, hogy az milyen módon járul hozzá a vállalkozás jó irányításához.¹³⁰ Az *Ajánlás* kiköti, hogy a közzétett információknak kellően egyértelműnek, pontosnak és átfogónak kell lennie, hogy értékelhető legyen az eltérés következménye.¹³¹

A Bizottság vállalatirányítási jelentéssel kapcsolatban elvárt minősége a corporate governance törekvések egyik legkritikusabb pontja. A jogpolitikai és a jogalkotói, szabályozói mérlegelésnek állást kell foglalnia a tekintetben, hogy milyen módon szerez információkat. Ha tényszerű adatokra vagy egy adott jogintézmény alkalmazására (például a létesítő okirat lehetővé teszi-e a konferencia-közgyűlés gyakorlását) fókuszál, akkor biztos lehet abban, hogy a szükségesnél több információ nem kerül nyilvánosságra. Ha pedig a generálklauzula érvényesül, akkor a társaság mérlegelésének eredménye, hogyan felel meg ezen követelményeknek.¹³² Bárhogyan is dönt a szabályalkotó, végeredményben a társasági döntéshozatal mérlegelésén múlik a comply or explain-elvnek való megfelelés, ezáltal a minőségi követelmények előírása kétes eredménnyel jár.

Nem lehet vitatni az ajánlás céljának helyességét, hiszen az eltérések minősége eléggé szerteágazó és eltérő. A minőségi követelmények alkalmazásával azonban véleményünk szerint nem érhető el érdemi eredmény, és pontos képet ad a corporate governance-követelmények szabályozásáról és jogi jellegéről. A comply or explain-elv alkalmazásának előnye a rugalmasság, de ez logikailag azt is eredményezheti, hogy a társaság nem él vele, csak a minimum követelmények teljesítésére törekszik. Amennyiben a jogalkotó a minőségre helyezi a hangsúlyt, akkor ezen a megfelelésen lehet némileg javítani, de az információk közzétételét megtagadó és az eltérés okát elrejtő társaságokat ezzel nem lehet az információk közzétételére kényszeríteni.

A másik – a még csak javaslati szinten lévő – jogszabály módosítaná a részvényesi joggyakorlásról szóló 2007/36/EK, valamint a vállalatirányítási jelentés elemeiről is rendelkező 2013/34/EU irányelveket. A módosítás céljai az intézményi befektetők és eszközközkezelők nagyobb mértékű és jobb minőségű szerepvállalása; a vállalkozások igazgatóinak javadalmazása és teljesítménye közötti szorosabb kapcsolat megteremtése; a kapcsolt felekkel folytatott ügyletek átláthatóságának és részvényesi felügyeletének javítása; a részvényesi képviselői tanácsadóktól származó javaslatok megbízhatóságának és minőségének biztosítása; a befektetési láncban belül a határokon átnyúló információátadás (ideértve a szavazást is) megkönnyítése, különösen a részvényesek azonosítása útján.

3. Összegzés

A felelős társaságirányítás nemzetközi dimenziói véleményünk szerint megvalósították az általuk kitűzött és jellegükből adódóan elérhető célokat. Az OECD által kimunkált ajánlások és iránymutatások több szegmensben tartalmazznak olyan alapvető megállapításokat és javaslatokat, amelyek alkalmassá tették arra, hogy a corporate governance-alapelvek világszerte

¹³⁰ *Uo.*

¹³¹ *Uo.*, 9. pont

¹³² Georg LANFERMANN, Silja MAUL: *Maßnahmenpaket der Europäischen Kommission zum Gesellschaftsrecht und Corporate Governance*, Betriebs-Berater, 2014/22, 1283–1294, 1290.

mintaértékűek legyenek. Az OECD-alapelvekben megfogalmazott sajátos részvényesi fogalom az intézményi befektetőkre is kiterjeszti a szabályozást, a nyilvánosságra hozatali és transzparenciakövetelmények modellezése pedig minden tagállami társasági jogi szabályozás kidolgozásakor forrásként szolgálhatnak.

Az OECD-t – a Világbank-csoporttal kiegészítve – nemcsak az ajánlások kidolgozásában, hanem azok követésében és monitorozásában elért eredményei alapján alkalmasnak tartjuk arra, hogy továbbra is meghatározó szerepet játsszon a corporate governance fő szempontjainak és alapvető kérdéseinek absztrakt megfogalmazásában. A speciális együttműködések során – amilyen megfigyelhető az intézményi befektetők terén – ez az iránymutatás elérhet egy olyan szintet, amely a corporate governance terén nemzetközileg is elismert szakmai standardok kidolgozására és alkalmazására kerülhet sor.

A nemzetközi szervezetek véleményünk szerint – szintén ezen intézményeket jellemző ismérv alapján – nem lehetnek a corporate governance-szabályok érvényesítésében meghatározó szereplők, hiszen a felelős társaságirányítással kapcsolatban nem alkalmazhatnak hátrányos jogkövetkezményeket, így az általuk optimálisnak vélt gyakorlat elérése érdekében konkrét eszközökkel nem léphetnek fel. Álláspontunk szerint a nemzetközi szabályok kidolgozása elért egy olyan szintre, amikor már nem a nemzetközi szervezetek tevékenységére, hanem a társaságok corporate governance gyakorlatának problémáira érdemes fókuszálni.

Kiindulópontként leszögezhető, hogy a regionális együttműködések közül az Európai Unió más szervezetekkel összevetve igazán hatékony eszközökkel képes fellépni a corporate governance fejlesztése érdekében.

Amennyiben a 2003-as *Akcióterv* által elért eredményeket vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a parciális szabályozásaival az Európai Unió jelentős előrelépést tett a felelős társaságirányítás terén. A cezúra álláspontunk szerint 2010-ben jelölhető meg, ez évtől kezdve az Unió koncepcionálisan is kísérletet tett egy egységes jogpolitikai irány kijelölésére a corporate governance terén, amelynek szakaszait rövid és hosszú távon, a 2003-ban meghirdetett célokhoz hasonlóan eredményesen kívánta teljesíteni.

Álláspontunk szerint az Uniónak a szabályozás területét szélesítő, a szabályozott piacról való kilépési törekvése jelentős eredményként értékelhető. Az ilyen terjeszkedő jogpolitika azonban csak abban az esetben járhat tényleges eredménnyel, ha tartalmi kérdésekben is kidolgozásra kerülnek az eltérések. Amennyiben a részvényesi joggyakorláshoz vagy a szervezetrendszerhez köthető tényleges szektorális eltérések feltérképezése elmarad (például, hogy a szabályozott piacon nem jegyzett társaságokban milyen joggyakorlási nehézségek merülnek fel, felmerülnek-e többek között a részvénytársaságoknál észlelt javadalmazási problémák egy kft. esetében etc.), addig a corporate governance szabályozásának ilyen irányú kiterjesztése mindenképpen csak névleges és látszólagos lehet.

A társaságirányítási jelentések minőségének javítása területén az Európai Unió csak közvetetten alkalmazhat eszközöket (például a jelentések tartalmi elemeit illetően jogforrásokat fogadhat el).

A *Zöld könyvre* adott válaszok azt mutatják, hogy a piaci szereplők nem támogatnák, és a 2012-es új *Akcióterv* alapján az Európai Unió nem is tervez újabb érdemi előrelépést a corporate governance területén, egyetlen kivétel ez alól a folyamatban lévő részvényesi joggyakorlásra vonatkozó irányelv-módosítás. A tervezett irányelv elfogadása és hatályba lépése esetén sem befolyásolná érdemben következtetéseinket, mert a rendelkezések egy része a 2015-ben kiadott OECD-gyűjtemény paradigmáját követi.

IV. A felelős társaságirányítás tagállami szintje

A különböző nemzetközi szervezetek és regionális együttműködések szabályozásának elemzése mellett kiemelt figyelmet érdemel a felelős társaságirányítás más országok modelljeivel való összehasonlítása, az alapvető jellemzők feltérképezése. Ezen országok áttekintésekor alapvető fontosságú az angol minta,¹ mert a corporate governance angolszász gondolkodásnak Nagy-Britannia volt a szülőhazája, véleményünk szerint ezen modell hatott leginkább a nemzetközi és más nemzetek fejlődésére; különös tekintettel a jogi szabályozás technikájára, amely ma is mintaértékűnek tekinthető.

A brit rendszer mellett hazánk szempontjából orientáló a német társasági jog, amely kimutatható egyrészt a gazdasági szabályozásunkban, másrészt a német vállalati kultúra felé való nyitottságunkban, gazdasági kapcsolatainkban. Mindemellett az Európai Unión belül kialakult tagállami felelős társaságirányítási modellek tekintetében a német példát szembeállíthatónak látjuk az angol rendszerrel: e két szisztéma közötti különbségek megjelennek más tagállamok corporate governance-gyakorlatában is. Az angol és a német felelős társaságirányítással kapcsolatos fejlődés számos esetben párhuzamba állítható, ugyanakkor számos eltérés is megfigyelhető. A két megoldás jól illusztrálja, hogy ugyanazon elnevezés alatt, lényegében azonos nemzetközi szabályozási minták követése mellett milyen eltérések figyelhetők meg a tagállami gyakorlat során.

A hazai felelős társaságirányítási szabályok megértéséhez és kontextusba helyezéséhez érdemes kiterjeszteni a vizsgálódást a kelet-közép-európai államok corporate governance-szabályai felé is, amely arra adhat választ, hogy milyen helyet foglal el Magyarország a régiós versenytársai között, mennyiben felel meg gyakorlata a körülöttünk létrejött társaságirányítási modelleknek, vagy mennyiben látható fejlődés ezen a területen.

A továbbiakban elemzett részek tekintetében megállapítható, hogy az egyes államok felelős társaságirányítási gyakorlatának és szabályozásának paralel összehasonlítása számos nehézséggel jár, és a rendszerek lényege nem feltétlenül az egyes konkrét ajánlásokban rejlik, hanem a mögöttes jogi és vállalati kultúra egészében. A fejezetnek nem célja az egyes kódexek részletes ismertetése, azokat a szempontokat vizsgáljuk, amelyek alapján az egyes nemzeti felelős társaságirányítási rendszerek jellemzői összefoglalhatók. Ennek keretében ugyanis feltérképezhetővé válnak a corporate governance jelen szisztémájának alapjai, így a lehetséges fejlődési tendenciák, valamint a várható elmozdulások irányai is megfogalmazhatók.

¹ Nagy Britannia a corporate governance-viták „hazája”. Manfred GRÜNAGER: *Corporate Governance Regeln zur Unabhängigkeit und Vergütung – ein aktueller rechtsvergleichender Überblick Österreich und Vereinigtes Königreich*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2010/3, 4–12.

1. Az angol felelős társaságirányítás kialakulása

1.1. A Cadbury-jelentés

A szakirodalom szinte kivétel nélkül az 1992-ben készült, Sir Adrian Cadbury nevéhez fűződő jelentést említi a felelős társaságirányítás első forrásaként, e dokumentum komplex módon nemcsak definiálta a corporate governance-t, hanem konkrét ajánlásokat, valamint egy új szabályozási technikát is megfogalmazott.²

A jelentés alapján terjedt el a felelős társaságirányítás fogalma is, melyszerint a corporate governance az a rendszer „*by which the companies are directed and controlled*”.³ A Cadbury-bizottság összehívásának okai az Angliában bekövetkezett vállalati botrányok (Coloroll tapétaüzem, Polly Peck textilgyár) voltak, amelyek következtében meggyengült a bizalom a pénzügyi beszámolókkal szemben,⁴ és általában véve a társaságok magatartása iránt. Ennek folyományaként a Financial Reporting Council, a London Stock Exchange és a könyvvizsgálói szakma egy bizottságot alakított (az elnökének Sir Adrian Cadburyt jelölték), amely a vállalati botrányok pénzügyi oldalának elemzésével foglalkozott.⁵

A bizottsági munka lezárásaként elkészült dokumentum azonban nem csupán a vállalati botrányokkal kapcsolatos pénzügyi szabályokat elemezte, hanem a társaság irányításának alapvető kérdéseivel is behatóan foglalkozott. A jelentés ajánlásokat fogalmazott meg a board működésével kapcsolatban: milyen összetételű legyen, mekkora létszámmal és milyen bizottságok segítségével működjön, valamint tárgyalta a „non-executive director” tevékenységét és funkcióját is.

A bizottság által képviselt álláspont értelmében minden olyan társaság, amelynek értékpapíjaival a Londoni Tőzsdén kereskednek, köteles arról nyilatkozni, hogy hogyan alkalmazta a Cadbury-jelentésben szereplő ajánlásokat. A felelős társaságirányításról szóló közzététellel kapcsolatban került kidolgozásra a comply or explain-elv, amely nem követeli meg, hogy a társaság minden ajánlást alkalmazzon, azt azonban igen, hogy magyarázatot adjon arról ha valamilyen okból eltér az adott rendelkezésben előírtaktól.⁶ Ennek funkciója – részben – a tájékoztatás, amely megmutatja a részvényesnek, hogy a társaság milyen irányítási gyakorlatot követ, éppen ezért nem magát az eltérést magyarázza, hanem a részvényest tájékoztatja arról, hogy milyen okokból tért el az adott rendelkezéstől és mit alkalmaz a társaság az ajánlás helyett.

A Cadbury-jelentés ajánlásai ma is szerves része a brit társasági jognak,⁷ és ez alapján terjedt el nemzetközi szinten a felelős társaságirányítás fogalma és a comply or explain-elv alkalmazása is. 1992 óta a corporate governance-ajánlások többszöri módosítására került sor, amelyek kiterjedt szakértői munkákon alapultak.

² Klaus J. HOPT: *Corporate Governance – Zur nationalen und internationalen Diskuss* = HOPT, WOHLMANNSTETTE: *Handbuch Corporate Governance von Banken*, C. H. Beck, München, 2011, 5.; Christine A. MALLIN: *Corporate Governance*, Oxford UP, Oxford, 2009, 26.

³ Cadbury Report 2.1.

⁴ MALLIN: *i. m.* 27.

⁵ Brenda HANNIGAN: *Company Law*, Oxford UP, Oxford, 2012, 107–108.

⁶ Cadbury Report 1.3.

⁷ Részletesen lásd: Charlie WEIR, David LANG: *The Performance-Governance Relationship: The Effects of Cadbury Compliance on UK Quoted Companies*, Journal of Management and Governance, 2001/4, 265–281, 279.

1.2. A felelős társaságirányítási kódexek fejlődése

A Cadbury-jelentést követően a corporate governance-javaslatok kidolgozását elősegítő élénk folyamat megindulását jelző első kódex, a *Combined Code* 1998-ban készült el. A két részre tagolódott dokumentum tartalmazta egyrészt a társaságra irányadó ajánlásokat, másrészt pedig az intézményi befektetőkre vonatkozó elveket.⁸ A kódex alapját – a *Cadbury-jelentés* mellett – az 1995-ben életre hívott Greenbury-bizottság munkája képezte. A *Greenbury-jelentés* dolgozta ki a board összetételére vonatkozó, és a részvénytársaság igazgatóságának díjazására irányadó ajánlásokat, amelyekre a mai napig is épülnek a javadalmazás angol társasági jogi szabályai.⁹ A jelentés már nemcsak a tőzsdei társaságok, hanem a kisebb cégek számára is irányadó ajánlásokat fogalmazott meg. Az 1998-as *Hampel Report* a korábbi két jelentés követését vizsgálta, foglalkozott továbbá az intézményi befektetők szerepével, valamint az igazgatóság működése során figyelembe veendő értékekkel is. Az igazgatóságnak ebből a szempontból a különböző stakeholderek, ezek közül a munkavállalók, a fogyasztók, a beszállítók, a hitelezők, a helyi társadalom és a közösségek (local community) érdekeit is szem előtt tartva, együttműködve kell tevékenykednie.¹⁰ A *Hampel-jelentésben* megállapításra került, hogy a board felelős a stakeholderekkel való kapcsolattartásért, a részvényesek felé azonban elszámolással tartozik.¹¹

2003-ban a *Combined Code* – szintén szakértői munkákon alapuló – jelentős módosításon esett át. A *Turnbull-bizottság* (1999) részletesen foglalkozott a belső kontroll felépítésével és működésével, valamint azzal a kérdéskörrel, hogy egy ilyen rendszer hogyan tudja kezelni a társaság működése során felmerülő új kockázatokat.¹² Ezt követően az intézményi befektetők szerepvállalását vizsgálta a *Myners-jelentés* (2001), majd a Higgs- bizottság 2003-ban a társaság szervezeteinek – különösen a „non-executive director” – működésére vonatkozóan fogalmazott meg javaslatokat.¹³ Ezzel párhuzamosan a *Smith-jelentés* az audit bizottság funkcióját vizsgálta. Ezen szakértői munka eredményeként a *Combined Code* előírásai közé került, hogy minden bizottságnak rendelkeznie kell egy non-executive director taggal is, valamint a nagyobb társaságokban a board legalább felének független, non-executive directorból kell állnia.

A felelős társaságirányítás 2006-os revízióját a *Turnbull-jelentés* felülvizsgálata előzte meg, amelynek központi kérdése a belső kontroll elméleti és gyakorlati vizsgálata volt, eredményeként – a 2006-os módosítások révén – kerültek a kódexbe a szavazat visszatartással kapcsolatos („vote withheld”), valamint a részvényesi meghatalmazott intézményével és a javadalmazási bizottság összetételével összefüggő ajánlások.

⁸ Az intézményi befektetők brit jellemzőihez lásd: Paul DAVIES: *Shareholders in the United Kingdom* ECGI Working Papers 280/2015.

⁹ MALLIN: i. m. 197.; Stephen MAYSON, Derek FRENCH, Christopher RYAN: *Company Law*, Oxford UP, Oxford, 2012, 457.

¹⁰ John LOUGHREY, Andrew KEAY, Luca CERIONI: *Legal Practitioners, Enlightened Shareholder Value and the Shaping of Corporate Governance*, *Journal of Corporate Law Studies*, April 2008, 79–111, 84., MALLIN: i. m., 28.

¹¹ MALLIN: i. m. 29.

¹² Paul DAVIES: *Unternehmensführung in Grossbritannien und Deutschland*, *ZGR*, 2/2001, 268–293, 290. MALLIN: i. m. 30.

¹³ MALLIN: i. m. 31.

A felelős társaságirányítási kódex 2008-as módosítását az uniós szabályok változása, a felelős társaságirányítási jelentés és az audit bizottság implementálása generálta.

1.3. A felelős társaságirányítás jogszabályainak második hulláma

A kódex 2010-ben újabb átfogó reformon esett át. Véleményünk szerint ekkor kezdődött a brit corporate governance-gondolkodás új időszaka: a szabályok módosítását jelentősen befolyásolták a gazdasági és pénzügyi válságra reagáló javaslatok, valamint parciális jelleggel megjelentek speciális kódexek is. E változást a *Walker-jelentés* generálta, amely elsősorban a pénzügyi szektorra nézve tartalmazott ajánlásokat, és nevesítette a globális pénzügyi válság hatására kialakult következményeket.¹⁴ A *Walker-jelentés* és az Intézményi Befektetők Bizottságának¹⁵ közleménye után a Financial Reporting Council (FRC) olyan módosítási tervet jelentetett meg, amely a Walker-bizottság javaslatait a tőzsdén jegyzett társaságokra vonatkozóan alkalmazta.¹⁶ Az egységes kódex új címmel, *UK Corporate Governance Code* jelent meg, amely a ma is alkalmazandó ajánlásokat tartalmazza.

2010 júliusában a társaságirányítási kódex mellett került kibocsátásra a *UK Stewardship Code*, amely a felelős társaságirányítás nézőpontjából kiemelten kezelt területen, az intézményi befektetőkre vonatkozóan tartalmaz javaslatokat a best practices és a comply or explain-elv alkalmazása mentén.¹⁷ Az ajánlasyűjteményben a szavazati jog gyakorlására vonatkozó elvek, és ezek nyilvánosságra hozatala kapcsán a társaság működését jellemző befektetési jelleg mellett az ellenőrzési jogok gyakorlásának kívánalma is megjelenik.¹⁸ E speciális kódex alkalmazása a corporate governance hatékonyságának javítását célozza, hogy általa elősegítse az intézményi befektetők társaságon belüli szerepvállalását.¹⁹

A brit kódex felülvizsgálatára 2012 őszén került sor, amelyet a 2010-ben bevezetett ajánlások alkalmazásának elemzése indokolt. A 2012-es módosítások nem eredményeztek átfogó változást, hanem a részvényesek és a board közötti kommunikáció és a részvényesek által gyakorolt ellenőrzés hatékonyságának növelésére törekedtek, ennek érdekében került a kódexbe az audit bizottság összetételét érintő és a munkájáról készült részletesebb jelentés előírása, valamint a pénzügyi jelentések készítésének metodikáját és elkészítését érintő követelményeket érintő board-ajánlások.²⁰

2014-ben a kódex változtatásának középpontjában a társaság és a befektetők közötti információk minősége, valamint a javadalmazás közzétételére vonatkozó rendelkezések álltak.²¹ 2015-ben az FRC újabb konzultációt kezdeményezett az etikai és audit standardok

¹⁴ Marc T. MOORE: *The Evolving Contours of the Board's Risk Management Function in UK Corporate Governance*, Journal of Corporate Law Studies, October 2010, 279–308, 290.

¹⁵ Institutional Shareholder's Committee (ISC).

¹⁶ Herbert SMITH: *Corporate governance: a change landscape on the horizon for financial institutions and listed companies*, Law and Financial Market Review, November 2009, 556–564, 563.

¹⁷ UK Stewardship Code, Hans-Ulrich WILSING: *Corporate Governance in Deutschland und Europa*, ZGR; 2012/2–3, 291–308, 293.

¹⁸ UK Stewardship Code 1–2. Principles.

¹⁹ WILSING: i. m. 294.

²⁰ FRC *proposes changes to corporate governance and stewardship codes*, Company Law Newsletter, 316, 1–4, 2.

²¹ FRC *Developments in Corporate Governance and Stewardship*, 2015, 11.

témakörében, s ennek eredményeképpen az audit bizottság tagjaira irányadó ajánlások módosultak.²²

1.4. A UK Corporate Governance Code rendszere

A legutóbbi módosítások alapján egybefoglalt kódexet a 2016. június 17-e után kezdődő üzleti évtől kell alkalmazni. A kódex a szabályok három típusát nevesíti: főelveket (Main Principal), kisegítő elveket (Supporting Principal) és ajánlásokat (Code Provision).²³ Az eltérő szabályok ugyan mindhárom szinten különböző absztraktsági fokkal rendelkeznek, a gyakorlatban azonban a társaságnak nem kell az összes ajánlásra kiterjedő nyilatkozatot készítenie.

A kódex kiterjed:

- az *irányításra (leadership)*, miszerint az igazgatóság kollektíven felelős a társaság hosszú távú sikeréért – ennek megvalósítása érdekében az igazgatóságon belül világosan el kell különíteni az egyes részterületekért felelős személyek körét (az ajánlások a chairman és a non-executive director szerepét és kötelezettségeit is érintik);²⁴
- a *hatékonyságra (effectiveness)*, mivel javaslatokat tartalmaz a board összetételére és a bizottsági rendszer felépítésére vonatkozóan, valamint meghatározza a társaság szervezetrendszerében szerepet vállaló személyekkel szemben elvárt követelményeket és a tevékenységük során figyelembe veendő szempontokat;²⁵
- az *elszámoltathatóság (accountability)* témakörére, az ide tartozó normák a társaság ügyvezetésének beszámolási és közzétételi kötelezettségeivel kapcsolatos ajánlásokat tartalmazzák, valamint a kockázatok kezelésének szempontjait írják elő;²⁶
- a *javadalmazási (remuneration)* javaslatokra, amelyek azokat az ajánlásokat foglalják magukban, amelyek az igazgatóság díjazásának elemei és az ellátott feladat közötti helyes hangsúly megtalálásához vezetnek az igazgatóság kellő ösztönzése mellett;²⁷
- a *részvényesekkel kialakított kapcsolatokra (relations with shareholders)*, amelyek önmagukban a tények kölcsönös ismeretén alapszanak, a tényleges kapcsolat kialakítása azonban a board felelőssége, különösen az éves közgyűlésen (AGM) való részvétel során.²⁸

²² Feedback Statement and Impact Assessment Enhancing Confidence in Audit: *Proposed Revisions to the Ethical Standard*, Auditing Standards, UK Corporate Governance Code and Guidance on Audit Committees April 2016, 27–28.

²³ UK Corporate Governance Code.

²⁴ Ua., Section A.

²⁵ Ua., Section B.

²⁶ Ua., Section C.

²⁷ Ua., Section D.

²⁸ Ua., Section E.

1.5. A felelős társaságirányítással kapcsolatos közzétételi kötelezettségek

A kódex alapján többszintű közzétételi kötelezettség terheli a társaságot. A felelős társaságirányítással kapcsolatba hozható, nyilvánosságra kerülő információk körében három területen is található előírás: a Pénzügyi Szolgáltatások Hatósága (Financial Service Authority – FSA) által előírt közzétételi szabályokban (Disclosure and Transparency Rules), a Londoni Tőzsde szabályzatában (Listing Rules), kiegészítésképpen pedig a kódex is tartalmaz további előírásokat, amelyeket az éves beszámolóban kell közzétenni. Megállapítható, hogy ezen nyilvánosságra hozatali szabályok között átfedések is találhatók.²⁹

- A közzétételi szabályokhoz³⁰ kapcsolódóan a társaságnál működő audit bizottságra (amennyiben ilyen nem működik, akkor e feladatokat ténylegesen ellátó szervezetre) vonatkozó adatokat kell közzétenni: így a nyilatkozatnak ki kell terjednie a bizottság összetételre, az egyes tagokkal kapcsolatos információkra, valamint az egyes eljárásokra és a corporate governance-jelentéssel kapcsolatos egyéb adatokra.³¹
- A tőzsdei szabályok (Listing Rules) alapján³² azoknak a társaságoknak, amelyeknek bizonyos részvényei (equity share) a premium kategóriában szerepelnek, a felelős társaságirányításra vonatkozó elvekkel kiegészítve kell elkészíteniük a pénzügyi jelentést és beszámolót.³³
 - A társaságnak nyilatkoznia kell arról, hogy szervezetén belül hogyan érvényesülnek a kódex fő elvei (Main Principles), az elvek alkalmazásának gyakorlatát a részvényesek számára is értékelhető módon kell bemutatniuk.³⁴
 - A jelentésben nyilatkozni kell még:
 - a kódex előírásainak üzleti évbeli alkalmazásáról, vagy
 - amennyiben a társaság eltér a kódex szabályaitól, úgy azokról az ajánlásokról (CP), amelyeket nem alkalmazott – ez esetben meg kell határozni a nem alkalmazás időtartamát és okát is.³⁵
- A fenti szabályok mellett a kódex is tartalmaz iránymutatást arra nézve, hogy hogyan kell elkészíteni, mire kell kiterjednie a felelős társaságirányítási jelentésnek. A kódex előírja, hogy mely ajánlásokra kell vonatkozzon a jelentés,³⁶ a *UK Corporate Governance Code* pedig ezen túlmenően meghatározza azt is, hogy a társaságnak mely információkat (a non-executive directorokra és a bizottságokra vonatkozó adatokat) célszerű elérhetővé tenni a honlapján, valamint melyeket ajánlott a részvényesek számára megküldeni az igazgatók választásával, valamint a külső könyvvizsgálóval kapcsolatban.³⁷

²⁹ UK Corporate Governance Code Schedule B 25.

³⁰ Disclosure and Transparency Rules 7.1., 7.2.

³¹ UK Corporate Governance Code 25–26.

³² A brit társaságokra (incorporated company) a Listing Rules 9.8.6. R, a külföldi társaságokra a 9.8.7. R írja elő ugyanezt a kötelezettséget.

³³ UK Corporate Governance Code 27.; HANNIGAN: *i. m.* 109.

³⁴ FSA Listing Rules 9.8.6. (5)

³⁵ Paul DAVIES: *Introduction to Company Law*, Oxford, 2010, 201.

³⁶ Ez a későbbiekben a check list néven alkalmazott kategória speciális fajtája.

³⁷ *UK Corporate Governance Code*, 28–30.

A felelős társaságirányításról ezek alapján több irányba (a piac számára, a tagok felé) is nyilatkozni kell. Ezek közül véleményünk szerint kiemelt jelentőségű az a törekvés, hogy nem kizárólag a pénzügyi beszámolóban kell szerepeltetni ezeket az adatokat, hanem közvetlenül a részvényesek felé is közvetíteni kell az információkat.

1.6. A brit corporate governance rendszer jellemzői

A corporate governance megjelenése óta a soft law kifejezés használatos a szabályok jellemzésére. Amennyiben a soft law meghatározást abban az értelemben alkalmazzuk, miszerint nincs állami kényszer a szabályok megszegése esetén, akkor a kifejezés kétségtől helytálló. A felelős társaságirányítás brit gondolata mögött azonban nem a jogszabályi funkció, a normakövetés áll, hanem a társaság irányításának optimális kialakítása, amely nem kizárólag törvényi szabályozás útján érhető el. Az önszabályozás alapvető indoka a vállalat és a részvényesek azon közös felelősségvállalása, amelynek során az ajánlások alapján egy olyan rendszert alakítanak ki,³⁸ amely megfelel a társaság egyedi igényeinek, és hatékony alternatíváját jelenti a törvényi modelleknek, ennek azonban központi eleme és lényege, hogy a társaság elkötelezett legyen a saját maga által kialakított rendszer betartása iránt.

A comply or explain-elv elnevezése félreértésre adhat okot, hiszen oly módon is értelmezhető, miszerint megköveteli, hogy a társaság nyilatkozzon arról, hogy mely szabályt nem alkalmazza, és miért nem, közvetve tehát jogszabályokkal kapcsolatos követési mintát írna elő, de ebben az esetben nincs erről szó. Az angol rendszer ugyanis a „one size does not fit all”³⁹ rendszer alapján áll. Az elképzelés azon felismerésen nyugszik, hogy az egyes társaságokra nem lehet kizárólag kötelező szabályok útján normákat előírni. Ennek bizonyítékaul és tudományos alapjául szolgál számos gazdaságtörténeti kutatás, amelyek a tagsági koncentrációt, az ügyvezetést és az ellenőrzést vizsgálták. Mindezen eredmények ismeretében állapította meg J. Harold Mulherin, hogy a corporate governance lényegében a vállalat szervezeti válasza a gazdasági környezetre; és ahány iparág, annyi felelős társaságirányítás képzelhető el: azaz nincs egy eszményi megoldás, nem létezik egyetlen optimális szervezet, amely minden társaság számára kötelezően alkalmazandó lenne. A normáknak csupán orientáló sarokköveket kell kijelölniük, amelyekből az eltérés nem normaszegést, hanem csak egy másik praktika alkalmazását jelenti. Az indoklás pedig nem pusztán az eltérést magyarázza, hanem azt, hogy miért tér el, miért alkalmasabb a saját, ajánlástól eltérő rendszer a társaság működtetésére.

Amennyiben a kódexjellegűt vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a brit felelős társaságirányítás önszabályozó modellje az angolszász területen megfigyelhető kísérletekkel⁴⁰ szemben egy másik utat képvisel.⁴¹ Az angol társasági jogban a kódexjellegű önkéntes

³⁸ GRÜNAGER: i. m. 4.

³⁹ J. Harold MUSEN: *Corporations, collective action and corporate governance: one size does not fit all*, Public Choice, 2005/3, 179–204, 199.

⁴⁰ Lásd a bevezető részben az Amerikai Egyesült Államok által kibocsátott Sarbanes–Oxley Act példáját.

⁴¹ Janet Dine kiemeli, hogy mögötte egy szélesebb kontextusban is összefüggés található, amely az állami és a piaci szabályozás közötti arányt keresi. Janet DINE: *A new look at corporate governance*, Company Lawyer, 2003/5, 130–131, 130.; A politológiai szakirodalom más oldalról alapvetően politikai összefüggéseket lát abban, miért nem került sor törvényi szabályozásra. Alistair HOWARD: *UK Corporate Governance: To What End a New Regulatory State?*, West European Politics, 2006/3, 410–432.

alkalmazás nem idegen: példaként említhető a *Takeover Code*, amely az 1960-as évek óta alkalmaz önszabályozó technikát, valamint az elsőbbségi jogok kizárásával kapcsolatos elvek kialakítását tartalmazó Pre-emption Group alapelvei.⁴² Az önszabályozás és az önkéntes normakövetés alkalmasságának alátámasztása egyrészt abban keresendő, hogy a londoni tőzsde tradicionálisan zártan működik, ezáltal a közzététel is egy hatékony szankciót jelent; a tőzsde erős piacorientáló szereppel rendelkezik.⁴³ A másik szempont, hogy a kódex kialakításában az intézményi befektetők is közreműködtek, amelynek következtében az ajánlások természetesen elfogadhatók a részvényesek számára.⁴⁴

A felelős társaságirányítási elvek ugyanakkor nem kizárólag önszabályozó ajánlás-gyűjteményt jelentenek, ki kell emelni azok társasági törvénnyel (Companies Act, 2006) való viszonyát is. A kódexnek a törvénnyel szemben kiegészítő funkciója van, hiszen a CA 2006 nem tartalmaz rendelkezéseket a non-executive directorra vagy független igazgatókra nézve: az ilyen tisztségek létszámára, függetlenségére, valamint követelményeire a corporate governance-kódex nyújt támpontokat.⁴⁵ A board összetételére és szervezetére, valamint a megválasztására vonatkozó törvényi szabályok hiányát is a kódex pótolja.⁴⁶ Ez a tulajdonság azonban háttérbe szorul, a kódex a legtöbb helyen pontosító jellegű, hiszen a törvénybe foglalt szabályok gyakorlati kivitelezésére vonatkozó javaslatok találhatók benne.

Az ajánlások és javaslatok koncepciója, az optimális rendszer elvének hiánya a gyakorlati követésben is megnyilvánul. 2015-ben, a Grant Thornton⁴⁷ által közzétett adatok alapján a vizsgált tőzsdei társaságok 57 százaléka felelt meg teljesen a kódexnek,⁴⁸ amiből jól látható, hogy az angol társaságoknál nem az ajánlásoknak való tökéletes megfelelés a cél, hanem a felelős társaságirányítás optimális rendszerének kialakítása. A nem megfelelés nem azt jelenti, hogy a társaság megszegte a szabályokat, hanem azt, hogy az adott ajánlás helyett más elvet alkalmazott, amelyet a társaság jelentős többsége kellően megindokolt.

A brit corporate governance dinamikus fejlődésen ment és megy keresztül, a Financial Reporting Council kétéves ütemben folyamatosan látja el a kódex ajánlásainak revízióját.⁴⁹ Az ajánlások így nyomon követik a gazdasági élet változásait, emellett azonban – az Európai Bizottság célkitűzéseinek⁵⁰ megfelelően – az eltérések indokolásainak minőségi javítására is törekvések indultak.

2. A corporate governance Németországban

A tagállami corporate governance irányait vizsgálva a brit rendszer mellett a felelős társaságirányítás német megoldása is különös figyelmet érdemel, annál is inkább, mert a német

⁴² Martin WINNER: *Der UK Corporate Governance Code*, ZGR, 2012/2–3, 246–272, 251.

⁴³ WINNER: *i. m.* 252.

⁴⁴ MALLIN: *i. m.* 46.; WINNER: *i. m.* 252.; HOWARD: *i. m.* 418.

⁴⁵ GRÜNAGER: *i. m.* 6.

⁴⁶ WINNER: *i. m.* 259.

⁴⁷ Ez a szervezet rendszerint közzéteszi a corporate governance-ajánlások követésének vizsgálatáról szóló eredményeit. Elérhető a www.grant-thornton.co.uk/corporategovernancereview oldalon.

⁴⁸ A részletes elemzéshez lásd: Grant Thornton: *Corporate Governance Review 2015 Trust and integrity – loud and clear?*, 18. Forrás: www.grant-thornton.co.uk/corporategovernancereview

⁴⁹ A Grant Thornton vizsgálja ezen új szabályok követését külön-külön is.

⁵⁰ Lásd III. 2.4. fejezetet.

társasági jogi előzmények a magyar társasági jog forrásának is tekinthetők.⁵¹ A gazdasági-kulturális befolyásoltság okán pedig érdemes a vizsgálatot a német jogi gondolkodás legújabb eredményeire is kiterjeszteni, hiszen a német megoldás sajátos helyet foglal el a felelős társaságirányítás szabályozási koncepciói körében.⁵²

2.1. A Deutscher Corporate Governance Kodex előkészületei

A német corporate governance-kódex megjelenése a többi felelős társaságirányítási szabályhoz viszonyítva mind tagállami, mind nemzetközi szinten későinek tekinthető.⁵³ Németországban eleinte szakmai szervezetek dolgoztak ki kódexjavaslatokat; ezen magánkezdeményezések közül két gyűjtemény tekinthető kiemelkedőnek, az egyik a „*Frankfurter Forderung*” (Corporate Governance-Grundsätze für börsennotierte Gesellschaften), a másik a „*Berliner Forderung*” (German Code of Corporate Governance) által közzétett ajánlások gyűjteménye.⁵⁴

A két, párhuzamosan hatályban lévő kódex szabályai nemzetközi szinten is elismertek voltak, a 2000-es évek elején azonban elindult a két kódex egységes ajánlasyűjteménnyé való átdolgozási folyamata, azzal a céllal, hogy a párhuzamos szabályozást megszüntessék.

A magántervezeteket követően a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium (BMJ) 2000-ben a Theodor Baums jogtudós által vezetett kormánybizottságot (Regierungskommission), bízta meg azzal, hogy – amennyiben kivitelezhetőnek tartja, úgy – dolgozzon ki egy egységes, német felelős társaságirányítási kódextervezetet.⁵⁵ A Baums-bizottság tanulmánya alapján 2001-ben egy újabb bizottságot hívtak össze, amelyben a tudomány képviselői, a gazdasági szereplők, illetve – tanácskozási joggal – a kormány megbízottai kaptak helyet.⁵⁶ A bizottság előnyeként emelhető ki, annak sokszínűsége, hiszen a nagyvállalatok mellett a kisebb vállalkozások, valamint a tudományos élet szakemberei is képviseltették magukat. Ki kell azonban hangsúlyozni, hogy a bizottság nem a kormányt képviselte, nem tekinthető tehát közjogi képviselőnek (öffentliche Hand).

Kétségtelen tény, hogy a bizottság tekintettel volt az egyes jogalkotási hullámokra, szabályozási koncepciókra, ezt jelzi *Ringleb*, amikor azzal magyarázza a kialakult helyzetet, hogy mindez szükséges volt annak érdekében, hogy a bizottság ne „egy légtüres térben mozogjon”.⁵⁷ Azaz a szabályok kidolgozása során, habár a szakmát képviselték

⁵¹ Az angol-német kölcsönhatásra példa: Wolf-Georg RINGE: *Changing Law and Ownership Patterns in Germany: Corporate Governance and the Erosion of Deutschland AG* University of Oxford Legal Research Paper Series 42/2014.

⁵² A jogi megoldás sajátosságait részben lásd a VII. 1.2.2. alpontjában.

⁵³ Henrik-Michael RINGLEB, Thomas KREMER, Marcus LUTTER, Axel von WERDER: *Kommentar zum Deutschen Corporate Governance Kodex*, Beck Verlag, München, 2010, 15.

⁵⁴ RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *i. m.* 16.; Johannes SEMLER: § 161 *Erklärung zum Corporate Governance Kodex* = Bruno KROPFF, Johannes SEMLER: *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 5/1, Verlag C. H. Beck/Verlag Franz Vahlen, München, 2003, 16–113, 22.

⁵⁵ RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *i. m.* 16.

⁵⁶ Georg BORGES: *Selbstregulierung im Gesellschaftsrecht*, ZGR, 2003/4, 508–540, 512.; RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *i. m.*, 16.

⁵⁷ „...nicht im luftleeren Raum schwebt” RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *i. m.* 19.

és az önszabályozást erősítették, a hatályos jogszabályi keretek között kellett maradniuk. Így az a nézőpont, miszerint a bizottság a politika része – mert ténylegesen annak befolyása alatt áll – nyilvánvalóan hibás álláspont. Amennyiben az összetételt vizsgáljuk, akkor elfogadható az a megállapítás, hogy a bizottság által végzett munka valóban az önszabályozás érvényesülését segítette elő.

A bizottság 2001-es összehívásakor a feladat egyértelmű volt: elsősorban a hatályos jogszabályokon alapuló kódexet, a legjobb gyakorlatokat összegezzék. A bizottságnak el kellett kerülnie, hogy akár a hatályos szabályokon túlmutató ajánlásokat, akár a szabályok módosítására irányuló javaslatokat fogalmazzanak meg, feladatuk csupán a jogszabályok által nyújtott keretek közötti (Handlungsspielräume) megoldások kidolgozása, és azok legjobb gyakorlatainak összegyűjtése volt.⁵⁸ Ennek következtében 2002-re elkészült a *Deutscher Corporate Governance Kodex*, amelyet először 2002. február 26-án tettek közzé.

A kódex átnyújtásával és a munka befejeztével azonban felmerült az igény, hogy a bizottság továbbra is tevékenykedjen, azaz időről időre tegyen javaslatot a gyűjtemény fejlesztésére, az ajánlások átdolgozására. A bizottság munkája tehát nem zárult le 2002-ben, a testület azóta is folyamatosan működik, és évről évre aktualizálja a kódexet.⁵⁹

2.2. A Deutscher Corporate Governance Kodex fejlődése

A Bizottság tehát a 2002-es közzététel óta évről évre áttekinti a kódexet, felülvizsgálja az ajánlásokat és javaslatokat, illetve új szabályokat fogalmaz meg:

- 2003-ban a kódex kibocsátása utáni első módosítások a vagyoni javadalmazásokat érintették: meghatározva a javadalmazások egyénenkénti közzétételét, és a részvényopciókra, valamint azonos hatású javadalmazási praktikákra irányadó gyakorlatokat.⁶⁰
- 2005-ben előírták az audit bizottság alkalmazását, valamint a felügyelőbizottság tagjaira irányadó alkalmassági szempontok érvényesítését.⁶¹
- 2006-ban az igazgatóság tagjainak javadalmazásával kapcsolatban jelentek meg új ajánlások, a díjazás meghatározásánál az összes díjazási elemet figyelembe kellett venni, tekintet nélkül azokra, amelyek nem kifejezetten így vannak megfogalmazva, de ténylegesen vagyoni előnnyel járnak az igazgatók számára.
- 2007-ben került be a kódexbe a „*compliance*” követelménye mint az igazgatóság és a felügyelőbizottság által ellátott kötelezettség.⁶²
- 2008-ban az egyes javadalmazási elemek változtatására, és az ezekre vonatkozó szabályok módosítására került sor.

⁵⁸ RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: i. m. 19–20.; Wolfgang BERNHARDT: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex: Zuwahl (comply) oder Abwahl (explain)*, Der Betrieb, 2002/36, 1841–1846, 1842.

⁵⁹ RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: i. m. 31. Amely a folyamatos fejlesztést generálja Hans-Christoph IHRIG, Jens WAGNER: *Reaktion börsennotierter Unternehmen auf die Änderung des „Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2003, 1625–1629, 1625.

⁶⁰ IHRIG, WAGNER: i. m. 1625.

⁶¹ Eberhard VETTER: *Update des Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2005, 1689–1695, 1691.

⁶² Jürgen BÜRKLE: *Corporate Compliance als Standard guter Unternehmensführung des Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2007, 1797–1801, 1800.

- 2009-ben a felügyelőbizottsági és igazgatósági tagokra vonatkozó összeférhetlenségi és versenytilalmi szabályok, valamint a javadalmazási rendszer változott.
- 2010-ben a felügyelőbizottságra vonatkozó ajánlások köre a testületi tagok felső korhatárának meghatározásával, valamint a bizottság sokszínűségének követelményével egészült ki, ez utóbbinak egyik eszköze lehet a női kvóta bevezetése.⁶³
- 2012-ben is sor került egy kisebb revízióra, amelynek során – alapvetően uniós jogi hatásra, valamint a német megfelelési nyilatkozatok vizsgálata alapján – a Bizottság az eltérés megindokolásának kötelezettségét kifejezetten az igazgatóság számára írta elő, elősegítve ezzel azt, hogy az ajánlásoktól való eltérések megalapozottabbak legyenek. A könnyebb megfelelés érdekében a javaslatok korábbi, kettős szóhasználatát („sollte” és „kann”) a „sollte” kifejezés kizárólagos használata váltotta fel, amellyel a Bizottság egyértelműsíteni kívánta a társaság számára, hogy miről kell és miről nem kell nyilatkoznia a megfelelés során. Ezenkívül a felügyelőbizottság tagjainak függetlenségével és javadalmazásával kapcsolatban tartalmazott új szempontokat.⁶⁴
- 2013 májusában jelent meg a Kódex legújabb módosítása, amelyben szintén nem történt koncepcionális változás. Az ajánlások részben kiegészültek, a középpontban újfent az igazgatóság javadalmazásának megállapítása és az ezzel kapcsolatos információk közzététele volt. A társaságok számára javasolta a vezetői javadalmazások felső határának megállapítását,⁶⁵ valamint a felügyelőbizottság ezzel kapcsolatos feladatai is kiegészültek (többek között) a releváns információk közzétételének követelményével, amelynek a kódex függelékeként található – a 2014-es üzleti évtől kezdődően alkalmazandó – táblázat segítségével tehetnek eleget.⁶⁶
- 2014-ben a Bizottság nem módosította a kódexet, csupán a függelékben található táblázathoz fűzött magyarázatokat.
- 2015-ben a jogszabályok változása miatt vált szükségessé a kódex több pontjának átalakítása (példaként a női kvóta bevezetésére vonatkozó szabályokat említhetjük), továbbá a felügyelőbizottság ülésének rendjére, a felügyelőbizottsági tagságra vonatkozó újabb ajánlások is bekerültek.

2.3. A német kódex szerkezete

A felelős társaságirányítási kódex a klasszikus felosztást követi, azonban az egyes fejezetek szerkesztésével és egymás utáni szabályozásával a bizottság egyben fontossági sorrendet is felállít, munkája során a részvényesi joggyakorlás elősegítését tekinti a legfontosabb feladatnak. A bizottság eredeti küldetése a legjobb gyakorlat összefoglalása volt, azonban

⁶³ Andreas HECKER, Marc PETERS: *Die Änderungen des DCGK im Jahr 2010*, BB, 2010, 2251–2257, 2255.; Stephan SCHULZ: *Die Zielbenennung zur Zusammensetzung des Aufsichtsrats nach dem DCGK 2010*, BB, 2010, 2390–2392, 2390.

⁶⁴ RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *Die Kodex-änderungen vom Mai 2012*, NZG, 2012/28, 1081–1089, 1082–1083.

⁶⁵ Ziffer 4.2.3. Abs. 2.

⁶⁶ Ziffer 4.2.5.

véleményünk szerint a kódex nem feltétlenül gyakorlati ajánlások és javaslatok⁶⁷ gyűjteménye. Kétségtelen, hogy találhatók benne konkrét ajánlások például az információk közzétételére,⁶⁸ ám túlnyomórészt elvi megállapítások sorozatát olvashatjuk, a konferencia-közgyűlés esetében deklarálja például, hogy a társaság biztosítsa részvényesei számára a közgyűlés modern kommunikációs eszközökkel (pl. interneten keresztül) történő nyomonkövetésének lehetőségét.⁶⁹ A kódex így leginkább alapelveket tartalmaz, amelyek a felelős társaságirányítási gyakorlat hatékony kialakítását segítik elő.

A kódex hat fejezetet tartalmaz:

- *Részvényesek és a közgyűlés*⁷⁰ (*Aktionäre und Hauptversammlung*) cím alatt a részvényesek jogait, valamint a közgyűléssel kapcsolatos ajánlásokat, a meghívóra, a levélszavazásra és a részvényesi képviseletre irányadó javaslatokat szabályozza.
- *Az igazgatóság és felügyelőbizottság együttműködésére*⁷¹ (*Zusammenwirken von Vorstand und Aufsichtsrat*) irányadó ajánlások rögzítik, hogy a két szervnek együtt kell működnie a társaság eredményessége érdekében; ennek keretei között az igazgatóságnak minden releváns információt a felügyelőbizottság rendelkezésére kell bocsátania. A javaslatok kitérnek e szerveket terhelő felelősség speciális eseteire (*business judgement rule*), valamint a felelős társaságirányítási jelentés elkészítésére vonatkozó kötelezettségére.
- *Az igazgatósággal*⁷² (*Vorstand*) és a *felügyelőbizottsággal*⁷³ (*Aufsichtsrat*) a kódex külön-külön fejezetben foglalkozik, amelyekben a szervek összetételére, tagjaira és azok javadalmazására, valamint az egyes érdekkonfliktusokra vonatkozóan tartalmaz ajánlásokat és javaslatokat.
- *A transzparencia*⁷⁴ (*Transparenz*) követelményét biztosító ajánlások csak igen szűk körben tartalmazznak javaslatokat arra nézve, hogy a részvényeseket az információk rendelkezésre bocsátása tekintetében egyenlően kell kezelni, valamint azokat az információkat, amelyeket külföldön nyilvánosságra hoz a társaság, belföldön is elérhetővé kell tenni. Ezenkívül meghatározza a közzéteendő információk körét (azokat a társaság és szervei által lebonyolított ügyletek információit, amelyek értéke nagyobb, mint a társaság által kibocsátott részvény egy százaléka), valamint azt, hogy elegendő ideig kell elérhetővé tenni a társaság által kibocsátott adatokat.
- *Az audit és könyvvizsgálat*⁷⁵ (*Rechnungslegung und Abschlussprüfung*) című fejezet ajánlásai kiterjednek a konszernhelyzetben lévő társaságok által kibocsátott információkra és a számviteli, könyvviteli, valamint könyvvizsgálati kötelezettségek konkretizálására.

⁶⁷ Vö. a brit szabályok javaslatait (C és P szabályok).

⁶⁸ DCGK Ziffer 6.3.

⁶⁹ DCGK 2.3.3.

⁷⁰ DCGK 2, Ziffer 2.1–2.3.

⁷¹ DCGK 3, Ziffer 3.1–3.10.

⁷² DCGK 4, Ziffer 4.1–4.3.4.

⁷³ DCGK 5, Ziffer 5.1–5.6.

⁷⁴ DCGK 6, Ziffer 6.1–6.3.

⁷⁵ DCGK 7, Ziffer 7.1–7.2.4.

2.4. A felelős társaságirányítási jelentés közzététele

A felelős társaságirányítási kódexek jellemzője, hogy a megfelelésről a társaság nyilatkozatot ad ki. A kódex megjelenése után rövid időn belül hatályba lépett a közzétételi és transzparenciaszabályokat módosító és kiegészítő jogszabály,⁷⁶ amely beiktatta a részvénytársaságokra vonatkozó törvény⁷⁷ 161. §-át. Ennek értelmében a tőzsdei társaságok igazgatósága és felügyelőbizottsága évente köteles nyilatkozni arról, hogy a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium által közzétett felelős társaságirányítási kódex ajánlásai közül melyiket alkalmazta és melyiket nem.⁷⁸ Az erről szóló nyilatkozatot (Entsprechenserklärung) a részvényesek számára folyamatosan elérhetővé kell tenni.⁷⁹ A német tőzsdei társaságoknak először 2002-ben kellett nyilatkozniuk.

A törvény azonban nem a Cadbury-jelenetésben kidolgozott comply or explain-elvet alkalmazta. A német jogszabály ugyanis csupán azt követelte meg a társaságtól, hogy tegye közzé, hogy mely ajánlást alkalmazza, és melyiket nem, azt azonban már nem, hogy az eltérésre, vagyis arra, hogy miért nem alkalmazza valamely javaslatot, magyarázatot adjon. Így ez a szabály a comply or disclosure-elvet követte, amelynek értelmében az egyes ajánlások nem követésének okát nem, de a tényét nyilvánosságra kellett hozni, közzé kellett tenni.

A klasszikusnak mondható comply or explain-elvet az AktG-t is kiegészítő, de alapvetően a számviteli, könyvviteli reformokat tartalmazó törvény⁸⁰ iktatta be 2009-ben. Ekkortól kell a tőzsdei társaságoknak közzétenniük egy nyilatkozatot, amelyben a kódex alkalmazását mutatják be, és ki kell térniük arra, hogy milyen okból mellőzik az egyes ajánlásokat.⁸¹ Az indokolási kötelezettség nem vonatkozik a javaslatokra, amelyeket a kódex a „sollte” segédigével fogalmazott meg.

Az AktG mellett a Kereskedelmi Törvénykönyv⁸² is közzéteszi a vállalatirányítási nyilatkozatot azon társaságokra vonatkozóan, amelyek tőzsdén jegyzettek, vagy részvényeikkel multilaterális kereskedési rendszerben kereskednek, vagy amelynek részvényeit kivéve más értékpapíraival szabályozott piacon kereskednek.⁸³ Ez a szabály az implementációs kötelezettségteljesítés miatt került be a HGB előírásai közé, ezért tartalma megfelel a 2004/39/EK irányelv 4. cikk 14. pontjában foglalt kritériumoknak.⁸⁴

⁷⁶ Das Gesetz zur weiteren Reform des Aktien- und Bilanzrechts, zu Transparenz- und Publizität (Transparenz- und Publizitätsgesetz) vom 19. 07. 2002.

⁷⁷ Aktiengesetz, a továbbiakban: AktG.

⁷⁸ AktG § 161 S. 1.

⁷⁹ AktG § 161 S. 2.

⁸⁰ Das Gesetz zur Modernisierung des Bilanzrechts (Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz, BilMoG) in Kraft seit 29. 5. 2009.

⁸¹ Joachim FREIHEN VON FALKENHAUSEN, Dirk KOCHER: *Die Begründungspflicht für Abweichungen vom Deutschen Corporate Governance Kodex nach dem BilMoG*, ZIP, 2009/24, 1149–1150, 1151.

⁸² Handelsgesetzbuch, a továbbiakban: HGB.

⁸³ HGB § 289a.

⁸⁴ Vö. III. 1.1. fejezet

2.5. A német kódex jogi minősítése

A német felelős társaságirányítási kódex jogi minősítését megjelenése óta folyamatos vita övezi. A gyűjtemény kettős célt követ: egyrészt megfigyelhető egy szabályozói (*Ordnungsfunktion*) és egy kommunikációs (*Kommunikationsfunktion*) funkció: az előbbi a nemzetközi és nemzeti szinten elérhető legjobb gyakorlatokat összegzi, utóbbi pedig ehhez kapcsolódóan széles körű transzparenciát biztosít, nyilatkozat formájában.⁸⁵ A központi kérdés akként fogalmazható meg, hogy vajon egy szakmai szervezet által kibocsátott ajánlasyűjteménynek való megfelelés előírható-e törvényi szinten? A kérdés megválaszolása korántsem egyértelmű. A jogi jelleg és besorolás önmagában is érdekes, azonban ennek végiggondolása egy újabb kérdés felmerüléséhez vezet, hogy vajon a kódexet csupán egy szakmai szervezet által kidolgozott szempontrendszernek vagy a jogalkotás egy speciális formájának kell-e tekintenünk?

A kiindulópontot az jelenti, hogy a corporate governance bizottságot a szövetségi kormány hívta életre, valamint a testület folyamatos működésének elhatározása is kormányzati döntés eredménye volt. A bizottság által – többnyire évente – kiadott aktualizált kódex azonban nem akkor lép hatályba, nem akkortól kell alkalmazni, amikor az a grémium honlapján megjelenik és elérhetővé válik, hanem attól az időponttól kezdve, amikor az a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium hivatalos lapjában (*Bundesanzeiger*) is közzétételre kerül. Ebből fakadóan vetődik fel a kérdés, hogy a folyamatos felülvizsgálat menyiben köthető a kormányhoz, a minisztériumhoz?

A kódex jogi besorolását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az nem minősül jogszabálynak (sem törvénynek, sem rendeletnek), a bírói gyakorlat nem tekinti kereskedelmi szokásnak (*Handelsbrauch*) és szokásjognak sem (*Gewohnheitsrecht*),⁸⁶ valamint nincs az alapszabállyal megegyező joghatása sem.⁸⁷ Egyetértés van tehát abban, hogy az előző csoportokba történő besorolás sikertelensége következtében a soft law kategóriába helyezhető el a kódex.⁸⁸

Megjelenik azonban egy olyan álláspont a szakirodalomban, amely felveti annak kérdését, hogy a minisztériumnak az aktuális felülvizsgálat során van-e érdemi befolyása arra, hogy a bizottság milyen új ajánlásokat vegyen fel a gyűjteménybe. Ez az aspektus akkor került előtérbe, amikor a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium 2003-ban meghirdetett tízpontos programjának harmadik pontja előírta a német felelős társaságirányítási ajánlások kormány általi továbbfejlesztését, különös tekintettel a részvényopciókon alapuló igazgatósági javadalmazások átláthatóságának növelésére.⁸⁹ A kódexbizottság ugyanebben az évben, három hónappal később tartott konferenciáján öt új ajánlás bevezetéséről született megállapodás, ezek egyike az igazgatósági és felügyelőbizottsági javadalmazások egyéenkénti nyilvánossá tételéről szólt.⁹⁰ A kormány ezek után üdvözölte a bizottság döntését.

⁸⁵ Tom KIRSCHBAUM, Martin WITTMANN: *Selbstregulierung im Gesellschaftsrecht: Der Deutsche Corporate Governance Kodex*, JuS, 2005/12, 1062–1070, 1063.; HENSSLER, STROHN: *Gesellschaftsrecht*, 2011, Rn 4–5.

⁸⁶ OLG, Schleswig, 26. 4. 2004. NZG 2004, 669.

⁸⁷ OLG, München, 6. 8. 2008. NZG 2009, 508.

⁸⁸ HÜFFER, KOCH: *Aktiengesetz § 161*, C. H. Beck, München, 2016, Rn. 1, 5.

⁸⁹ Wolfgang SEIDEL: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex – eine private oder doch eine staatliche Regelung*, ZIP 7/2004, 285–294, 287.

⁹⁰ SEIDEL: *i. m.* 288.

Ugyanezen vita más oldalról is felmerült, amikor a gyakorlat összevetette a bizottság által a kódex módosításairól közzétett egységes szerkezeteket a hivatalos lapban megjelent változatokkal. A 2012-es revízió során került be a kódexbe azon ajánlás, amely szerint a felügyelőbizottsági tagok javadalmazását fel kell venni a társaság által közzétett dokumentumok közé. A bizottsági javaslat ezen a helyen nem tartalmazta az ajánlott kifejezést, így mintegy normaszöveggént került megfogalmazásra, a hivatalos lapban megjelent verzió már a szokásos formában tartalmazta a szöveget.⁹¹ Adott tehát a kérdés, hogy a minisztériumnak ténylegesen milyen mértékű ráhatása van a kódex tartalmára. A fentiekben láttuk, hogy a jogalkotó megjelenhet egyrészt iránymutató jelleggel, másrészt a szöveg végleges verziójának megalkotása során is. Látni kell azonban, hogy ugyan időről-időre eltérbe kerül ez a nézőpont, a *soft law* minősítés és az önszabályozó jelleg mégis uralkodó véleménynek tekinthető a gyakorlatban és az elméletben egyaránt.

A probléma – másik oldalról közelítve – az AktG § 161. alkotmányosságával kapcsolatban merül fel. Egyes vélemények ugyanis a demokrácia elvébe ütközőnek látják, hogy a törvény előírja a tőzsdei társaságok számára a kódex alkalmazását és annak ajánlásaitól való eltérés indoklását, hiszen ezeket a szabályokat szabályalkotási jogkörrel nem rendelkező testület írja elő (Ermächtigungsgrundlage).⁹² Ebből az okból kifolyólag a törvényhely alkotmányellenesnek minősül. Alkotmányjogi szempontból nézve a kódex közjogi *soft law*-nak minősülhet, azonban ezen vizsgálat alapja a tényleges kibocsátási és megalkotási mechanizmus, ez az elemzés nem terjed ki a kódex szabályainak elemzésére. Ebből az aspektusból nézve a minisztériumi hatás kimutatható a bizottság összehívásában és működtetésében, a hivatalos lapban történő közzététel során, mindezek pedig azt eredményezik, hogy a megalkotásukat tekintve e szabályok közjogi tulajdonságokkal rendelkeznek, ám nem illeszkednek a jogforrási hierarchiába.⁹³ Ez a nézőpont szintén időről időre felmerül, de nem tudott érvényt szerezni, így szintén kisebbségi véleményként van jelen.⁹⁴

Ha a német jelentések megfelelőségét vagy megfelelőségi százalékos arányát tekintjük át, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy a német társaságok igyekeznek megfelelni az egyes ajánlásoknak. A 2015-ös jelentésben például a megfelelések aránya a Berliini Corporate Governance Központ (Berlin Center of Corporate Governance) adatai szerint az ajánlások tekintetében 83,6 százalék, a javaslatok tekintetében 65,1 százalék volt,⁹⁵ a DAX-indexen mérték szerint ugyanez az arány 96,2, illetve 78,3 százalék volt, míg

⁹¹ Andre P. H. WANDT: *Zur Neufassung von Ziff. 5.4.6. Abs. 3. S. 1 DCGK oder: Das BMJ als heimlicher Kodexgeber?*, ZIP, 2012/30, 1443–1445, 1445/6–7. lábjegyzet.

⁹² Gerd KRIEGER: *Corporate Governance und Corporate Governance Kodex in Deutschland*, ZGR, 2012/2–3, 202–227, 217.; SEIDEL: i. m. 291.

⁹³ Markus HEINTZEN: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex aus Sicht des deutschen Verfassungsrechts*, ZIP, 2004/41, 1933–1938, 1938.

⁹⁴ Wolfgang SEIDEL: *Kodex ohne Rechtsgrundlage*, NZG, 2004/23, 1095–1096.; Michael HOFFMANN-BECKING: *Deutscher Corporate Governance Kodex – Anmerkungen zu Zulässigkeit, Inhalt und Verfahren* = KINDLER, KOCH, ULMER, WINTER: „FS Hüffer”, Verlag C. H. Beck, München, 2010, 337–353.

⁹⁵ Axel v. WERDER, Jenny BARITZ: *Corporate Governance Report 2015: Kodexakzeptanz und Kodexanwendung*, Der Betrieb, 2015/24, 1357–1367, 1359.

a további indexeken kissé csökkenő tendenciát mutatott.⁹⁶ E jelenség hátterében egy sajátosan német nézőpont áll, az ajánlások egy része és a törvényi szabályozás változása között ugyanis párhuzam van. *Krieger* hatásosan elemzi ezen elv érvényesülési folyamatát: a javadalmazási politika nyilvánosságra hozatala a 2002-es kódexben még javaslat,⁹⁷ az egy évvel későbbi változatában már ajánlás,⁹⁸ végül törvényi előírás lett.⁹⁹ Ugyanez megfigyelhető volt a D&O biztosítás lehetőségével kapcsolatban is, amely kezdetben ajánlás volt, idővel törvényi előírás lett.¹⁰⁰ Érzékelhető volt továbbá a felügyelőbizottsági tagokkal kapcsolatos *cooling off period* beiktatásánál, amely ajánlás értelmében a felügyelőbizottsági tisztség betöltését követően bizonyos időnek el kell telnie, amíg ugyanezen személy igazgatósági tag lehet.¹⁰¹

A fenti három érv végigtekintését követően érthetővé válik a megfelelések magas száma a német társaságok körében. A jogalkotó és a szakmai bizottság között megvalósuló szoros együttműködés a tényleges gyakorlatra is kihat.¹⁰²

3. A brit és a német rendszer hasonlóságai és különbségei

Amennyiben összehasonlítjuk a brit és a német szisztémát, akkor megállapíthatjuk, hogy a brit kódex *világviszonylatban is az elsők között* jelent meg, míg Németországban a 2000-es évek elején bocsátották ki az első egységes szabályzatot. A brit rendszer az alapelvek mellett konkrét javaslatokat is tartalmaz, ezért absztrakt szinten széles kört ölel fel, amelynek következtében alkalmas arra, *hogy egyes javaslatait közvetlenül alkalmazzák*, nincs szükség tehát arra, hogy egy elv mentén kelljen további szabályokat kialakítani. A német szabályok ezzel szemben *túlnyomórészt deklarációkra* és elvi megállapításokra szorítkoznak, amelyek kevésbé alkalmasak arra, hogy a társaságok konkrét megoldásokat vegyenek át a kódexből. Mindkét rendszerben közös azonban, hogy a felelős társaságirányítási elveket *ciklusonként (évente, két évente) átdolgozzák*, így az ajánlások leképezik a gazdasági élet változásait, ki-elégítik az újonnan felmerülő igényeket.

A felelős társaságirányítási *jelentés közzététele* mindkét országban *kötelező volt*, még mielőtt uniós tagállamként elő kellett volna ezt a szabályt írni. A nyilatkozattétellel kapcsolatban azonban fontos különbség, hogy a brit rendszerben a társaság számára ez a kötelezettség egy *több csatornán* keresztül megvalósuló részletes közzétételt jelent,

⁹⁶ Uo. – Ez megfelel az előző évek tendenciáinak is. Vö. a korábbi eredményekkel: Hans-Joachim BÖCKING, Jana BÖHM, Marius GROS: *Wissenschaftliche Studien zum DCGK und die Notwendigkeit der qualitative Analyse von Abweichungsbegründen*, AG, 2012/17, 615–627, 617. Vö. Peter OSER, Christian ORTH, Dominic WADER: *Beachtung der Empfehlungen des Deutschen Corporate Governance Kodex – Erste Ergebnisse einer empirischen Folgeuntersuchung der Entsprechenserklärungen börsennotierter Unternehmen*, BB, 2004, 1121–1126.

⁹⁷ Ziffer 4.2.4. Satz 2.; KRIEGER: i. m. 218.

⁹⁸ Ziffer 4.2.4. Satz 2.

⁹⁹ §§ 285 Nr. 9, 314 Abs. 1 Nr. 6 HGB.

¹⁰⁰ Ziffer 3.8., majd § 93 Abs. 2 S. 2 AktG.

¹⁰¹ Ziffer 5.4.4., majd § 100 Abs. 2 Nr. 4 AktG.

¹⁰² Szimbolikusan fejezi ki ezt a fajta gyakorlatot Wolff cikkének címe is: Lutz Christian WOLFF: *Self-Governance German Style: Comply or Explain...*, *But If You Explain We Will Make You Comply*, Corporate Governance Law Review, 2005/3, 371–383.

Németországban mindez *egy rövid nyilatkozattal* is teljesíthető, amely csak annyit tartalmaz, hogy a társaság a német kódex ajánlásait kivétel nélkül alkalmazza.

Habár mindkét kódex alapvetően szakértői munka eredményeként született, a brit rendszerben eredendően egy elfogadott kategóriába tartoznak a corporate governance kódex normái, amelyek egyrészt *kiegészítő funkcióval* bírnak a törvényi előírások rendszerét, másrészt a szabályozás jellege és a tőzsdei kultúra jellemzői okán *nem soft law-ként* funkcionálnak, hanem a tőzsdei társaságokra irányadó szabályok szerves részét képezik. Németország esetében a *mindenkori hatalom* közrejátszása és beavatkozása figyelhető meg egyrészt abban, hogy a kódexek felülvizsgálata során milyen ajánlások és milyen módon kerüljenek be a szabályok közé. Ennél is figyelemre méltóbb azonban, hogy nem kifejezetten a kódex megalkotása, hanem az ajánlások és javaslatok nem alkalmazása esetén a jogalkotó *hogyan módosítja a törvényeket*. Ezzel a német rendszerben a kódex szabályainak közzététele mintegy *monitoring eljárásként* írható le. Így *nem önszabályozó* és nem is orientáló jellegű funkciót töltenek be, hanem a jogszabályok előkészítésének, a törvények módosításának egyfajta előzetes szakaszát jelentik.

Ha tehát megvizsgáljuk a két ország corporate governance-gyakorlatát, akkor megállapíthatjuk, hogy a kódexjellegű szabályozás bizonyos feltételek mellett alkalmas lehet a hatékony normakövetés biztosítására. Jól mutatja ezt a brit és a német gyakorlat összevetése, hiszen a brit rendszerben a társaságok többsége csupán az ajánlások felének felel meg, míg Németországban ez a szám mindig is kiugróan magas. A brit corporate governance-gondolkodás központi eleme, a *one size does not fit all-elv* a német fejlődésben és gyakorlatban kevésbé mutatható ki. A jogszabályi és kódexmegfelelési hajlam az *egy optimális rendszer princípiuma* felé mutat.

„A gyakran hangoztatott gazdasági, közlekedési és más hasonló szempontok »okos« »gyakorlati« volta merő látszat. Mai méretek mellett ezek az országok így is, úgy is kicsinyek ahhoz, hogy önmagukban megálló földrajzi, gazdasági, stratégiai, közlekedési egységet alkossanak.”*

Bibó István

* BIBÓ István: *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága* = BIBÓ István: Válogatott tanulmányok II, Magvető Kiadó, Budapest, 1990, 246–247.

V. A felelős társaságirányítás Kelet-Közép-Európa egyes államaiban

Az összehasonlító jogi módszer eredményeit számos tényező árnyalja.¹ A magyar tőkepiaci forgalmat és kultúrát nyilvánvalóan nem lehet és nem is célravezető sem Nagy-Britannia, sem Németország helyzetével összevetni. Az optimális jogi megoldást ugyanis a szabályozás fő orientációja mellett – ahogy az a mottóban is megfogalmazódik – számos kulturális, földrajzi, geopolitikai tényező befolyásolhatja. Véleményünk szerint a magyar szabályok részletes elemzése előtt érdemes röviden áttekinteni a régió országaival kapcsolatban.

Régió e kötetben Kelet-Közép-Európát értjük, ami nyilvánvalóan történelmi, geológiai és gazdasági értelemben egyaránt alkalmazható, most azonban hazánk körülhatárolására, valamint arra használjuk, hogy a jellemzően magyar problémákat megfelelő kontextusba helyezve tárgyalhassuk.

A választás oka részben egyértelműnek és kézenfekvőnek tűnik, a másik oldalról viszont magyarázatra szorul. Az összehasonlítást indokolhatják az egymással szorosan összefüggő történelmi folyamatok, amelyek ezt a régiót összekötötték, összességében azonban aligha beszélhetünk egy „homogén térségről”.² Kelet-Közép-Európa az első világháború előtt jellemzően egy nagybirodalom keretei között alá- és fölérendelten szervezett rendszer volt, amely a politikai értelemben vett egységes hatalmi központ gondolatán túl, erőteljes gazdasági összefonódást is involvált.³ Az első világháború után ez a lét felbomlott, és a helyén nemzetállamok jöttek létre – nyilvánvalóan egyes szektoronként eltérő gazdasági helyzettel –, amelyek lényegében véve azonos problémákkal szembesültek (példaként említhetjük a külföldi tőkének kitett helyzet, az elmaradott módszerek alkalmazását, valamint a döntően mezőgazdasági termelésre berendezkedett gazdaságot és a viszonylag csekély egymás közötti kereskedelmet).⁴ A második világháború utáni szovjet befolyás és hidegháborús helyzet sem segítette tartósan a felmerült nehézségek és különbségek feloldását, valamint főbb vonalaikban az 1988–90-es rendszerváltozások után jelentkező problémák is azonosan artikulálódtak a térségben.⁵ A kelet-közép-európai régió gazdaságai közel azonos

¹ Nem terjedhet ki pusztán jogi (törvény-) szövegek egymás mellé illesztésére, hanem törekedni kell egy gazdaság-, társadalomtudományi kontextusba illesztésre, ezáltal a véleményünk szerint „összehasonlítható” országok jogainak vizsgálatát kell előtérbe helyezni. Vö. Nina K. CANKAR, Simon DEAKIN, Marko SIMONETTI: *The Reflexive Properties of Corporate Governance Codes: The Reception of the 'Comply-or-explain' Approach in Slovenia*, Journal of Law and Society, 2010/3, 501–525, 502.

² TERÉNYI János: *Közép-Európa a magyar külpolitika optikájában*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 3–17, 7.

³ BEREND T. Iván: *A közép- és kelet-európai gazdasági integráció kérdéseihez (Történelmi előzmények)*, Közgazdasági Szemle, 1968/5, 308–326.

⁴ Uo. Érdekes adat, hogy a két világháború között az összes kereskedelem 10-15%-át tette ki az egymással szomszédos országok között lebonyolított forgalom. BEREND T.: *i. m.* 316.; Kiss J. László: *Közép-Európa: „elképzelt tervek” és a 21. század kihívásai*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 39–61, 49.

⁵ RÉTI Tamás: *A kelet-közép-európai kereskedelem*, Közgazdasági Szemle, 2000/1, 64–80, 64–65.

időben és időtartam alatt hajtották végre a rendszerváltozás folyamatát, azonban nem alakítottak ki egymással szoros együttműködést.⁶

Jelenleg ezen térség országainak egy része az Európai Unió tagja, így kereskedelmük az immáron egységes belső piac keretében bonyolódik le akként, hogy ezzel párhuzamosan az egyes tagállami, nemzetállami tradíciók továbbra is fennmaradtak.⁷

A továbbiakban a Magyarországgal határos országok corporate governance szabályait tekintjük át. Mindezek előtt azonban még két megjegyzést kell tennünk. Az első az, hogy Ausztria helyzete némiképp torzítja a vizsgálat eredményét, mert gazdasága sokkal fejlettebb a vizsgált térség többi országához viszonyítva, valamint jogi szabályozására és gazdasági kapcsolataira egyaránt az erőteljes német befolyás jellemző, ezért módszertanilag indokolt lehetne a Németországról szóló fejezet részeként tárgyalni. A térségben betöltött hangsúlyos szerepéből fakadóan azonban mégis itt kerül bemutatásra. A másik kiegészítés, hogy a régióbeli vizsgálódást ki kell terjesztenünk Lengyelországra is, amely forgalmát tekintve jelentős szabályozott piaccal rendelkezik. Ezzel a két korrekcióval azonban véleményünk szerint a felelős magyar társaságirányítás helyzete megfelelően értékelhető kontextusba helyezhető.

A vizsgált országok forrásai közül az Ukrajnával kapcsolatos szakanyagok korlátozottan érhetők el, ezért azt nem elemezzük külön alfejezetben. Az ukrán társasági jogban egyébként egy felelős társaságirányítási kódex tervezete lelhető fel, amely még nem lépett hatályba, valamint a tőzsdei társaságoknak kötelező közzétenni egy felelős társaságirányítási jelentést.⁸

A továbbiakban arra keressük a választ, hogy a környező országokban megjelenik-e a corporate governance a szabályozott piacokon, s ha igen, akkor mikortól, mire terjednek ki ajánlásai, valamint milyen jogi környezetben működik az adott felelős társaságirányítási rendszer?⁹

1. Ausztria

Az osztrák jogban a felelős társaságirányítás gondolata a 2000-es évek elején jelent meg, amely időpont összevetve a brit előzményekkel kétségtől nem tekinthető korainak.¹⁰ A szakirodalom alapján Ausztriában a corporate governance-kódex kettős funkciót tölt be:¹¹

⁶ Kornai János az átalakulást egy egyedülálló világtörténelmi jelentőségű ténynek tekinti. KORNAI János: *Közép-Kelet-Európa nagy átalakulása – siker és csalódás*, Közgazdasági Szemle, 2005/12, 907–936, 915. A problémákhoz lásd: KÓRÖSI István: *Közép-Európa helye a nemzetközi (európai) gazdasági, pénzügyi és innovációs folyamatokban*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 63–91.

⁷ KÓRÖSI: i. m. 65.

⁸ Denis Y. LYSENKO, Anna V. BABYCH: *Ukraine The International Comparative Legal Guide to: Corporate Governance 2011*, Global Legal Group, 2011, 171–175.

⁹ A fejezetben használt források angol és német nyelven érhetők el, ezért az adott fordítás által használt nyelvi meghatározást használjuk. A fejezetben használt corporate governance-kódexek elérhetők a www.ecgi.org honlapon.

¹⁰ GRÜNAGER: i. m. 4.

¹¹ Amely természetesen elfogadható jellemző általában véve a felelős társaságirányítási ajánlásgyűjteményekre. Susanne KALSS: § 161 *Erklärung zum Corporate Governance Kodex J. Zur Lage Österreich* = Bruno KROPFF, Johannes SEMLER: *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 5/1, 2. Auflage, Verlag C. H. Beck/Verlag Franz Vahlen, München, 2003, 107–113, 108.

társasági jogi szempontból szabályozó szerepe van (Ordnungsfunktion), alkalmazásával tehát a gazdasági társaság működése során felelősségteljesebben, tudatosabban használja és alkalmazza a jogszabályokat (a javaslatok itt pontosító, hézagpótló szerepet látnak el); tőkepiaci jogi oldalról pedig kommunikációs funkcióval rendelkezik.¹²

Az osztrák kódex megalkotása szakmai szervezetekhez köthető, ugyanis 2001-ben az Osztrák Könyvvizsgálók Intézete (Institut österreichischer Wirtschaftsprüfer – iwv), illetve a Pénzügyi Elemzők és Vagyongazdálkodók Egyesülete (Vereinigung für Finanzanalyse und Asset Management – ÖVFA) párhuzamosan készített felelős társaságírányítási javaslatokat.¹³ Ezután egy külön munkacsoport alakult (Österreichischer Arbeitskreis für Corporate Governance), amely összefogta a kapcsolódó munkákat és 2002-ben közzétett egy corporate governance-kódextervezetet.¹⁴ A közzétételt nyilvános vita követte, amelynek eredményeképpen az egységes szerkezetbe foglalt és módosított kódexet 2002. október 1-én hozták nyilvánosságra, amely rendszeres (2-3 évente) ismétlődő felülvizsgálat alatt áll.

A kódex háromfajta szabályozást tartalmaz: első helyen megismétli a releváns törvényi rendelkezéseket (ezeket L betűvel jelöli – Legal Requirement), másodikként ajánlásokat (C – Comply or explain), harmadikként pedig javaslatokat (R – Recommendation) fogalmaz meg.¹⁵

Az ajánlásgyűjtemény tartalmilag az alábbi területeket fogja át:

- részvényesek és közgyűlés,
- a felügyelőbizottság és igazgatóság együttműködése,
- az igazgatóság (hatáskör és felelősség, az érdekkonfliktusok és saját ügyletek szabályai, javadalmazás),
- felügyelőbizottság (hatáskör és felelősség, az igazgatósággal szembeni kötelezettségek, az érdekkonfliktusok és saját ügyletek szabályai, a javadalmazás, kinevezés, összehívás és függetlenségre vonatkozó rendelkezések, dolgozói participáció),
- transzparencia és ellenőrzés (corporate governance-re vonatkozó nyilvánossági és átláthatósági szabályok, beszámoló és publicitás, befektetői kapcsolattartás, éves beszámoló).¹⁶

A kódex hatálya alapvetően az osztrák tőzsdén jegyzett társaságokra és az Ausztriában bejegyzett tőzsdei európai részvénytársaságokra vonatkozik; ezenkívül a tőzsdén nem jegyzett gazdasági társaságokra is irányadók azok az ajánlások, amelyek jellegűknél fogva alkalmazhatók rájuk.¹⁷

Az ajánlásgyűjtemény alkalmazása önkéntes, az osztrák jogszabályok egészen 2008-ig nem rendelkeztek arról, hogy szükséges-e a gazdasági társaságoknak felelős

¹² KALSS: i. m. 108–109.

¹³ Felix PRÄNDL, Stefan GEPPERT, Philip GÖTH: *Corporate Governance Kodex Praxishandbuch*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2003, 2–3.

¹⁴ KALSS: i. m. 109.

¹⁵ Österreichischer Corporate Governance Kodex; Albert BIRKNER, Hasan INEAS: *Verpflichtender Corporate Governance Bericht*, Österreichisches Recht der Wirtschaft, 9/2008, 563–565, 564.

¹⁶ *Österreichischer Corporate Governance Kodex*.

¹⁷ *Uo.*, 11–12.

társaságirányítási jelentést közzétenniük. Az osztrák társasági törvény¹⁸ 2008-as módosítása nyomán iktatták a szabályok közé, hogy azok a részvénytársaságok, amelyeknek részvényei a szabályozott piacon bevezetésre kerültek, valamint azok a részvénytársaságok, amelyeknek értékpapírjait (a részvények kivételével) a szabályozott piacon bocsátották ki és részvényeivel – a társaság tudtával – egy multilaterális kereskedelmi rendszerben kereskednek (MTF), kötelesek corporate governance-jelentést közzétenni.¹⁹ A törvény előírja e nyilatkozat minimális tartalmi elemeit:

- meg kell határozni a társaság által alkalmazott kódexet,
- annak elérhetőségét,
- meg kell jelölniük azt az ajánlást, amelytől eltérnek, és ezt a döntésüket indokolni is szükséges,
- amennyiben nem alkalmazzák a kódexet, úgy meg kell nevezni annak okát.²⁰

Az utolsó pont tanúsága szerint tehát nem feltétlenül kötelező a kódexet alkalmazni, ebben az esetben a társaság kötelezettsége csupán annyi, hogy egy nyilatkozatban indokolja meg döntését.²¹ A nyilatkozatnak tartalmaznia kell:

- az igazgatóság, a felügyelőbizottság és a bizottság összetételét és ügyrendjét;
- hogy a társaság milyen eszközökkel támogatja a nők részvételét az igazgatóságban, a felügyelőbizottságban és más vezető állásokban;
- az egyes igazgatósági tagokra vonatkozó adatokat, valamint
- a javadalmazási politika alapelveit.²²

A törvény kizárólag a felelős társaságirányítási nyilatkozat létét írja elő, Ausztriában az osztrák corporate governance-kódex alkalmazása a Bécsi Értéktőzsde *Prime Market*-be való bevezetési követelmény.²³ Az osztrák felelős társaságirányítási nyilatkozatok empirikus vizsgálata bemutatta, hogy ez a szektor alkalmazza a legkevesebb eltéréssel a kódex ajánlásait.²⁴ A kódexen alapuló nyilatkozatban kizárólag a C típusú szabályoktól történő eltérést kell indokolni.²⁵ További garanciális szabály, hogy a corporate governance-nyilatkozatot a cégbíróságon (Firmenbuchgericht) is kötelező benyújtani.²⁶

Az osztrák kódex folyamatos felülvizsgálat tárgya, tartalmát évente a nemzeti és nemzetközi fejleményekhez kapcsolódóan egészítik ki vagy módosítják (a legutóbbi módosítás 2015 januárjában jelent meg, és az eltérések minőségét javító ajánlásokat épített be a kódexbe).

¹⁸ Unternehmensgesetzbuch, UGB. A törvény újításaihoz lásd: SZIKORA Veronika: *Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény*, Gazdaság és Jog, 2008/12, 3–7.

¹⁹ § 243b UGB.

²⁰ § 243b UGB Abs. 1.

²¹ Klara GILLHOFFER, Elisabeth REBHAN: *Der Corporate Governance-Bericht nach § 243b UGB – eine empirische Untersuchung*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2011/62, 243–249, 244.

²² § 243b UGB Abs. 2.

²³ ÖCGK 12. p. GILLHOFFER, REBHAN: *i. m.* 248. Az osztrák felelős társaságirányítási nyilatkozatok empirikus vizsgálata bemutatta, hogy ez a szektor az, amely a legkisebb eltéréssel alkalmazza a kódex ajánlásait. Rudolf STECKEL, Marcel STELLER: *Angaben österreichischer börsennotierter Unternehmen zur Einhaltung der Regeln des ÖCGK – eine empirische Studie*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2008/40, 129–136, 131.

²⁴ STECKEL, STELLER: *i. m.* 131.

²⁵ BIRKNER, INETAS: *i. m.* 564.

²⁶ § 277 Abs. 1 UGB.

2. Szlovákia

A felelős társaságirányítás Szlovákiában is a tőzsdei társaságokhoz kötődik. Az első corporate governance-kódex 2003-ban lépett hatályba, amelynek megjelenését a Szlovák Értéktőzsde (Bratislava Stock Exchange) és más szakmai szervezetek javaslatait kidolgozó hosszabb munkafolyamat előzte meg.²⁷ 2003 óta a tőzsdei szabályzat előírja, hogy azok a társaságok, amelyeknek részvényei a tőzsdén bevezetésre kerültek, felelős társaságirányítási jelentést tegyenek közzé.²⁸

Az ajánlásgyűjtemény átfogó reformjára 2007-ben került sor, amelynek eredményeképpen a kódexet 2008. január 1. óta kell alkalmazni.²⁹ A comply or explain-elvnek megfelelő nyilatkozattétel pedig a tőzsdei szabályok mellett a számviteli törvény rendelkezései között is megtalálható.³⁰

A kódex szerkezetileg és tartalmilag is érdekes megoldásokat tartalmaz. A nemzetközi ajánlások szem előtt tartása végett, a szlovák kódex az OECD 2004-ben kibocsátott ajánlásait vette át teljes mértékben, így nem találunk további, speciális rendelkezéseket. Annak érdekében, hogy a szlovák szabályozott piacon jegyzett társaságok megfeleljenek az ajánlásoknak, minden egyes szabály mellett található egy magyarázat, amely kiterjed egyrészt az ajánlás részletes ismertetésére, valamint arra, hogy a szlovák jogszabályi keretek között mely normatív rendelkezések kapcsolódnak az adott ajánláshoz.

A kódex preambuluma kimondja, hogy nem cél az ajánlásoknak való teljes megfelelés, ám minden egyes eltérés esetén részletesen be kell mutatni a követett gyakorlatot.³¹ A szabályozás technikája lehetővé teszi azt, hogy a társaságok egyedi módon alkalmazhassák az ajánlásokat, azonban véleményünk szerint ezen módszer követése vitatható, ugyanis az OECD-ajánlások nemzetközi jellegükből adódóan, eredendően olyan univerzális szabályokat tartalmaznak, amelyek nyilvánvalóan a felelős társaságirányítás ideájának megvalósulásához szükséges közös minimumot követelik meg. Az OECD ajánlásai önmagukban véleményünk szerint csak orientáló jellegűek, azaz kijelölnek egy irányt, amely a nemzeti keretek között tölthető fel megfelelő tartalommal. A comply or explain elvi jelleggel megegyő, hogy valamely társaság saját gyakorlatát eltérésként fogalmazza meg, azonban ez igen nagyfokú, tudatos magatartást követel meg a nyilatkozni köteles részvénytársaságoktól.

3. Románia

A román tőkepiaci és gazdasági jogban a felelős társaságirányítás az ezredforduló után jelent meg. A 2000-es évek elején több kezdeményezés is megfigyelhető volt ebben a tárgykörben: a *Strategic Alliance Business Association* és a bukaresti tőzsde által kidolgozott javaslat,

²⁷ *Corporate Governance Code for Slovakia*, 3.

²⁸ *Uo.*

²⁹ Angelika MASUROVA: *Schutz der Minderheitsaktionäre in der Slowakei* = BACHNER, DORALT, WINNER: i. m. 586.

³⁰ Bratislava Stock Exchange Listing Rules Article 3, 3.3/i) pontja, valamint a számviteli törvény 20. § (6) bekezdése. MASUROVA: i. m. 587.

³¹ *Corporate Governance Code for Slovakia*, 4.

amely az OECD által kimunkált elveken alapult.³² Az első corporate governance-kódex 2001-ben lépett hatályba, és a betartásáról a comply or explain-elvnek megfelelően kellett nyilatkozatot tenni azoknak a részvénytársaságoknak, amelyek részvényei a „Plus” kategóriában szerepeltek.³³

2003-ban újabb konzultáció indult a felelős társaságirányítási ajánlások korszerűsítése érdekében, időközben a Bukaresti Értéktőzsde is előírta szabályzatában a tőzsdei társaságokra nézve a comply or explain-elvnek megfelelő nyilatkozat közzétételét.³⁴

2008-ban készült el az újabb kódex, amelyet egy szakmai szervezet dolgozott ki, és a nyilvános vitát követően 2009-ben lépett hatályba. A Bukaresti Értéktőzsde 2015 szeptemberében léptette hatályba legújabb kódexét, amely a korábbi román és nemzetközi tapasztalatokon nyugszik. A kódex főbb elveket, valamint ezekhez kapcsolódó javaslatokat tartalmaz, az alábbiak szerint: az első (A) fejezet a felelősség (responsibilities)témakörét járja körül, ebben kaptak helyet a belső szervezeti felépítésre (különösen az ügyvezetésre), az érdekkonfliktusok feloldására vonatkozó ajánlások. A második főfejezet (B) a kockázatkezelésre és a belső kontrollra irányadó ajánlásokat tartalmazza, a harmadik (C) Méltányos díjazás és motiváció (fair rewards and motivation) című fejezetben a javadalmazási rendszer elemeit részletezi. Az utolsó (D) fejezet pedig a befektetői kapcsolatokon keresztül értéktremtéshez (building value through investor's relations) kapcsolódó ajánlásokat tartalmazza, itt kaptak helyet a részvényesekkel, információáramlással kapcsolatos ajánlások.³⁵

A felelős társaságirányítás ajánlásainak alkalmazása 2008-ban – az új kódex hatálybaléptetésével – indult meg Romániában.³⁶ A felelős társaságirányítás tárgyköréhez tartozó normák egy részét jogszabályi szinten rögzítették, az utóbbi években ilyen irányú módosítás volt a belső kontrollmechanizmusokra vonatkozó rendelkezések kodifikálása.³⁷

4. Szerbia és Horvátország

Szerbiában a felelős társaságirányítási nyilatkozat közzététele kötelező minden olyan gazdasági társaságnak, amelynek a részvényeit a szabályozott piacra bevezették.³⁸ A Belgrádi Értéktőzsde közreműködésével 2008-ban hatályba lépett, és jelenleg is alkalmazandó corporate governance-kódexben kétfajta norma található: ajánlás és javaslat. A szerb társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk: egyrészt a társaság honlapján közzétett felelős társaságirányítási jelentésükkel, másrészt ezt meg kell jelentetni a Belgrádi Tőzsde

³² Ionuț RĂDULEȚU: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Rumänien* = BACHNER, DORALT, WINNER: i. m. 406–513, 420.

³³ *Uo.*

³⁴ *Uo.*

³⁵ Bucharest Stock Exchange Corporate Governance Code, 2015.

³⁶ Maria MANOLESCU, Aureliana Geta ROMAN, Constantin ROMAN: *Corporate Governance of Romanian Public Interest Entities*, DAAAM International, 2010/1, 1127–1128, 1127. Ez részben megnyilvánul abban is, hogy 2008-ban összességében több publikáció jelent meg a román szakirodalomban, mint 2006–2007-ben együttvéve. Melinda Timea FULOP, Adriana TUDOR: *Corporate Governance, Literature Review for Romania*, DAAAM International, 2009/1, 1109–1110, 1109.

³⁷ MANOLESCU, ROMAN, ROMAN: i. m. 1128.

³⁸ Corporate Governance Code of the Belgrade Stock Exchange, 2.

hivatalos lapjában is.³⁹ A nyilatkozatot szintén a comply or explain-elvnek megfelelően kell elkészíteni. Az ajánlásgyűjtemény az alábbi témakörökre terjed ki:

- részvényesek és a közgyűlés,
- a menedzsment board,
- a menedzsment board tagjainak jogai és kötelezettségei,
- a menedzsment board elnöke,
- a menedzsment board tagjainak jelölése,
- bizottságok,
- a társaság ügyvezető igazgatói,
- felügyeleti és ellenőrzési tevékenység,
- a társaság független ellenőrzése (könyvvizsgálat),
- a gazdasági társaság gazdasági, pénzügyi, jogi felelőse, illetve a company secretary,
- a társaság szabályzatai,
- rendkívüli jogviták rendezése,
- az érdekkonfliktusok megsértése és versenysértési tilalom,
- társasági konfliktusok megelőzése és megoldása,
- jelentéstételi irányelvek,
- időszaki jelentések szerkezete és főbb elemei,
- beszámolók és főbb események,
- információk megosztása.

Horvátországban 2003 óta a tőzsdén jegyzett részvénytársaságok törvényi kötelezettsége évente nyilatkozatot közzétenni a felelős társaságirányítási gyakorlatukról.⁴⁰ 2007-től e jelentésnek ki kell terjednie a transzparens üzletvezetés, a befektetővédelem és a hatékony belső kontroll bemutatására is.⁴¹

A Zágربی Értéktőzsde 2007-ben bocsátotta ki a felelős társaságirányítási ajánlásait, amelyet más szakmai szervezetek közreműködésével hozott létre.⁴² A kódexről készülő nyilatkozatot a comply or explain-elvnek megfelelően kell felépíteni.

A kódex az alábbi területekhez kapcsolódóan tartalmaz előírásokat:

- a részvényesek és a közgyűlés,
- menedzsment- és felügyeleti szervek,
- audit és belső ellenőrzési mechanizmusok,
- transzparencia és nyilvánosság,
- kapcsolat a befektetőkkel.⁴³

A horvát kódex immanens része a nyilatkozattételi kötelezettség, amelynek a társaság a kódex végén található kérdéssor megválaszolásának közzétételével tehet eleget.⁴⁴ A listát végigelemezve arra a megállapításra juthatunk, hogy ezek a nyilatkozatok árnyalt képet

³⁹ Uo.

⁴⁰ Vedran OBRADOVIĆ: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Kroatien* = BACHNER, DORALT, WINNER: i. m. 195.

⁴¹ OBRADOVIĆ: i. m. 196.

⁴² Croatian Financial Services Supervisory Agency: Corporate Governance Code.

⁴³ Corporate Governance Code.

⁴⁴ Annual Questionnaire.

adnak a társaság corporate governance gyakorlatáról. Külön kérdésként jelennek meg az eltérések, a kódex tehát csoportosítva kérdez rá a társaság által adott tárgykörben folytatott gyakorlatára. Nézzük erre példaként a részvényesekkel kapcsolatos információkra vonatkozó ajánlást, amelyben ugyan a fent felsorolt minden elem megjelenik,⁴⁵ a kérdéssor külön is rákérdez arra, hogy elérhető-e a részvényesek számára a társaság éves, féléves és negyedéves jelentése:

- a társaság székhelyén, postai címén (amennyiben nem, miért);
- a társaság honlapján (amennyiben nem, miért);
- angol nyelven (amennyiben nem, miért)?⁴⁶

E nyilatkozat közzétételével minden befektető átfogóbb képet kaphat a társaság gyakorlatáról, ugyanis a kódex és a jogszabály nem elégszik meg azzal, hogy egyes ajánlásokra, azaz a társaságokra bízva a válaszadás lehetőségét, hanem részletes nyilatkozatot követel.

5. Szlovénia

Szlovéniában a 2000-es évek elején több szakmai szervezet is kísérletet tett egy corporate governance-kódex megalkotására, ám ezek egyike sem lépett hatályba.⁴⁷ 2004-ben fogadták el az első corporate governance-ajánlásgyűjteményt, amelyet a ljubljani tőzsde bocsátott ki a Szlovén Igazgatók Egyesületével és a Szlovén Menedzserek Egyesületével együttműködésben. A legutóbbi, hatályos kódex 2009. december 8-án került elfogadásra, és 2010. január 1-je óta kell alkalmazni.⁴⁸

Azok a nyilvánosan működő részvénytársaságok, amelyeknek részvényei a szabályozott piacon bevezetésre kerültek, évente kötelesek egy olyan nyilatkozatot kiadni, amelyben a comply or explain-elvnek⁴⁹ megfelelően számot adnak vállalatirányítási gyakorlatukról.⁵⁰ A beszámoló részeként kell elfogadni a külön dokumentumként kiadott jelentést,⁵¹ amelyben nyilatkozni kell a kódex alkalmazásáról, a belső kontroll és kockázatkezelési rendszer alapvető jellemzőiről, valamint a részvényekre vonatkozó információkról: rendelkeznek-e a részvényesek speciális ellenőrzési jogosítványokkal, a szavazatok számáról; valamint az ügyvezetés, a társaság ellenőrzésének és bizottságainak összetételéről és együttműködésükről.⁵²

⁴⁵ Corporate Governance Code: Transparency and Disclosures Chapter 5.

⁴⁶ Annual Questionnaire, 2.

⁴⁷ Aljosa DEZMAN, Kristan BABUDER HUMMEL: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Slowenien* = WINNER, BACHNER, DORALT: i. m. 686.

⁴⁸ The Slovene Corporate Governance Code.

⁴⁹ Empirikus kutatások támasztják alá, hogy ezen szabályozási technika 2004 és 2006 között született üzleti jelentéseit vizsgálva az idő előrehaladtával mind kevesebb az eltérés, azaz a kódex ajánlásai orientálják a társaságokat. CANCAR, DEAKIN, SIMONETTI: i. m. 520.

⁵⁰ Danila DJOKIC: *The Corporate Governance Statement and Audit Committee in the European Union and Republic of Slovenia*, Croatian Yearbook of European Law & Policy, 2009/5, 283–289, 284.

⁵¹ Corporate Governance Code of Slovenia.

⁵² Article 70 (5) of the Slovene Companies Act; DJOKIC: i. m. 287.

A felügyelőbizottságnak gondoskodnia kell arról, hogy a nyilatkozat a jogszabályoknak megfelelően folyamatosan elérhető legyen.⁵³ Danila Djokic szerint a szlovén jogalkotó így nem pusztán egy „adminisztratív” nyilatkozatot, hanem egy érdemi dokumentumot követel meg a társaságoktól, amely nyilvános adatokat tartalmaz a határozathozatalról és a társaság ellenőrzéséről.⁵⁴

A kétféle szabályt – ajánlásokat és javaslatokat – tartalmazó szlovén corporate governance-kódex az alábbi részekből áll:

- a corporate governance-szabályok,
- kapcsolat a részvényesekkel,
- a felügyelőbizottság,
- menedzsment,
- függetlenség és lojalitás,
- audit és a belső kontrollok rendszere,
- nyilvánosságra hozatal.

A szabályok túlnyomórészt a szervezeti rendszerre vonatkoznak, legtöbbjük a felügyelőbizottságra; ennek oka a szlovén társasági jogi szabályok változásának irányában keresendő. A szlovén felelős társaságirányítás középpontjában az utóbbi időben a szervezeti kérdések megvitatása állt. Szlovéniában a részvénytársaságok alapvetően dualista szisztémában épülnek fel, így ez a követendő gyakorlat, ezért a corporate governance-kódex rendelkezéseit is ebbe az irányba módosították 2007–2009 között.⁵⁵ Ki kell emelni, hogy ezek a változtatások csak részben valósultak meg a corporate governance-kódex átvezetésében, hanem jogszabályi változásokat is involváltak. Ezek között a kölcsönhatások között említhető, hogy a törvényen alapuló nyilatkozattétel immáron a vezetői és felügyelőbizottsági tiszteletdíjak és javadalmak közzétételére is kiterjed.⁵⁶

6. Lengyelország

A felelős társaságirányítás gondolata Lengyelországban a 2000-es évek elején körvonalazódott. Habár Lengyelországot alapvetően elkerülték a jelentősebb corporate governance vállalati botrányok, a terület jelentőségét felismerve megtette a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a lengyel vállalatok is megfeleljenek e nemzetközi standard szabályainak.⁵⁷

A corporate governance-hez kapcsolódóan 2002 óta érhető el egy gyűjtemény. A lengyel vonulatot már a dokumentum *Best Practices* címe is jellemzi, arra utal ugyanis, hogy

⁵³ DJOKIC: i. m. 287.

⁵⁴ *Uo.*, 289.

⁵⁵ Ennek fő indikátora természetesen az Európai Unió által kibocsátott, a vezetői javadalmazásra vonatkozó ajánlások voltak, de a szlovén rendelkezések megalkotásához a szlovén vezetőknek juttatott javak túlzott mértékből származó problémák is hozzájárultak. Natasa SAMEC: *Corporate Governance: Neuerungen im slowenischen Gesellschaftsrecht – ein Schritt in die richtige Richtung?*, *Wirtschafts und Recht in Osteuropa*, 2009/10, 289–293, 290.

⁵⁶ *Uo.*

⁵⁷ Marc LIEBSCHERR, Krzysztof OPLUSTIL: *Regelungen und Praxis der internen Corporate Governance in polnischen Aktiengesellschaften*, *Wirtschaft und Recht in Osteuropa*, 2008/4, 97–103, 103.

alapvetően a gyakorlati minták adaptálható típusait foglalja össze. E gyakorlati ajánlások rendszerezését szakmai szervezetek koordinálták, és rendszeresen felülvizsgálták (2005-ben, 2009-ben, 2011-ben, 2013-ban), a legutóbbi átfogó módosítás 2016. január 1-én lépett hatályba.⁵⁸

A kódex hat fő fejezetben tartalmaz corporate governance-rendelkezéseket.⁵⁹ A bevezetést követően a közzétételi gyakorlatra és a befektetői kapcsolattartásra; az ügyvezetésre és a felügyelőbizottságra; a belső kontroll szervezetére és működésére, a közgyűlésre, a részvényesi joggyakorlásra; az érdekkonfliktust eredményező helyzetekre és a javadalmasásra vonatkozó legjobb gyakorlatok kaptak helyet.⁶⁰ A felelős társaságirányítás ebben a kódexben, és az ehhez kapcsolódó jogalkotás során továbbra is elsősorban a belső – intern – viszonyokra koncentrálódik, és a súlyponti kérdés a társaság szervezetén belül felmerülő információkiegyenlítés problémája.⁶¹

Lengyelországban a Varsói Értéktőzsdén jegyzett részvénytársaságoknak kötelező a corporate governance-kódex alkalmazásáról, a comply or explain-elnnek megfelelően nyilatkozatot közzétenniük.⁶² A lengyel társaságok nyilatkozattételére vonatkozó szabályok sajátosan nem törvényben, hanem a Varsói Értéktőzsde szabályzatában kaptak helyet.⁶³ Kezdetben felmerült annak lehetősége, hogy kizárólag a felelős társaságirányítással kapcsolatos jogvitákban e célból felállítandó külön fórum rendelkezzen döntési jogosítvánnyal, azonban ez csak tervezet maradt.⁶⁴

7. Magyarország

Magyarországon a Budapesti Értéktőzsde bocsátotta ki 2004-ben a Felelős Társaságirányítási Ajánlásokat. Az FTA által érintett négy témakör:

- a részvényesek jogait és a részvényesekkel kapcsolatos eljárásokat,
- az igazgatóság/igazgatótanács és a felügyelőbizottság hatásköreit,
- a bizottságokat,
- az átláthatóságot és a nyilvánosságra hozatalt részletező fejezetek e témákban tartalmaznak ajánlásokat és javaslatokat.

Az ajánlás bevezetője kimondja, hogy a dokumentumban foglaltakhoz való igazodás ajánlott, de nem kötelező. Az FTA alapján a társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk irányítási gyakorlatukról. A jelentés első részében átfogóan kell beszámolniuk az adott üzleti évben alkalmazott vállalatirányításukról, kitérve az esetleges különleges körülmények

⁵⁸ www.corp-gov.gpw.pl/

⁵⁹ A lengyel kódex – az eltérések minőségének javítására vonatkozó EU-ajánlásra tekintettel – 2016-ban új alapokra helyezte szerkezetét. A lengyel kódex ennek megfelelően az ajánlás és a javaslat bontást tartalmazza.

⁶⁰ Code of Best Practice of WSE Listing Companies.

⁶¹ Vö. LIEBSCHERR, OPLUSTIL: i. m. 98–99.

⁶² The Warsaw Stock Exchange Rules § 29 IV. Romana CIERPIAL, Olga HORWATH: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Polen* = BACHNER, DORALT, WINNER: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Mittel- und Osteuropa*, Wien, Nomos, 2010, 312–399, 317.

⁶³ The Warsaw Stock Exchange Rules § 29.

⁶⁴ CIERPIAL, HORWATH: i. m. 316.

ismertetésére. Ezt követően a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően, a comply or explain-elv alapján kell közleményt kiadni az FTA egyes pontjainak való megfelelésről. Ez azt jelenti, hogy az FTA által adott ajánlásának való megfelelést nem, de az attól való eltérést indokolni kell, ellenben a javaslatoknál indokolási kötelezettség nincs. A kódexet 2008-ban jelentősen átdolgozták, a módosítások 2008. május 16-án léptek hatályba. 2012 novemberében újabb felülvizsgálatra került sor, érdemi, átfogó változtatások azonban nem történtek.

A magyar jogszabályok két helyen rendelkeznek a vállalatirányítási nyilatkozat közzétételéről. A 2006. évi IV. törvénybe a 2007. évi LII. törvény iktatta be a felelős társaságirányítási jelentés elkészítésének kötelezettségét. Ezt a szabályt tartalmában változatlanul emelte át a Ptk., amelynek kógens rendelkezései szerint a nyilvánosan működő részvénytársaság igazgatósága köteles az éves rendes közgyűlés elé terjeszteni a részvénytársaság társaságirányítási gyakorlatát bemutató, az adott tőzsde szereplői számára előírt módon elkészített jelentést; amelynek elfogadásáról a közgyűlés dönt. A közgyűlés határozatát és az elfogadott jelentést a részvénytársaság honlapján kell közzétenni.⁶⁵

Ezt követően – az európai uniós jogharmonizálási kötelezettségnek megfelelően⁶⁶ – a számviteli törvénybe is beiktatták a vállalatirányítási nyilatkozat közzétételének kötelezettségét azon vállalkozók számára, amelyeknek átruházható értékpapírjaikat az Európai Gazdasági Térség valamely államának szabályozott piacán kereskedésre befogadták.⁶⁷

A társaságirányításhoz kapcsolódóan a javadalmazásra vonatkozóan 2009-ben, az akkor hatályos Gt. közzétételi szabályai kiegészültek, ugyanis a szabályozott piacra bevezetett, nyilvánosan működő részvénytársaságoknak honlapjukon évente, az éves rendes közgyűlés összehívásával egyidejűleg közzé kell tenniük az igazgatóság vagy igazgatótanács, valamint ahol felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság tagjainak nevét, valamint a tagoknak e minőségükben nyújtott valamennyi pénzbeli és nem pénzbeli juttatását tagonként és a juttatás jogcíme szerint részletezve. A részvénytársaságoknak biztosítaniuk kell ezen adatok folyamatos elérését a honlapjukon.⁶⁸ Ezt a szabályt azonban a Ptk. nem vette át.

8. Kelet-Közép-Európa corporate governance szempontból

A fejlődő országoknak és azoknak államoknak, amelyek nem rendelkeznek a felelős társaságirányítás terén ilyen hagyományokkal, két minta, a brit és a német rendszer is alkalmazható. Az előbbi funkcionálhat egy önszabályozó rendszerben, ahol a mintaadás a cél, és másodsorban a normakövetés ezen az úton is kikényszeríthető. Az utóbbi azonban erőteljesen a törvényi jogalkotás irányába tolja el a mércét. A brit és német rendszerhez képest a Kelet-Közép-Európában kialakított felelős társaságirányítás kissé más képet mutat.

Az általunk vizsgált országokban még nem kezdődött meg a témakör *tudományos igényű, átfogó feldolgozása* (kivéve Ausztriában és Lengyelországban). A felelős

⁶⁵ Ptk. 3:289. § (1)–(3) bek. Korábban a Gt. 312. § (1)–(2) bek. Utóbbi elemzéséhez lásd: VECSEY Márk: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Ungarn* = BACHNER, DORALT, WINNER: i. m. 751–883.

⁶⁶ A 2007. évi CXXVI. törvény a 2006/46/EK irányelvnek való megfelelést szolgálta.

⁶⁷ Szt. 95/B. § (1)–(3) bek.

⁶⁸ Gt. 312/A. §.

társaságirányítási ajánlások kidolgozása a 2000-es évek első évtizedében indult: Románia (2001), Ausztria (2002), Lengyelország (2002), Szlovákia (2003), Horvátország (2003), Szlovénia (2004), Magyarország (2004), Szerbia (2008). Így megállapítható, hogy az évtized közepére szinte mindenhol elérhető volt a corporate governance gyakorlatát összefoglaló gyűjtemény. Ezeknek a szabályoknak a kidolgozása *szakmai szervezetekhez* és minden országban a szabályozott piachoz, a tagállami *tőzsdéhez* köthető.

Amennyiben megvizsgáljuk az egyes országokat, akkor megállapítható, hogy a brit és a német módosításokkal ellentétben, ebben a régióban *nem került sor a folyamatos felülvizsgálatra*. Mindazonáltal időszakos jelleggel, három-négyévente itt is átdolgozták a szabályokat (például Ausztriában, Lengyelországban vagy Szlovéniában), és összességében megállapítható, hogy nincs olyan kódex, amelyet a kibocsátása óta ne módosítottak volna valamilyen formában.

A felelős társaságirányítási szabályok kodifikálásának folyamatában megfigyelhető az is, hogy a változások egy része nem az ajánlások területén, hanem *jogszabályi szinten* valósul meg (például Romániában, Szlovéniában és Magyarországon). Azt azonban ki kell emelnünk, hogy mindez *nem a Németországban kialakított formában* történik, itt a jogalkotó egy adott corporate governance-tárgykör szabályozásakor *eredendően* a jogszabályi változást helyezi előtérbe (például: Szlovéniában⁶⁹ és Romániában⁷⁰ a szervezeti szabályok tekintetében).

A felelős társaságirányítási jelentések *közzétételét* egységesen jogszabály írja elő. 2007 óta az Európai Unió tagállamai körében ez az előírás jogharmonizációs kötelezettség is,⁷¹ Szerbia esetében ez feltételezhetően a csatlakozási tárgyalások állomásának is tekinthető. Azonban eltérés mutatható ki abban a tekintetben, hogy a nyilatkozat pusztán egy lista kitöltésében merül-e ki vagy érdemi nyilatkozattételre kerül sor, amelyhez a tőzsde különböző szempontok megadásával nyújt segítséget.

A kelet-közép-európai régióban a társaságirányítási kódexalkotás ugyan nem halad feltétlenül abban az ütemben, mint a német és brit rendszer, kiemelendő azonban, hogy többéves távlatban mégis sor került korrekciókra. Ebből a szempontból vizsgálva a régió országait, azt látjuk, hogy Magyarországon nem módosulnak ilyen mértékben a felelős társaságirányítási ajánlások.

Erős diverzitás érhető tetten a kódexek tartalmát illetően. Kétségtelen, hogy az OECD szabályai tekinthetők minden régióbeli corporate governance-kódex mintájának, a tartalmi eltérések azonban mindig megmutatják, hogy egyes gyűjtemények mely területre helyezik a hangsúlyt (ilyennek tekinthető eleve a kódex filozófiája, valamint a belső kontrollrendszer kiemelt szerepe Lengyelországban, vagy a stakeholderekre vonatkozó ajánlások Romániában).

A vizsgált kódexek kapcsán nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ebben a régióban a szabályozott piaci keretek között zajló gazdasági élet dominanciája jóval Nagy-Britannia vagy akár Németország tőzsdei forgalma és kultúrája alatt van. Ebből fakadóan a társaságirányítási kódexek kapcsán is elhamarkodott lenne a következtetés, ha csak és kizárólag a tőzsdei ajánlásokra koncentrálnánk. Éppen ezért a corporate governance akkor terjedhet el

⁶⁹ DJOKIC: i. m. 283–289.

⁷⁰ MANOLESCU, ROMAN, ROMAN: i. m. 1127.

⁷¹ 2006/46/EK irányelv.

igazán ebben a régióban, ha elkészülnek a gazdaság összetételéhez igazodó kódexek. Ilyen előrelépést jelent Magyarországon a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. által kibocsátott Felelős Vállalatirányítási Ajánlások, hiszen a gazdasági életben ez a szektor meghatározó jelentőségű.

A felelős társaságirányítás tagállami szintű kezdeti lépései megtörténtek. A változásokat és az elmozdulást a továbbiakban *két forrás idézheti elő*. Nemzetközi szinten elindulhat egy folyamat, azonban az előző fejezetben írtakra támaszkodva azt gondoljuk, hogy *tartalmi kérdésben* – azaz a konkrét ajánlások vagy javaslatok megfogalmazásában –, *nem várható előrelépés*. Erre egyébként most nyílik lehetőség, hiszen 2015 őszén bocsátotta ki az OECD és a G20-ak az új ajánlásgyűjteményt, amelynek tagállami adaptációja rövid távon megtörténhet. Az Európai Unió jelenleg várakozó álláspontonra helyezkedett, pedig véleményünk szerint az előrelépés egyetlen alternatívája, ha az Unió valamilyen kérdésben jogharmonizációs szándékkal lép fel – mint ahogy ez megtörtént a részvényesi joggyakorlással kapcsolatban –, de kifejezetten egységes felelős társaságirányítási jogalkotásnak jelen helyzetben nem mutatkozik még meg a lehetősége.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a kódexek fejlesztése így tagállami szinten marad, és a fő kérdést az jelenti, hogy a jelen állapotról hogyan tud elmozdulni a tagállami kódexalkotás. A brit és a német rendszerrel szemben ebben a térségben a felelős társaságirányítási szabályok helyenként törvénybe foglalva funkcionálnak, így a kódexszabályok alkalmazásának helye még nem eldöntött a társasági jogon belül.

„A szabadságát abban találta meg, hogy látszólag szabad akaratából fogadta el mindazokat a korlátokat, melyeket a nehéz idők húztak fel köré.”

Dunajcsik Mátvás

VI. A magyar Felelős Társaságirányítási Ajánlások rendszere, és 2010–2012 közötti gyakorlata

A korábbi fejezetekben bemutatottuk a corporate governance nemzetközi fejlődésmenetét. Az OECD, az Európai Unió, valamint az irányadó brit és német rendszer, továbbá a hazánk környezetében kibocsátott kódexek mellett érdemes behatóan elemezni a magyar szabályokat is. A corporate governance-követelmények az utóbbi évtizedben elterjedtek szerte a világon, számos nemzetközi forrás érhető el, amelyben érdemi információkat kaphatunk egy-egy ország felelős társaságirányítási gyakorlatáról. Magyarországon két szektorban is elérhető ilyen ajánlásgyűjtemény: a tőzsdei társaságok részére a Budapesti Értéktőzsde Zrt. által, valamint az állami tulajdonban lévő gazdasági társaságokra nézve a Magyar Nemzeti Vagyongazdálkodási Zrt. által alkotott kódexek. A szabályzatok megalkotásakor azonban véleményünk szerint hiányzott az a szemlélet, amely megfogalmazta volna a corporate governance tényleges helyét, azt hogy milyen előírásokban, szemléletben vagy alapelvekben manifesztálódik.

Úgy is feltehetjük a kérdést, hogy mit jelent egy társaság számára a corporate governance? Milyen követelményeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy „felelősnek” minősítsük társaságirányítási rendszerét, eredményezheti-e ezt önmagában a jogszabályok maradéktalan betartása és alkalmazása, vagy merőben más feladatot ró a vállalatra. A jogszabályok betartása vagy be nem tartása természetesen nem döntés kérdése, a társasági jogban a kikényszerítés terén a keretek elviekben hézagmentesek. Nézetünk szerint a felelős társaságirányítás ezen túlmutató szabályok összességét jelenti. A jogtudomány szempontjából ezek a rendelkezések képezik és képezhetik a vizsgálat tárgyát, hiszen ameddig egy kívánt magatartás nem ölt jogszabályi vagy soft law szabályformát, addig ezek a jogtudományi gondolatok legfeljebb a „de lege ferenda” javaslatok szintjét érhetik el.

Hazánkban jelenleg ez a vita és gondolkodás véleményünk szerint a tények és adatok összegyűjtése után megalkotott szabályok alkalmazásánál tart, hiányzik még a gyakorlatot elemző reflexió. A nemzetközi tendenciák azt mutatták, hogy az univerzális szabályozás elérte azt a maximumot, ameddig hathatós megoldást nyújthat. Ebből kifolyólag mérlegelni kell, hogy hol lehet hatásos a beavatkozás a magyar gazdasági jogi szabályozás területén; és ennek kijelölésekor a gazdaság összetételére is figyelemmel kell lenni.

Jelentős előrelépésnek tekinthető az állami vállalatokra érvényes corporate governance kódex kibocsátása, amelynek továbbfejlesztéséhez több mint egy évtizedes tapasztalatokkal rendelkező tőzsdei gyűjtemény is rendelkezésre áll. Véleményünk szerint éppen ezért érdemes behatóan elemezni a hatályos társaságirányítási gyűjteményeket, amelyek alapján javaslatot lehet tenni a további kodifikációkra. A továbbiakban a BÉT ajánlásait vizsgáljuk, mert az MNV Zrt. gyűjteményét korábbi munkánkban már részletesen bemutatottuk,¹

¹ AUER Ádám: *Corporate governance – állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek*, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, Budapest, 2014.

és a kódexhez nem kapcsolódik jelentéstételi kötelezettség, így a társaságok gyakorlatát nyilvános adatokból vizsgálni jelenleg nem lehet.

A gazdasági és a kereskedelmi jogban a gyors jogszabályi és gazdasági változások nehezítik a kutatásokat, így nem könnyű feladat behatárolni egy olyan korszakot, amelyet az állandóság jellemez. Jelen kutatásnál több ilyen tényező is közrejátszott. A felelős társaságirányítási ajánlások tekintetében ugyan mélyreható változás nem történt, a társasági jogi szabályok tekintetében azonban a Ptk. hatálybalépésével új korszak kezdődött, azzal együtt, hogy az új szabályoknak társasági formánként eltérő időpontig, de legkésőbb 2017. március 15-ig kell megfelelni. A nemzetközi ajánlásokat ezzel párhuzamosan folyamatosan kodifikálták, már 2013-ban tudni lehetett, hogy az OECD új gyűjteményt bocsát ki. Ez azt jelenti, hogy a tagállami ajánlások újrafogalmazása (például Németországban) a nemzetközi szabályok kibocsátásáig nem történt meg. Ebből az aspektusból nézve a BÉT FTA ajánlásai is felülvizsgálatra várnak a közeljövőben, hiszen mind a nemzetközi, mind a hazai szabályok megváltoztak.

A normák változása a kutatás másik célját befolyásolta, mert nem csupán a szabályok steril szövegének összevetésére törekedtünk, hanem a társaságok corporate governance-kódex alkalmazásának gyakorlatát is megvizsgáltuk. Az ajánlások alkalmazásáról kiadott nyilatkozatokkal kapcsolatban a BÉT-en regisztrált társaságok nyilatkozatait vettük alapul. A corporate governance-szabályok megalkotásakor az is követelmény, hogy azok orientálják a társaságokat az egyes jogintézmények kimunkálásában és alkalmazásában. Ennek vizsgálatához, a tudományosan értékelhető válasz érdekében több év anyagát kell áttekinteni. Az időintervallum eredendően is rövid, hiszen tíz üzleti évet lehetne vizsgálni, de a szabályok változásai miatt ez az idő is jelentősen lerövidül, hiszen a 2006. évi IV. törvény hatályba lépése, az FTA 2008-as felülvizsgálata, a Ptk. és a nemzetközi szabályok hatályba léptetése mind-mind szakaszolják az elmúlt évtized gyakorlatát. Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a kötet ezen fejezetében a BÉT FTA ajánlásait vizsgáltuk, különös tekintettel a 2010–2012 közötti üzleti évek gyakorlatára. A továbbiakban ezen kutatás eredményeit ismertetjük.

A Budapesti Értéktőzsde 2004-ben bocsátotta ki a *Felelős Társaságirányítási Ajánlásait*. A BÉT előzetesen szakértői bizottságot kért fel a magyar corporate governance-követelmények meghatározására. Az FTA négy témakört érint: a részvényesi joggyakorlást, az igazgatóság/igazgatótanács hatáskörét és személyi összetételét, a társaság bizottságait, valamint az átláthatósági, nyilvánosságra hozatali követelményeket. A kódex 2008-ban jelentős átdolgozáson esett át, az átfogó módosítás 2008. május 16-án lépett hatályba. 2012 novemberében újból felülvizsgálták a kódexet, azonban érdemi, átfogó változtatásokra nem került sor. A társaságirányítási jelentés közzétételét korábban a Gt.,² jelenleg a Ptk.³ és az Szt.⁴ írja elő.

Az FTA alapján a társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk irányítási gyakorlatukról. A jelentés első részében az adott üzleti évben alkalmazott vállalatirányításukról kell átfogóan beszámolniuk, az esetleges különleges körülmények ismertetésére is kitérve. Ezt követően az FTA egyes pontjainak való megfelelésről, a nemzetközi gyakorlat elvárásai

² Gt. 312. § (1)–(2) bek.

³ Ptk. 3:289. § (1)–(2) bek.

⁴ Szt. 95/B. §

szerint a comply or explain-elv alapján kell közleményt kiadni. Ez azt jelenti, hogy az FTA ajánlásának való megfelelést nem, de az attól való eltérést indokolni kell, ellenben a javaslatoknál indokolási kötelezettség nincs.

A korábbi fejezetekben feltérképeztük a felelős társaságirányítás nemzetközi szinteken kialakult tendenciáit, ehhez kapcsolódóan további vizsgálati szempontként fogalmazható meg, hogy vajon a magyar ajánlások mennyiben felelnek meg ezeknek a nemzetközi elvárásoknak. De ezen elemzés során nem szorítkozhatunk csupán az FTA ajánlásainak tanulmányozására és a jogszabályi háttér kimutatására, a vizsgálatot érdemes kiterjeszteni az egyes társaságirányítási jelentések elemzésére is. A felelős társaságirányítás ajánlásaival kapcsolatban kérdésként merülhet fel továbbá az is, hogy milyen viszonyban állnak a társaságokra irányadó jogszabályokkal. Az FTA deklarálja, hogy az ajánlások és javaslatok nem lehetnek ellentétesek a törvényi szabályokkal, azok a jogi szabályozás kiegészítésének tekinthetők. Mindezek alapján felmerül a kérdés, hogy vajon a modellszabályok vagy a törvényi rendelkezések végrehajtását célzó megoldások közé soroljuk-e ezeket, esetleg a hézagpótló jellegükben hordozzák-e lényegüket?

Az FTA szerint a cégeknek kétféle módon kell nyilatkozniuk a corporate governance-gyakorlatokról. A jelentés első részében megjelenő szöveges nyilatkozatok elemzését nem tartottuk indokoltnak, véleményünk szerint a felelős társaságirányítási ajánlások alkalmazásának szempontjából nem találhatunk bennük olyan közös vizsgálati szempontokat, amelyek következetes használata alapján a társaságok gyakorlatával kapcsolatban megfelelő tudományos eredmények érhetők el. Ebből fakadóan a jelentés második részét képező nyilatkozatokat vizsgáltuk, amely szerint a társaságoknak a comply or explain-elvnek megfelelően kell számot adniuk az FTA rendelkezéseinek alkalmazásáról. A vizsgált mintát a BÉT Részvény A és Részvény B szekciójában szereplő társaságok gyakorlata képezi. A corporate governance-ajánlások alkalmazása szempontjából kérdésként merülhet fel, hogy az egyes követelmények mennyiben orientálják a társaságok belső szabályozásának, gyakorlatának a kialakítását. Ennek vizsgálatához a két szekcióban szereplő társaság mintáját azokra a társaságokra szűkítettük, amelyeknél hosszabb időre tekint vissza a corporate governance-jelentés készítésének gyakorlata. Az időtartam kezdőpontjaként a 2009-es üzleti évet jelöltük meg, amelynek oka, hogy az FTA korábbi módosítása 2008 év végén lépett hatályba, ahogy a Gt. és az Szt. is.

A felhasznált társaságirányítási jelentések, visszamenőlegesek és deklaratív funkcióval bírnak, ezért a 2009, 2010 és 2011-es üzleti évre irányadó nyilatkozatokat vizsgáltuk. A Részvény A és B szekcióban szereplő társaságok közül összesen 39 társaság esetében érhető el 3 évre visszamenőleg a felelős társaságirányítási jelentés (összesen 117 nyilatkozat), amely mintában 10 társaság a Részvény A, 29 cég pedig a Részvény B kategóriában szerepel.⁵

A kötet lezárásának időpontjában a következő fejezetekben szereplő kutatási eredmények egy látképet mutathatnak arról, hogyan alkalmazták az FTA-t a társaságok 2009-2012 között. A kötet kiadásának időpontja azonban sajnálatos módon egy átmeneti állapotra esett. A Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével egyidejűleg az átmeneti rendelkezések⁶ lehetőséget biztosítottak arra, hogy a gazdasági társaságok közül az általunk vizsgáltak legkésőbb 2017. március 15-től feleljenek meg a Ptk. szabályainak, így a lezárt kutatást kiterjeszteni

⁵ A vizsgált mintában szereplő társaságok részletes listáját a X. 2. pont tartalmazza

⁶ 2013. évi CLXXVII. törvény 12. § b) pont

nem tudtuk, hiszen egy nagyobb változás előtt álló szabályanyagot kellett volna vizsgálni. Mindezek tükrében az FTA szabályainál meghagytuk a Gt.-re utaló hivatkozásokat, mert az FTA mellett a gyakorlati kutatás is azon alapult, így a Ptk. megfelelő szakaszait lábjegyzetben tüntettük fel.

1. A részvényesi joggyakorlásra irányadó ajánlások

Az FTA első fejezete tartalmazza a részvényes joggyakorlásra vonatkozó ajánlásokat, amely négy részből áll: általános elvek, a közgyűlés összehívása, a közgyűlés lebonyolítása és egyebek.⁷ Az FTA normáinak elemzésével kapcsolatban a bevezetésben megfogalmazott módszer kiegészítéseként a jogszabályi háttér mellett a 2007/36/EK Irányelv⁸ egyes rendelkezéseinek a feltüntetését is indokoltnak tartjuk;⁹ ugyanis az irányelv alapján sor került a Gt. harmonizálására, a módosított szakaszokon túl azonban az irányelv tartalmaz olyan szabályokat is, amelyekről a Gt. a módosítás ellenére sem rendelkezik, ezért indokolt az FTA ajánlásait és javaslatait az irányelv és a jogszabály skáláján elhelyezni.

1.1. Általános elvek

Az FTA általános elveinek első ajánlása: az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak gondoskodnia kell arról, hogy a részvényesek a megfelelő időben hozzájussanak azokhoz az információkhoz, amelyek a jogaik gyakorlásához szükségesek.¹⁰ A részvényesi joggyakorlással kapcsolatos szabályokat a Gt. elsősorban a közgyűlésre vonatkoztatja.¹¹ A részvényesi jogok azonban tágabban értelmezendők, ezért a Gt. mellett a tagok az alapszabályban, valamint az operatív szerv ügyrendjében is meghatározhatják a joggyakorlás konkrét feltételeit.¹² A vizsgált társaságok ennek maximálisan eleget tesznek, kivétel nélkül megfelelnek ennek az ajánlásnak; az FTA e rendelkezése azonban átfogóbb jellegű generális szabálynak tekinthető, mert a második ajánlás már a szavazati jogra fókuszál.

Az FTA második ajánlása alapján javasolt, hogy a társaság részvénytársaságként az „egy részvény-egy szavazat” elvet alkalmazza.¹³ A Gt. rendelkezései a tagoknak önálló döntési jogosítványt biztosítanak ebben a kérdésben. A társasági törvény 182. §-a szerint a részvény a névértékétől függő mértékű szavazati jogot testesít meg; azonban a törvény vagy a Gt. felhatalmazása alapján a részvénytársaság alapszabálya a szavazati jogot

⁷ *A részvényesek jogai és a részvényesekkel kapcsolatos eljárások* címmel.

⁸ Amely az egyes részvényesi jogok gyakorlásáról a tőzsdén jegyzett társaságokban rendelkezik.

⁹ A 2009. évi CXVI. tv. módosította a Gt.-t, amellyel implementálta az irányelv rendelkezéseit.

¹⁰ FTA A 1.1.1. Az igazgatóság ezirányú kötelezettségét a Gt. 215. §-a rögzíti.

¹¹ Ehhez a ponthoz tartozik véleményünk szerint a Gt. 27. § (2)–(3) bekezdésben rögzített szabály is, amely szerint a vezető tisztségviselők – ha e törvény másként nem rendelkezik – kötelesek a tagok (részvényesek) kérésére a társaság ügyeiről felvilágosítást adni. [Ptk. 3:23. § (1) bek.]

¹² A Gt. 215. § (1)–(2) bekezdése konkrét határidőket tartalmaz a kérdéskörre. Kógens rendelkezést tartalmaznak a Gt. 298. § (1)–(2) bekezdési, valamint a 303. §-a. Az alapszabály a Gt. 216. §, 298. § (3) bekezdés, 304. §-nál térhet el. Az alapszabály eltérő rendelkezésének hiányában a Gt. tartalmaz normákat a Gt. 304. § (2) bekezdés esetében. [Ptk. 3:258. §]

¹³ FTA A 1.1.2.

a részvények meghatározott csoportjára nézve kizárhatja vagy korlátozhatja.¹⁴ A tagok ennek keretében a Gt. 186. §-ának megfelelően alakíthatják ki a társaság részvénystruktúráját.¹⁵

Az FTA meghatározza az ajánlástól eltérő eseteket is:

- ha egy társaságnál több részvényosztály van;
- ha vannak többszörös szavazati joggal rendelkező részvények;
- ha léteznek nem szavazó, de elsőbbségi joggal nem rendelkező részvények;
- ha vannak szavazati hányad korlátok;
- ha vannak tulajdonosi korlátozások;
- ha léteznek elsőbbségi részvények, aranyrészvények.¹⁶

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy minden részvénytársaság, amely nem kizárólag törzsrészvényi struktúrán alapul, az FTA ajánlásától eltérően működik. A mintában szereplő társaságok közül kilenc nem alkalmazza ezt az elvet. Az eltérés oka, hogy a társaságok osztalékelsőbbségi részvényeket,¹⁷ szavazatelsőbbségi részvényt¹⁸ vagy szavazati jogot nem biztosító visszaváltható, likvidációs elsőbbségi jogot jelentő részvényt¹⁹ bocsátottak ki. Az eltérés okát jelentheti továbbá a szavazati jog maximalizálása is.²⁰

Véleményünk szerint ebben az esetben a comply or explain-elv alkalmazásának széles spektruma mutatható ki: meg kell magyarázni az eltérés okát, erre azonban olyan indok is megfelel, amely a társaság üzleti érdekeit titokban tartja, és a jelentés nem tartalmaz érdemi információt, ugyanakkor olyan megfelelési nyilatkozat is elképzelhető, amely indokolásként a társaság részvényeinek teljes összetételét tartalmazza.

A részvényesekre vonatkozó fejezet további javaslata szerint a társaságnak célszerű egy befektetői kapcsolattartással foglalkozó szervezeti egységet működtetnie, amely biztosítja a folyamatos kommunikációt a részvényesekkel az átláthatóság és a társaság nyilvánosságra hozatali elveinek és előírásainak megfelelően.²¹ A javaslattal kapcsolatban a Gt. nem tartalmaz rendelkezést, azonban a 206. § (2) bekezdés és 208. § (2) bekezdésének i) pontja szerint az alapítók az alapszabályban rendelkezhetnek a társaság szervezetéről, amely alapján a társaság elhatározhatja egy ilyen testület felállítását.²² A vizsgált cégek közül tizenhárom nem alkalmazza a javaslatot, s ennek okát nem kötelesek indokolni. A jelentésekből azonban több esetben az olvasható ki az eltérés okaként, hogy nem külön szervezet

¹⁴ Azonos névértékű részvények azonban azonos szavazati jogot biztosítanak. Gt. 182. § [Ebben az esetben a Ptk. nem tartotta fenn a kizárás és korlátozás lehetőségét – Ptk. 3:260. §.]

¹⁵ A részvénystruktúra kialakításában az alapszabály eltérhet a Gt.-tól az elsőbbségi jog vonatkozásában 186. § (3)–(5) bek., 187. § (2) bek., 191. § (1), (3)–(4) bek. Egyes kérdéseket pedig az alapszabályban kell kimunkálni. 187. § (3) bek., 188. §, 189. § (1)–(2) bek., 192. § (1) bek., 193. § (1)–(2) bek. – itt a Ptk. vételi jogra vonatkozó szabályaitól is el lehet térni – 193. § (5) bek. A Gt. a részvényrendszerrel kapcsolatban eljárási, szervezeti szabályokat is meghatároz: 194., 195., 197., 201., 202., 204., 205. §§; valamint nyrt. esetében a 299. §, amelynek értelmében az alapszabály meghatározhatja az egy részvényes által gyakorolt szavazati jog legmagasabb értékét – [Ptk. 3:228–3:240. §§]

¹⁶ FTA A 1.1.2. M

¹⁷ FHB Bank Zrt. 2010–2011., szavazati jogot nem biztosító osztalékelsőbbségi részvény a Forrás Nyrt. esetében.

¹⁸ MOL Nyrt., Nutex Nyrt., EHEP Nyrt.

¹⁹ Zwack Unicum Nyrt.

²⁰ MOL Nyrt., Richter Gedeon Nyrt., Est Media Nyrt.

²¹ FTA J 1.1.3.

²² Ptk. 3:132. §

végzi ezt a feladatot, hanem a gazdasági igazgató²³ vagy az igazgatóság elnöke,²⁴ esetleg egy külön szervezet szerződéses jogviszony keretében; azaz a cégek egy már meglévő, más tevékenységet is ellátó szervezethez telepítik e feladat ellátását.²⁵

1.2. A közgyűlés összehívása

A részvényesi joggyakorlás másik területét a közgyűlés összehívásával kapcsolatos ajánlások és javaslatok jelentik. Ezek az utasítások garanciális funkcióval rendelkeznek, mert a részvényes számára ez az egyetlen fórum, ahol közvetlen kapcsolatot létesíthet a társaság ügyvezetésével. Ennek következtében az FTA előírja, hogy a társaság a közgyűlésen való részvétellel kapcsolatban nem támaszthat olyan feltételeket, amelyek bizonyos tulajdonosok részvételét akadályoznák.²⁶ A részvényes közgyűlésen való részvételének jogát a Gt. 214. §-a garantálja, jogait azonban képviselő útján is gyakorolhatja, amely intézmény kidolgozásában a tagok korlátozott autonómiával rendelkeznek.²⁷ A közgyűlés helyét és a meghívót illetően a tagok rendelkezése irányadó, erre a Gt. mögöttes szabályokat nyújt.²⁸ Az ajánlást minden magyar székhellyel rendelkező társaság alkalmazza.²⁹

Az azonos feltételekkel való részvétel kérdésköréhez tartoznak a legfőbb szerv ülésének speciális esetei: a konferencia-közgyűlések és a levélszavazások intézményei. Az FTA alapján előbbi megtartása során nem alkalmazható olyan elektronikus hírközlő eszköz, illetve a közgyűlés nem tartható meg olyan feltételekkel, amelyek nem teszik lehetővé a konferencia-közgyűlésen résztvevők személyének megállapítását, továbbá nem alkalmazhatók olyan feltételek sem, amelyek valamely részvényes vagy a részvényesek meghatározott csoportja tekintetében hátrányos különbségtételt eredményeznek.³⁰ Ezen ajánlásokhoz kapcsolódóan a Gt. tartalmaz szabályokat.³¹ A 2007/36/EK irányelv 8. cikke

²³ Shopline Nyrt., Kartonpack Nyrt., Graphisoft Park SE. Utóbbi társaság ugyanezen indokok alapján a 2011-ben és a 2010-ben kiadott jelentésben megfelelt a javaslatnak.

²⁴ Pannon-flax Nyrt.

²⁵ 2010–2011 között a TVK Nyrt.

²⁶ Azaz a társaság biztosítja, hogy a tulajdonosok azonos feltételek teljesítésével vehetnek részt a társaság közgyűlésén. FTA A 1.2.8. A 2007/36/EK irányelv 4. cikke ezt a jogot cizelláltan deklarálja: a társaság egyenlő bánásmódot biztosít minden olyan részvényesnek, akik a közgyűlésen való részvétel és a szavazati jogok gyakorlása tekintetében azonos helyzetben vannak.

²⁷ A Gt. a képviseletet illetően kógens rendelkezéseket tartalmaz: a képviselő által képviselt részvényeseket és a meghatalmazás formáját illetően a 213. § (1) és (4) bekezdései rendelkeznek. 213. § (1) és (3) bekezdése pedig mögöttes szabályokat fogalmaz meg arra az esetre, ha az alapszabály nem rendelkezik eltérően. Az nyrt. a Gt. 298. § (5) bekezdése alapján eltérő formákat is alkalmazhat a meghatalmazást illetően; azonban a kérdésre a zrt.-nél még mögöttes szabályanyag, az nyrt. esetében már kógens rendelkezések vonatkoznak Gt. 298. § (4) és (6) bek. [Ptk. 3:255–3:256. §§].

²⁸ Gt. 232. § (3) és (5) bek. A 2007/36/EK irányelv 5. cikk 3. bekezdésének követelményeivel összhangban ezek törvényerőre emelése véleményem szerint indokolt [Ptk. 3:17. §, 3:271. §, 3:269. §].

²⁹ A külföldi székhelyű AAA Auto Group N. V. eltért az ajánlástól, a holland jog eltérő megoldására hivatkozva.

³⁰ Gt. 239. § (1) bek.

³¹ Gt. 239. § (2)–(3) bek., 240. §; az nyrt. vonatkozásában ezek a szabályok kógens rendelkezésekkel egészülnek ki, úgymint például a konferencia-közgyűlés helye csak az nyrt. székhelye vagy fióktelepe lehet. Gt. 304. § (5) bek. Vö. 304. § (4)–(6) bek. [Ptk. 3:111. § (2) bek., 3:280. §]

három lehetőséget ajánl az elektronikus részvételre: a közgyűlés valós idejű közvetítését, a valós idejű kétirányú kapcsolattartást, a közgyűlés előtt vagy annak során alkalmazott olyan mechanizmust, amelynek révén nincs szükség a közgyűlésen személyesen jelen lévő képviselő kijelölésére.³² A Gt. ugyan nem tartalmazza ezen alternatívákat, de ezek fontos iránymutatást adhatnak a tagok számára az alapszabály kidolgozása során.

A levélszavazás igénybevétele szintén opcionális a társaság számára, a Gt. a határidők mögöttes rögzítésén kívül a feltételek részletes meghatározását a tagokra bízta.³³ Ehhez az ajánláshoz kell tartalmilag kapcsolni az FTA 1.2.5. pontját: javasolt, hogy a társaság olyan helyszínen, napon és időpontban tartsa meg közgyűlését, amely lehetővé teszi, hogy a részvényesek minél nagyobb számban és minél szélesebb körben megjelenhessenek; a részvényesek által kezdeményezett közgyűlést tanácsos a kezdeményező kérésének figyelembevételével megtartani. Itt is a fentebb leírtak irányadók, ez a javaslat kizárólag technikai jellegű szabály a részvényesek védelme érdekében; ugyanakkor a hatékony működés elengedhetetlen feltétele, amelyet a társaságok kivétel nélkül alkalmaznak.

Az FTA alapján a napirendi pontok meghatározását és azok előterjesztéseit világosan és egyértelműen kell megfogalmazni, hogy ne legyen lehetőség az eltérő értelmezésekre. Az igazgatóság/igazgatótanács nem tűzhet a közgyűlés napirendjére olyan megtárgyalandó kérdéseket, amelyek a meghívóban nem azonosíthatók. A napirendi pontokhoz készített előterjesztéseknek – az igazgatóság/igazgatótanács határozati javaslata mellett – ki kell térnedniük a döntések hatásának magyarázatára és a felügyelőbizottság véleményére is.³⁴ A társaság határozatainak előkészítéséről, a közgyűlés lebonyolításáról a Gt. a közös szabályokban is rendelkezik: a meghívóban (hirdetményben) nem szereplő kérdéseket a legfőbb szerv csak abban az esetben tárgyalhatja, ha az ülésen valamennyi tag (részvényes) jelen van, és egyhangúlag hozzájárul annak megtárgyalásához; ezzel kapcsolatban közzétett eseti döntés szerint nem fogadható el, ha a kft. tagjai a taggyűlésen „egyebek” címszó alatt olyan kérdésekről döntenek, amelyekben taggyűlési határozatot kell hozni. E témaköröket csak akkor lehet érvényesen megtárgyalni, ha ezt a tagok egyhangúlag elfogadták. Véleményünk szerint ez az eseti döntés jól illusztrálja az FTA által felvetett problémát, de az ajánlás a társasági törvénynél pontosabb és magasabb követelményt állít a legfőbb szerv ülése elé.³⁵

Ezen túlmenően az alapszabályban kell rendelkezni az egyes napirendi pontok tárgyalásának körülményeiről is.³⁶ Az ajánlást elsősorban azok a társaságok nem alkalmazzák, amelyeknél nem működik felügyelőbizottság,³⁷ de a kivételek közé kell sorolnunk azokat a cégeket is, amelyeknél a felügyelőbizottság nem készít minden határozati javaslatához külön véleményt.³⁸

³² 2007/36/EK irányelv 8. cikk (1) bek.

³³ Gt. 242. §; nyrt. esetében Gt. 304. § (6) bekezdése összhangban a 2006/36/EK irányelv 11. cikkével. [Ptk. 3:20. § (1) bek.]

³⁴ FTA A 1.2.9.

³⁵ Gt. 20. § (4) bek., BDT 2003. 122. [Ptk. 3:17. § (5)–(6)]

³⁶ Ide tartozik: Gt. 214. §-ban deklarált felvilágosításhoz való jog, ennek közgyűlésen gyakorolt formája (Gt. 215. §) és a napirendi pontok kisebbség általi kiegészítése (Gt. 217. §, 300. §, 298. §); ezek kógens rendelkezések és a legalapvetőbb követelményeket tartalmazzák [Ptk. 3:257–259. §].

³⁷ Phylaxia 1912. Holding Nyrt., TC Befektetési Nyrt., Nutex Nyrt., Nordtelekom Nyrt., KEG Nyrt., Genesis Hunmining Nyrt., Graphisoft SE, PannEnergy Nyrt.

³⁸ MOL Nyrt., TVK Nyrt.

A napirendi pontokhoz kapcsolódó javaslat értelmében a részvényeseknek lehetőségük van a törvényben előírt határidőn belül és módon kérelmezni a napirendi pontok kiegészítését, a társaság igazgatósága/igazgatótanácsa számára pedig ajánlott, hogy – a kérés kézhezvételét követő öt napon belül – gondoskodjon a kiegészített napirendi pontok eredeti közgyűlési meghívó közzétételével megegyező módon történő kihirdetéséről.³⁹ A Gt. kőgens szabályt tartalmaz arra nézve, hogy a részvényesek ezt a jogot a közgyűlési meghívó kézhezvételétől, illetve a közgyűlés összehívásáról szóló hirdetmény megjelenésétől számított nyolc napon belül gyakorolhatják.⁴⁰ Ezt a szabályt az FTA tovább pontosítja az eljárási teendők megalkotásával. A mintában szereplő társaságok közül tizenhat gyakorlatában nem merült fel ilyen eset, a többi alkalmazta az ajánlást.⁴¹

A közgyűlés lebonyolításával kapcsolatos következő ajánlás szerint, amennyiben a meghirdetett napirendi pontokhoz kapcsolódóan közzétett előterjesztésekhez a közgyűlést megelőzően részvényesi észrevételek, kiegészítő javaslatok érkeznek, úgy azokat a társaságnak a beérkezésüket követő két napon belül (de legkésőbb a közgyűlést két nappal megelőzően) az előterjesztéshez hasonló módon közzé kell tennie, ezzel biztosítva a részvényesek, valamint a piaci szereplők számára az észrevételek és a javaslatok megismerésének lehetőségét.⁴² A Gt. a szavazatok legalább 5%-ával rendelkező részvényesek számára biztosítja a napirend kiegészítésének jogát, amelyet azonban az alapszabály a szavazatok kisebb hányadát képviselő részvényeseknek is megadhatja.⁴³ Az Nyrt.-k esetében a napirendi pontok módosításával járó előterjesztés alkalmával a módosított napirend, illetve a részvényesek által előterjesztett határozati javaslatok közzétételének módjára a számviteli törvény szerinti beszámolónak a részvénytársaság hirdetményeinek közzétételére vonatkozó alapszabályi rendelkezések szerint kell publikálni a közgyűlést legalább 21 nappal megelőzően. Logikus, hogy a törvény a beszámolóhoz kapcsolódóan írja ezt elő, ugyanis a Gt. alapján az üzleti évben legalább egyszer össze kell hívni a közgyűlést.⁴⁴ Adódik azonban a kérdés: lehet-e ezt kiterjesztően értelmezni az összes közgyűlésre? Véleményünk szerint igen, ez a társaság érdekében állhat, ám a törvényből ennek lehetősége közvetlenül nem olvasható ki.⁴⁵ Az ajánlásban foglalt intézkedés megtétele az igazgatóság/igazgatótanács feladata.⁴⁶ Ha azonban a közgyűlésen olyan napirendi pont tárgyalására kerül sor, amelyhez kapcsolódóan a részvényeseknek nem állt módjában a közgyűlés előtt megismerni az előterjesztésekhez érkezett észrevételeket és kiegészítő javaslatokat, úgy az igazgatóság/igazgatótanács a közgyűlés helyszínén – legalább a közgyűlés megnyitása előtt két órával, de legkésőbb a regisztrációval egyidejűleg – a részvényesek rendelkezésére bocsátja a szóban

³⁹ FTA J 1.2.6.

⁴⁰ Gt. 217. § (2) bek. [Ptk. 3:259. § (1) bek.]

⁴¹ Összesen 40%-os eltérést jelent.

⁴² FTA A 1.2.10.

⁴³ Gt. 217. § (1) bek. Vö. nyrt. esetében ez a szavazatok legalább egy százaléka Gt. 300. § (1) bek. [Ptk. 3:259. §]

⁴⁴ Gt. 232. § [Ptk. 3:336. §]

⁴⁵ Gt. 304. § [Ptk. 3:272. § (3) bek.]

⁴⁶ FTA A 1.3.8.

forgó dokumentumokat.⁴⁷ Erre vonatkozóan a Gt. nem tartalmaz iránymutatást. A vizsgált minta többségénél ilyen részvényesi észrevételek nem érkeztek, a társaság nyilatkozatai alapján azonban elmondhatjuk, hogy amennyiben érkezne ilyen, akkor a társaság alkalmazná az ajánlást.

Az FTA javasolja, hogy a társaság alapszabályában rendelkezzen arról, hogy azon részvényesei számára, akik azt igénylik, a közgyűléshez kapcsolódó információkat (meghívó, előterjesztés, észrevételek, határozatok, jegyzőkönyv) elektronikusan küldi meg.⁴⁸ A Gt. alapján a meghívó elektronikus elküldéséről az alapszabály rendelkezhet.⁴⁹ Az FTA ehhez képest további javaslatokat tartalmaz és szélesebb körben írja elő az elektronikus kapcsolattartás szabályait.⁵⁰ Az elemzett jelentések alapján öt társaság nemleges választ adott,⁵¹ további hét cég esetében pedig fel sem merült ez az igény.⁵²

Az elektronikus elérhetőséget az FTA több javaslatot illetően tárgyalja. A javaslatok egy részével kapcsolatban a honlapon való közzétételt követeli meg, hogy a társaság egy összefoglaló dokumentumban tegye hozzáférhetővé:

- a közgyűlések lebonyolítására és részvényesei szavazati jogának gyakorlására vonatkozó szabályokat (és az esetlegesen ehhez tartozó formanyomtatványokat),⁵³
- a hatályos alapszabályát,⁵⁴
- egységes dokumentumban, hogy mely napra vonatkozóan állapítják meg az adott társasági eseményen (közgyűlés, osztalékfizetés, részvényfelosztás, bónuszrészvény kibocsátás etc.) való részvételre jogosultak körét (fordulónap),⁵⁵
- az egyes közgyűlések esetében a közgyűlési meghívót, az adott közgyűlés napirendi pontjaihoz készített előterjesztéseket és határozati javaslatokat.⁵⁶

A honlapon való közzététel kérdéséről a Gt. kizárólag a nyilvánosan működő részvénytársaságoknál rendelkezik.⁵⁷ Az elektronikus platform, valamint a honlapnak mint publicitási csatornának a kiterjesztése a tagok joga, amelyről az alapszabályban rendelkezhetnek. Az FTA így ennek szabályozásához nyújt mintát.⁵⁸ A vizsgálat alapján a társaságok ezeket

⁴⁷ FTA A 1.3.8. Ehhez kapcsolódik az FTA következő J 1.3.9. pontja, amely ebben az esetben ajánlja, hogy a közgyűlés elnöke a javaslat, indítvány ismertetését követően, még a döntéshozatal előtt szünetet rendeljen el, hogy a részvényeseknek megfelelő idő álljon rendelkezésre véleményük kialakítására. A szünet beiktatása azonban nem vezethet a közgyűlés működésének akadályozásához. Ugyanezen okból kerülhet sor a közgyűlés felfüggesztésére is, amelyre a Gt. 234. § (3) bekezdése alapján az alapszabály adhat módot; ha et megteszi, akkor a Gt. kőgens szabályait is figyelembe kell venni: Gt. 234. § (3) bekezdésének 2. és 3. mondata [Ptk. 3:275. §].

⁴⁸ FTA J 1.2.11.

⁴⁹ Gt. 232. § (3) bek. [Ptk. 3:271. § (1) bek.]

⁵⁰ Gt. 303. § (1) bek. [Ptk. 3:272. § (1) bek.]

⁵¹ TvNetWork Nyrt., Pannon-váltó Nyrt., Nutex Nyrt. (2012-ben), Externet Nyrt., Est Media Nyrt.

⁵² FHB Bank Nyrt., Questor Befektetési Nyrt., Phylaxia 1912. Holding Nyrt., Konzum Nyrt., KEG Nyrt., Genesis Nyrt., Graphisoft SE.

⁵³ FTA J 1.2.1.

⁵⁴ FTA J 1.2.2.

⁵⁵ FTA J 1.2.3.

⁵⁶ Az FTA itt további dokumentumok közzétételét is javasolja. Vö. FTA J 1.2.4., amely javaslatot a társaságok kivétel nélkül alkalmaznak.

⁵⁷ Gt. 296. §, 303. §, 304. §, 312. §, 312/A. § [Ptk. 3:272. §, 3:289. § (2) bek.]

⁵⁸ A társaság honlapjára vonatkozó rendelkezéseket a tőkepiaci törvény (2001. évi CXX. tv.) tartalmaz, valamint a BÉT kibocsátói honlappal kapcsolatos javaslatai is, amelyek elemzése nem képezte a vizsgálat tárgyát.

a javaslatokat összességében követik, azonban megfigyelhető, hogy bizonyos ajánlások esetén egyes cégek eltérő gyakorlatot folytatnak.⁵⁹

A legfőbb szerv összehívásával kapcsolatos technikai javaslat, hogy a közgyűlés gyors és zavartalan lebonyolítása érdekében a társaság gondoskodjon a szavazás megfelelő technikai előkészítéséről, amely garantálja, hogy a tagok döntésének meghatározása egyértelmű, világos és gyors legyen. Ha az igazgatóság/igazgatótanács várakozásai szerint a közgyűlésen részt vevő és szavazásra jogosult tagok száma meghaladja a huszonötöt, javasolt, hogy a társaság alkalmazza a szavazatszámolás elektronikus módját, amelynek hitelességeért, megbízhatóságáért az igazgatóság/igazgatótanács felelős.⁶⁰ Ez abszolút technikai kérdés, véleményünk szerint az FTA absztrakciós szintjét el sem éri; a társaságok ezt a rendelkezést kivétel nélkül alkalmazzák.

1.3. A közgyűlés lebonyolítása

Az FTA 3. alpontján belül az utolsó részben a közgyűlés lebonyolítására irányadó követelmények találhatók, amellyel kapcsolatban az FTA gyakorlati, technikai javaslatokat tartalmaz. A Gt. a legfőbb szerv ülésének lebonyolítását illetően a közgyűlés helyéről,⁶¹ a jelenléti ív⁶² és jegyzőkönyv⁶³ készítéséről rendelkezik (utóbbi kettő vonatkozásában kógens rendelkezéseket tartalmaz). Az FTA ehhez kapcsolódóan kiegészítésképpen nyújt alternatívákat:

- Javasolt, hogy a közgyűlés elnökének személyét a közgyűlés még a napirendi pontok érdemi tárgyalása előtt fogadja el.⁶⁴ A vizsgált jelentések közül négy társaság folytat eltérő gyakorlatot, így állandó jelleggel az igazgatóság/igazgatótanács elnöke látja el a közgyűlés elnökének feladatait,⁶⁵ vagy az igazgatóság jelöli ki a közgyűlés elnökét.⁶⁶
- A közgyűlésen résztvevők köre külön vizsgálandó szempont, mert a legfőbb szerv ülése főszabály szerint nem nyilvános, azon csak a társaság tagjai, valamint – szavazati jog nélkül – a jogszabály vagy a társasági szerződés alapján meghívottak vehetnek részt.⁶⁷ A felügyelőbizottság tagjai tanácskozási joggal lehetnek jelen,⁶⁸ a számviteli törvény szerinti beszámoló tárgyalására pedig a társaság köteles meghívni a könyvvizsgálót, aki köteles részt venni az ülésen.⁶⁹

⁵⁹ FTA J 1.2.1. Kartonpack Nyrt., Exnetet Nyrt., Est Media Nyrt.; az FTA J 1.2.2. esetében a Questor Nyrt., az FTA J 1.2.3. vonatkozásában a TvNetWork Nyrt., Questor Nyrt., Kartonpack Nyrt.

⁶⁰ FTA J 1.2.7.

⁶¹ Gt. 232. § (5) bek., amelytől az alapszabály és az igazgatóság is eltérhet. [Ptk. 3:17. § (4) bek.]

⁶² Gt. 233. § [Ptk. 3:274. §]

⁶³ Gt. 238. § Ehhez kapcsolódóan nyújt további szabályozási javaslatot az FTA a közgyűlési jegyzőkönyvnek a közgyűlést követő 30 napon belüli közzétételéről. FTA J 1.3.12. [Ptk. 3:278. §]

⁶⁴ FTA J 1.3.1.

⁶⁵ Phylaxia 1912. Holding Nyrt., Magyar Telekom Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt. 2012-es jelentése.

⁶⁶ Forrás Nyrt.

⁶⁷ Gt. 19. § (2) bek. [Ptk. 3:16. § (1) bek., 3:110. § (2) bek., 3:111. § (1) bek.]

⁶⁸ Gt. 34. § (3) bek. [Ptk. 3:26. § (3) bek., 3:121. § (1) bek.]

⁶⁹ Gt. 44. § [Ptk. 3:131. § (2) bek., 3:28. § (2) bek.]

Az FTA az igazgatóság és a felügyelőbizottság vagy az igazgatótanács jelenlétét javasolja a közgyűlésen, az esetlegesen felmerülő kérdések megválaszolása érdekében.⁷⁰ Ezt a javaslatot a mintában szereplő társaságok maradéktalanul alkalmazzák.

- Javasolt, hogy a társaság alapszabálya tegye lehetővé, hogy az igazgatóság/igazgatótanács elnöke bárkit meghívhasson a társaság közgyűlésére, és számára véleményezési, hozzászólási jogot biztosíthasson, ha vélelmezi, hogy e személy jelenléte és véleménye szükséges, illetve elősegíti a részvényesek tájékoztatását és a közgyűlési döntések meghozatalát.⁷¹
- Javasolt az is, hogy a társaság alapszabálya tegye lehetővé, hogy ha a közgyűlési napirendi pontok kiegészítését kérő részvényes(ek) az általuk javasolt napirendi pont tárgyalásához harmadik személy részvételére tartanak igényt, az igazgatóság/igazgatótanács elnöke a részvényesek írásos kérésére e harmadik személyt is meghívhassa, s számára az adott napirendi pont tárgyalásakor véleményezési, valamint hozzászólási jogot biztosíthasson.⁷² Ezek a javaslatok az alapszabály idevonatkozó esetleges rendelkezéseire irányadók. Az általunk vizsgált társaságok fele (húsz) nem engedi meg alapszabályában ennek lehetőségét, három társaság úgy nyilatkozott, hogy az alapszabály kizáró rendelkezésének hiányában lehetőség nyílna a javaslat alkalmazására.

A norma célja, hogy a tagok a felmerülő kérdéseikre szakszerű választ kapjanak. Ehhez kapcsolódik még további két javaslat:

- Ha a közgyűlésen felmerült kérdések megválaszolatlanul maradtak, akkor a társaság elnöke járjon el annak érdekében – amennyiben a társaság érdekei másképp nem indokolják –, hogy a kérdésekre adott válaszokat a közgyűlést követő három napon belül a társaság közzétegye a honlapján (ha a társaság tartózkodik a válaszadástól, akkor az erre vonatkozó tájékoztatását – és a részletes indokolását – kell megjelentetni a közgyűlést követő 3 napon belül).⁷³
- A közgyűlés elnöke és a társaság biztosítja, hogy a közgyűlésen felmerülő kérdésekre történő válaszadással a törvényi, valamint a tőzsdei előírásokban megfogalmazott tájékoztatási, nyilvánosságra-hozatali elvek nem sérülnek, illetve azokat betartják.⁷⁴ Ilyen előírás lehet véleményünk szerint a Gt. 27. § (3) pontjában⁷⁵ megfogalmazott üzleti titok védelme. Ezt a javaslatot minden társaság alkalmazza, amelynek oka, hogy az előbbi jogszabályhely ennél szigorúbb követelményt fogalmaz meg.

A társaságnak javasolt, hogy a közgyűlésen résztvevő tagok számára azonos tagsági jogokat biztosítson. Ez az FTA szerint azt jelenti, hogy a társaság nem korlátozza a közgyűlésen

⁷⁰ Ha ez nem történik meg, a közgyűlés elnöke még a napirendi pontok érdemi tárgyalása előtt tájékoztatja erről a közgyűlést, magyarázatot adva a távolmaradás okára is. FTA J 1.3.2. A Gt. 243. § (4) bekezdése alapján az igazgatóság tagjai a részvénytársaság közgyűlésén tanácskozási joggal vesznek részt. [Ptk. 3:111. § (1) bek.]

⁷¹ FTA J 1.3.3.

⁷² FTA J 1.3.3.

⁷³ FTA J 1.3.5. a társaságok 70%-ánál ilyen eset fel sem merült, ezért nem alkalmazzák.

⁷⁴ FTA J 1.3.6.

⁷⁵ Ptk. 3:23. § (2) bek.

részt vevő tagok felvilágosítást kérő, észrevétel-tételi és indítványozási jogának gyakorlását, és ahhoz semmilyen előfeltételt nem támaszthat feltéve, hogy a joggyakorlás nem vezet a közgyűlés helyes működésének akadályozásához.⁷⁶

Az FTA 1.3.10. alapján célszerű a vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok megválasztásával és visszahívásával kapcsolatos szavazások lebonyolításánál minden jelölt esetében külön határozattal dönteni. Az egyes személyeket és az őket támogató részvényeseket is külön be kell mutatni. Az ajánlás véleményünk szerint indokolatlan, mert a Gt. egyébként sem ismeri a listás jelölést, listás szavazás intézményét: a jelölteteket egyenként kell jelölni és külön-külön kell megválasztani.⁷⁷ A jelentések alapján azonban három társaság részben eltérő gyakorlatot követ: személyenként külön szavaznak, de egy határozatba foglalják a döntésüket.⁷⁸ További két társaság gyakorlatában nem merült fel ilyen kérdés.⁷⁹

Speciálisan technikai jellegű szabály a Gt. 231. § (2) bekezdésének a) pontjába foglalt rendelkezés, amely az alapszabály módosításáról történő társasági határozathozatal módját rendezi. Az FTA javasolja, hogy az alapszabály-módosításokat megelőzően a közgyűlés külön határozattal döntsön arról, hogy a legfőbb szerv működésének zavartalan és hatékony lebonyolítása érdekében az egyes alapszabály-módosításokról külön-külön vagy összevont, illetve bizonyos szempontok szerint összevont határozatokkal kíván-e dönteni.⁸⁰ Ennél a javaslatnál tíz társaság követ indokolás nélkül eltérő gyakorlatot, további három egy határozattal döntött a kérdésben.⁸¹

A társasági határozatokat illetően javasolt, hogy a közgyűléseken meghozott, a társaság életét jelentősen befolyásoló döntésekről a cég jelentessen meg sajtóközleményt, valamint a piaci szereplők tájékoztatásának érdekében az ilyen döntésekkel kapcsolatban a közgyűlés lebonyolítását követő egy órán belül tartson sajtótájékoztatót.⁸² A sajtótájékoztató lehetőségéről a Gt. még utalásszerűen sem rendelkezik. A minta eredménye azt mutatja, hogy huszonhárom társaság (57,5%) nem alkalmazza ezt a gyakorlatot.

Az „egyebek” rovatban az osztalékfizetésre, valamint a takeoverre vonatkozó javaslatokat fogalmazza meg az FTA. Az előbbi értelmében amennyiben egy részvényes az osztalék kifizetéséhez minden szükséges információt, illetve dokumentumot megadott, javasolt, hogy a társaság az osztalékot lehetőleg tíz munkanapon belül fizesse ki.⁸³ Az osztalékfizetésről a közgyűlés a számviteli törvény szerinti beszámoló elfogadásával egyidejűleg, az igazgatóság javaslatára határozhat.⁸⁴ Osztalékra az a részvényes jogosult, aki az osztalékfizetésről döntő közgyűlés időpontjában a részvénykönyvben szerepel, kivéve, ha az alapszabály ettől eltérő időpontot határoz meg.⁸⁵ A Gt. ezen és az osztalékelőleg fizetésére vonatkozó ajánlason túl nem tartalmaz előírást. Az FTA nyilvánvalóan a tag

⁷⁶ FTA J 1.3.4. A társaságok kivétel nélkül alkalmazták a rendelkezést.

⁷⁷ PAPP (szerk.): *i. m.* 151–152., valamint LB Cgf. VII. 31.934/1998/2. sz. döntés.

⁷⁸ Pannonflax Nyrt., Konzum Nyrt. 2010-es jelentése, TvNetWork Nyrt.

⁷⁹ Phylaxia 1912. Holding Nyrt., FHB Bank Zrt.

⁸⁰ FTA J 1.3.11.

⁸¹ ÉMÁSZ Nyrt., ELMŰ Nyrt., Danubius Hotels Nyrt.

⁸² FTA J 1.3.7.

⁸³ FTA J 1.4.1.

⁸⁴ Ha a részvénytársaságnál felügyelőbizottság működik, az igazgatóság javaslatát a felügyelőbizottságnak előzetesen jóvá kell hagynia. Gt. 220. § (3) bek. [Ptk. 3:263. § (2) bek.]

⁸⁵ Gt. 220. § (1) bek. [Ptk. 3:262. § (1) bek.]

osztalékhoz való hozzájutásának megkönnyítését célozza, a gyakorlat azonban azt mutatta, hogy huszonkét társaság adott e lehetőségre nemleges választ, ebből tizenöt esetében egyáltalán nem került sor osztalékfizetésre.

Takeover esetén javasolt, hogy a társaság hozza nyilvánosságra az ellene irányuló felvásárlást megakadályozó megoldásokkal (anti-takeover devices) kapcsolatos irányelveit, hogy ezáltal biztosítsák a részvényeseiket afelől, hogy ezek az eszközök a társaság összeolvadását és felvásárlását nem akadályozzák meg, ha ez a társaság stratégiai érdekét szolgálja.⁸⁶ A társaságok közül csupán három nyilatkozott úgy, hogy közzéteszi ezeket az irányelveket.⁸⁷

1.4. Összegzés

A részvényesi joggyakorlásra irányadó ajánlások a közgyűlésre vonatkoznak. Az elemzések alapján megállapítható, hogy az egyes corporate governance-rendelkezések a jogszabályi rendelkezésekhez kapcsolódóan tartalmaznak többletrendeleteket, követelményeket. A kötet elején vizsgált nemzetközi tendenciák körében megállapítottuk, hogy az OECD és az Európai Unió szabályai is olyan részvényesi fogalmat használnak, amelyek figyelembe veszik az intézményi befektetők eltérő szerepét és funkcióját. Érdemesnek tartjuk beiktatni az FTA ajánlásai közé az intézményi befektetők fogalmát, amely a hatályos jogszabályokban, többek között a tőkepiaci törvényben⁸⁸ már megtalálható. Az intézményi befektetők szabályozásának következtében a részvényesi joggyakorlásra irányadó szabályok is eltérést mutathatnak, ugyanis a befektetések során az üzleti döntések kialakítása a hagyományos részvényesi pozíciótól eltérően történik, ezért az egyes joggyakorlási követelmények kiegészülhetnek a befektetők által követett szavazási politika nyilvánosságra hozatalának követelményeivel. Azzal, hogy az intézményi befektetők fogalmát az FTA eltérően kezeli: sajátos követelményeket állíthat fel ezen részvényesi kategóriára.

2. Az igazgatóság/igazgatótanács szerepe és feladatai

Az FTA alapján az igazgatóság/igazgatótanács működése során minden lehetséges körülményre tekintettel a társaság érdekeit, a részvényesek és az egyéb érdekelt jogait, és lehetőség szerint az egyéb érdekelt érdekeit is szem előtt tartva, kellő szorgalommal és gondossággal jár el.⁸⁹ Álláspontunk szerint a szervezetre irányadó rendelkezések közül ezt első megállapításként kell kiemelni, meghatározó ugyanis, hogy az FTA több érdek figyelembevételét írja elő a társaság szervezeti működését illetően, az érdekek összehangolásáról azonban nem kell nyilatkoznia a társaságnak, mert ez sem ajánlásként, sem javaslatként nem szerepel a kódexben. Az FTA ezt a kitélet az igazgatóság hatásköreinek magyarázatában helyezi el, ezért arra következtethetünk, hogy az FTA szempontjából optimális rendszer alapelemét jelenti, nem pedig egy követendőnek vélt gyakorlatot, amitől el lehet térni.

⁸⁶ FTA J 1.4.2.

⁸⁷ Synergon Nyrt., Állami Nyomda Nyrt., Rába Holding Nyrt.

⁸⁸ Tpt. 5. § 60. pont.

⁸⁹ FTA M 2.1.1.

Ez az érdekösszesség tekinthető a felelős társaságirányítás alapgondolatának, a Gt. azonban ezen érdekek közül – amennyiben nem tesz kivételt – a társaság érdekeinek elsődlegességét írja elő törvényi szinten az ügyvezetés számára.⁹⁰ A társaságnak ettől a főszabálytól a törvény alapján csak speciális helyzetben kell eltérnie, kifejezetten ilyennek tekinthető a *wrongful trading* intézménye,⁹¹ a hitelezők érdekeinek figyelembevételével kapcsolatban, azonban a többi, FTA-ban nevesített érdek nem ölt ilyen törvényi klauzulát. Ugyan bizonyos törvényi rendelkezések háttérében számos egyéb szempont is kimutatható (a felügyelőbizottság kötelező létrehozása meghatározott munkavállalói létszám elérése felett, amely a munkavállalói érdek szempontjából fontos,⁹² vagy a közérdek szabályozása),⁹³ de nem találunk olyan elvi jellegű megfogalmazást, amely az FTA-ban központi elemként kezelt generálklauzulát teljes mértékben lefedné.

Az összetett érdekek alkalmazása véleményünk szerint további pontosításra szorul, mert jelen formájában a társaság számára ez alkalmazhatatlan követelményt jelent. Az FTA kritériuma kétféle módon juthat érvényre: az érdekeltek vagy egzakt meghatározásra kerülnek ebben a generálklauzulában, vagy egyes ajánlások és javaslatok tekintetében jelöli meg az adott norma érdekeltjét.

Az FTA-ban kifejezésre juttatott „kellő gondosság és szorgalom” nem tekinthető jogi kategóriának, hiszen amennyiben a kellő gondosságot a felelősség általános szabályának, zsinórmértékének tekintjük, akkor nem egyezik meg a Gt. által megkövetelt „*az ilyen tisztiséget betöltő személytől elvárható gondosság kategóriájával*”.⁹⁴

2.1. Az ügyvezetés feladatai

Az FTA az ügyvezetés tekintetében differenciált megközelítést alkalmaz, ugyanis elkülöníti egymástól az ügyvezetési és a menedzsmentfeladatok ellátását. Ezt a lehetőséget impliciten a Gt. is tartalmazza, azonban ez a normaszövegből nem tűnik ki egyértelműen.⁹⁵ Az FTA a hatáskörök elválasztását az ajánláshoz kapcsolódó magyarázatban deklarálja: a társaság átfogó irányítása, a közgyűlés által elfogadott stratégia végrehajtásának biztosítása az ügyvezetés feladata, és nem kerülhet át a menedzsment hatáskörébe.⁹⁶ Az elvi elválasztáson túl hatáskörlista közreadásával nyújt további támpontot, amelyben a társaság ügyvezetésének, menedzsmentjének feladatait részletezi.⁹⁷ E szerint a menedzsment végzi a mindennapi ügyviteli feladatokat, míg a társaság átfogó stratégiájának végrehajtása az igazgatóság/igazgatótanács hatáskörébe tartozik.

⁹⁰ Gt. 30. § (2) bek. [Ptk. 3:21. § (2) bek., 3:112. § (2) bek.]

⁹¹ Gt. 30. § (3) bek. [Ptk. 3:118. §]

⁹² Gt. 33. § (2) bek. d) pont [Ptk. 3:119. §]

⁹³ Többek között: Gt. 40. § (2) bek. [Ptk. 3:131. § (1) bek.]

⁹⁴ Gt. 30. § (2) bek. [Ptk. 3:24. §]

⁹⁵ *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*, szerk. KISFALUDI András, SZABÓ Marianna, Complex Kiadó, Budapest, 2008, 334–335. (A továbbiakban: Kézikönyv.); *Társasági törvény 2006–2009*, szerk. SÁRKÖZY Tamás, HVG-ORAC, Budapest, 2009, 45. (A továbbiakban: Kommentár.)

⁹⁶ FTA M 2.1.1.

⁹⁷ FTA M 2.1.1.

A hatáskörök és feladatok exemplifikatív felsorolása segítséget adhat a társaságnak abban, hogy konkrét feladatokat jelöljön ki az ügyvezetés számára, a Gt. keretjellegű megfogalmazása alapján ugyanis az ügyvezetés jogosult eljárni mindabban, amiben a társaság más szervei nem rendelkeznek hatáskörrel, eszerint feladatkörébe tartozik:⁹⁸

- a) részvétel a stratégiai irányelvek meghatározásában és az ezeknek megfelelő stratégia kialakításában, az üzleti és pénzügyi tervek, a nagyobb tőkebefektetések, tulajdonszerzés és tőke kivonás végrehajtásának ellenőrzése;
- b) a felügyelőbizottsággal egyeztetve a társasági célkitűzések megfogalmazása és ezek folyamatos teljesítésének felügyelete, a felügyelőbizottság tájékoztatása a megvalósításról;
- c) a pénzügyi és számviteli jelentések tisztaságának biztosítása;
- d) a menedzsment javadalmazási elveinek meghatározása, tevékenységének felügyelete, és szükség esetén a megfelelő lépések megtétele;
- e) az összeférhetetlenség eseteinek kezelése, a társasági etikai kódex elfogadása;
- f) a kockázatkezelési irányelvek meghatározása, amelyek biztosítják a kockázati tényezők feltérképezését, a belső kontrollmechanizmusok, a szabályozási és felügyeleti rendszer alkalmasságát ezek kezelésére, valamint a jogi megfelelést;
- g) az igazgatóság/igazgatótanács tagjainak jelölésére vonatkozó mechanizmus meghatározása;
- h) javaslattevés a tagok díjazására;
- i) a vezetői utódlás alapelveinek és alapvető szabályainak meghatározása;
- j) a társasági működés átláthatóságával és a fontos társasági információk nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos irányelvek megfogalmazása és betartásuk felügyelete;
- k) a társaságirányítási gyakorlat hatékonyságának és eredményességének folyamatos felügyelete;
- l) a részvényesekkel való megfelelő szintű és gyakoriságú kapcsolattartásról való gondoskodás.⁹⁹

A hatáskörök meghatározásánál véleményünk szerint kifejezetten a d) pont tartalmaz iránymutatást az ügyvezetés és a menedzsmentfeladatok elkülönítésére. Az FTA-ban szereplő hatásköröket négy kivétellel alkalmazzák a társaságok, amelyek az eltérés indokául azt jelölték meg nyilatkozatukban, hogy az ügyvezetés feladatai nem fedik le teljes mértékben az FTA által ajánlottakat.¹⁰⁰

Az FTA nem ezen a helyen tartalmazza, de véleményünk szerint a vizsgált ajánláshoz köthető az a – szintén hatáskört megállapító – szabály, miszerint az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak kell kialakítania a társaságon belüli információáramlásra, a bennfentes információk kezelésére, valamint a bennfentes személyek értékpapír-kereskedésére vonatkozó irányelveket, és gondoskodnia kell ezek betartásának felügyeletéről. Az igazgatóság/igazgatótanács felelőssége továbbá a bennfentes információkhoz hozzáférő

⁹⁸ A társaság irányításával összefüggésben szükséges mindazon döntést meghoznia, amelyek törvény vagy a társasági szerződés alapján nem tartoznak a társaság legfőbb szervének vagy más társasági szervnek a hatáskörébe. Gt. 21. § (1) bek. [Ptk. 3:21. § (1) bek.]

⁹⁹ FTA A 2.1.1.

¹⁰⁰ EGIS Gyógyszergyár Nyrt., Pannon-váltó Nyrt., Pannon-flax Nyrt., AAA Auto N.V.

személyekre vonatkozó nyilvántartás jogszabályi előírásoknak megfelelő vezetése.¹⁰¹ A társaságok ezt hét kivétellel alkalmazzák. Az eltérés indokaként jelenik meg az az érv, hogy a társaság más szervezeti megoldást követ, vagy más belső szabályzat rendelkezik erről a kérdésről,¹⁰² vagy a társaság mérete nem indokolja e rendszer kialakítását,¹⁰³ vagy ugyan irányelveket nem dolgozott ki a társaság, de felügyelte az ajánlásban foglalt szempontok érvényesítését.¹⁰⁴

Az FTA által meghatározott feladatkörök lényegében a további rendelkezésekben szereplő hatáskörökkel kapcsolatos differenciálást képezik le. Figyelemreméltó a hatáskörök tartalmát tekintve, hogy az ügyvezetési teendők mellett az ellenőrzési kötelezettség is megjelenik az ajánlások között.

2.2. Ügyrendi rendelkezések

A társasági törvény nem rendelkezik az igazgatóság/igazgatótanács mindennapi ügyellátás körébe tartozó feladatairól és kötelezettségeiről, az FTA viszont az ügyrendre irányadó, eljárási, technikai jellegű ajánlásokat és javaslatokat is közzéteszi. Ilyen például az, hogy az ügyrendnek tartalmaznia kell az adott szervezet felépítését, az ülések előkészítésével, lebonyolításával és a határozatok megfogalmazásával kapcsolatos teendőket,¹⁰⁵ valamint azon személyek megnevezését, akik rendszeresen, illetve esetenként részt vesznek az üléseken, akik nem tagjai az igazgatóságnak, igazgatótanácsnak vagy a felügyelőbizottságnak (egyéb érdekeltek, menedzserek stb.).¹⁰⁶ A vizsgált társaságok tíz esetben térnek el ettől a gyakorlattól, döntésüket azonban nem kell megindokolniuk.¹⁰⁷

A feladatok hiánytalan ellátása érdekében a társaságok igazgatótanácsa/igazgatósága és felügyelőbizottsága számára ajánlott, hogy a munkarendben meghatározott rendszerességgel ülésezzen.¹⁰⁸ A testületeknek ajánlott, hogy éves, illetve féléves ütemezésben előre meghatározzák az ülések időpontját és a tervezhető napirendeket.¹⁰⁹ A rendszeres értekezletek mellett – speciálisan – biztosítani kell minden rendkívüli esemény vagy ügy késedelem nélkül megvitatásának lehetőségét, a megfelelő döntések meghozatala érdekében.¹¹⁰ Ehhez kapcsolódóan az ügyrendben ajánlott rendelkezni arról, hogy az előre nem tervezhető és/vagy sürgősséggel összehívandó megbeszélések lebonyolításának módjáról, kitérve az elektronikus hírközlő eszközök útján történő, illetve lebonyolítandó

¹⁰¹ FTA A 2.6.4.

¹⁰² Magyar Telekom Nyrt., Graphisoft Park SE, HUN MINING Nyrt. (2011-ben).

¹⁰³ Pannon-váltó Nyrt., Kartonpack Nyrt.

¹⁰⁴ Shopline Nyrt., EHEP Nyrt.

¹⁰⁵ FTA J 2.1.2. A nem egységes irányítású társaságok tekintetében az FTA J 2.2.1. tartalmazza ugyanezt.

¹⁰⁶ FTA J 2.3.3.

¹⁰⁷ PannErgy Nyrt., TC Befektetési Nyrt. (2011–2010 között), Shopline Nyrt., Phylaxia 1912. Holding Nyrt., Pannon-váltó Nyrt., KEG Nyrt., Externet Nyrt., Est Media Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt., ELMŰ Nyrt.

¹⁰⁸ FTA A 2.3.1.

¹⁰⁹ FTA A 2.3.1.

¹¹⁰ FTA A 2.3.1.

döntéshozatalra is.¹¹¹ A társaságok nyilatkozatainak vizsgálata alapján megállapítható,¹¹² hogy az ügyrend a rendkívüli ülés összehívásának lehetőségét tartalmazza, öt társaság esetében azonban nincs lehetőség a döntések elektronikus hírközlő eszköz útján történő meghozatalára,¹¹³ két vállalatnál pedig csak írásban lehet rendkívüli eseményt illetően döntést hozni.¹¹⁴

A konkrét ügyrendi feladatok közül az FTA szerint az igazgatóság/igazgatótanács, illetve a felügyelőbizottság elnökének felelőssége, hogy a napirendet és az előterjesztéseket a pontos és hatékony döntéshozatal érdekében legalább öt nappal az ülést megelőzően hozzáférhetővé tegye a tagok számára.¹¹⁵ Az FTA véleményünk szerint¹¹⁶ szintén az elnök feladatai közé sorolja az ülések szabályszerű lefolyásának biztosítását, és jegyzőkönyv készítését az ott elhangzottakról, illetve az igazgatóság/igazgatótanács és a felügyelőbizottság dokumentációjának, határozatainak kezelését.¹¹⁷ A társaságok négy kivétellel alkalmazzák e javaslatot.¹¹⁸

2.3. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság összetétele és tagjai

Az FTA az igazgatóság/igazgatótanács és a felügyelőbizottság tekintetében több szempontból is differenciált normákat tartalmaz. Alapvető követelmény a testületek összetételét illetően, hogy a társaság úgy határozza meg azok létszámát, hogy a lehető legeredményesebben tudják ellátni társaságirányítási és ellenőrzési funkciójukat. Az ideális létszám megállapítása során a társaságnak összhangba kell hoznia a megfelelő szakmai kompetenciákat, a független tagok arányát és a költségek szintjének optimalizálását.¹¹⁹ Az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak és a felügyelőbizottságnak megfelelő méretűnek kell lennie annak érdekében, hogy a tagok eltérő szakmai tapasztalatuk alapján megfogalmazott véleményüket képviselhessék, a hatékony döntéshozatal érdekében viszont észszerű módon korlátozni kell a tagság létszámát.¹²⁰ Az FTA ezen követelménye az általános szervezeti felépítés szempontjait határozza meg, amelyeket a társaságok két kivétellel figyelembe vesznek.¹²¹

¹¹¹ FTA A 2.3.1.

¹¹² A nyilatkozatok elemzése során megállapítható, hogy a társaságok több esetben eltérő gyakorlatot jelöltek meg, mivel nem működtetnek felügyelőbizottságot. Az indoklások azonban arra nézve nem tartalmaznak tényleges információt, hogy döntéshozatali eljárásuk egy-egy rendkívüli körülmény esetén az ajánlás mely követelményeinek felel meg.

¹¹³ Externet Nyrt., Est Media Nyrt., Richter Gedeon Nyrt., Zwack Unicum Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt.

¹¹⁴ ELMŰ Nyrt., Danubius Hotels Nyrt.

¹¹⁵ FTA J 2.3.2.

¹¹⁶ Ez a szóhasználatból nem feltétlenül következik egyértelműen.

¹¹⁷ FTA J 2.3.2.

¹¹⁸ Az FHB Zrt. nem öt, hanem az ülést megelőző három munkanappal előbb teszi elérhetővé a napirendet és az előterjesztéseket. A Pannon-váltó Nyrt., Genesis-Hunmining Nyrt., EHEP Nyrt. nem alkalmazza a javaslatot.

¹¹⁹ FTA J 2.4.2.

¹²⁰ FTA J 2.4.2. M

¹²¹ Phylaxia 1912. Holding Nyrt. (2012-es jelentése), Forrás Nyrt.

2.3.1. Az ügyvezetés kialakítása

Az elnöki és vezérigazgatói feladatok elkülönítése érdekében a hatáskörök megosztását a társaság alapszabályában (alapszabályban, testületi szerv ügyrendjében) javasolt rögzíteni.¹²² A társaságok közül tizenöt nem alkalmazza a javaslatot, indokolás hiányában arra következtethetünk, hogy ezek nem nevezték ki vezérigazgatót a szervezetrendszer felépítése során. Ha a társaságnál az elnöki és vezérigazgatói tisztséget ugyanazon személy tölti be, akkor javasolt, hogy a társaság adjon tájékoztatást azokról az eszközökről, amelyek biztosítják, hogy az igazgatóság vagy igazgatótanács objektíven értékeli a menedzsment tevékenységét.¹²³ A vizsgált mintában kizárólag két társaság alkalmazza ezt a javaslatot.¹²⁴ Az FTA ezen normatípusának következtében a társaságnak nem kell megindokolnia a választát.

Az FTA nem ajánlásként és javaslatként, hanem magyarázatként rögzíti, hogy az igazgatóság vagy igazgatótanács operatív és nem-operatív (külső) tagokból áll. Az FTA alapján operatív tagnak minősül az a személy, aki a társasággal vagy a társaság leányvállalatának minősülő társasággal munkaviszonyban áll. Az igazgatóság összetételében a nem operatív tagok létszámát úgy kell megállapítani, hogy véleményük, döntésük lényegesen befolyásolhassa az igazgatóság/igazgatótanács testületként meghozott döntését.¹²⁵

A jelöltek felelőssége annak eldöntése, hogy elvállalják-e a tagságot, s hogy megismerjék a tisztséggel járó kötelezettségeket és feladatokat. Az igazgatóság/igazgatótanács és felügyelőbizottság tagjainak megfelelő időt és energiát kell fordítaniuk a tisztségükből adódó feladataik ellátására. A testületi tag felelőssége továbbá, hogy további funkciók, jelölések elvállalásánál felmérje, eleget tud-e tenni az ily módon keletkezett többletfeladatainak. Az FTA ezen kritériumát a társaságok két kivétellel figyelembe veszik.¹²⁶

2.3.2. A testület személyi összetétele

Az FTA alapvető követelményként rögzíti, hogy az igazgatótanács vagy igazgatóság, felügyelőbizottság tagjainak megválasztása átlátható módon történjen.¹²⁷ Az átláthatóság biztosítója, hogy a közgyűlési döntés előtt legalább öt nappal rendelkezésre állnak a jelöltek személyére és szakmai alkalmasságára vonatkozó információk. A tájékoztatásnak ki kell térnie a jelöltek szakmai tapasztalatára vonatkozó információkra, arra hogy milyen releváns ismerettel rendelkeznek, amely alkalmassá teszi őket az adott testületi tagságra.¹²⁸

A személyek kiválasztását megelőzően a tájékoztatásban javasolt arra is kitérni, hogy a jelölteknek milyen egyéb fontos szakmai kötelezettségvállalásai (egyéb társaságokban betöltött tisztségei) vannak,¹²⁹ és hogy a társaság megítélése szerint függetlennek

¹²² FTA J 2.5.2.

¹²³ FTA J 2.5.3. 2005/162/EK 3.2.

¹²⁴ RÁBA Nyrt. és Csepel Holding Nyrt.

¹²⁵ FTA J 2.4.2. M

¹²⁶ Phylaxia 1912. Holding Nyrt. (2012-es jelentése), Forrás Nyrt.

¹²⁷ FTA J 2.4.1.

¹²⁸ 2005/162/EK 11.4. alapján FTA J 2.4.1.

¹²⁹ 2005/162/EK 12.2. alapján FTA J 2.4.1.

tekinthetők-e.¹³⁰ Az FTA magyarázata szerint a jelöltek felelőssége eldönteni, hogy vállalják-e a tagságot, s hogy megismerjék a tisztséggel járó kötelezettségeket és feladatokat. Az igazgatóság/igazgatótanács és felügyelőbizottság tagjainak megfelelő időt és energiát kell fordítaniuk a tisztségükből adódó feladataik ellátására. A testületi tag felelőssége, hogy a további funkciók, jelölések elvállalásánál felmérje, eleget tud-e tenni az ily módon keletkezett többletfeladatai mellett eddigi teendőinek is.

Az elemzett jelentések alapján megállapítható, hogy tizenöt társaság nem felel meg e javaslatnak. Annak ellenére, hogy az eltérést nem kötelező indokolni, néhány vállalat mégis közzétette indoklását, amelyből az derül ki, hogy a közgyűlésen ismertették a javaslatban szereplő információkat, de ennél szélesebb körben nem hozták nyilvánosságra az adatokat.¹³¹

2.3.3. A függetlenség kérdése

Az FTA a szervezeti ajánlások között rendelkezik a függetlenség követelményének érvényesítéséről. Az igazgatótanács vagy felügyelőbizottság pártatlanságának biztosításához elegendő számú, a társasággal, annak menedzsmentjével és meghatározó tulajdonosaival semmiféle kapcsolatban nem álló, független tagokat is javasolt megválasztani.¹³² Az FTA nem tartalmaz részletes szempontokat a függetlenséget illetően, mindösszesen a magyarázatok között határozza meg, hogy függetlenség elbírálásánál figyelembe kell venni a meglévő munkaviszonyt, az üzleti, a családi és személyes kapcsolatokat és minden egyéb olyan területet, amely összeférhetlenséghez vezethet.¹³³ A függetlenséggel kapcsolatban az FTA definitív módon csupán annyit tartalmaz, hogy függetlenségnek a lényeges érdekütközés, összeférhetlenség hiánya tekintendő. Az igazgatótanács vagy felügyelőbizottság tagja abban az esetben tekinthető függetlennek, ha személyével kapcsolatban nem áll fenn olyan üzleti, családi vagy más jellegű viszony, amely összeférhetlenséget okoz, s veszélyezteti a döntéshozatalt.¹³⁴ A függetlenség követelménye biztosítja, hogy a vezető testület a társaság stratégiai érdekeinek megfelelően, az összes részvényes érdekeit is figyelembe véve, eredményesebben lássa el feladatát, és hogy a szervezet objektíven hozza meg döntéseit, törekedve arra, hogy a döntéshozatal folyamata a menedzsment, illetve az egyes részvényesek, valamint az igazgatótanács vagy felügyelőbizottság egyes tagjainak befolyásától független legyen.¹³⁵ A függetlenség elvei véleményünk szerint azonosak a társasági jogban¹³⁶ betöltött funkcióival. A vizsgált minta elemzésének eredményeképpen megállapítható, hogy kilenc társaság nem az ajánlásban foglalt feltételekkel alkalmazza a javaslatot, közülük három nem tartotta indokoltnak a függetlenségi kritérium alkalmazását,¹³⁷ két cég esetében a vizsgált három évben az ügyvezetés összetételének módosulása következtében változás

¹³⁰ 2005/162/EK 13.3.1. alapján FTA J 2.4.1.

¹³¹ TVK Nyrt., Pannon-flax Nyrt., KEG Nyrt.

¹³² 2005/162/EK 4. alapján FTA A 2.5.1.

¹³³ FTA A 2.5.1. M

¹³⁴ 2005/162/EK 13.1. alapján FTA A 2.5.1.

¹³⁵ FTA A 2.5.1. M

¹³⁶ *Kézikönyv*, 1465.

¹³⁷ Forrás Nyrt., Externet Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt.

történt,¹³⁸ négy társaság pedig a felügyelőbizottság tagjaival szemben írja elő a szempontok alkalmazását.¹³⁹

Az FTA 2012. december 1-én hatályba lépett módosítása az általános meghatározáson túl egyetlen függetlenségi kritériumot fogalmaz meg. Azt javasolja, hogy a társaság ne válasszon olyan személyt a felügyelőbizottságába, aki korábban (felügyelőbizottsági tagságra való jelölését megelőző három évben) igazgatóságában, illetve menedzsmentjében töltött be tisztséget.¹⁴⁰

Az FTA a fenti kritériumon kívül, az ajánlások magyarázatában megtalálható definíció alapján a társaság döntésére bízta, hogy milyen függetlenségi szempontokat vesz figyelembe. A Gt. azonban több függetlenségi feltételt is szabályozott: az igazgatótanáccsal kapcsolatban előírta, hogy a tagok többségének független személynek kell lennie,¹⁴¹ az alapszabály ennél magasabb arányt is megállapíthat. Függetlennek minősül az igazgatótanács tagja, ha a részvénytársasággal az igazgatótanács tagján kívül más jogviszonyban nem áll. A Gt. ezen szabálya önmagában alkalmas a függetlenség meghatározására, de a törvény exemplifikatív jelleggel olyan eseteket is meghatároz, amelyek fennállása esetén az igazgatótanács tagja nem minősül függetlennek.¹⁴² A Gt.-n kívül a 2005/162/EK ajánlás II. melléklete további függetlenségi kritériumokat, eseteket sorol fel. A függetlenség intézménye az FTA szabályai szerint kiterjed a felügyelőbizottság tagjaira is. Így a társasági törvényben foglalt szabályokkal összhangban az FTA szervezeti szinten a felügyelőbizottságtól is megköveteli a függetlenséget.¹⁴³

Az FTA a függetlenségi szempontokkal összefüggésben mindössze egy követelményt ír elő: a társaságnak a honlapján nyilvánosságra kell hoznia, hogy milyen függetlenségi irányelveket alkalmaz és milyen függetlenségi kritériumokat ír elő.¹⁴⁴ A vizsgált társaságirányítási nyilatkozatok elemzése alapján megállapítható, hogy tizenhat társaság nem alkalmazta a törvényen kívül más függetlenségi szempontokat, öt cég egyáltalán nem alkalmazza a függetlenség intézményét, tíz vállalat indokolás nélkül adott nemleges választ, két társaság nem hozta nyilvánosságra önálló dokumentumban a függetlenségi irányelveit további két társaságnál pedig nem működik felügyelőbizottság. Összességében megállapítható, hogy a gyakorlat harmincöt esetben tér el az ajánlástól. Az eltérések viszonylag magas száma összefüggésben van azzal, hogy a nyilatkozat alapjául szolgáló ajánlásban számos feltétel található, és a társaságok ezek közül rendszerint nem mindegyiknek felelnek meg. Példának okáért a felügyelőbizottságra vonatkozó függetlenségi szempontok nem alkalmazhatók, amennyiben nincs felügyelőbizottság a társaságnál. A válaszok így árnyalandóak és nem dönthető el kétséget kizáróan, hogy a társaságok mennyiben tekintik követendő szempontnak a függetlenség intézményét. Ezt a problémát felismerve az FTA 2012. december 1.

¹³⁸ FreeSoft Nyrt., TVK Nyrt.

¹³⁹ OTP Bank Nyrt., Finext Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt., ELMŰ Nyrt.

¹⁴⁰ FTA J 2.5.5. Mivel ezt az ajánlást csak a hatálybalépést követő üzleti évben kell alkalmazni, még nem áll rendelkezésre tapasztalat a felelős társaságirányítási jelentést illetően.

¹⁴¹ Kivéve, ha az nyrt. elismert vállalatcsoporthoz tartozó ellenőrzött társaság Gt. 309. § (4) bek. [Ptk. 3:286. § (3) bek.]

¹⁴² Gt. 309. § (2) bek. [Ptk. 3:286. § (2) bek., 3:287. § (1) bek.]

¹⁴³ Vö. Gt. 309. § (4) bek. [Ptk. 3:286. § (3) bek.]

¹⁴⁴ FTA A 2.5.6.

után hatályos változata a felelős társaságirányítási jelentések elkészítésénél külön alpon-
tokban követeli meg az ajánlás egyes feltételeinek való megfelelésről szóló nyilatkozatot.¹⁴⁵

Az FTA a függetlenség garanciáit tekintve a törvénnyel szemben többletkövetelmé-
nyeket támaszt. Az igazgatótanácsnak vagy a felügyelőbizottságnak rendszeres időközön-
ként a függetlenség megerősítését kell kérnie a függetlennek tartott tagjaitól. Ezt javasolt
a felelős társaságirányításra vonatkozó éves jelentés elkészítésével összehangolni.¹⁴⁶ Az FTA
ezen szabálya a függetlenség folyamatos biztosítását kívánja meg.

Felmerülhet a kérdés, hogy folyamatosan vizsgálni kell-e a függetlenséget. A tár-
sasági törvény rendelkezése alapján a tagok többségének kell függetlennek lennie, ezért
véleményünk szerint a testület viszonylatában kell vizsgálni e kritérium létét. Ennek
eredményeképpen a függetlenség a testületre vonatkozó speciális követelmény, mert nem
sorolható be sem a kizáró okok, sem az összeférhetetlenségi és versenytilalmi szabályok
közé. Amennyiben ezt az érvelést elfogadjuk, akkor alapvető követelmény, hogy a testület
működése során folyamatosan független legyen, de nyitva marad az a kérdés, hogy milyen
időközönként kell ezt a helyzetet vizsgálni. Amennyiben ezt az álláspontot nem fogadjuk
el, akkor a függetlenséget minden egyes igazgatótanácsi tag megválasztása esetén vizsgálni
kell. Ez a nézőpont azonban merev helyzetet eredményez, mert ha valaki az igazgatótanácsi
taggá választását követő időszakban nem lesz független, míg ezzel egy időben egy másik
tagnak a korábban fennálló függőségi viszonya megszűnik, egy ilyen helyzetben, ha sze-
mélyenként vizsgáljuk a kérdést, akkor változás állt be, még ha testületi szinten, akkor
nem. Bármely megoldást fogadjuk is el, az FTA hézagpótló szerepet tölt be, azáltal ugyanis,
hogy megkívánja a függetlenség megerősítését az igazgatótanácsi és felügyelőbizottsági
tagoktól, minden üzleti évben felülvizsgálhatóvá válik a testület függetlensége, és bizto-
sítható a folyamatosság.

A vizsgált társaságok gyakorlata alapján megállapítható, hogy az ajánláshoz képest
huszonegy esetben jelentkezik eltérés. A válaszok kategorizálása során azonban nehézsé-
gekbe ütköztünk, a függetlenség megerősítése során ugyanis az ajánlással összefüggésben
több nyilatkozat nem tartalmazott releváns információt. Az értékelhető nyilatkozatok vizs-
gálata eredményeként azt tapasztaltuk, hogy a társaságok egy részénél a testület tagjának
kell jeleznie, amennyiben a függetlenségi megítélése változik;¹⁴⁷ ugyanezen szabályozás
ellenére több társaság a társaságirányítási jelentés elkészítése során kéri a testületi tagok
függetlenségének megerősítését.¹⁴⁸ A jelentések tanúsága szerint több esetben nem kerül
sor a függetlenség megerősítésére.¹⁴⁹

2.3.4. Összeférhetetlenségi szabályok és bennfentes kereskedés

A Gt. a vezető tisztségviselőkre és felügyelőbizottsági tagokra vonatkozóan az ügylet-
kötések tekintetében versenytilalmi szabályként írja elő, hogy a közeli hozzátartozójával,

¹⁴⁵ FTA A 2.5.4. – A 2.5.6.

¹⁴⁶ 2005/162/EK 13.3.2., A 2.5.4.

¹⁴⁷ Például a TVK Nyrt., Danubius Hotels Nyrt., FHB Bank Nyrt. (ebben az esetben a Hpt. alapján törvényi kö-
vetelmény is).

¹⁴⁸ Például a Qwestor Értékpapír Nyrt., Kartonpack Nyrt., AAA Auto N.V., Danubius Hotels Nyrt.

¹⁴⁹ Például a Pannon-váltó Nyrt., E-Star Nyrt., EGIS Gyógyszergyár Nyrt.

valamint élettársával nem köthet a saját nevében vagy javára a gazdasági társaság főtevékenysége körébe tartozó ügyleteket, kivéve, ha ezt a társasági szerződés megengedi.¹⁵⁰

Az FTA az ügyletkötés tekintetében további követelményeket határoz meg. Az ügyvezetés tagjának tájékoztatnia kell az igazgatóságot/igazgatótanácsot és (amennyiben működik) a felügyelőbizottságot (egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottságot), amennyiben a társaság (vagy a társaság bármely leányvállalata) valamely ügyletével kapcsolatban (illetve vele közeli kapcsolatban álló személyeknek) jelentős, személyes érdekeltsége áll fenn.¹⁵¹ A társasági nyilatkozatok alapján minden társaság megfelel az FTA ajánlásának.¹⁵²

További FTA-szabály, hogy a testület és a menedzsment tagjai (illetve velük közeli kapcsolatban álló személyek) és a társaság (illetve a társaság leányvállalata) között létrejött ügyleteket, megbízásokat a társaság általános üzleti gyakorlata szerint, de az általános üzleti gyakorlathoz képest szigorúbb átláthatósági szabályok alapján kell lebonyolítani. A napi üzletmenettől eltérő ügyletek esetén a tranzakciót és annak feltételeit el kell fogadtatni (amennyiben működik) a felügyelőbizottsággal (egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottsággal).¹⁵³ A társaságok alkalmazzák ezt az ajánlást, ám a nyilatkozatok elemzésének eredményeként megállapítható, hogy tizenhét esetben nem volt példa erre az adott üzleti évben.

A Gt. a vezető tisztségviselőkre és a felügyelőbizottsági tagokra vonatkozóan összeférhetetlenségi szabályként írja elő, hogy nem lehetnek vezető tisztségviselők a társasággal azonos főtevékenységet végző más gazdasági társaságban, illetve szövetkezetben, kivéve, ha ezt az érintett gazdasági társaság társasági szerződése lehetővé teszi, vagy a gazdasági társaság legfőbb szerve ehhez hozzájárul.¹⁵⁴ Az FTA ajánlása alapján a testületi tagoknak tájékoztatni kell a felügyelőbizottságot (egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottságot) – illetve amennyiben a társaságnál felállításra került, a jelölőbizottságot –, ha olyan társaságnál kapnak testületi tagságra, illetve menedzsmenttagságra vonatkozó felkérést, amely nem tagja a cégcsoportnak. A testületi tagok e tájékoztatása alapján a társaság közli a tényeket a piaci szereplőkkel.¹⁵⁵ A vizsgált mintában négy társaság nem alkalmazza az ajánlást,¹⁵⁶ tizenöt cég esetében nem volt ilyen jellegű esemény.

2.4. A testületek munkájának értékelése és javadalmazása

Az igazgatóság/igazgatótanács, a felügyelőbizottság és a menedzsment munkájának értékelésére és javadalmazására vonatkozóan a társaságnak ajánlott javadalmazási irányelveket

¹⁵⁰ A társaság úgy is rendelkezhet, hogy a tilalom az azonos tevékenységet folytató gazdálkodó szervezet, illetve a gazdasági társaság tevékenységi körébe tartozó ügylet tekintetében áll fenn. Gt. 25. § (2)–(3) bek., 36. § (3) bek., PAPP (szerk.): *i. m.* 163. [Ptk. 3:115. § (2) bek., 3:26. § (5) bek.]

¹⁵¹ FTA A 2.6.1.

¹⁵² A jelentések alapján megállapítható, hogy a társaságok erre a kérdésre nemleges válaszokat is adtak, magyarázatként azonban kijelentették, hogy az üzleti évben nem volt ilyen jellegű ügylet.

¹⁵³ FTA A 2.6.2.

¹⁵⁴ Gt. 25. § (1) bek. és 36. § (3) bek., PAPP (szerk.): *i. m.* 162. [Ptk. 3:115. § (1) bek., 3:26. § (5) bek.]

¹⁵⁵ FTA A 2.6.3.

¹⁵⁶ PannErgy Nyrt., valamint a TVK Nyrt., amelynél nem a felügyelőbizottságot, hanem az igazgatóságot/igazgatótanácsot kell értesítenie a társaságnak. Ugyanezt az elvet alkalmazza az FHB Bank Nyrt. és a MOL Nyrt. is.

alkotnia. Az igazgatóság/igazgatótanács vagy a tagjaiból álló bizottság által megfogalmazott javadalmazási irányelveket a felügyelőbizottság véleményezi, és a közgyűlés külön napi-rendi pontban hagyja jóvá.¹⁵⁷ Kivételt ezalól a menedzsment javadalmazása és értékelése képez, amely az igazgatótanács/igazgatóság feladata.¹⁵⁸ A vizsgált mintában huszonkét társaság folytat eltérő gyakorlatot. Az eltérések főbb csomópontjait az jelenti, hogy a társaságok vagy nem alkalmaznak javadalmazási irányelveket,¹⁵⁹ vagy a közgyűlés állapítja meg teljes körűen a javadalmazást,¹⁶⁰ de található olyan rendszer is, amely esetében a szervezet testületei fix javadalmazásban részesülnek,¹⁶¹ vagy egyáltalán nem kapnak díjazást.¹⁶²

A társaságnak célszerű javadalmazási nyilatkozatot készítenie a közgyűlés számára az igazgatóság/igazgatótanács, felügyelőbizottság és menedzsment tagjai javadalmazásának elveiről és az egyes tagokra kiterjedő tényleges javadalmazásukról.¹⁶³

2.4.1. A javadalmazás kialakítása

Javasolt, hogy a társaság az igazgatóság/igazgatótanács, a felügyelőbizottság és a menedzsment javadalmazási rendszerét a társaság, és ezen keresztül a részvényesek stratégiai érdekeit szolgáló módon alakítsa ki. Az érdekeltségi elemek (fizetés, bónusz, részvény, részvényopció, természetbeni és nyugdíjuttatás) arányát javasolt úgy meghatározni, hogy a kedvezményezetteket stratégiai gondolkodásra ösztönözze.¹⁶⁴

Az ügyrend térjen ki a felügyelőbizottság hatáskörére, valamint a menedzsmenttől és az igazgatóságtól származó információszolgáltatás menetének ismertetésére.¹⁶⁵ A javaslatot azok a társaságok nem alkalmazzák, amelyeknél nem működik felügyelőbizottság, azaz egységes irányítás alatt állnak.¹⁶⁶

2.4.2. A javadalmazás összetétele

Az FTA a társaság által alkalmazott javadalmazási eszközökről átfogóan rendelkezik. Az ajánlások magyarázatában akként foglal állást, hogy a vezető tisztségviselők javadalmazásának megállapításánál javasolt figyelembe venni a tagok feladatait, a felelősségük mértékét, valamint azt, hogy a társaság milyen mértékben érte el célkitűzéseit, és milyen a társaság gazdasági, pénzügyi helyzete.¹⁶⁷ A javadalmazás megállapítása mellett

¹⁵⁷ 2004/913/EK 4.1. A 2.7.1.

¹⁵⁸ FTA A 2.7.1.

¹⁵⁹ Például a PannErgy Nyrt., a TC Befektetési Nyrt. vagy a Pannon-váltó Nyrt.

¹⁶⁰ Például a TVK Nyrt., a Nutex Nyrt., az ÉMÁSZ Nyrt. vagy az ELMŰ Nyrt.

¹⁶¹ Például a Phylaxia 1912. Holding Nyrt. vagy a KEG Nyrt.

¹⁶² TvNetwork Nyrt., Shoptline Nyrt.

¹⁶³ FTA A 2.7.7.

¹⁶⁴ FTA J 2.7.5.

¹⁶⁵ FTA J 2.2.1.

¹⁶⁶ Pannergy Nyrt., TC Befektetési Nyrt., Nutex Nyrt., Nordtelekom Nyrt., Externet Nyrt., Est Media Nyrt., Budapest Ingatlan Nyrt., Phylaxia 1912. Holding Nyrt., KEG Nyrt., Genesis Nyrt., Graphisoft Park SE.

¹⁶⁷ FTA A 2.7.1. M.

az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak, felügyelőbizottságnak minden évben értékelnie kell a testület munkáját.¹⁶⁸

Az egyes javadalmazási módok közül az FTA kifejezetten a részvényopcióval kapcsolatban tartalmaz ajánlást. A részvény alapú javadalmazási konstrukciók esetében a közgyűlésnek ajánlott jóváhagynia ezen rendszerek elemeit, valamint az igazgatósági/igazgatótanács és a felügyelőbizottsági tagok esetében a tényleges juttatások mértékét is. A menedzsment tagjainak adott tényleges juttatás mértékének megállapítása már nem tartozik közgyűlési hatáskörbe. A szavazást megelőzően a részvényesek számára részletes tájékoztatást kell adni a részvényalapú javadalmazási konstrukciókról (azok esetleges változásáról), valamint arról, hogy honnan biztosítja a társaság a szükséges részvényeket, s ennek milyen költségei vannak.¹⁶⁹ A társaságok nyilatkozatai alapján megállapítható, hogy huszonegy cég nem alkalmaz részvényalapú konstrukciót, de ezenkívül a társaságok alkalmazzák az FTA ajánlásait.

Az igazgatóság/igazgatótanács határozatban szabja meg, mely munkakört betöltő személyek javadalmazásának megállapítása tartozik a hatáskörébe.¹⁷⁰ Az FTA a menedzsment munkájának értékelését és díjazását¹⁷¹ az igazgatóság/igazgatótanács hatáskörébe utalja.¹⁷² A társaságok gyakorlata alapján elmondható, hogy hat esetben az igazgatóság/igazgatótanács értékeli a vezérigazgató munkáját és állapítja meg a díjazását,¹⁷³ két cégnél ugyanezt a feladatot a közgyűlés végzi,¹⁷⁴ három esetben pedig indokolás nélkül tértek el az ajánlástól a társaságok.

A díjazás rendszerét célszerű a javadalmazási bizottság javaslata alapján kialakítani. Az érdekellentét kiküszöbölése céljából javasolt, hogy az opciók és részvényjuttatások rendszerét, a társaságtól történő egyéni hitelfelvétel keretfeltételeit, és egyéb, a szokásostól eltérő, a társaságnál alkalmazott juttatások kereteit (és ezek jelentős változásait) a közgyűlés külön napirendi pontban hagyja jóvá.¹⁷⁵ A vizsgált mintában húsz társaságnál nem volt ilyen javadalmazási konstrukció, a közgyűlés hatásköre egy esetben a vezetői részvényopció jóváhagyására terjed ki,¹⁷⁶ egy másik esetben pedig nem a közgyűlés hatásköre, hogy a javadalmazás ezen formáját jóváhagyja,¹⁷⁷ végül a többi (összesen nyolc) eltérés esetében a társaságok nyilatkozata a magyarázatra nem tért ki.

A testületeket illetően a felügyelőbizottsági tagok esetében fix összegű juttatás ajánlott, s nem javasolt a részvényárfolyamhoz kapcsolt javadalmazási elem alkalmazása.¹⁷⁸ A társaságok tizenegy esetben nem alkalmazzák ezt a javaslatot.

¹⁶⁸ (2005/162/EK 8.) FTA A 2.7.2.

¹⁶⁹ (2004/913/EK 7.1.-7.2.) FTA A 2.7.4.

¹⁷⁰ FTA A 2.7.3.

¹⁷¹ Beleértve az ösztönző juttatásokat, részvényopciókat, egyedi szerződéseket, megállapodásokat és egyéb juttatásokat is.

¹⁷² FTA A 2.7.3.

¹⁷³ Pannergy Nyrt., Richter Gedeon Nyrt., TVK Nyrt., Exnet Nyrt., Est Media Nyrt., E-Star Nyrt.

¹⁷⁴ Émász Nyrt., ELMŰ Nyrt. ezeknél a társaságoknál az ügyvezetés és a menedzsment funkció nem különül el egymástól.

¹⁷⁵ 2004/913/EK 6.1. alapján FTA A 2.7.3.

¹⁷⁶ Pannenergy Nyrt.

¹⁷⁷ Konzum Nyrt.

¹⁷⁸ FTA J 2.7.6.

2.5. A belső kontroll rendszere és a kockázatkezelés

Az FTA szabályozásában külön fejezet rendelkezik arról, hogy a társaságnak milyen szempontok szerint ajánlott felépítenie a belső ellenőrzési rendszerét és kockázatkezelési mechanizmusait. A részletes szabályozás, azaz, hogy a társaság tevékenysége során fellépő kockázatokat hogyan és milyen mértékben kezeli vélhetően a corporate governance elvei között keresendő.¹⁷⁹ Az FTA ezen fejezete legtöbb helyen ajánlásokat és részletes magyarázatokat tartalmaz, amelyek meghatározzák a kockázatkezelés terén az általa felállított tartalmi követelményeket. A kockázatkezelés tekintetében megállapítható, hogy a társasági törvény ezekre vonatkozóan nem tartalmaz rendelkezéseket.

A belső kontroll rendszere *a vezetői ellenőrzéseket és a munkafolyamatokba épített ellenőrzéseket* tartalmazza, megbízható és eredményes működése azonban a társaság kockázatainak alapos és rendszeres felmérésétől is függ. A belső kontroll rendszere

- a társasági célok elérését befolyásoló lényeges működési, üzleti, pénzügyi és egyéb kockázatokra adott megfelelő válaszok biztosításával lehetővé teszi a társaság hatékony és a célkitűzéseknek megfelelő működését;
- elősegíti a megfelelő minőségű belső és külső jelentések elkészítését;
- elősegíti a társaság működését érintő jogszabályoknak és egyéb szabályoknak (belső szabályzatoknak) való megfelelést.¹⁸⁰

A belső kontrollrendszerével kapcsolatos elvek kialakításakor az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak figyelembe kell vennie, hogy a társaság működése során milyen jellegű és milyen mértékű kockázatoknak van kitéve; ezek közül mit tart elfogadhatónak; milyen jellegű kockázatokat tart lényegesnek; milyen eszközökkel csökkentheti a kockázatok társaság működésére gyakorolt hatását; a társasági kockázatkezelési és belső kontroll erőforrások mennyisége és minősége milyen arányban van az e területeken elvárt eredményességgel.¹⁸¹

Az FTA a kockázatkezelés és belső ellenőrzés területén egy teljes modellt kínál a társaságok számára, meghatározza a hatékony működés követelményeit és megindokolja, hogy miért szükséges a szisztéma egyes elemeinek kialakítása. A belső szabályozási és ellenőrzési rendszer működésének eredményeként a részvényesek tájékoztatást kapnak arról, hogy a társaság milyen eredményességgel, hatékonysággal és milyen gazdaságosan működik, a pénzügyi jelentések megbízhatóak-e, és a társaság működése megfelel-e a jogszabályok előírásainak.¹⁸²

2.5.1. A belső kontroll felépítése

Az ajánlások koncepciója területén megállapítható, hogy a kockázatkezelés kialakításának, prioritásának meghatározása az ügyvezetés feladata, annak tényleges ellátása, a belső

¹⁷⁹ A leghangsúlyosabban a hitelezési és pénzügyi területen jelentek meg ezek az elvek, például a Bázeli I–II. csomagban.

¹⁸⁰ FTA A 2.8.3. M.

¹⁸¹ FTA A 2.8.3.

¹⁸² FTA A 2.8.5. M.

ellenőrzés keretében a menedzsment jogkörébe tartozik. Az FTA szervezeti szinten elengedőnek tartja azt is, ha vagy az igazgatóság/igazgatótanács, vagy egy általa működtetett bizottság látja el a kockázatkezelés felügyeletét és irányítását.

Bármely szervezeti struktúrát választja is a társaság, az ügyvezetés köteles meghatározott rendszerességgel tájékozódni a kockázatkezelési eljárások eredményességéről; az ezzel kapcsolatos adatokat a felelős társaságirányítási jelentésben az éves rendes közgyűlés elé kell terjeszteni. A társaság eredményes működésének biztosítása érdekében az igazgatóság/igazgatótanács feladata, hogy a szükséges lépéseket megtegye a főbb kockázati területek azonosítása érdekében.¹⁸³ A társaságok ezt egyetlen kivétellel alkalmazták is, amely pedig úgy nyilatkozott, hogy mérete nem indokolja e rendszer kiépítését.¹⁸⁴

Az FTA koncepciója alapján tehát a szervezeti struktúrán belül a menedzsment feladata és felelőssége a belső kontrollok rendszerének kialakítása és fenntartása.¹⁸⁵ A társaságok túlnyomó többsége¹⁸⁶ követi ezt a gyakorlatot, kivéve azokat a cégeket, amelyeknél szervezetiileg nem a menedzsment, hanem az igazgatóság/igazgatótanács feladata a belső kontrollal kapcsolatos kötelezettségek ellátása. További eltérés figyelhető meg az FHB Nyrt. esetében, amelynél a kockázatkezelés és a compliance funkció a menedzsment feladata, míg a független belső ellenőrzési rendszer kialakítása és fenntartása a felügyelőbizottság hatáskörébe tartozik.¹⁸⁷

Az igazgatóság/igazgatótanács feladata és felelőssége a belső kontrollok rendszerével kapcsolatos elvek megfogalmazása, és annak biztosítása, hogy a menedzsment által a belső kontrollok egy olyan stabil rendszere kerüljön kialakításra, amely biztosítja a társaság tevékenységét érintő kockázatok kezelését, valamint a társaság által kitűzött teljesítmény- és nyereségcéljainak elérését.¹⁸⁸ A vizsgált minta alapján a társaságok nagy többsége eleget tesz ennek az ajánlásnak, a kivételt képező három¹⁸⁹ cég méretükre hivatkozva nem dolgozták ki a belső kontroll rendszerét. A válaszok között egy társaság nem fogalmazott meg irányelveket, mert esetében folyamatos vizsgálat valósul meg.¹⁹⁰

Az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak és a felügyelőbizottságnak egyaránt beavatkozási kötelezettsége van, amennyiben ezt a kontrollrendszerek alaposságának és egységességének biztosítása szükségessé teszi.¹⁹¹

2.5.2. A kockázatkezelési tevékenység kidolgozása

Az igazgatóság/igazgatótanács a menedzsmentnek a kockázatkezelési folyamatok megtervezéséért, működtetéséért, ellenőrzéséért, valamint a társaság napi működésébe történő

¹⁸³ FTA A 2.8.1.

¹⁸⁴ Pannon-váltó Nyrt.

¹⁸⁵ FTA A 2.8.5.

¹⁸⁶ Kivéve Graphisoft Park SE.

¹⁸⁷ A Hpt. alapján.

¹⁸⁸ FTA A 2.8.3.

¹⁸⁹ Graphisoft Park SE, HUN MINING Nyrt., Pannon-váltó Nyrt.

¹⁹⁰ Zwack Unicum Nyrt.

¹⁹¹ FTA A 2.8.3.

beépítéséért felelős tagjaival együttműködve dolgozza ki a kockázatkezelési alapelveket és alapvető szabályokat.¹⁹² A társaságok közül tizenegy nem alkalmazta ezt az ajánlást.

A belső kontrollok rendszerének elválaszthatatlan részeként a társaságok kialakítanak egy független belső ellenőrzési funkciót, amely az audit bizottságnak/felügyelőbizottságnak tartozik közvetlen beszámolási kötelezettséggel. Ennek keretében legalább évente egyszer beszámol a kockázatkezelés, a belső kontrollmechanizmusok és a társaságirányítási funkciók működéséről. A belső kontrollok működéséről szóló jelentésben tájékoztatást kell adjon mindazon hiányosságokról, amelyek jelentős kihatással lehetnek a társaság teljesítményére.¹⁹³ Az ajánlás tekintetében a vizsgált cégek eltérő szervezeti megoldásokat alkalmaznak: gyakori a felügyelőbizottságnak¹⁹⁴ vagy a vezérigazgatónak történő beszámoltatás,¹⁹⁵ de sok esetben nincs önálló belső ellenőrzés, és a felügyelőbizottság vagy audit bizottság látja el ezt a feladatot,¹⁹⁶ illetve van példa arra is, hogy a társaság munkavállalója végzi a belső ellenőrzési tevékenységet.¹⁹⁷ A társaságok egy része méretükre, tevékenységükre hivatkozva nem is építette ki a belső ellenőrzés rendszerét.¹⁹⁸ Ahol azonban bármilyen formában is, de megvalósul a belső ellenőrzés, ott a tájékoztatási kötelezettségnek eleget tesznek.

Az audit bizottság vagy a felügyelőbizottság az igazgatóság/igazgatótanács vagy a felügyelőbizottság felhatalmazása alapján bízta meg a belső ellenőrzést ellenőrzési tevékenységének¹⁹⁹ végrehajtásával. Ennek keretében korlátlan hozzáférést biztosít minden szükséges információhoz, dokumentumhoz, adathoz és a vizsgált tevékenységben, folyamatban érintett személyhez. A függetlenség megtartása érdekében a belső ellenőrzést végző csoport vezetője közvetlenül az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak vagy a felügyelőbizottságnak (egységes irányítási rendszer esetén az audit bizottságnak) alárendelve működik.²⁰⁰

A belső ellenőrzés vezetője a társaság várható pénzügyi, működési, szabályozási és egyéb kockázatai alapján a menedzsment bevonásával éves belső ellenőrzési tervet készít, amelyet az audit bizottság javaslata alapján az igazgatóság/igazgatótanács vagy (amennyiben létezik) a felügyelőbizottság hagy jóvá.²⁰¹ Ezeknek az ajánlásoknak a tekintetében a társaságok fentebb kifejtett gyakorlata érvényesül, azaz eltérő szervezeti megoldás következtében a beszámoltatás és felhatalmazás más konstrukcióban valósul meg, és tizenkilenc társaság esetében nem készül erről külön jelentés, azaz még ahol létre is jön külön szervezeti egységként, ott sem készül külön belső audit terv.

¹⁹² FTA J 2.8.2.

¹⁹³ FTA A 2.8.6.

¹⁹⁴ Questor Értékpapír Nyrt., Danubius Hotels Nyrt.

¹⁹⁵ EGIS Gyógyszergyár Nyrt., Richter Gedeon Nyrt., Phylaxia 1912 Holding Nyrt., ELMŰ Nyrt.

¹⁹⁶ FHB Bank Nyrt., OTP Bank Nyrt., TvNetWork Nyrt., Pannon-flax Nyrt., Nord Telekom Nyrt., Externet Nyrt., Est Media Nyrt., EHEP Nyrt.

¹⁹⁷ Konzum Nyrt., KEG Nyrt. 2012-es nyilatkozata.

¹⁹⁸ Pannon-váltó Nyrt., Nutex Nyrt., HUN MINING Nyrt., Graphisoft Park SE, Forrás Nyrt.

¹⁹⁹ A belső ellenőrzési stratégiában, éves tervben, a belső ellenőrzési alapszabályban és kézikönyvben lefektetett szabályok szerint.

²⁰⁰ FTA A 2.8.7.

²⁰¹ FTA A 2.8.8.

2.5.3. A kockázatkezelés ellenőrzése

Az igazgatóság/igazgatótanács rendszeresen áttekinti a belső kontrollok működéséről (a menedzsment vagy a belső ellenőrzés által) készített jelentéseket, amelyek alapján – a felelős társaságirányítási jelentés részeként – évente értékelést készít a részvényesek számára. Az igazgatóság/igazgatótanács kidolgozza a jelentések feldolgozásával, elfogadásával és a belső kontrollok rendszerének működésére vonatkozó éves jelentésének elkészítésével kapcsolatos eljárásait.²⁰² A vizsgált társaságok közül húsz nem készít külön jelentést, hanem a beszámolóban teszi közzé értékelését, két társaság azonban úgy nyilatkozott, hogy alkalmazza ezt az ajánlást, habár külön belső ellenőrzés nem működik nála.²⁰³

Az igazgatóság/igazgatótanács értékelésében fel kell térképezni, hogy a társaság működését érintő kockázatok jellegében és mértékében milyen változások történtek az előző évhez képest; értékelnie kell a menedzsment, a belső ellenőrzés munkáját; nyilatkoznia kell arról, hogy az ellenőrzés folyamatában megtörténtek-e a folyamatos vizsgálatok.²⁰⁴ A társasági nyilatkozatok alapján tizenhat esetben nem követik ezt az ajánlást.

Amennyiben az igazgatóság/igazgatótanács a belső kontrollok rendszerének lényeges hiányosságát vagy hibáját észleli, törekednie kell azok megszüntetésére.²⁰⁵ A vizsgált mintában három társaság válaszolt nemmel a kérdésre, a többiek egy része alkalmazza a javaslatot, a másik része pedig úgy nyilatkozott, hogy nem merült fel hiányosság az üzleti évben.

A belső kontrollal és kockázatkezeléssel kapcsolatban az FTA lehetőséget biztosít arra, hogy a társaság könyvvizsgálója felmérje és értékelje a társaság kockázatkezelési rendszereit, valamint a menedzsment kockázatkezelési tevékenységét. A könyvvizsgáló erre vonatkozó jelentését az audit bizottságnak vagy a felügyelőbizottságnak nyújtja be.²⁰⁶ A könyvvizsgáló a társasági nyilatkozatok közel felében tizenhét esetben nem értékelte a társaság kockázatkezelési és belső ellenőrzési rendszerét.

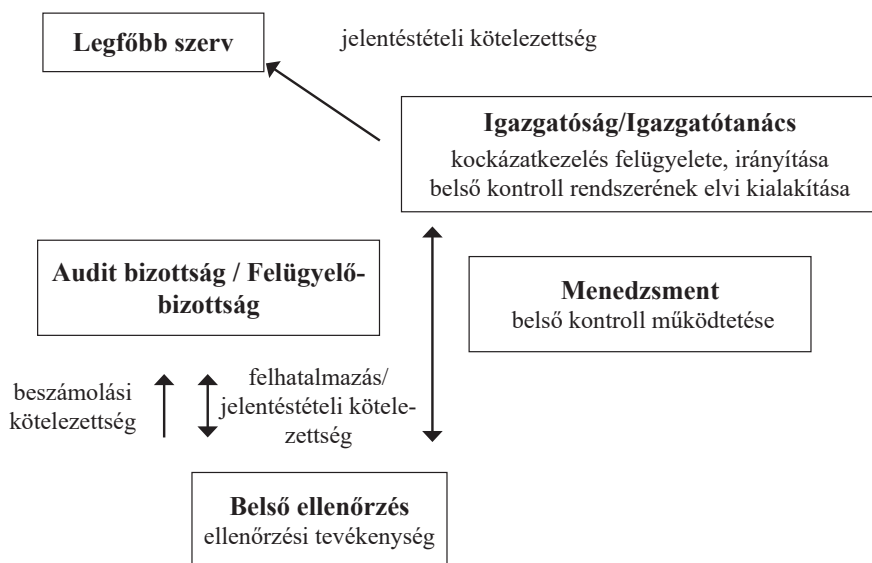
²⁰² FTA A 2.8.9.

²⁰³ TC Befektetés Nyrt., Synergon Nyrt., Forrás Nyrt.

²⁰⁴ FTA J 2.8.10.

²⁰⁵ FTA A 2.8.11.

²⁰⁶ FTA J 2.8.12.

1. ábra

Az FTA kockázatkezelési rendszere

2.6. A könyvvizsgálóra vonatkozó rendelkezések

A könyvvizsgálókra irányadó FTA-ajánlásokat két csoportra bonthatjuk. Az egyikbe sorolhatók azok a javaslatok, amelyek a könyvvizsgáló által ellátandó tevékenységre vonatkoznak. A másik csoportot azok az ajánlások és javaslatok képezik, amelyek a társaság által adott további megbízások keretében a függetlenség biztosítását célozzák. Az FTA egy javaslatot tartalmaz, amely véleményünk szerint garanciális jellegű a társaság számára, eszerint az igazgatóság/igazgatótanács, a felügyelőbizottság és a bizottságok ügyrendjének – külső tanácsadó szolgáltatásainak igénybevétele esetén – ki kell térnie a követendő eljárásokra.²⁰⁷

Az FTA ehhez kapcsolódóan technikai rendelkezéseket tartalmaz:

- a társaság számára javasolt, hogy az igazgatóság/igazgatótanács a közgyűlési napirendi pontokat megtárgyaló üléseire tanácskozási joggal hívja meg a társaság könyvvizsgálóját²⁰⁸ – a jelentések alapján tizenhat esetben nem került erre sor;
- a könyvvizsgálat eredményes végrehajtása érdekében javasolt, hogy a társaság belső ellenőrzése együttműködjön a könyvvizsgálóval²⁰⁹ – a vizsgált társaságok hat kivétellel alkalmazzák a javaslatot.

²⁰⁷ FTA J 2.9.1.

²⁰⁸ FTA J 2.9.4.

²⁰⁹ FTA J 2.9.5.

Amennyiben a társaság vagy annak vezetése más szakmai szolgáltatások nyújtásával is megbízza a társaság hivatalos könyvvizsgálóját, arról – az FTA alapján – minden olyan esetben értesíteni kell az igazgatóságot/igazgatótanácsot, a felügyelőbizottságot és az audit bizottságot, ha a megbízási díj, a munka típusa, vagy bármely más, a megbízással kapcsolatos körülmény a tagok jelentős anyagi ráfordítását kívánja, érdekösszeütközést idézhet elő, vagy bármilyen más módon lényeges hatással lehet az üzletmenetre.²¹⁰ Huszonkét társaság esetében nem volt ilyen esemény.

Ha a társaság a könyvvizsgálatát ellátó gazdálkodó szervezetnek vagy más külső szakértőnek megbízást ad a társaság működését jelentősen befolyásoló eseménnyel kapcsolatban, az eseményről és a megbízásról az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak tájékoztatnia kell a felügyelőbizottságot (audit bizottságot) és a részvényeseket. A társaság működését jelentősen befolyásoló események körét az igazgatóság/igazgatótanács határozatában javasolt előzetesen rögzíteni.²¹¹

A gyakorlat alapján nem felelnek meg az ajánlásnak azok a társaságok, amelyek egy-egy irányítás alatt működnek.²¹² A vizsgált társaságok közül huszonkettő esetében nem volt ilyen esemény.

2.7. Összegzés

A *szervezeti követelményekre* irányadó javaslatok tekintetében az FTA a részvényesi joggyakorláshoz képest eltérő koncepciót követ. A szervezetrendszerre irányadó ajánlások tekintetében nem figyelhető meg olyan mértékű összefüggés az ajánlások és a jogszabályi háttér között. Az FTA ebben a fejezetben technikai javaslatokat ad közre, ajánlásaival orientálja a társaságok tevékenységét. Az igazgatóságra/igazgatótanácsra vonatkozó kiegészítő szabályok és eljárási ügyrendi kérdések mellett véleményünk szerint kiemelt jelentőségűek azok az ajánlások, amelyek az egyes testületek közötti együttműködés és kommunikáció tekintetében tartalmazznak rendelkezéseket. Az FTA a corporate governance-t érintően a kockázatkezelés és a szervezeti koordináció terén ad hatékony szabályozást a társaságok kezébe, ugyanis egy komplett modellt nyújt számukra.

3. A társaság bizottságai

A *Felelős Társaságirányítási Ajánlások* 3. fejezete a szervezetrendszer speciális területére, a bizottságokra irányadó felelős társaságirányítási követelményeket tartalmazza. Az FTA ezen ajánlásainak fontos forrását képezi az Európai Unió e tárgykörben született szabályozása. Az Európai Bizottság 2003-as *Akcióterve*²¹³ középtávú feladatként írta elő a nem ügyvezető és felügyelőbizottsági tagok, valamint a bizottságokra irányadó uniós követelmények megalkotását. A Bizottság 2004/913/EK és a 2005/162/EK ajánlásai teljesítették

²¹⁰ FTA A 2.9.2.

²¹¹ FTA A 2.9.3.

²¹² TC Befektetési Nyrt., Synergion Nyrt., Nordtelekom Nyrt., Konzum Nyrt., Graphisoft Park SE

²¹³ Lásd III. 1.1. fejezetben

ezt a célt,²¹⁴ amelyek a bizottságokra irányadó magyar corporate governance-ajánlások immanens részét jelentik.

Arra a kérdésre, hogy miért az FTA-ban szerepelnek ezek a szabályok, maga a 2005/162/EK ajánlás adja meg a választ, ugyanis a tagállamokban elő kellett segítenie a fent említett tárgykör szabályainak fejlődését, és az uniós jogforrás is lehetőséget adott arra, hogy a tagállam a felelős társaságirányítási ajánlások körében, a comply or explain-elv alapján tegyen eleget kötelezettségének.²¹⁵

A továbbiakban az FTA bizottságokra irányadó szabályait és gyakorlatát vizsgáljuk, az előzetes kutatómunka alapján megállapítottuk, hogy az egyes uniós rendelkezések megfeleltethetők az ajánlásoknak, azonban ahol az FTA nem tünteti fel forrásként az uniós rendelkezéseket, ott kiegészítőleg utalunk rá.

A szakirodalom szerint a társaság szervezete által ellátandó feladatok három csoportba sorolhatók: döntéshozatal, képviselő és ellenőrzés,²¹⁶ amelyek közül a bizottsági rendszert kifejezetten az ellenőrzési kategóriába tartozónak véljük. A testületek tevékenysége eredendően a döntések előkészítéséhez kapcsolódnak, valamint azokban a kérdésekben, amelyekben előkészítő szerepet kapnak, ellenőrzési jogosítványokkal is rendelkeznek.

Az egyes speciális testületek olyan egyedi feladatokat látnak el, amelyek az ügyvezetéssel szemben többleteltvárást támasztanak. Az FTA három ilyen szervezeti típust nevesít: az audit, a jelölő és a javadalmazási bizottságot.

A gazdasági társaságokra irányadó jogszabályok a bizottsági rendszer kiépítése során széles mérlegelési lehetőséget biztosítanak a társaság számára. A Gt. 19. § (6) bekezdése egyéb tanácsadó testületek létrehozására, amelyek megalakítása a társaság egyedi döntésén alapulnak, működésük azonban nem érintheti a Gt.-ben nevesített szervek törvényben meghatározott hatáskörét és felelősségét.²¹⁷ Az FTA-ban szereplő bizottsági szabályok ehhez a rendelkezéshez kapcsolódnak, kivételt ez alól csak az audit bizottság képez, hiszen arra vonatkozóan a társasági törvény is tartalmaz rendelkezéseket, amelyeket az FTA által megfogalmazott normák kiegészítenek.

A három bizottsági forma létrehozásának hátterében két elv húzódik meg. Az egyik, hogy a tagok és az ügyvezetés között szükséges egy közvetítő szerv beépítése, amely – a szétaprózott tagi struktúra következtében a tagok és egyéb érdekeltek védelmében vagy az ellenőrző részvényesek esetében – garantálja az ügyvezetés beszámoltathatóságát és ellenőrizhetőségét.²¹⁸ A másik az ügyvezetéssel szemben fennálló összeférhetetlenség és pártatlanság követelményének teljesülését hivatott biztosítani. Mindezen feladatok megvalósítására az igazgatóság/igazgatótanács nem ügyvezető igazgatói, független igazgatói mellett a speciális bizottságok létrehozása nyújthat segítséget.

Az FTA a vezetői testületek feladatainak ellátását és körültekintő döntéseinek meghozatalát hatékonyan támogató eszközként tekint a bizottságokra, amelyeknek különösen a nagyobb létszámú testületek esetén lehet meghatározó szerepük.²¹⁹ Az FTA filozófiája alapján a bizottságok azáltal támogatják a társaság működését, hogy olyan speciális

²¹⁴ A 2009/385/EK ajánlás kiegészítő rendelkezéseket fogadott el mindkét jogforrás vonatkozásában.

²¹⁵ 2005/162/EK ajánlás (4) bek.

²¹⁶ KISFALUDI András: *Társasági jog*, Complex Kiadó, Budapest, 2007, 121.; *Kézikönyv*, 303.

²¹⁷ *Kommentár*, 92.

²¹⁸ Ahogy az FTA A 2005/162/EK ajánlás (7) bekezdése is kiemeli.

²¹⁹ FTA A 3.1.1. M

társaságirányítással kapcsolatos feladatok elvégzését segítik elő, mint például a vezetői javadalmazás (javadalmazási bizottság), a vezető tisztségviselők jelölése (jelölőbizottság) vagy a kockázatkezelés (audit bizottság).²²⁰

3.1. A bizottsági rendszer

A felelős társaságirányítási ajánlások három bizottsági típust nevesítenek, a testületek megnevezései – a magyarázat utolsó fordulatából²²¹ kiolvashatóan véleményünk szerint – az összeférhetetlenség problémájának feloldását célozzák, amely azonban nem feltétlenül igényli az önálló, elkülönült szervezetek létrehozását. A társaságok egyéb bizottságokat is létrehozhatnak, illetve a jelölési, a javadalmazási és a kockázatkezelési feladatokat más bizottságokon keresztül is elláthatják, nem szükséges tehát az FTA által javasolt testületi struktúra alkalmazása.

Az FTA deklarálja, hogy a bizottságok kialakítása során az igazgatóság vagy igazgatótanács dönthet úgy, hogy a jelölési és a javadalmazási feladatokat egy (összevont) bizottság látja el.²²² Az ügyvezetésnek azonban meg kell indokolnia döntését, valamint azt, hogy az egységes szervezet hogyan tudja teljesíteni a jelölő és javadalmazási bizottság céljait.²²³

Amennyiben az igazgatóság vagy igazgatótanács alacsony létszámmal működik, az ajánlások további szervezeti megoldásként javasolják, hogy az ügyvezetés a jelölő és a javadalmazási bizottság feladatait is elláthatja, ha megfelel az adott bizottság összetételével kapcsolatos elvárásoknak.²²⁴ Az FTA a felelős társaságirányítási nyilatkozatban ajánlja, hogy a társaság adjon tájékoztatást a bizottsági rendszer működésének indokairól,²²⁵ a gyakorlat alapján ezt a cégek nem teljesítik, és általában a társaság és a szervezetrendszer méretére hivatkoznak a javaslatok mellőzésekor.²²⁶

3.2. A bizottságok tagjai

A bizottságokat az igazgatóság vagy igazgatótanács tagjainak részvételével kell kialakítani.²²⁷ Az FTA javaslata alapján a bizottságok legalább három,²²⁸ a bizottsági feladatok ellátásához szükséges képzettséggel, szakértelemmel és tapasztalattal rendelkeznek.²²⁹ A társaságok a bizottsági tagokra vonatkozó szakmai követelmények előírását kivétel nélkül

²²⁰ FTA A 3.1.1. M

²²¹ FTA A 3.1.1. M

²²² 2005/162/EK 7.1. A 3.5.2.

²²³ FTA A 3.5.2.

²²⁴ 2005/162/EK 7.2. alapján A 3.5.2.

²²⁵ Pannon-flax Nyrt. bocsátott ki ilyen tájékoztatást.

²²⁶ Például a Budapest Ingatlan; érdekes, hogy az EHEP Nyrt. arra hivatkozva nem indokolja meg döntését, hogy mivel a törvény nem írja elő számára a bizottság létrehozását, ezért nem köteles indokolni azt sem, hogy miért nem alkalmazza.

²²⁷ FTA A 3.1.1.

²²⁸ FTA J 3.1.3.

²²⁹ FTA J 3.1.4.

alkalmazzák. A testület létszáma irányadó gyakorlatra vonatkozóan az FTA azonban nem követeli meg a válaszadást.

3.3. A bizottságok ügyrendjére irányadó követelmények

A bizottságok feladatait az ügyvezetés határozza meg.²³⁰ A testület tevékenységének ellátása során nem hozhat önálló döntéseket, munkája alapvetően az ellenőrzésre, illetve a javaslatok és az előterjesztések készítésére korlátozódik.²³¹

A bizottság ügyrendje tartalmazza a bizottság célját, összetételét és szervezetét, hatáskörét és feladatait, az ülések megtartásának szabályait, a jelentéseinek tartalmi elemeire, formájára és gyakoriságára vonatkozó előírásokat és a részvényesekkel való kommunikáció módját.²³² Hét társaság tér el ettől az ajánlástól, amelyet indokolni ugyan nem szükséges, egy társaság azonban úgy nyilatkozott, hogy a javaslatban foglalt követelményeket nem az ügyrend, hanem más belső szabályzat tartalmazza.²³³

Az ügyrendben foglalt szabályokon kívül a testületekkel kapcsolatos általános követelmény értelmében a bizottság elnöke köteles rendszeresen tájékoztatni az igazgatóságot vagy igazgatótanácsot a bizottság egyes üléseiről, a bizottság pedig legalább évente egyszer jelentést készít az igazgatóság vagy igazgatótanács, illetve a felügyelőbizottság számára.²³⁴ A mintából tizenegy társaság nem alkalmazza az ajánlást, négynek pedig változó a gyakorlata.²³⁵ A társaságok nemleges nyilatkozata véleményünk szerint összefüggésbe hozható azzal, hogy a javaslat az FTA által szabályozott három bizottságra összevontan kérdez rá, és sok esetben csak audit bizottságok működnek a cégeknél.

A bizottságokra irányadó információknak transzparensnek kell lenniük, az FTA ajánlása alapján, a társaság honlapján nyilvánosságra kell hozni a bizottságokra delegált feladatokat, a bizottságok célkitűzéseit, ügyrendjét, összetételét.²³⁶

A bizottságokra irányadó információk tekintetében a társaságok gyakorlata változó, a vizsgált mintában eltéréseket találtunk. Amennyiben a társaságnál az audit bizottságon kívül más testület nem működik, a társaságok jellemzően nem teszik közzé a bizottságra vonatkozó speciális adatokat külön, hanem akként felelnek meg az FTA-nak, hogy az audit bizottság ezen adatait a Gt. szabályozza,²³⁷ vagy az alapszabály,²³⁸ amely elérhető a társaság honlapján.

²³⁰ FTA A 3.1.1.

²³¹ FTA A 3.1.1.

²³² FTA J 3.1.5.

²³³ Questor Értékpapír Nyrt.

²³⁴ FTA J 3.1.2.

²³⁵ KEG Nyrt., Pannon-flax Nyrt., NutexNyrt., EGIS Gyógyszergyár Nyrt. gyakorlata évről évre változik.

²³⁶ A bizottság összetételénél fel kell tüntetni a tagok nevét, rövid szakmai életrajzát és kinevezése idejét. FTA A 3.1.6.

²³⁷ Budapest Ingatlan Nyrt., EHEP Nyrt., Nutex Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt., TvNetWork Nyrt.

²³⁸ Danubius Hotels Nyrt., Richter Gedeon Nyrt.

3.4. Az audit bizottság

Az audit bizottság létrehozása a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében a Gt. alapján kötelező,²³⁹ ahogy azt a szabályozott piacra bevezetett értékpapírok kibocsátói számára is kógens szabály írja elő, függetlenül attól, hogy nyilvánosan működő részvénytársaságként működnek-e.²⁴⁰ A Tpt. azonban nem követeli meg, hogy külön bizottságot hozzon létre a kibocsátó, amennyiben a cég nyilatkozik arról, hogy rendelkezik olyan testülettel, amely megfelel a Gt. audit bizottságra irányadó rendelkezéseinek és ellátja a törvényben meghatározott feladatait.²⁴¹

Az FTA az audit bizottság feladatait fakultatívan alkalmazhatónak tartja a felügyelő-bizottság vonatkozásában is: az ajánlás címében is megjelenik, hogy az alábbi feladatokat nemcsak audit, hanem felügyelőbizottság is elláthatja. A hatályos jogszabályok alapján mindazon társaságnak, amelynek – a szabályozott piacra bevezetett értékpapír kibocsátójaként – nyilatkoznia kell a felelős társaságirányítási gyakorlatáról, kötelező az audit bizottság létrehozása. Véleményünk szerint, amennyiben a társaság belső struktúrája a felügyelő-bizottság és az audit bizottság között a törvénytől, az ajánlásoktól eltérő feladatmegoldást alkalmaz, akkor a comply or explain-elv alapján erről érdemben tud nyilatkozatot tenni, ezért a megkülönböztetést és a hatásköri szabályok kiterjesztését indokolatlannak tartjuk.

3.4.1. Az audit bizottság összetétele, feladata és működése

Az FTA javasolja, hogy az audit bizottság tagjai rendelkezzenek a feladatok ellátásához szükséges szakértelemmel, aktuális és a tárgyhoz kapcsolódó pénzügyi és számviteli háttérrel és tapasztalattal.²⁴² Ez a rendelkezés véleményünk szerint összefüggésbe hozható a Gt. 2012. január 1-én hatályba lépett szabályával, amely alapján az audit bizottság legalább egy tagjának számviteli és/vagy könyvvizsgálói szakképzettséggel kell rendelkeznie.²⁴³ Az FTA azonban a testület minden tagjára irányadónak tartja ezt a javaslatot, a Gt.-vel szemben azonban a követelményt nem köti képzettségi feltételhez. A Gt. által támasztott feltételek teljesítésével tehát önmagában még nem lehet megfelelni az ajánlásnak, és az ajánlásnak megfelelő tagsági összetétel sem felel meg a jogszabálynak. A társaságoknak erről nem kell nyilatkozniuk.

Az audit bizottság feladatait a Gt. 311. § (3) bekezdése rögzítette, az FTA ehhez kapcsolódóan két többletkötelezettséget ír elő.

Az audit bizottság (vagy felügyelőbizottság) a jogszabályban meghatározott feladatokon túlmenően felügyeli a kockázatkezelés hatékonyságát, a belső kontrollrendszer működését és a belső ellenőrzés tevékenységét.²⁴⁴ Ez a szabály álláspontunk szerint megfeleltethető a Gt. 311. § (3) bekezdés h) pontjának, amely a belső ellenőrzési és kockázatkezelési rendszer hatékonyságának figyelemmel kísérését írja elő a testület számára. Sok társaság gyakorlata

²³⁹ Gt. 311. § (1) bek. [Ptk. 3:291. § (1) bek.]

²⁴⁰ Ezeket a Tpt. közérdeklődésre számot tartó kibocsátónak nevezi. Tpt. 62. § (1) bek.

²⁴¹ Tpt. 62. § (3) bek., ezzel a Tpt. visszautal a Gt.-re, amellyel megszűnt a két törvény között korábban fennállt eltérés. *Kézikönyv*, 1469.; 2011. évi CLVI. törvény 279. § indokolása.

²⁴² 2005/162/EK 11.2. alapján FTA J 3.2.2.

²⁴³ Gt. 311. § (2) bek. [Ptk. 3:291. § (2) bek.]

²⁴⁴ FTA A 3.2.1.

tükrözi ezt az irányt, de van olyan is, amely válaszában azt írja, hogy audit bizottságának feladatai a hatályos jogszabályok által előírtakra korlátozódnak.²⁴⁵ A társasági nyilatkozatokban az FTA-tól eltérő megoldásokat is találtunk, amikor hatáskörileg az igazgatótanács vagy igazgatóság,²⁴⁶ a vezérigazgató²⁴⁷ vagy a felügyelőbizottság²⁴⁸ látja el ezt a feladatot, illetve vannak társaságok, amelyeknél egyáltalán nem működik belső ellenőrzés.²⁴⁹

Az audit bizottság (felügyelőbizottság) további – az FTA által előírt – speciális feladata, hogy új könyvvizsgáló jelölése előtt olyan írásos nyilatkozatot kell kérnie a kiválasztottól, amelyben az feltárja a közte (illetve közeli hozzátartozója) és a társaság (illetve a társaság leányvállalata) igazgatóságának vagy igazgatótanácsának tagja, valamint felügyelőbizottsági és menedzsment tagjai közötti esetleges kapcsolatokat.²⁵⁰ A javaslat az audit bizottság könyvvizsgálóval kapcsolatos törvényi feladatait terjeszti ki az összeférhetetlenség vizsgálatára, amely kiegészíti az audit bizottság Gt.-beli hatáskörét. A társaságok jelentései azt mutatják, hogy alkalmazzák az ajánlást, a legtöbb esetben mégis nemleges válasszal találkoztunk, mert nem volt új könyvvizsgálójelölt.²⁵¹

Az FTA további speciális rendelkezésként írja elő, hogy az audit bizottság (felügyelőbizottság) tagjai kinevezésük után teljes körű tájékoztatást kapjanak a társaság számviteli, pénzügyi és működési sajátosságairól.²⁵² A bizottság működése során is javasolt, hogy az audit bizottság (felügyelőbizottság) pontos és részletes tájékoztatást kapjon a belső ellenőrzés és a független könyvvizsgáló munkaprogramjáról; illetve megkapja a könyvvizsgáló munkája során feltárt problémákra vonatkozó beszámolóját.²⁵³ Az FTA ezzel a rendelkezésével a társaságon belüli kommunikáció hatékonyságát növeli. A társaságok alkalmazzák ezt az ajánlást, kivételt csak azok a cégek képeznek, amelyek nem működtetnek belső ellenőrzést.²⁵⁴

3.5. A jelölőbizottság

A jelölőbizottság legfőbb feladata, hogy az igazgatóságon/igazgatótanácson keresztül megalkotott és objektív javaslatokat tegyen a részvényesek számára az igazgatósági, igazgatótanácsai és felügyelőbizottsági tagságra, vezérigazgatói posztra²⁵⁵ való jelölés esetén.²⁵⁶ A bizottság tevékenyége garantálja, hogy az igazgatóság, igazgatótanács és felügyelőbizottság tagjai, továbbá a helyettesítésükre kinevezett tagok megfelelő képzettséggel és szakmai tapasztalattal rendelkeznek ahhoz, hogy feladatukat a részvényesek érdekei szerint lássák el.²⁵⁷

²⁴⁵ Nutex Nyrt., TvNetWork Nyrt.

²⁴⁶ Elmű Nyrt., Émász Nyrt., Ehep Nyrt.

²⁴⁷ Forrás Nyrt.

²⁴⁸ FHB Bank Nyrt.

²⁴⁹ Csepel Holding Nyrt., Budapest Ingatlan Nyrt.

²⁵⁰ FTA A 3.2.4.

²⁵¹ Többek között Graphisoft Park SE, HUN MINING Nyrt., Danubius Hotels Nyrt.

²⁵² FTA J 3.2.2.

²⁵³ FTA A 3.2.3.

²⁵⁴ Nordtelekom Nyrt., Nutex Nyrt.

²⁵⁵ FTA A 3.3.1.

²⁵⁶ A kinevezés visszahívása is kiterjedő hatáskör. FTA A 3.3.1.

²⁵⁷ FTA A 3.3.2. M

3.5.1. A bizottság összetétele és feladatai

A jelölőbizottság az igazgatóság vagy az igazgatótanács tagjaiból áll, akik a javaslat értelmében többnyire függetlenek.²⁵⁸

A jelölőbizottság legfontosabb feladata a személyi változások előkészítése, amelynek célja, hogy az igazgatóság/igazgatótanács vagy a menedzsment nyugdíjazás, lemondás vagy más okból kiváló tagjának, tagjainak utódlása harmonikusan, a társaság munkájának folyamatossága mellett oldódjon meg.²⁵⁹ A jelölőbizottság további feladata az igazgatóság/igazgatótanács és menedzsment tagjainak kiválasztására, kinevezésükre vonatkozó gyakorlat áttekintése, valamint az igazgatóság/igazgatótanács, felügyelőbizottság és menedzsmenttagok tevékenységének értékelése.²⁶⁰ A jelölőbizottságnak a testületi tagok jelölésére vonatkozó összes olyan javaslatot meg kell vizsgálnia, amelyet a részvényesek vagy az igazgatóság/igazgatótanács terjeszt elő.²⁶¹

A bizottság ügyrendjében kell részletezni azokat a feltételeket, amelyek alapján a testület az értékelési tevékenységét végzi. Az FTA javaslata szerint a hatályos magyar törvények és jogszabályok előírásain kívül a feltételek kiterjedhetnek a jelöltek egyéb társaságok igazgatóságában vagy igazgatótanácsában, esetleg bizottságaiban való tagságára, a függetlenségük fokára, és a megszerzett tapasztalataikra.²⁶² A bizottságnak ezeken kívül vizsgálnia kell a javasolt személy kompetenciáját, szakmai alkalmasságát, valamint azt, hogy a jelöltnek módjában áll-e elegendő időt fordítani testületi tagságának megfelelő ellátására.²⁶³

Az FTA normái alapján a jelölőbizottság működhetne egy olyan ad hoc bizottságként is, amely akkor ülésezik, amikor személyi változások okán szükséges a vezető tisztségviselő vagy bizottsági tagjelölt alkalmasságának a vizsgálata. Az FTA ezt a szerepet bővíti, amikor javasolja, hogy a jelölőbizottság évente legalább egyszer készítsen értékelést az igazgatóság/igazgatótanács elnöke számára az ügyvezetés működéséről, illetve az igazgatóság vagy igazgatótanács egyes tagjainak munkájáról, a társaság által támasztott követelményeknek való megfeleléséről.²⁶⁴ Ebből arra következtethetünk, hogy az FTA az állandó bizottság működtetését tekinti optimálisnak.

A vizsgált mintában csupán három társaságnál működik önálló jelölőbizottság,²⁶⁵ két olyan céget találtunk, ahol speciális, összevont bizottság látja el ezt a feladatot.²⁶⁶ Ezek között az alapvető különbség, hogy a MOL Nyrt. bizottsága a jelölő bizottság összes FTA szerinti feladatát ellátja, a Richter Gedeon Nyrt. testülete viszont nem, mert a társaság szabályzata alapján a menedzsmenttagok kiválasztása a vezérigazgató hatáskörébe tartozik.

²⁵⁸ 2005/162/EK I.M. 2.1.2. alapján FTA J 3.3.4.; FTA A 3.3.1.

²⁵⁹ FTA A 3.3.2.

²⁶⁰ FTA A 3.3.2.

²⁶¹ FTA A 3.3.2.

²⁶² FTA J 3.3.5.

²⁶³ 2005/162/EK I.M. 2.2. alapján FTA A 3.3.2. M.

²⁶⁴ FTA J 3.3.3.

²⁶⁵ Synergon Nyrt., FreeSoft Nyrt., AAA Auto N.V.

²⁶⁶ Társaságirányítási és javadalmazási bizottság MOL Nyrt., Társaságirányítási és jelölő bizottság: Richter Gedeon Nyrt.

Az állandó bizottsági formák mellett egy esetben időszakosan, ad hoc jelleggel működő testületet is találtunk.²⁶⁷

A társaságirányítási nyilatkozatok alapján azok a társaságok, amelyek nem működ-
tetnek bizottságot – mert ezt a feladatot vagy az igazgatóság,²⁶⁸ vagy az igazgatóság tagjai
látják el²⁶⁹ – a testületi forma eltérésén és a feladat más szervezethez telepítésén kívül arra
a törvényre hivatkoznak, amely nem írja elő a javadalmazási bizottság létrehozását.²⁷⁰

Amennyiben a jelölő bizottság által ellátott feladatokkal kapcsolatos gyakorlatot ele-
mezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy a jelölés kapcsán változó megoldások alkalmazha-
tóak. Az egyes betöltendő posztokra az igazgatóság/igazgatótanács²⁷¹ vagy a részvényesek²⁷²
tehetnek javaslatot;²⁷³ speciális az olyan eset, amely a társaság menedzsmentjére vonatko-
zóan az igazgatóság részére egyetértési jogot tart fenn.²⁷⁴

A feladatokat tekintve a társaságok nyilatkozatai két csoportra bonthatók. Az egyik
halmazba tartoznak azok a társaságok, amelyeknél nincs jelölőbizottság, így a feladatokat
sem látja el; a másik halmazba tartozók azonban akként nyilatkoztak, hogy bár más szer-
vezet, de az FTA-ban ajánlott feladatokat végzi el.²⁷⁵

3.6. A javadalmazási bizottság

A harmadik bizottsági típus a javadalmazási bizottság, amely az igazgatóság vagy igaz-
gatótanács, a felügyelőbizottság és a menedzsment tagjainak javadalmazására vonatkozó
elvek kialakítását segíti elő.²⁷⁶ A bizottság feladata, hogy javaslatot tegyen a javadalmazás
rendszerére (díjazás egyéni szintje, struktúrája), valamint biztosítsa a javadalmazás meg-
felelő szerkezetét és átláthatóságát, valamint ellenőrizze a javadalmazási folyamatokat.²⁷⁷

3.6.1. A bizottság összetétele és feladatai

A bizottságot a közgyűlés vagy a legfőbb szerv felhatalmazása alapján az igazgatóság vagy
igazgatótanács hozza létre,²⁷⁸ tagjait az igazgatóság/igazgatótanács köréből választják.²⁷⁹

²⁶⁷ A Csepel Holding Nyrt. esetében a bizottság teljes egészében megfelel a jelölő bizottsággal szemben támasztott követelményeknek.

²⁶⁸ Shopline Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt., Kartonpack Nyrt., Graphisoft Park SE, Forrás Nyrt., Externet Nyrt., Danubius Hotels Nyrt., FHB Bank Zrt.

²⁶⁹ Állami Nyomda Nyrt., EGIS Gyógyszergyár Nyrt.

²⁷⁰ ELMŰ Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt.

²⁷¹ Shopline Nyrt., Nordtelekom Nyrt.

²⁷² Pannon-flax Nyrt., KEG Nyrt., EHEP Nyrt.

²⁷³ TvNetWork Nyrt., Phylaxia 1912. Holding Nyrt., Nutex Nyrt.

²⁷⁴ TVK Nyrt.

²⁷⁵ Synergion Nyrt., Forrás Nyrt., Danubius Hotels Nyrt. A jelölőbizottság tagjainak függetlenségével kapcsolatban a FreeSoft Nyrt. gyakorlata változó: 2012-ben és 2010-ben nem, 2011-ben megfeleltek a javaslatnak.

²⁷⁶ FTA A 3.4.1.

²⁷⁷ 2005/162/EK I.M. 3.2.

²⁷⁸ FTA J 3.3.3.

²⁷⁹ FTA J 3.3.3.

A javadalmazási bizottsággal kapcsolatban ajánlott, hogy a tagok többsége függetlennek minősüljön;²⁸⁰ és az FTA koncepciója alapján javasolt továbbá, hogy a javadalmazási bizottság kizárólagosan az igazgatóság vagy igazgatótanács nem operatív tagjaiból álljon.²⁸¹ További összeférhetetlenségi szabály, hogy az ügyvezetés egyetlen tagja sem vehet részt a személyes javadalmazásával kapcsolatos javaslat megfogalmazásában.²⁸²

A bizottság legfőbb feladata a javadalmazásra irányuló javaslatok elkészítése. A testület a díjazással kapcsolatos álláspontját a társaság és az egyén teljesítménye alapján alakítja ki; a testület és menedzsment tagjai esetében az adott pozíció betöltésének egyéb lehetőségeit, valamint a hasonló társaságoknál szokásos díjazást veszi alapul.²⁸³ Az FTA ajánlásának megfelelően a testület menedzsmentre kidolgozott koncepcióját az igazgatóság vagy igazgatótanács, az ügyvezetésre tett javaslatát pedig a közgyűlés vitatja meg és hagyja jóvá.²⁸⁴

A bizottság feladata kiterjed a testületi tagok és a menedzsment javadalmazásába beépített részvényopciók, költségtérítések és egyéb juttatások (nyugdíjjal kapcsolatos megállapodások, végkielégítések) rendszerének ellenőrzése is.²⁸⁵ A bizottság javadalmazási elveket és mérőszámokat fektet le és ellenőrzi ezek gyakorlati megvalósulását is.²⁸⁶

A javadalmazási javaslat megtétele és ellenőrzése mellett a bizottság további speciális – a menedzsment tagokkal kötött szerződések feltételeinek kialakításával összefüggő – feladatokat is elláthat; ellenőrizheti, hogy a társaság eleget tett-e a javadalmazási kérdéseket érintő tájékoztatási kötelezettségének.²⁸⁷ A javadalmazási bizottság FTA által javasolt kötelezettsége, hogy évente közzétételre kerülő javadalmazási nyilatkozatot bocssásson ki.²⁸⁸

A javadalmazási bizottságra irányadó rendelkezések körét a 2009/385/EK ajánlás további követelményekkel egészítette ki, amelyek mindezáig nem kerültek be az FTA szabályai közé. A 2009/385/EK ajánlás többek között arra ösztönzi a társaságokat, hogy a javadalmazási bizottság egyik tagja rendelkezzen a javadalmazási politika területén ismeretekkel és tapasztalatokkal,²⁸⁹ hogy a bizottsági feladatokat kiterjessze a részvényalapú javadalmazási politika felülvizsgálatára és a bizottság – társasági közgyűlésén a társaság által alkalmazott javadalmazásokról való – beszámolási kötelezettségére.²⁹⁰

A mintában szereplő társaságok közül hét rendelkezik önálló javadalmazási bizottsággal,²⁹¹ egy esetben összevont testület látja el ezt a feladatot,²⁹² szintén egy esetben ad hoc

²⁸⁰ FTA J 3.4.7.

²⁸¹ 2005/162/EK I.M. 3.1.2. alapján FTA J 3.4.6.

²⁸² 2005/162/EK I.M. 3.1.2. alapján FTA A 3.4.2.

²⁸³ FTA A 3.4.3. M.

²⁸⁴ FTA A 3.4.3.

²⁸⁵ 2005/162/EK I.M. 3.2. alapján FTA A 3.4.3.

²⁸⁶ FTA A 3.4.3. M.

²⁸⁷ 2005/162/EK I.M. 3.2. alapján FTA A 3.4.4.

²⁸⁸ 2005/162/EK I.M. 3.2. alapján FTA J 3.4.5. A javadalmazási nyilatkozathoz lásd FTA A 4.1.11.

²⁸⁹ 2009/385/EK 7.1. pont.

²⁹⁰ 2009/385/EK 8.1. pont.

²⁹¹ E-Star Nyrt. 2011-től, AAA Auto N.V., Freesoft Nyrt., Magyar Telekom Nyrt., OTP Bank Nyrt., Richter Gedeon Nyrt., RÁBA Nyrt.

²⁹² MOL Nyrt.

bizottság működik.²⁹³ Azoknál a társaságoknál, amelyeknél nem állt fel önálló bizottság, ott az igazgatóság/igazgatótanács látja el ezeket a feladatokat,²⁹⁴ vagy a közgyűlés dönt a díjazást illetően.²⁹⁵

A válaszok alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy miért nem alkalmazzák ezt a típusú bizottságot, többen a társaság méretére hivatkoznak,²⁹⁶ míg két társaság esetében az jelenik meg indokként, hogy a törvény nem írja elő a javadalmazási bizottság felállítását.²⁹⁷

Amennyiben működik ilyen testület, akkor az az FTA-ban szereplő feladatokat teljes egészében alkalmazza,²⁹⁸ kivételt képez ez alól a javadalmazási nyilatkozat közzététele,²⁹⁹ valamint a vagyoni juttatás elemeit érintő javaslat, ugyanis több társaságnál³⁰⁰ nincs részvényopció vagy egyéb költségtérítés. A bizottság összetételét érintő kivételként jelentkezik, hogy az FTA ajánlásai ellenében nem mindegyik tag minősül függetlennek,³⁰¹ és nem teljesül az a követelmény sem, miszerint a testületnek kizárólag nem operatív tagokból kell állnia.³⁰²

3.7. Összegzés

A bizottsági rendszer tekintetében a társaságok számára egy teljes mértékben alkalmazható struktúra áll rendelkezésre, véleményünk szerint ugyanez figyelhető meg a kockázatkezelés tekintetében. Az FTA mindkét területet olyan részletességgel dolgozta ki, amely alkalmassá teszi arra, hogy a társaságok szinte kizárólag az ajánlások szerint alkalmazzák a különböző speciális bizottságokat és a kockázatkezelésre vonatkozó szabályokat. A jelentések vizsgálatával összefüggésben megállapítható, hogy a társaságok eltérő szervezeti kereteik következtében nem alkalmazzák az FTA iránymutatásait, ezért indokoltnak tartjuk a szabályok módosítását abba az irányba, hogy azok a jövőben eltérő méretű társaságok tekintetében is alkalmazható mintát nyújthassanak.

4. Átláthatóság és nyilvánosságra hozatal

A Felelős Társaságirányítási Ajánlások utolsó fejezete rendelkezik a társaság átláthatóságát és transzparenciáját elősegítő követelményekről. A korábbi nemzetközi, európai uniós és tagállami fejezetekben is megállapítottuk, hogy a corporate governance

²⁹³ Csepel Holding Nyrt.

²⁹⁴ Budapest Ingatlan Nyrt., Forrás Nyrt., Graphisoft Park SE, Synergion Nyrt., Danubius Hotels Nyrt., Shopline Nyrt., Questor Befektetési Nyrt., Kartonpack Nyrt.

²⁹⁵ Phylaxia 1912 Holding Nyrt., KEG Nyrt., ELMŰ Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt.

²⁹⁶ Nutex Nyrt., Konzum Nyrt., HUN MINING Nyrt., E-STAR Nyrt.

²⁹⁷ ELMŰ Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt.

²⁹⁸ Kivéve az OTP Bank Nyrt.-t, mert a társaságnál a menedzsment tagjaival kötött szerződések feltételeinek áttekintése nem tartozik a javadalmazási bizottság hatáskörébe.

²⁹⁹ MOL Nyrt., Richter Gedeon Nyrt.

³⁰⁰ EGIS Gyógyszergyár Nyrt., Richter Gedeon Nyrt.

³⁰¹ Magyar Telekom Nyrt., FreeSoft Nyrt.

³⁰² FreeSoft Nyrt., E-STAR Nyrt., OTP Bank Nyrt.

témakörében ezen terület kiemelt jelentőségű,³⁰³ a magyar szabályok is követik ezt a nemzetközi irányt, mert a társaság nyilvánosságra hozatali gyakorlata kulcsfontosságú tényező a társaság megítélésében.³⁰⁴

Az FTA korábbi fejezeteiben foglalt szabályokhoz képest, ebben a részben két kivételtől eltekintve ajánlások találhatók, azaz a társaságoknak meg kell indokolniuk, amennyiben eltérnek az egyes szabályoktól. Véleményünk szerint ez azt jelenti, hogy a magyar ajánlások különös figyelmet fordítanak a nyilvánosságra vonatkozó szabályokra, a társaságoknak nem elegendő pusztán az alkalmazás tényét illetően nyilatkozni, meg is kell indokolniuk az eltérést. Ez a követelmény összefüggésbe hozható azzal, hogy a részvényesi joggyakorlás, szervezeti felépítés esetén a társaság tevékenysége közvetlenül a részvényesekre hat ki, a nyilvánosság tekintetében azonban a stakeholderekre, a potenciális befektetőkre nézve is hatással van a társaság transzparenciával kapcsolatos gyakorlata.

A nyilvánosságra hozatal kérdéskörére a vizsgált részeket illetően alapvetően a Tpt. és a Budapesti Értéktőzsde szabályzatai tartalmaznak iránymutatásokat. A Tpt. a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírokkal kapcsolatban rendszeres és rendkívüli tájékoztatási kötelezettséget ír elő.³⁰⁵ A rendszeres tájékoztatás körében a kibocsátónak (társaság) kell rendszeresen tájékoztatnia a nyilvánosságot a társaság vagyoni, jövedelmi helyzetének, működésének főbb adatairól.³⁰⁶ A kibocsátó éves, féléves jelentéssel és időközi vezetőségi beszámolóval teljesítheti ezen kötelezettségét.³⁰⁷ A rendkívüli tájékoztatás keretében a kibocsátónak haladéktalanul, de legkésőbb egy munkanapon belül közölnie kell a nyilvánossággal minden, az értékpapír értékét vagy hozamát, illetve a kibocsátó megítélését közvetlenül vagy közvetve érintő információt.³⁰⁸ A tájékoztatásra a Tpt. mellett a 24/2008. (VIII. 5.) PM rendelet ír elő kötelezően alkalmazandó szabályokat, amely a tőkepiaci törvény által keretjelleggel meghatározott információk pontos követelményeit tartalmazza.³⁰⁹

A nyilvánosságra hozatal keretszabályait így elsősorban a tőkepiaci jogszabályok határozzák meg. A társasági gyakorlat és az ajánlások tartalmát illetően a továbbiakban az FTA által érintett kérdéseket a fenti jogszabályok rendelkezéseivel is összevetjük, amelyek alapján megállapítható, hogy a nyilvánosságra hozatal tekintetében az FTA mennyiben tartalmaz önálló rendelkezéseket.

Az FTA nyilvánosságra hozatali szabályait *két tartalmi egységre* oszthatjuk. Az egyik azokat az ajánlásokat és javaslatokat tartalmazza, amelyek a társaság számára szervezeti eljárási mechanizmusok kiépítését javasolják, azzal a céllal, hogy a közzétételre kerülő adatok kiválasztásának és minősítésének eljárási követelményeit hatékonyan javítsák. Az ajánlások másik csoportját kifejezetten a közzéteendő adatok képezik.

³⁰³ Vö. II. 1.1.3. (OECD); IV. 1. 4. (Nagy-Britannia); IV. 2.3. (Németország) alpontokkal.

³⁰⁴ FTA A 4.1.1. M.

³⁰⁵ Valamint külön a szavazati jog mértékének bejelentését is. Tpt. 61. §.

³⁰⁶ Tpt. 54. § (1) bek.

³⁰⁷ Tpt. 54. § (2) bek.

³⁰⁸ Tpt. 55. § (1) bek.

³⁰⁹ 24/2008. (VIII. 5.) PM rendelet a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírokkal kapcsolatos tájékoztatási kötelezettség részletes szabályairól, emellett a vizsgált időszakban a PSZÁF, ma az MNB állásfoglalásai, a BÉT iránymutatásai is a társaság rendelkezésére állnak.

4.1. A transzparens működés szervezeti követelményei

Az igazgatóságnak vagy az igazgatótanácsnak a társaság nyilvánosságra hozatali irányelveiben kell meghatároznia azokat az alapelveket és eljárásokat, amelyek biztosítják, hogy minden, a társaságot érintő, illetve a társaság értékpapírjainak árfolyamára hatást gyakorló jelentős információ pontosan, hiánytalanul és időben közzétételre kerüljön, valamint a piaci szereplők részére egy időben hozzáférhetővé váljon.³¹⁰ Az FTA alapján az igazgatóság/igazgatótanács felelőssége, hogy a tagok és az egyéb érdekelték megfelelő tájékoztatást kapjanak a társaság ügyeiről, a stratégiai célokról, és arról, hogy a társaság miként kezeli működése során a kockázatokat, valamint az összeférhetlenségi kérdéseket.³¹¹

Az FTA alapján a társaság nyilvánosságra hozatali irányelveinek legalább az alábbi információk kezelésének bemutatására javasolt kiterjednie:

- a) a társaság célkitűzései,
- b) a társaság tevékenységének, gazdálkodásának eredményei,
- c) a társaság testületi, illetve menedzsment tagjainak megválasztásával, kinevezésével kapcsolatos elvek; valamint e tagok díjazásának, kompenzációjának elvei,
- d) a társaság működését, gazdálkodását befolyásoló kockázati tényezők, illetve a társaság kockázatkezelési elvei,
- e) az alkalmazottakra és egyéb érdekeltre vonatkozó lényeges információk,
- f) társaságirányítási gyakorlat, a társaságirányítás rendszerének szerkezete,
- g) tulajdonosi struktúra.³¹²

A vizsgált társaságok közül tizenhárom nyilatkozott akként, hogy nem alkalmazza az FTA szabályait, közzétételi kötelezettségeit a jogszabályok követelményei szerint bonyolítja le. A társasági nyilatkozatok alapján megállapítható azonban az is, hogy egyes cégek megfeleltek a javaslatnak, mert álláspontjuk szerint a jogszabályok keretei között teljesítik a közzétételi kötelezettségeiket, így ezek a társaságok a jogi normák szerinti gyakorlatot az FTA által ajánlott rendszert illetően is megfelelőnek tartják. A vizsgált eredmények azonban azt mutatják, hogy a társaságoknál nem kerülnek kidolgozásra közzétételi, nyilvánosságra hozatali irányelvek, hanem a jogszabályokban foglalt előírásokat alkalmazzák. Felmerül a kérdés, hogy amennyiben a társaság a jogszabályi követelményeket teljesíti, úgy ténylegesen megfelel-e az FTA ajánlásainak és javaslatainak is.

Az FTA alapján az a)–d) pontok teljes mértékben megfeleltethetők a Tpt. szerint alkalmazandó 24/2008. (VIII. 15.) PM rendelet éves jelentésére vonatkozó 1. melléklet 4. pontjának.³¹³ Az alkalmazottakra és érdekeltre irányadó rendelkezésekre (fentebbi e) pont) kifejezett utalást nem találtunk, azonban véleményünk szerint besorolhatók a társaság erőforrásai alá, ezáltal az éves jelentésnek ki kell terjednie az erre vonatkozó információkra is. Az FTA f)–g) pontjaiban foglalt információk közzétételét a Budapesti

³¹⁰ FTA A 4.1.1.

³¹¹ FTA A 4.1.1.

³¹² FTA A 4.1.4. M.

³¹³ 24/2008. (VIII. 5.) PM rendelet 4.1. A vállalkozás üzleti környezete, 4.2. a vállalkozás céljai és stratégiája, 4.3. a vállalkozások főbb erőforrásai, 4.4. az éves beszámolóban elért eredményei és kilátásai.

Értéktőzsde Szabályzatának 18. pontja is kötelezően előírja a rendszeres információnyújtás keretében.³¹⁴

A jogszabályi környezet alapján megállapíthatjuk, hogy az FTA által minimumkövetelményként előírt információkat a vizsgált társaságoknak a fent megjelölt kötelező jogi normák alapján is teljesíteniük kell.

A tényleges információszolgáltatás során érvényesülnie kell az egyenlő elbánás követelményének, a társaság a piaci szereplők és a részvényesek egyetlen csoportját sem részesítheti előnyben a többiekkel szemben.³¹⁵ A társaságok ezt az elvet kivétel nélkül alkalmazzák, összefüggésben azzal, hogy a Tpt. 56. § (1) bekezdése ugyanezen követelményt rögzíti.³¹⁶

A társaság működését, értékpapírjainak árfolyamát befolyásoló információk esetén a piaci szereplők általános érdeke, hogy ezen információk a lehető legrövidebb időn belül nyilvánosságra kerüljenek, elősegítve ezáltal a piac hatékony működését, és megakadályozza a bennfentes kereskedelem kialakulását.³¹⁷ Az információk biztosítása során a társaságnak ki kell térnie az elektronikus, internetes közzététel eljárásaira is; és törekednie kell arra, hogy a nyilvánosságra hozott információk elfogadható költségráfordítással, egy időben elérhetők legyenek minden részvényes számára. A társaság a nyilvánosságra hozatali szempontok és a befektetők zökkenőmentes tájékoztatásának követelményét szem előtt tartva alakítja ki honlapját.³¹⁸

Az elért időtartamának rövidségét tekintve a társaságok alkalmazzák ezt az ajánlást, a tájékoztatás tekintetében ugyanis a Tpt. 56. § (2) bekezdése is kötelezően előírja ezt a követelményt. A társaságok egy része azonban nem alkalmazza az ajánlást a tekintetben, hogy nyilvánosságra hozzák-e a közzétételre kidolgozott irányelveiket. A társaságok ilyen gyakorlatának indoka a fejezet elején vizsgált 4.1.1. ajánlásra adott válaszok tekintetében lelhető fel, amely alapján a társaságok jelentékeny része nem rendelkezik közzétételi irányelvekkel.

A társaság igazgatóságának/igazgatótanácsának, illetve menedzsmentjének pontosan meg kell határoznia a saját szerepét a társasági kommunikációban, az FTA modellje alapján a menedzsment feladata, hogy a társaság megfeleljen az igazgatóság/igazgatótanács által meghatározott alapelveknek.³¹⁹ Az ajánlások célja, hogy a társaság gondosan válassza ki, hogy mely adatokat teszi közzé, ehhez meg kell határoznia azt a módszert, amellyel a társaság által jelentősnek ítélt eseményekről és üzletkötésekről a részvényeseket folyamatosan tájékoztatni tudja.³²⁰ A közzétételi gyakorlat ellenőrzése kapcsán ajánlott, hogy az igazgatóság/igazgatótanács évente vizsgálja felül a nyilvánosságra hozatali folyamatok hatékonyságát, és ennek eredményéről tájékoztassa a részvényeseket.³²¹

³¹⁴ BÉT-szabályzat 18.2., 18.3. pontjai. Kifejezetten a 18. 3. pont írja elő a tulajdonosi struktúra, szavazati jogok, saját részvény állomány, vezető állású személyek és stratégiai alkalmazottak körére irányadó információk tőzsdei adatlapokon történő közzétételére. [BÉT-szabályzat 18.4.]

³¹⁵ Az FTA szerint különösen fontos ezt szem előtt tartani az esetleges sajtóbeszélgetések, elemzői találkozók, konferenciák során FTA A 4.1.2.

³¹⁶ Az egyetlen részbeni kivétel az FHB Bank Nyrt., amelynek a Magyar Állammal szemben speciális beszámolási és tájékoztatási kötelezettsége van.

³¹⁷ FTA A 4.1.3. M.

³¹⁸ FTA A 4.1.3.

³¹⁹ FTA A 4.1.1. M.

³²⁰ FTA A 4.1.4.

³²¹ FTA A 4.1.4.

A társasági nyilatkozatok kilenc eltérést tartalmaznak, ezek egyik csoportja az FTA-tól eltérő olyan speciális szervezeti eljárást követ, miszerint a közzétételi gyakorlat ellenőrzését a vezérigazgató,³²² az audit vagy a felügyelőbizottság³²³ látja el. A többi nyilatkozat tekintetében egységes válaszként jelentkezik, hogy a jogszabályi környezet a társaság számára nem teszi indokolttá, hogy a törvénytől eltérő szabályokat alkosson.

4.2. A társaság által közzéteendő adatok

Az FTA a szervezetrendszerre irányadó követelmények mellett speciálisan meghatározott adatok közzétételét ajánlja. Az információkat több szempont szerint tipizálhatjuk. Az egyik lehetséges módszer, amely az adat *normatív jellege* alapján sorolja be az egyes ajánlásokat: eszerint találhatunk olyat, amely a jogszabályi követelményeket meghaladó információ közzétételét javasolja, és olyat is, amely deklaratív jellegű, ugyanis az adatok nyilvánosságra hozásának kötelezettségét eredendően jogszabály is előírja. A másik csoportképző ismerv, hogy az FTA olyan adatok közzétételét javasolja, amelyeket az ajánlások *korábbi fejezeteiben szabályozott*, és végső soron a corporate governance meghatározott szegmensének alkalmazását erősítik, amennyiben nyilvánosságra kell hozni az ajánlástól eltérő gyakorlatot. A harmadik szempont az lehet, hogy az FTA mely publicitási csatornán keresztül javasolja a meghatározott információ közzétételét.

A továbbiakban a publicitási csatornák szerinti tipizálást alkalmazzuk, mégpedig azért, mert az előzetes kutatómunka alapján megállapíthatóvá vált, hogy a társaságok arra hivatkozva nem alkalmazzák az ajánlások jelentős részét, mert a jogszabályi keretek szerint határozzák meg transzparencia-politikájukat.

Az FTA két publicitási csatornát említ: az éves tájékoztatót és a társaság honlapját. Az éves tájékoztatóban közzéteendő adatok:

- A társaság stratégiai céljainak ismertetése.³²⁴ Az ajánlást a vizsgált mintában a Részvény A kategóriás társaságok kivétel nélkül alkalmazzák, a Részvény B szekció közül nyolc társaság nem,³²⁵ amelyből három azt jelölte meg az eltérés okaként, hogy a törvényi előírásoknak való megfelelésen kívül nem tart szükségesnek további közzétételt.³²⁶
- Az igazgatóságnak/igazgatótanácsnak nyilatkoznia kell arról, hogy a megbízott könyvvizsgáló milyen jellegű és nagyságrendű egyéb megbízást kapott a társaságtól, illetve annak leányvállalatától.³²⁷ Ez igazodik az FTA II. fejezetében közzétett szervezetrendszerre irányadó, azonos tartalmú ajánlásához. Huszonegy esetben nem került közzétételre ez az adat, mert a könyvvizsgáló nem kapott ilyen megbízást,

³²² HUN MINING Nyrt.

³²³ Magyar Telekom Nyrt.

³²⁴ A stratégiai célokat a honlapon is szerepeltetni kell. 2005/162/EK 9.2. alapján FTA A 4.1.6.

³²⁵ TC Befektetési Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt., EHEP Nyrt., Nutex Nyrt., Kartonpack Nyrt., Genesis Nyrt. (2012-es jelentése), Budapest Ingatlan Nyrt., Csepel Holding Nyrt.

³²⁶ Questor Értékpapír Nyrt., EHEP Nyrt., Budapest ingatlan Nyrt.

³²⁷ FTA A 4.1.8.

további egy cég pedig nem tartja szükségesnek, hogy a törvényi megfelelésen túl nyilatkozatot tegyen.³²⁸

- Az igazgatóság/igazgatótanács, a felügyelőbizottság és a menedzsment tagjainak szakmai pályafutásáról szóló információk.³²⁹ Négy társaság csak a honlapon,³³⁰ négy cég egyáltalán nem,³³¹ további négy pedig a tagok választásakor hozta nyilvánosságra ezeket az adatokat.³³²
- A kockázatkezelési irányelvek, a belső kontrollok rendszerének, az alkalmazott kockázatkezelési alapelveknek és alapvető szabályoknak, illetve a főbb kockázati tényezők áttekintő ismertetése.³³³ Huszonegy társaság nem hozta nyilvánosságra ezeket az adatokat, és több nyilatkozat az eltérést sem indokolja. A válaszok azonban azonosíthatók az FTA korábbi fejezetében foglalt, kockázatkezelésre irányadó nyilatkozatokkal, figyelemreméltó azonban, hogy öt esetben kifejezetten azért nem teszi közzé indokait a társaság, mert erre nem kötelezi jogszabály és a transzparencia szempontjából csak a jogszabályokban meghatározott elveket tekinti irányadónak.³³⁴ A törvényi rendelkezések mellett további két cég üzleti titokra hivatkozva nem tette közzé ellenőrzési és kockázatkezelési szisztémáját.³³⁵
- A felelős társaságirányítási jelentés.³³⁶ Tekintettel arra, hogy a Gt., az Szt. és a BÉT szabályzata³³⁷ is előírja a jelentés nyilvánosságra hozatalának kötelezettségét, a társaságok teljes mértékben eleget is tesznek ennek, kivéve egy társaságot, amely csak az éves jelentés közzétételét követően hozta nyilvánosságra a felelős társaságirányítási jelentését.³³⁸
- Az igazgatóság/igazgatótanács, felügyelőbizottság és a menedzsment tagjainak a társaság értékpapírjaiban fennálló részesedéseikkel kapcsolatos irányelveit, illetve a részvényen alapuló ösztönzési rendszerben fennálló érdekeltségeiket.³³⁹ A bennfentes kereskedelemre vonatkozóan tizenöt társaság folytat eltérő gyakorlatot, ebből kettő nem tartja indokoltnak az ajánlás alkalmazását, tizenegy pedig kifejezetten azért nem hozza nyilvánosságra ezen adatait, mert azt törvényi rendelkezés ezt nem írja elő számára. Ez a közzétételi szabály szintén leképezi az FTA 2. fejezetében található azonos tartalmú ajánlást.
- Az üzleti titok megőrzése mellett az éves jelentésben³⁴⁰ az igazgatóság/igazgatótanács tagjainak és a menedzsment bármilyen harmadik féllel való kapcsolatát, amely

³²⁸ Questor Értékpapír Nyrt.

³²⁹ A társaság honlapján is. FTA A 4.1.9.

³³⁰ ÉMÁSZ Nyrt., ELMŰ Nyrt., Zwack Unicum Nyrt., PannErgy Nyrt.

³³¹ Kartonpack Nyrt., Graphisoft Park SE (2010-ben még eltérő volt a gyakorlata, de az azt követő években már megfelelt az ajánlásnak), Externet Nyrt., Forrás Nyrt. viszont amennyiben van új tag.

³³² TvNetWork Nyrt., Questor Értékpapír Nyrt., Pannon-váltó Nyrt., Nutex Nyrt.

³³³ Az ajánláshoz tartozó magyarázat írja elő, hogy az éves tájékoztatóban kell közzétenni. FTA A 4.1.12.

³³⁴ Nutex Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt., ELMŰ Nyrt., EHEP Nyrt., Budapest Ingatlan Nyrt.

³³⁵ Zwack Nyrt., Danubius Hotels Nyrt.

³³⁶ FTA A 4.1.13.

³³⁷ BÉT-szabályzat, 18.2. pont.

³³⁸ AAA Auto N. V.

³³⁹ A társaság honlapján is. FTA A 4.1.14.

³⁴⁰ Valamint a társaság honlapján.

a társaság működését befolyásolhatja.³⁴¹ A vizsgált mintában az ajánlást huszonegy társaság nem alkalmazta, a jelentések alapján tizenkilenc esetben azért, mert nem merült fel ilyen kapcsolat.³⁴²

A társaság honlapján közzéteendő adatok:

- A társaság stratégiai céljai, főtevékenységével, üzleti etikájával, egyéb érdekelttel kapcsolatos irányelvei. A társaságnak ajánlott főbb üzleti célkitűzései mellett az üzleti etikájáról, a környezetvédelemmel, illetve a társadalmi környezetével kapcsolatos elképzeléseiről, eljárásairól is tájékoztatni a piaci szereplőket.³⁴³ Az ajánlásra az általános közzétételi irányelvek alkalmazásának vonatkozásában kell nyilatkozni, ezért az ott kifejtett gyakorlat irányadó ebben az esetben is.
- Az üzleti évet megelőzően „társasági eseménynaptár” közzététele, amely alapján a piaci szereplők tájékozódhatnak a társaság fontosabb bejelentéseinek megjelenéséről (pénzügyi jelentések), illetve az előrelátható fontosabb események várható időpontjairól (közgyűlés, befektetői találkozók, roadshow tervezett időpontja).³⁴⁴ A társaságok többsége (22) nem alkalmaz ilyen közzétételt. Az indokolásokban hivatkoznak egyrészt a társaság méretére, ami nem indokolja a naptár alkalmazását,³⁴⁵ három esetben pedig a Tpt. által előírt szabályzást tartja magára irányadónak a társaság, amely alapján nem kötelező az eseménynaptár létrehozása.³⁴⁶ A többi eltérés esetében a társaságok nem alkalmaznak ugyan naptárat, de az érintetteket minden eseményről tájékoztatják.
- A bennfentes személyeknek a társaság részvényeinek kereskedelmével kapcsolatos irányelvei.³⁴⁷
- A társaság tájékoztatást ad az igazgatóság/igazgatótanács, felügyelőbizottság belső szervezetéről, működéséről, valamint az igazgatóság/igazgatótanács, menedzsment munkájának, illetve az egyes tagok teljesítményének értékelésekor figyelembe vett szempontokról. E tájékoztatásban utalni kell arra, hogy az adott időszakban elvégzett értékelés eredményezett-e valamilyen változást.³⁴⁸ Tizenkilenc társaság nem teszi közzé értékelési szempontjait, és éppen ebben áll az ajánlástól való eltérés legfőbb oka.³⁴⁹

³⁴¹ FTA A 4.1.15.

³⁴² A Részvény A szekcióban öt eltérő, a Részvény B szekcióban tizenöt eltérés volt.

³⁴³ 2005/162/EK 9.2. alapján FTA A 4.1.6.

³⁴⁴ FTA A 4.1.5.

³⁴⁵ Pannon-váltó Nyrt.; E-STAR Nyrt., amely társaság 2012-ben már igen, előtte nem tett közzé eseménynaptárat.

A Richter Gedeon Nyrt. és PannErgy Nyrt. pedig 2010–2011-ben alkalmazta az ajánlást, 2012-ben már nem.

³⁴⁶ ÉMÁSZ Nyrt., Elmű Nyrt., Budapest Ingatlan Nyrt.

³⁴⁷ FTA A 4.1.14.

³⁴⁸ 2005/162/EK 9.1. alapján FTA A 4.1.10.

³⁴⁹ Tizenkilencből hét társaság, a többi esetben nem indokolták az eltérést.

4.3. Speciális közzétételi szabályok

A honlapon és a tájékoztatóban közzéteendő adatok mellett két olyan javaslat található az FTA-ban, amely véleményünk szerint nem sorolható be egyik kategóriába sem, mert az ajánlás nem írja elő a közzététel helyét, ezek tartalmukban vagy a közzététel helye szempontjából speciális jegyeket mutatnak.

A társaság számára javasolt, hogy angol nyelven is készítse el és hozza nyilvánosságra a tájékoztatásait. Célszerű rögzítenie azt is, hogy a társaság székhelyén használt hivatalos nyelvén, illetve az attól eltérő nyelven történő kommunikáció közti eltérés esetén a társaság székhelyén használt hivatalos nyelven történt tájékoztatás az irányadó.³⁵⁰ Az ajánlást a Részvény A szekcióban szereplő társaságok kivétel nélkül alkalmazzák, a Részvény B szekcióban összesen hat társaság alkalmazza, a többi huszonhárom indokolás nélkül nem.

Az FTA további speciális javaslatként írja elő, hogy a társaság nyilatkozzon arról, hogy jogszabályi előírás hiányában a számviteli dokumentumokat az IFRS-irányelvek szerint készítették el.³⁵¹ A javaslatot nyolc társaság kivételével minden vizsgált cég alkalmazza.

A közzéteendő adatok körében az FTA részletesen rendelkezik a javadalmazási nyilatkozatról, amely a 2004/913/EK ajánlásnak megfelelő követelményeket tartalmazza.³⁵² Ehelyütt nem térünk ki ennek részletes ismertetésére, ugyanis a jogszabályi környezet alapján a javadalmazási nyilatkozat speciális jegyekkel rendelkezik. A társaságnak a vizsgált időszakban irányadó Gt. 312/A. §-a alapján a honlapján évente, az éves rendes közgyűlés összehívásával egyidejűleg közzé kell tennie az igazgatóság vagy igazgatótanács, valamint – ahol felügyelőbizottság is működik – a felügyelőbizottság tagjainak nevét, továbbá a tagok e minőségükben nyújtott munkájukért kapott valamennyi pénzbeli és nem pénzbeli juttatását tagonként és a juttatás jogcíme szerint részletezve.³⁵³ A részvénytársaságnak biztosítania kell ezen adatok honlapon való folyamatos elérhetőségét. A Gt. e szakaszát a 2009. évi CXVI. törvény 10. §-a iktatta be, amelynek indokolása alapján ez a rendelkezés jelentősen növeli a társaságok átláthatóságát. Véleményünk szerint a jogalkotó maradéktalanul elérte ezt a célját, ugyanis önálló közzétételi kötelezettséget írt elő a corporate governance egy speciális területén.

A törvényi módosítás következtében az FTA csak a javadalmazási nyilatkozat tartalmi elkészítéséhez nyújt segítséget, ugyanis függetlenül attól, hogy az FTA ajánlja a jelentés elkészítését, a társaságnak a Gt. alapján is kötelező erről nyilatkozatot közzétennie. A vizsgált mintában huszonhárom társaság nem alkalmazta ezt az ajánlást, amelynek okai közül kiemelő, ³⁵⁴ hogy vagy a közgyűlési határozat tartalmazza ezeket, ezért szükségtelen további tájékoztatást közzétenni a részvényesek számára (nyolc társaság), vagy pedig a Gt. alapján kerülnek közzétételre (négy társaság).³⁵⁵ Megállapítható tehát, hogy azok a társaságok, amelyek a törvényi előírások teljesítése következtében teszik közzé az FTA által

³⁵⁰ FTA J 4.1.16.

³⁵¹ FTA J 4.1.7.

³⁵² FTA A 4.1.11. vö. FTA A 2.7.7.

³⁵³ Gt. 312/A. § (1) bek. Ezt a rendelkezést a Ptk. nem tartalmazza.

³⁵⁴ A többi esetben nem is indokolta a társaság. A válaszok tartalmilag megegyeznek az FTA A 2.7.7.-re adott válaszokkal.

³⁵⁵ Questor Nyrt., Phylaxia 1912. Holding Nyrt., Hunmining Nyrt., ÉMÁSZ Nyrt.

előírt tartalmú nyilatkozatot, további külön nyilatkozat kibocsátását már indokolatlannak tartják. Az FTA azonban nemcsak a honlapon, hanem az éves jelentésben történő közzétételt is ajánlja, ezért a közzététel formáját illetően szigorúbb követelményeket tart indokoltnak a Gt.-ben megjelenteknél.

4.4. Összegzés

A fentiek alapján megállapítható, hogy a Felelős Társaságirányítási Ajánlások által meghatározott követelmények köre részben megfeleltethető a jogszabályok rendelkezéseinek, részben azonban olyan javaslatokat tartalmaznak, amelyek alkalmazását jogi norma nem írja elő a társaságok számára. Véleményünk szerint indokolatlan az FTA ezen fejezetében szerepeltetni azon szabályokat, amelyeknek közzététele kógens rendelkezésen alapul. A corporate governance magyar jogszabályi környezetében jelen ajánlások két megfontolás mentén segíthetnék elő hatékonyan a társaságok transzparenciáját.

A *közzéteendő adatokkal* kapcsolatban, amennyiben az FTA megkívánja a jogszabályi követelményeknek megfelelő információk nyilvánosságra hozatalát, akkor azzal segítheti elő az átlátható működést, ha ezekhez a jogszabályi deklarációkhoz megfelelő tartalmi kritériumokat társít. Az ajánlások között jelenleg is példaként szolgál erre a javadalmazás kérdése, amely esetben a Gt. által előírt kötelező közzététellel kapcsolatban arról rendelkezik, hogy a javadalmazás egyes eseteiben milyen konkrét adatokat ajánlott a társaságnak feltüntetnie.

Az adatokkal kapcsolatos további követelmény, hogy véleményünk szerint indokolt lehet bővíteni azon szabályok körét, amelyeknek nincs jogszabályi alapja, ilyen például a számviteli standardok alkalmazása a hatályos ajánlások között. A normatív háttér nélküli javaslatok mellett azon ajánlások tekintetében is érdemes lenne a közzétételi szabályok bővítése, amelyeknél az FTA teremti meg a szabályozás hátterét.

A végső konklúzióinkat azonban a közzététel ajánlott helyét, az FTA által a nyilvánosságra hozatal helyeként megjelölt publicitási csatornát illetően hozzuk. Az ajánlások tipizálásánál külön csoportban ismertettük azon szabályok körét, amelyeket az éves jelentésben kell a társaságnak közzétennie. Azzal, hogy az FTA meghatározott adatokat az éves beszámolóban rendel közzétenni, véleményünk szerint felmerül a kibocsátó tőkepiaci törvényben foglalt felelősségének a kérdése. A Tpt. a tájékoztatás közös szabályai között³⁵⁶ kimondja, hogy a szabályozott információk félrevezető tartalmával okozott kár megtérítéséért a kibocsátó felel.³⁵⁷ Továbbá, ha a kibocsátóról olyan valótlan adat kerül nyilvánosságra, amely az általa kibocsátott értékpapír értékét vagy hozamát érintheti, köteles a valóságnak megfelelő adatok haladéktalan nyilvánosságra hozatalára.³⁵⁸ Amennyiben az éves beszámoló félrevezető, hamis tényeken alapul, akkor a Tpt. prospektusfelelősségi rendelkezését kell alkalmazni. Az FTA ezzel a szabályok éves jelentésben történő közzétételével, azaz a publicitási csatorna meghatározásával a kibocsátó felelősségét helyezi előtérbe.

³⁵⁶ A Tpt. 57. § (1) bekezdése a nyilvánosságra hozatal elmaradását is tényállási elemként szabályozza. Véleményünk szerint ennek a felelős társaságirányítás szempontjából nincs jelentősége, ugyanis a törvény nem írja elő kötelezően a társaságirányítási jelentés elemeinek a közzétételét.

³⁵⁷ Tpt. 57. § (1) bek.

³⁵⁸ Tpt. 57. § (2) bek.

Véleményünk szerint ez a felelős társaságirányítási ajánlások körében alkalmas lehet a nem megfelelő nyilatkozatok szankcionálására. A jogkövetkezmény alkalmazása azonban csak akkor lehetőség, amikor publicitási lehetőségként a társaság az éves beszámolót, vagy a Tpt. által szabályozott közzétételi fórumokat választja. Ebből a szempontból érdemesnek tartjuk az összes közzétételi szabály fordulataiba beépíteni a beszámolóban történő közzététel lehetőségét.

„Költő vagyok – mit érdekelne
engem a költészet maga?”

József Attila

VII. Viszonyítási pontok a felelős társaságirányítás dogmatikai kérdései köréből

A kötet utolsó tartalmi egységét a corporate governance-t érintő dogmatikai vizsgálataink képezik. A bevezetésben is megfogalmaztuk azt az elméleti kiindulópontot, miszerint a corporate governance nem kizárólag egy modern jelenségnek, hanem egy hosszabb ideje fennálló problémakörre adott válaszkísérletnek tartjuk. Ez felveti annak kérdését, hogy a jelenleg kialakult felelős társaságirányítási rendszer egy adekvát megoldást jelent-e, vagy esetleg további megoldandó dilemmák elé állít bennünket.

Véleményünk szerint a felelős társaságirányításról szóló vita elért egy olyan ponthoz, amikor szükségserűvé vált a corporate governance egyes jellemzőinek jogdogmatikai vizsgálata. Ennek eredménye kettős: egyrészt stabil kiindulópontot biztosít a későbbi fejlődéshez, másrészt pedig lehetőséget teremt arra, hogy az eddig elért eredményeket beépítsük a magánjogi dogmatika rendszerébe.

A további vizsgálódásinkhoz három viszonyítási pontot jelöltünk ki. Az első ezek közül a corporate governance-szabályok jogszabálytani besorolása és kikényszeríthetőségének vizsgálata, amellyel arra keressük a választ, hogy a corporate governance használható-e jogalkalmazási eszközként. Ehhez természetesen szükséges a jogszabályok alapvető karakterét behatárolni a társasági jogban. A második fejezetben már tágabb kontextusban vizsgálódunk, és arra a hipotézisre keressük a választ, hogy a felelős társaságirányítás összeköthető-e egy magasabb absztrakciós szinten lévő dogmatikai egységgel. Tézisünk szerint a felelős társaságirányítás jogalanyisági kérdés, így a fejezet fő kérdése, hogy kimutatható-e érdemi kapcsolat közte és a jogi személyek elmélete között. Az utolsó fejezet még tágabb horizonton vizsgálja a problémát. A kiindulópontot az jelenti, hogy a corporate governance paradigmája számos olyan érdeket, értéket sért, amelyek alkotmányos védelemben részesülnek. Véleményünk szerint ez a primer kapcsolat az Alaptörvényben biztosított tulajdonhoz való jog esetében vetődik fel, ezért azt a kérdést tettük fel, hogy a társasági jog ezen szabályozása mint új nézőpont felvet-e alkotmányos aggályokat a tulajdonhoz való jog (elsősorban a tagsági jogviszony mint alkotmányos tulajdonosi pozíció) szempontjából.

1. A felelős társaságirányítási szabályok jogi minősítése és megszegésük jogkövetkezménye

A corporate governance magyar szabályainak elemzését követően felmerül a kérdés, hogy a felelős társaságirányítási ajánlások valóban *csupán soft law tulajdonságokkal jellemezhetők-e*, vagy jogi kikényszeríthetőségük révén megjelenhetnek-e valamilyen formában (hivatkozási és igényérvényesítési alapként) a jogalkalmazásban is. A corporate governance

szabályainak dogmatikai besorolása előtt indokolt kitérni a társasági jogi szabályozás dogmatikai elemzésére, amely alapján meghatározhatjuk a felelős társaságirányítási normák jogi karakterét is.

1.1. A Ptk. III. könyvének diszpozitív főszabálya

Mint az közismert, a 2013. évi V. törvény III. könyve inkorporálta a társasági jog anyagi szabályait, így egységes, monista elven felépülő kódex jött létre. A monista elv érvényesítése mellett a szabályozás több helyen módosult és a kodifikáció számos újítást hozott.

A Ptk. miniszteri indokolása szerint a törvény változtat a Gt. főszabályán és „*a kógens alapállás helyett az eltérést engedő (diszpozitív) szabályozási kiindulópontot választja*”.¹ Az indokolás kiemeli, hogy a legkörültekintőbb szabályozás mellett sem lehet biztosítani, hogy minden tilalmat és feltétlen érvényesülést kívánó szabályt feltüntessen a törvény, ezért van szükség a generális szabályokra, amelyek meghatározzák, hogy mely esetekben nem lehet eltérni a törvénytől. Az indokolás külön kiemeli, hogy ezzel a jogalkotó azt kívánja elősegíteni, hogy az alapítók a társasági szerződés helyett ne más megállapodásba (tipikusan szindikátusi szerződésbe) foglalják egymással szembeni köteleiket, hanem a társasági szerződésbe. Az indokolás azt is jelzi, hogy a törvény hatályba lépésének kezdeti időszakában felmerülhetnek bizonyos jogalkalmazási nehézségek, amelyeket végső soron majd a bírói gyakorlatnak kell megoldania.² Kisfaludi András szerint a diszpozitivitás lehetőséget biztosít arra, hogy a jogi személyeket létrehozó személyek az igényeiknek megfelelően alakíthassák ki a jogi személy működési szabályait, kereteit.³

A jogirodalomban heves vita bontakozott ki a Ptk. 3:4. §-a kapcsán. Sárközy Tamás több tanulmányában hozott fel – a bírói gyakorlatra és a jogszabálytan dogmatikájára alapozott – érveket a kógenca jogi személyekkel kapcsolatos fenntartása mellett.⁴ Metzinger Péter alapos tanulmányban vizsgálta meg azt a kérdést, hogy milyen dogmatikai és gazdasági értelemben lehet egyáltalán a norma jellemzőit kialakítani.⁵ A jogértelmezés egységességére hívja fel a figyelmet, és a helyes értelmezési szempontok érvényesítéséből fakadó eredményességet helyezi előtérbe Győri Enikő.⁶ A diszpozitivitást az AB gyakorlatából is levezető Papp Tekla kérdéseit többek között a Ptk. és a más kötelezően alkalmazandó

¹ Az állami beavatkozás és a jogi normák meghatározásának elvi indokaihoz lásd a Ptk. miniszteri indokolását.

² 2013. évi V. törvény miniszteri indokolása; KISFALUDI András: *A jogi személy létesítése = A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Complex, Budapest, 2013, 85–92, 86–87.

³ KISFALUDI András: *A jogi személy létesítése = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Complex, Budapest, 2014, 211.

⁴ SÁRKÖZY Tamás: *A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv*, Gazdaság és Jog, 2012/3, 3–7.; SÁRKÖZY Tamás: *Az új Ptk. jogi személy könyvéről*, Jogtudományi Közlöny, 2013/10, 461–469.; SÁRKÖZY Tamás: *Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról*, Gazdaság és Jog, 2015/11, 8–13.

⁵ METZINGER Péter: *Diszpozitivitás és/vagy kógenca a magyar társasági jogban*, Fontes Iuris, 2015/3–4, 42–55.

⁶ GYŐRI Enikő: *A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései*, Gazdaság és Jog, 2014/9, 3–8.

jogszabályok viszonylatában, valamint normatani szempontból a kijelentő mondatokkal kapcsolatban fogalmazza meg.⁷

A Ptk. 3:4. §-a alapján a jogi személy tagjai, illetve alapítói az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban eltérhetnek e törvény jogi személyekre vonatkozó szabályaitól, kivéve ha

- a) az eltérést e törvény tiltja; vagy
- b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti; vagy
- c) a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza.⁸

A Ptk. végső szövegének elfogadásakor megindult – részben – szakmai vita kezdetben – helytelenül – a teljes diszpozitivitás elvét hirdette, és a Ptk. III. könyvében található diszpozitív szabályainak megjelenése⁹ óta egymásnak ellentmondó, eltérő és a jogalkalmazást elbizonytalanító vélemények kerültek megfogalmazásra.

A teljes diszpozitivitás véleményünk szerint *contra legem értelmezés*, mert a tagok (alapítók) csak az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyukban, valamint a szervezeti és működési szabályozás kialakítása során térhetnek el a törvénytől. Így máris csak egy *többletcsős vizsgálat* eredményeként tudjuk megállapítani, hogy mely szabályokat tehetik félre a tagok, alapítók. Egyrészt tiltja-e a törvény az eltérést, másodszor a szabály, amit mellőzni kívánunk a fenti helyzet alá vonható-e (azaz például a szervezeti és működési szabályozás alá tartozik-e vagy sem), harmadikként pedig az egyes privilegizált szempontokat kell alaposan megvizsgálni.¹⁰ Ez kétségtől nem könnyű feladat. Hiszen a kivételek egy részével kapcsolatban felmerülnek olyan alapkérdések, amelyek megnehezítik a gyakorlati esetek egyszerű minősítését.

A kérdést *tévesen* egyszerűsíthetjük azonban azzal, hogy a diszpozitivitást *csak a gazdasági társaság belső szervezeti működésére* vonatkoztatjuk. Ebből ugyanis fakadhat olyan értelmezés, hogy ameddig harmadik személyekkel szemben, külső jogviszonyban a diszpozitivitás nem érvényesül, addig a társaság belső viszonyaira alkalmazott megengedő normák alkalmazása megfelelő, sőt – Csehi Zoltánnal¹¹ egyetértve – kiteljesíti a magánautonómia elvét. De amennyiben igényérvényesítési, szankcionálási kérdés merül fel a társasággal kapcsolatban, azt csak a szervezetrendszeren keresztül vagy a társaság vagyonának elvesztésével, esetleg a társaság megszüntetésével lehet kezelni. A szervezet, mint a jogi személy egyik kritériuma biztosítja a társaság érdekeinek megfelelő cselekmények végrehajtását. A jogi személyek kritériumrendszerében az (állandó) szervezet az egyik elv, de elfogadjuk

⁷ PAPP Tekla: *A jogi személy általános szabályai = A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*, szerk. OSZTOVITS András, Opten, Budapest, 2014, 381–382.

⁸ Ptk. 3:4. § (2)–(3) bek.

⁹ Dzsula Mariann jegyzi meg, hogy a III. könyv szabályai eredendően a kógens főszabályra lettek megfogalmazva, és annak változását követően nem került végigvezetésre a szöveg egészén. DZSULA Mariann: *Miért kógens a diszpozitív?*, Céghírnök, 2014/2, 3–5.

¹⁰ KISFALUDI: *A jogi személy létesítése*, i. m. 213–214.

¹¹ CSEHI Zoltán: *A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben = Jogi személyek a Polgári Törvénykönyvben – Miskolci konferenciák 2012*, szerk. GONDOSNÉ PUSTAHELYI Réka, Novotni Kiadó, Miskolc, 2013, 45–86, 68–70. és CSEHI Zoltán: *Az új Ptk. jogi személy szabályozásának kógenziájáról és diszpozitivitásáról*. Polgári Jog 2016/3. – fórum

Csehi Zoltán nézetét,¹² miszerint a társaság végeredményben a szervezetrendszerrel, a szervezettel azonosítható, és egyetértünk Török Gáborral¹³ abban, hogy a szabályozás ezen területe átfogja a jogi személy egész létét. Ebből az aspektusból nézve *nem csupán a társaság belső problémája*, hogy alkalmazza-e vagy sem a diszpozitivitást, hanem egyben a markáns és elemi hitelezői érdekvédelem kérdése is.

1.1.1. A Ptk. 3:4. § értelmezésével kapcsolatos problémák

A kivételek között szereplő *hitelező* egy összetett fogalom, mégis általánosan alkalmazott a társasági jogban. A Ptk.-ban is több helyen szereplő fogalomnak eltérő a tartalma, valamint a fizetéseképtelenségi eljárásokban is eltérő alanyi kör minősül hitelezőnek. Esetről esetre kell eldönteni, hogy kit tekintünk hitelezőnek, így a társasági szerződés vizsgálatakor szinte meghatározhatatlan a hitelező általános fogalma. Különösen az átalakulási és a megszűnési eljárásokban kell differenciált hitelezői fogalommal dolgozni; de a konszernjogi hitelező¹⁴ vagy a törzstőke- és az alaptőke-leszállítás esetében is speciális alany található a hitelezői jogok tekintetében. Kérdéses, hogy mely társasági döntés nem hat ki a hitelezők jogaira, hiszen a vagyon átstrukturálása, a hatásköri szabályok módosítása – absztrakt módon, de – magukban hordozzák a hitelezői érdekek sérelmét.

A *munkavállalók jogait* javarészt nem a Ptk. határozza meg, de ha csak a Ptk.-ban szereplő munkavállalói jogokat vesszük figyelembe,¹⁵ akkor viszonylag problémamentesen megállapíthatók az alkalmazás keretei. A Ptk. a gazdasági társaságon belül a dolgozói participáció esetében kógens szabályokat¹⁶ ír elő, a dolgozói részvény esetében pedig eleve garanciális szabályokkal dolgozik.¹⁷ Alapvető kérdés ugyanakkor a rendszertani érvelés figyelembevételre, hiszen munkavállalót alkalmazni már csak bejegyzett cégek tudnak. Véleményünk szerint irreális elvárás a bíróságtól az, hogy a munkavállalók jogait csorbító megállapodást már a létesítő okiratban, a bejegyzés során felismerje. Különösen arra tekintettel, hogy véleményünk szerint a munkavállalók – a felszámolási eljárásból kiindulva – egyszerre tekinthetők hitelezőknek is.¹⁸ Végeredményben minden vagyoni döntés, amely a hitelezők érdekeit sérti, közvetve sérti a munkavállalók érdekeit is.

Ugyancsak eltérő szabályok vonatkoznak a *kisebbségi jogokra*, privilegizált többletjogokkal.

Az egész vitát jelentősen befolyásolja a „nyilvánvalóan” és a „jogsérelem” kategóriája, amelyek alapján az érdeksérelem természetesen nem egyenlő a jogsérelemmel, és nem bármely jogsérelem minősül semmisnek, hanem csak a nyilvánvaló jogsérelem.

¹² Lásd: Csehi Zoltán: *A vezető tisztségviselő felelőssége*, szerk. CSEHI Zoltán, SZABÓ Marianna, Complex, Budapest, 2015, 9.

¹³ TÖRÖK Gábor: *A jogi személy létesítése = Polgári Jog – A jogi személy*, szerk. SÁRKÖZY Tamás, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 41–52, 43.

¹⁴ Ptk. 3:52. §.

¹⁵ Erre utal KISFALUDI: *A jogi személy létesítése*, i. m. 213–214.

¹⁶ Ptk. 3:127. §.

¹⁷ Ptk. 3:236. §.

¹⁸ Vö. a felszámolási költségek esetében az 1991. évi IL. tv. 57. §-ával.

A *törvényes működés feletti felügyelet* szintén egy érdekes probléma, hiszen maga Ctv. is számos törvényességi felügyeleti eljárást ismer, de ezeken kívül a törvényes működés biztosítékai egy több elemből álló rendszert képeznek: ide sorolható például a tagkizárás intézménye is.

Mindezek a problémák véleményünk szerint nem elvi és dogmatikai csiszolatlanságok, hanem valódiak, amelyekre – a jogalkotóval és a javaslat kidolgozóival egyetértve – úgy gondoljuk, a bírói gyakorlatnak olyan értelmezési támpontok megfogalmazásával kell reagálnia, amelyeket a korábbi társasági törvények alkalmazása során már kialakított. Ugyanakkor elfogadható a bírói gyakorlatra hagyatkozó érvek óvatossága is, mert ahogy lentebb látni fogjuk a Gt1. szabályozása szinte ugyanezen az elvi, dogmatikai alapon állt, és már 1991-ben módosítani kellett koncepcióján, javarészt ugyanazokkal az indokokkal, amelyeket a szakirodalom a diszpozitivitás elleni diskurzusban azóta is megfogalmaz.

A miniszteri indokolásban is megfogalmazott bírói jogértelmezés az egyes szabályok minősítésével kapcsolatban megfigyelhető az eBDT 2016. 3433. számon közzétett eseti döntésben, amelyben a bíróság a Ptk. szövetkezetekre vonatkozó több szabályával kapcsolatban külön-külön megállapította, hogy mely rendelkezés diszpozitív és mely norma kógens.¹⁹

Arra vonatkozóan is találhatunk eseti döntést, hogy a diszpozitivitás kérdése csak a Ptk. szabályaival kapcsolatban merül fel, s mivel az egyesületi tiszteletbeli taggá választás előírásait az Ectv. szabályozza, e körben a Ptk. diszpozitivitási elve nem érvényesülhet.²⁰

Az egyes jogintézményekkel kapcsolatban hozott döntések között a Fővárosi Ítélőtábla szerint – véleményünk szerint vitathatóan – nincs akadálya annak, hogy egy kft. belső szervezeti felépítését úgy határozza meg, hogy operatív irányító szerve nem egyszemélyi vezető tisztségviselő (ügyvezető), hanem igazgatóság.²¹ Az Ítélőtábla a testületi ügyvezetést a jogi személyek általános szabályaiból vezette le, és mivel a Ptk. egyetlen rendelkezése sem tiltja, hogy az ilyen szervet igazgatóságnak hívják, és a Ptk. 3:4. §-a szerinti érdekeket sem sérti, így jogszerű ennek ilyen elnevezése. Az eBDT 2015. 3386. számon közzétett eseti döntése szerint az egyesület döntéshozó szerve a közgyűlés, lehetőség van továbbá a közgyűlés helyett küldöttgyűlést működtetni; a kettő azonban nem ötvözhető, „küldött-közgyűlés” tehát nem hozható létre.

Az eBDT 2015. 3383. szerint nincs akadálya annak, hogy a Ptk. hatálya alá tartozó kft. alapítása vagy tőkeemelése, vagy a Gt3. szerinti kft. feltőkésítése során a hátralékos pénzbetét befizetésének időpontját a létesítő okirat, illetve a taggyűlési határozat két évnél hosszabb időben határozza meg. A határidő végét ugyanis a Ptk. nem határozza meg.

A Ptk.-ban megfogalmazott *privilegizált eltérési tilalakkal kapcsolatban* a Debreceni Ítélőtábla kimondta, hogy a társasági szerződés olyan szabályozásának tilalma, amely az osztalék (osztalékelőleg) kifizetéséről a tagokra nézve a Ptk. vonatkozó részében foglaltaknál kedvezőbb rendelkezést tartalmaz, hitelezővédelmi célzatú kógens szabály. Annak azonban az Ítélőtábla szerint nincs akadálya, hogy a tagok egymás közötti viszonyukban

¹⁹ Ugyanígy a Ptk. 3:177. § egyes fordulatáról mondta ki a bíróság az eltérés tilalmát. BDT 2016. 3568.

²⁰ eBDT2015. 3335. az 52/2015. számviteli kérdés a Ptk. 3:3. § (2) bekezdéséből vezette le, hogy az ügyvédi irodák – a hitelezővédelemre, számvitelre, adózásra vonatkozó jogszabályi keretek között – maguk határozzák meg az osztalék kifizetésére vonatkozó szabályokat. Vagyis az ügyvédi irodák esetében, ellentétben a gazdasági társaságokkal, a bevitt vagyoni hányadtól eltérő mértékű osztalékfizetésre is van lehetőség, ha az ügyvédi iroda tagjai a Ptk. 3:4. § (1) bekezdése szerint így rendelkeznek.

²¹ eBDT 2015. 3272.

az osztalékfizetés tekintetében a törzsbetét arányában eltérjenek.²² Az eBDT 2015. 3386. számú eseti döntésében a bíróság megállapította, hogy ha az egyesület alapszabálya lehetőséget ad a közgyűlési napirend kiegészítésére, akkor annak részletszabályairól is az alapszabályban kell rendelkezni. A közgyűlési napirend kiegészítésére vonatkozó szabályozásnak biztosítania kell a tagok részére azt a jogot, hogy az adott napirendi pontok ismeretében el tudják dönteni részt vesznek-e vagy sem a közgyűlésen, szavazati jogukkal élni kívánnak-e vagy sem. Ennek alapszabályban történő garanciális rögzítése azon követelmény érvényesülését is szolgálja, miszerint a létesítő okirat nem tartalmazhat *a jogi személy törvényes működése feletti felügyelet* érvényesülését akadályozó szabályozást.

1.1.2. A Ptk. jogértelmezési kérdésein kívüli szempontok

A fejezet elején feltett kérdésre adott választ azonban tovább kell árnyalni. A kereskedelmi és társasági jogviták eldöntésére lehetőség van *választottbírói út* alkalmazására. Erre a Ptk. most is lehetőséget biztosít, így az eltérést engedő szabályokkal kapcsolatban felmerülhet az is, hogy ezekről a megoldásokról a választottbíróságokon születik döntés. A problémát általában nem a választottbíróság alkalmazásának a kérdése, hanem az a *jogpolitikai*, végső soron primer *állami érdek* jelenti, hogy a jogalkotó mennyiben enged teret az állami bírósági rendszer mellett más fórumoknak. Véleményünk szerint ameddig a bírói gyakorlat nem tud érdemben reagálni a társasági jog értelmezési kérdéseire, addig reális esély mutatkozik arra, hogy a társasági jogviták az állami bírói intézményrendszeren kívüli fórum elé kerüljenek.²³

A Ptk.-nak való megfelelés időbeli elcsúsztatása ugyanakkor kitűnő lehetőséget biztosít arra, hogy ez a probléma ne merüljön fel tömeges méretekben. A Ptké. eredeti koncepciója szerint a társaságok egy részének legkésőbb 2016. március 15-ig kellett megfelelniük a Ptk.-nak. Így a bírói gyakorlat legalább 2-3 éves átfutással tudta volna egységes szinten eldönteni a felmerülő problémákat, ami a Ptk. értelmezése körüli jogbiztonsági kérdés felől nézve közel sem tekinthető rövid időnek. A Ptké. módosítását²⁴ követően ez az időszak tovább hosszabbodott, hiszen újabb egy évet biztosít a Ptk.-nak való megfelelésre. Mindenesetre a bírói gyakorlatban megjelent eddigi esetek tükrében a jogalkalmazási problémák a következő években várhatóak.²⁵

A bírói gyakorlat természetesen azon ügyek mentén tudja megválaszolni ezeket a kérdéseket, amelyekből jogvita keletkezik, és a bíróság elé kerülnek. Így, ha a tagok nem térnek el a törvénytől, mert túl sok a bizonytalanság az értelmezés körül, akkor nyilvánvalóan – az alapul szolgáló ügyek hiányában – nem lehet bírói gyakorlatot kialakítani. A bíróság részéről azeddig közöltálláspontok azt tükrözik, hogy az eltérés megítélésénél

²² ÍH 2015. 76.

²³ Tekintettel arra, hogy a Ptk. 3:92. és a 3:4. §-a véleményünk szerint fedi egymást.

²⁴ A 2016. évi I. törvény szinte kizárólag a feltőkésítésre alapozva határozta meg a 2017. március 15-i határidőt. Véleményünk szerint azonban aggályos az is, hogy a törvényre irányuló javaslat 2016. február 26-án érkezett az Országgyűlés Hivatalába, és a törvény a *Magyar Közlöny* 2016. évi 33. számában, 2016. március 9-én került kihirdetésre, és az azt követő napon lépett hatályba; azaz szinte ténylegesen pár nappal a korábban meghatározott végső határidő lejártá előtt.

²⁵ Bírói gyakorlatról Sárközy Tamás véleménye szerint leghamarabb 4-5 éven belül beszélhetünk.

nincsen teljes összhang,²⁶ aminek következtében álláspontunk szerint akár alkotmányos aggályként²⁷ is felmerülhet a kérdés, hogy vajon eltérhetnek-e a jogi személyek könyv egyes szabályaitól. Kétségtől nem meggyújtó, hogy a felek a törvény rendelkezéseitől egyes jogirodalmi nézetekre hivatkozva térnek el. Ez nem szolgálja sem a társulók érdekét, sem a forgalom biztonságát, végeredményben egy, a korábbi gyakorlatnál sokkal merevebb társasági szerződési gyakorlatot is előrevetíthet.

A diszpozitivitás mellett szól – ahogy a fentiekben is említettük – a társulók társasági jogi *külön megállapodásainak* (például a szindikátusi szerződések) háttérbe szorítása. Jogpolitikai érvek szólnak amellett, hogy a társasági jogi szabályok lehetőleg a társasági szerződésekben, és ne a szindikátusi típusú szerződésben kapjanak helyet.

A bírói fórumon a Ptk. diszpozitivitásával kapcsolatban vitatott helyzetek előállításának lehetősége következtében elméletben felmerül, hogy a tagok (alapítók) eltekintenek a törvénytől eltérő megoldások bevezetésétől. Logikailag ez a Ptk. III. könyvének „*látszat-diszpozitivitását*” eredményezi, hiszen a törvényben névleg fennmarad az eltérés lehetősége, a gyakorlat ugyanakkor jogbizonytalanságra hivatkozva nem alkalmazza tovább. Úgy gondoljuk, hogy ez lenne az egyik legsúlyosabb következmény, amelyet minden eszközzel el kellene kerülni.

1.1.3. A diszpozitivitás és a kógencia kizárólagossága?

A szakirodalomban konszenzus mutatkozik abban, hogy mit tekinthetünk diszpozitivitásnak.²⁸ A diszpozitív szabályoktól a felek eltérhetnek és az ilyen jellegű rendelkezések csak akkor irányadók a köztük lévő jogviszonyra, ha a felek másban (jogsabálytól eltérő tartalomban) nem állapodnak meg.²⁹ A diszpozitivitás mint jogsabályi típus azonban nem társasági jogi, hanem kötelmi, szerződési jogi kategória. A korábban hatályos – többször módosított – 1959. évi IV. törvény 200. §-a akként rendelkezett, hogy „*a szerződés tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogsabály az eltérést nem tiltja.*”³⁰ A társasági szerződés jogalanyt keletkeztető (organizációs) és a társult tagok belső viszonyait is rendező, gazdaságszervező funkcióval rendelkező szerződés.³¹ E helyen nem kíván külön bizonyítást, hogy ez a szerződés eltér az árucserre szerződésektől, így sajátos problémák merülhetnek fel, valamint el kell túrnie más jogági, elsősorban közjogi behatásokat, amelyeknek leegyszerűsítve forgalombiztonsági, hitelezővédelmi indokai vannak.³² Ebből kiindulva a társasági szerződés esetében is felmerül a diszpozitivitás alkalmazása, de az általános eltérési lehetőség éppen

²⁶ Ezt jól tükrözi Dzsula Mariann összefoglaló cikke, és a megjelenését követő vita. DZSULA Mariann: *Miért kógens a diszpozitív I-IV?* Céghírnök 2014/2–4, 3–5., 10–11., 4–8.; 2014/6, 10–14.

²⁷ A normavilágosság követelményével kapcsolatban.

²⁸ LÁBÁDY Tamás: *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat, Budapest, 2014, 156. A diszpozitivitás fogalmát tekintve összefoglalóan lásd: PAPP: *A jogi személy általános szabályai*, i. m. 380–381.

²⁹ PAPP: *A jogi személy általános szabályai*, i. m. 381. Papp Tekla összefoglalja a szakirodalom álláspontját a diszpozitivitással kapcsolatban. Lásd: Uő: i. m. 380–381.

³⁰ Ptk. 200. § (1) bek. Vö. a külgazdasági kapcsolatokra vonatkozó 1978. évi 8. tvr. 5. §-ával.

³¹ *Társasági jog*, szerk. PAPP Tekla, Lectum Kiadó, Szeged, 2011, 54.

³² Ezek egyes elemei természetesen a polgári jog más területén is megfigyelhetők: például az ingatlan-nyilván-tartás közhitelessége vagy a jogsabályba ütköző szerződés semmissége kapcsán.

a más jogági behatások és a komplex érderendszerrel védelmező szabályok miatt nem alkalmazható feltétlenül és általánosan.³³

A diszpozitivitás kérdését a jogirodalom behatóan vizsgálta, így ezekre az eredményekre megnyugtatóan támaszkodhatunk jelen fejezetben is.³⁴ A fogalmat a továbbiakban abban az értelemben használjuk, hogy *diszpozitív* az a szabály, amely alapján a felek egyező akarattal eltérhetnek a jogszabály rendelkezéseitől. *Kógensnek* tekintjük az olyan szabályt, amelytől egyező akarattal eltérni nem lehet, és ettől megkülönböztetve *imperatív*nak tekintjük azokat a normákat, amelyekről jogszabály sem térhet el, így feltétlen érvényesülést kíván.³⁵ A diszpozitivitás jellemzői közül kettőt emelünk ki: a diszpozitív szabálynak *hézgapótló* szerepe van abban az esetben, ha a felek nem rendelkeznek egy adott jogintézménnyel, így éppen az eltérés hiányában érvényesül a szabály. Másrészt ezek a szabályok *modellértékűek*, tehát alkalmazásuk esetén a részletes szabályok rendelkezésre állnak a törvényben.³⁶

A társasági jogban a diszpozitivitás jogszabálytani kategóriaként merül fel, de *nem érvényesülhet feltétlenül*. A szabályozás tárgyának jellege, összetettsége szükségszerűen egyfajta sajátos szabályozási logikát von maga után, amelyben helyet kapnak imperatív, kógens, klauzikálisan kógens és diszpozitív szabályok is. A társasági jog véleményünk szerint *nem helyezhető el maradéktalanul* a kógens diszpozitív skálán, hiszen amennyiben a főszabály a kógencia, akkor meg kell határozni, hogy mely esetekben lehet mégis eltérni a törvénytől, ellenben ha a főszabály diszpozitív, akkor azt kell meghatározni, hogy mely szabályoktól nem lehet eltérni. Ez a megkülönböztetés első olvasatra talán túlzóan egyértelműnek, már-már bagatellnek is tűnhet, véleményünk szerint azonban, ha ebből a szemszögből vizsgáljuk a törvényi rendelkezéseket, akkor láthatóvá válik, hogy a szabályozás egyik domináns jellemzőjeként a *társasági jog normaanyagának* egy viszonylag *terjedelmes része* alakul ki, amely esetében egyáltalán nem lehet majd eltérni a törvényi rendelkezésektől. A másik szintén markánsan jelen lévő szabályozási elem az opcionális³⁷ modell, amikor *csak választási lehetősége* van a társulónak, ilyenre példa az alaptőke mértékére vonatkozó előírás vagy a monista és a dualista irányítási szisztéma a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetében.³⁸

Mindezekből az a következtetés adódik, hogy lehet a társasági jogi szabályozás főszabálya akár diszpozitív, akár kógens, a normaanyagnak van egy olyan területe, amely *érintetlen marad, mert érintetlennek kell maradnia*: azaz megtartja a tartalmát, amitől nem, vagy csak meghatározott irányba³⁹ (klauzikálisan kógens) lehet eltérni. Ez a szabálmennyiség

³³ Diszpozitivitást kizáró rendelkezést nemcsak a Ptk. fogalmazhat meg, hanem más jogszabályok is, például egyes gazdasági tevékenységre vonatkozó ágazati szabályok is, amelyek az egyes tevékenységtípusnál speciális követelményeket írnak elő (például a jegyzett tőke összetételére vonatkozóan).

³⁴ Többek között: BALÁSHÁZY Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében*, Doktori értekezés, Miskolc, 2005, 30–59.; JÓIÁRT Eszter: *Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben*, Magyar Jog, 2014/12, 673–685.

³⁵ ASZTALOS László: *Polgári jogi alaptan – a polgári jog elméletéhez*, Akadémiai, Budapest, 1987, 90–93.

³⁶ Lásd például a határozathozatal ülés tartása nélküli jogintézményt: Ptk. 3:20. §.

³⁷ Ehhez kapcsolódóan részletesebben lásd: KISFALUDI András: *Kógencia és diszpozitivitás a társasági jogban*, Gazdasági Jog, 2006/8, 3–10.; KISFALUDI András: *Társasági jog*, Complex, Budapest, 2007, 65–69.

³⁸ Példaként lásd: Ptk. 3:212. §; 3:285. §.

³⁹ Ennek oka javarészt a garanciális szabályokban keresendő, amelyek a minimális követelményeket jelentik például a taggyűlést/közgyűlést összehívó meghívó előzetes kiküldésének minimális időtartamánál, vagy az induló tőke mértékénél.

véleményünk szerint meglehetősen nagy halmazt képez, és valójában körülhatárolja a társasági jog érinthetetlen lényegét. Idetartozónak véljük – a teljesség igénye nélkül – a társasági formák numerus claususát, a jegyzett tőke mértékére, a felelősségáttörési és tagi felelősségi szabályokra, a megszűnési eljárások alkalmazására, a tőke mértékének változtatására vonatkozó rendelkezéseket.

Ezzel korántsem vitatjuk a szabályozástól való eltérés lehetőségének jelentőségét, de ki kell jelentenünk, hogy a törvény diszpozitív főszabálya *eleve csak meghatározott területen és mértékben* juthat érvényre a társasági jogban.⁴⁰

1.1.4. A törvénytől való eltérés lehetősége és a cégnyilvánosság

Amennyiben a fenti hipotézist kiindulópontként elfogadjuk, akkor a kérdés csak az első pillanatban tűnik egyszerűnek, és álláspontunk szerint átvetett egy sokkal fontosabb területre, amely a társasági jog lényegi elemét érinti: a nyilvánosságot, a gazdasági társaságok működésére irányadó szabályok megismerhetőségét. A társasági jog alapvető eleme a cégnyilvánosság és a nyilvánosság.⁴¹ Ennek lényege a cégnyilvántartás közhitelességében ölt testet, és hitelezővédelmi, alapvető jogállami és garanciális érdek és érték húzódik meg a működtetése mögött.

A folyamatban lévő cégtörvény kodifikációjára is figyelemmel a diszpozitivitás problémáját véleményünk szerint *össze kell kapcsolni* ezzel a kérdéssel. Nem elhanyagolható ugyanis, hogy mely szabályoktól lehet eltérni a társasági szerződésben, ugyanis ennek közvetlen lenyomata a cégnyilvántartásban lekövethető. Amennyiben az eltérés kizárt, akkor maradnak lehetőségként az egyéb, különösen a szindikátusi jellegű megállapodások.⁴² A társasági jog kógens vagy diszpozitív főszabálya lényegesen befolyásolja a társasági jogi kultúrát, de nevesítve több problémát, az információs aszimmetriát, az átláthatóságot, a hitelezővédelmet is érintheti. Éppen ebből kifolyólag *nem* pusztán a Ptk. polgári jogi és társasági jogi szabályozási koncepciójának *elméleti kérdése*, hanem komoly *jogpolitikai* döntés eredménye, hogy a jogalkotó mennyiben enged teret a társulóknak, és mely eltéréseket kell a társasági szerződésbe foglalni, ezáltal a cégnyilvánossági követelményeknek alávetni.

A nagyon merev társasági jogi szabályozás elvezethet oda, hogy a cégnyilvánosság lényegében alapinformációkra korlátozódik (például szerződés minta alkalmazása esetén), de ez egyúttal – mivel nem terjed ki rájuk a cégnyilvánosság – maga után vonja a szabályozás szűrkezőnájába kerülő egyéb megállapodásokat is, amelyek kikényszeríthetősége kérdéses, de hatásuk a társaság működésére kétségtelenül jelentős. Mindennek kihatása lehet a törvényességi felügyelet gyakorlására, a hitelezők védelmére is.

A kérdés nem elméleti, igenis jelentős. A kötet tárgya a felelős társaságirányítás, amelynek a normái olyan jellemzőkkel rendelkeznek, hogy a normák alkalmazásáról a társaságnak elegendő csupán nyilatkozni. Leegyszerűsítve a kérdést a diszpozitivitás nemcsak a társasági szerződés, hanem a *comply or explain*-elv alapján kiadott felelős

⁴⁰ Gondolati párhuzamot vonva a Pareto hatékonyság elvével, elképzelhető, hogy a társasági jogi szabályok 20%-a diszpozitív, de ez lényegében kihat a többi 80%-ra is, amely esetben a diszpozitivitás eleve fel sem merül. A 80/20-as szabályhoz lásd: BARABÁSI Albert László: *Behálózva*, Helikon, Budapest, 2013, 74–75.

⁴¹ PAPP (szerk.): *i. m.* 34–36.

⁴² Erre külön utal a Ptk. miniszteri indokolása is.

társaságirányítási nyilatkozat kapcsán is fontos szerepet játszik. Azzal ugyanis, hogy a Ptk. főszabálya diszpozitív, különös jelentősége lesz annak, hogyan lehet nyomon követni a törvénytől eltérő megoldásokat. A cégnyilvántartás mellett véleményünk szerint az éves társaságirányítási nyilatkozat is hozzájárul a társaság működésének megismerhetőségéhez, kontrollálhatóságához.

1.1.5. A diszpozitivitás előzményei a kereskedelmi kódexekben

Ha a jogszabálytól való eltérés lehetőségét összekapcsoljuk a fentebbi szempontokkal, azzal tehát, hogy a törvény hogyan és mennyiben enged teret a tagok eltérésének, akkor érdemes megvizsgálni röviden, hogy a korábbi kereskedelmi és társasági jogi kódexeink milyen lehetőséget biztosítottak erre. A szabályozás előzményét az 1875. évi Kereskedelmi Törvényben, valamint a társasági törvényeinkben vizsgáljuk.

A Kereskedelmi Törvényt megalkotó 1875. évi XXXVI. tc. sajátos történeti környezetben jött létre.⁴³ Elfogadásának körülményei közül két momentum érdemel kiemelés: a közjogi akarat a kereskedelmi szabályok kodifikálására, valamint egy piaci (ma talán úgy mondanánk, hogy gazdasági) válság. Mindezek eredményeképpen 1873-ban elkészült egy tervezet, amelyet az Országgyűlés 1875-ben fogadott el. A szabályozás módszere tekintetében véleményünk szerint igazságtalan lenne az utókortól, ha számon kérné a Kt.-n, hogy miért nem szabályozta cizelláltan a törvénytől való eltérés lehetőségét. A Kt. léte önmagában is üdvöztető, tekintettel arra, hogy az általános magánjog a törvénykönyv elfogadása után még közel fél évszázadig dominánsan csak szokásjogi szinten létezett.

A Kt. a szabályozás tekintetében külön rendelkezett a közkereseti társaságok esetében arról, hogy „a társasági tagok egymásközi jogviszonyaira nézve, mindenek előtt a társasági szerződés s a mennyiben abban a társtagok jogviszonyai iránt intézkedés nem foglaltatik, a jelen fejezet határozatai szolgálnak irányadónak”.⁴⁴ Harmadik személyekkel szemben a Kt. kógens szabályai érvényesültek. A részvénytársaság esetében ez a kettősség nem létezett, a törvény kizárólag kógens rendelkezéseket tartalmazott.⁴⁵

A tervezet indokolása szerint a belső jogviszonyra vonatkozó, szubszidiárius jellegű törvényi rendelkezések csak akkor érvényesülnek, ha a felek a létesítő szerződésben egyáltalán nem, vagy nem „kimerítőleg” intézkednek.⁴⁶ A javaslat készítője azt is megjegyezte, hogy természetesen nem kizárható az az eset sem, amikor azért érvényesülnek a szabályok, mert a szerződésben nem érintik a rá vonatkozó részt. A törvénytől tehát eltérhettek a tagok. A másodlagos szabályok pedig a társasági vagyoni és a társasági tagok betéteire, a tagok üzletvezetésére, a társaság képviselőjére vonatkozó jogokra és köteleességekre vonatkoztak, valamint kiterjedtek a nyereség és a veszteség kérdésére, illetve a betét után járó kamat

⁴³ Az elfogadásának részletes történetéhez lásd HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006, 381–385.

⁴⁴ Kt. 68. §

⁴⁵ *Magyar jogtörténet*, szerk. MEZEI Barna, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 206.

⁴⁶ APÁTHY István: *A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete*, Franklin, Budapest, 1873, 139. Ez megegyezik a diszpozitív szabályozás általános hézagpótló, esetleges, kiegészítő szubszidiárius funkciójával. SZLADITS Károly: *Jogszabálytan = Magyar magánjog I.*, szerk. SZLADITS Károly, Franklin, Budapest, 1943, 144.

felosztására is.⁴⁷ A külső jogviszonyok tekintetében nem lehetett eltérni a törvényi szabályoktól (erre nem adott a Kt. kifejezett felhatalmazást).⁴⁸ A törvény a belső jogviszonyok tekintetében a felek megállapodását tekintette elsődlegesnek.⁴⁹

Ezt a megoldást a korabeli szakirodalom úgy kommentálta, hogy a törvényi jog a szerződési jog mellett szubszidiárius jellegű (Apáthy), a társaságok belviszonyai tetszés szerint szabályozhatók,⁵⁰ és a szerződéspótló szabályok⁵¹ irányadók, mert kizárólag a tagok saját érdekeiről van benne szó.⁵² Nagy Ferenc kiemelte ugyanakkor, hogy ez nem jelenti azt, hogy a tagok megállapodásai ellentétesek lehetnének „a társaság fogalmával”, vagy a „közrenddel és közérkölcssel”.⁵³ Arra is lehetősége van a tagoknak, hogy a belső jogviszonyukban akár betéti társasággá szervezve, vagy másik szélsőséges esetben akár ne is álljon fenn közöttük társas viszony; melyek megítélésénél a magánjog általános szabályai irányadók.⁵⁴

1.1.5.1. 1988. évi VI. törvény és gyakorlata

Az 1988. évi VI. törvény (Gtl.) szabályozási elve két alapelven nyugodott. A törvény főszabályként deklarálta, hogy a tagok a társasági szerződés tartalmát – e törvény (Gtl.) és más jogszabályok keretei között – szabadon állapíthatják meg; a törvény társasági szerződésre vonatkozó rendelkezéseitől egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.⁵⁵ A részvénytársaságokra vonatkozó szabályok tekintetében pedig főszabályként a kógencia érvényesült: *a részvénytársaságra vonatkozó rendelkezésektől eltérni csak akkor lehet, ha e törvény azt megengedi. Az ezzel ellentétes jognyilatkozat semmis.*⁵⁶

A Gtl. miniszteri indokolásának III. 5. pontjában találhatjuk meg a diszpozitivitás szükségességét. Az indokolás szerint a társulási szabadság elvéből következik a diszpozitivitás növelésének igénye, amellyel részben a formakényszert is enyhíteni lehet.⁵⁷ A részvénytársaságra irányadó elvet pedig a közérdekvédelem indokolta.⁵⁸ A diszpozitivitás főszabályát az is alátámasztja, hogy a jogalkotó ne gátolja indokolatlan szabályokkal a társaságokat, a részvénytársaság (mint tisztán vagyonegyesítő társaság) esetében viszont

⁴⁷ NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve – különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra I*, Atheneum, Budapest, 1913, 283.

⁴⁸ APÁTHY István: *Kereskedelmi jog – tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre*, Eggenberger, Budapest, 1886, 158.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ NAGY Ferencz: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a magyar bírói gyakorlatra*, Athenaeum, Budapest, 1884, 170.

⁵¹ KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1944, 147.

⁵² BOZÓKY Géza: *Magyar kereskedelmi jog I*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1928, 395.

⁵³ NAGY: *i. m.* 1913, 258.

⁵⁴ NEUMANN Ármin: *A kereskedelmi törvény magyarázata I*, Atheneum, Budapest, 1898, 283.; Megjegyezzük, hogy az 1930-as kft. törvény általános felhatalmazást nem, csak meghatározott eltérésekre adott lehetőséget kellő garanciák mellett (12. § 7. pont).

⁵⁵ Gt. 20. §.

⁵⁶ Gt. 233. §.

⁵⁷ *A társasági törvény magyarázata*, szerk. SÁRKÖZY Tamás, KJK, Budapest, 1993, 48.

⁵⁸ Valamint az, hogy nem társasági szerződéssel kerül alapításra, ezért fel sem merül a diszpozitivitás kérdése. KUN Tibor: *A társasági törvény*, Láng, Budapest, 1988, 97.

számolni kell azzal, hogy a GtI. még nem teljes körű piaci viszonyok között került bevezetésre, nem áll rendelkezésre szélesebb körű társasági kultúra, ezért indokolt a kógencia. A törvény által nyitva hagyott és értelmezésre szoruló kérdéseket a jogfejlesztésnek kell megválaszolnia, amelyhez két irányból érkezhetsz segítség: a joggyakorlattól,⁵⁹ különösen pedig a bíróságoktól.⁶⁰

A diszpozitivitás főszabályát két évvel a GtI. hatályba lépést követően módosította a jogalkotó. Az 1991. évi LXV. törvény egyértelművé tette, hogy a tagok a társasági szerződés tartalmát egymás közötti viszonyukra vonatkozóan a jogszabályok keretei között szabadon állapíthatják meg, és e törvénynek a társasági szerződésre vonatkozó rendelkezéseitől eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.⁶¹ A jogalkotó a diszpozitivitást a tagok belső viszonyára tartja fenn,⁶² amelynek okát az indoklás a gyakorlat és a GtI. pontatlanságaira vezette vissza: egyes szabályokról csak nehezen lehetett megállapítani, hogy kógensek-e vagy sem, és ezt az értelmezési kérdést a jogalkotó úgy oldja fel, hogy a diszpozitivitást másképpen közelíti meg.

A diszpozitivitás a módosítást követően korlátozottan érvényesült: a törvény főszabály szerint a tagok egymás közötti viszonyaiban – mint a szerződések esetén általában – diszpozitív. Ezeket csak kiegészítik a kógens forgalombiztonsági normák. Sárközy Tamás a GtI. 1993-as kommentárjában a diszpozitivitás korlátozásaként két indokot határoz meg: egyrészt a társasági jogban jelen lévő olyan nem polgári jogi normákat, amelyeknél a kógencia vagy diszpozitivitás kérdése fel sem merül (például ilyenek az adószabályok), valamint azt, hogy a társasági szerződés jogalanyi státust teremtő jellegéből adódóan az eltérési lehetőség szükség szerint kisebb, mint a csereszerződések esetében.⁶³ Ebből fakadóan a GtI. 1993-ban kiadott kommentárjában rögzítették, hogy a társasági szerződés szabályaitól el lehet térni, az egyéb (pénzügyi, munkaügyi) szabályokat azonban be kell tartani. Az eltérés kifejezetten a felek egymás közti viszonyaikban megengedett, azaz nem lehet elérni a Gt. általános rendelkezéseitől, szervezeti jellegű, definitív, forgalombiztonsági, kisebbségvédelmi és hitelezővédelmi szabályaitól.⁶⁴

A bírói gyakorlat közzétett döntéseit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy találhatunk jogfejlesztő értelmezést tartalmazó határozatokat. Egy eseti döntés alkalmával kimondásra került, hogy nem eredményez semmisséget az, ha két, azonos mértékű vagyoni hozzájárulással rendelkező tag olyan szabályt épít be, miszerint – az egyébként két tag esetében törvény alapján nem is alkalmazható – tagkizárásról kétharmados többséggel kell dönteni, mivel a társaság ezzel a szabállyal – a bíróság álláspontja szerint – kibővült taglétszám esetére is működőképesé válik.⁶⁵

⁵⁹ Ennek forrásként jelölhetjük meg az ügyvédi gyakorlat által alkalmazott sémákat, valamint az újrainduló társasági jogi, gazdasági jogi szaklapokat is. Vö. SÁRKÖZY (szerk.): *i. m.* 51.

⁶⁰ Vö. BH 1990. 438. szerint a törlés előtt a cégbíróságnak vizsgálnia kell a Gt. diszpozitivitására is tekintettel azt, hogy a szerződés rendelkezései megfelelnek-e a Gt.-nek.

⁶¹ Az 1991. évi LXV. törvénnyel módosított Gt. 20. § szövege. A törvény emellett számos olyan szabályt is kodifikált, amely tisztán a bírói gyakorlat eredménye volt. SÁRKÖZY (szerk.): *i. m.* 50.

⁶² Indoklás az 1991. évi LXV. törvényhez; Török Gábor: *A magyar társasági jog alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2006, 137.

⁶³ SÁRKÖZY (szerk.): *i. m.* 114–115.

⁶⁴ *Uo.*, 115–116.

⁶⁵ KGD 1997. 136.

A törvénytől való eltérés lehetőséget teremt szigorúbb szabályok bevezetésére is: ahol a törvény a legfőbb szerv döntéséhez egyszerű többséget kíván meg, a tagok előírhatják az egyhangúságot is;⁶⁶ de szigorúbb szabály vezethető be az egyesülésnél, a tagsági jogviszony megszüntetésének idejére is.⁶⁷ Ugyanílyen jogfejlesztő értelmezést tartalmaz a BH 1993. 687. számon közzétett eseti döntés is, amelyben a tagok a törvényben előírt késedelmi kamatnál magasabb kamatot írtak elő arra az esetre, ha a tag a törzsbetétére eső összeget a társasági szerződésben meghatározott ideig nem fizeti be. A bírósági érvelés szerint a „köteles” szó sem jelenti önmagában azt, hogy az adott szabály kógens lenne, hiszen más helyen a „kell” szó használata mellett is diszpozitív szabályokat tartalmaz a törvény.

Az eltérés tilalmára példaként hozhatók fel a kezdeti joggyakorlat azon esetei, amikor olyan tevékenységre alapítottak gazdasági társaságot, amelyet ebben a társasági formában egyáltalán nem lehet végezni.⁶⁸ Nem volt korlátlan az eltérés lehetősége azokban a kérdésekben, amelyeket a törvény a tagok döntéskörébe utalt: így a szavazategyenlőség esetén követendő eljárás tekintetében a bírói gyakorlat fenntartotta a háború előtti álláspontot, mely szerint szavazategyenlőség esetén a döntés joga nem illethet meg kívülállót.⁶⁹ Található azonban olyan eseti döntés is, amely egy konkrét szabályról mondta ki, hogy kógens norma, és ekként is kell alkalmazni.⁷⁰ Amit pedig a tagok a társasági szerződésbe foglalnak – még ha el is tér a törvénytől –, az kötelező rájuk nézve: így ha a társasági szerződés rögzítette, hogy a tag kizárásáról nem lehet taggyűlés tartása nélküli határozni, akkor ez kötelezően alkalmazandó, és az ülés tartása nélkül hozott, tagot kizáró határozat érvénytelen.⁷¹

1.1.5.2. Az 1997-es és 2006-os társasági törvények

Az 1997. évi CXLIV. törvény (Gt2.) 9. § (1) bekezdése szerint a tagok (részvényesek) e törvény rendelkezéseitől akkor térhetnek el, ha ezt a törvény megengedi. A tagok (részvényesek) e törvény, illetve a jogszabályok keretei között a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) tartalmát szabadon állapíthatják meg.

A szabályozás a szövegezésből is egyértelműen kiolvashatóan *kógens irányba* változott.⁷² A miniszeri indokolás szerint a gyakorlatban az 1991-es módosítás ellenére sem egyértelmű, hogy mely szabály esetében merül fel a diszpozitivitás lehetősége, ezért a jogalkotó megfordította a szabályozást, és főszabályként a kógenciát érvényesítette. Ki kell azonban emelni, hogy a módosítás érdemi változást nem hozott, mert a törvény azokon a helyeken jelzi az eltérés lehetőségét, amelynél a diszpozitivitást korábban is követendőnek tartotta. Az indokolás szerint a Gt2. 9. § (1) bekezdés második mondata a társulási szabadságot fejezi ki, a társulók számára lehetőséget biztosít arra, hogy a társasági szerződés tartalmát szabadon állapítsák meg, e szabályok megítéléséről a bejegyzés és a törvényességi felügyeleti

⁶⁶ BH 1991, 103.

⁶⁷ BH 1993, 629.

⁶⁸ BH 1991, 482.; BH 1992, 592.; KGD 1993. 233.

⁶⁹ BH 1993, 687.

⁷⁰ KGD 1999. 193.

⁷¹ KGD 1993. 278.

⁷² *A gazdasági társaságokról szóló 2016. évi IV. törvény magyarázata*, szerk. ZUMBOK Ferenc, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 37.

eljárás során a cégbíróság határoz. A joggyakorlatban felmerült bizonytalanságok mellett a szabály megfordításának indoka volt, hogy sem a volt szocialista, sem a nyugat-európai országok körében nem bevett a diszpozitív szabályozás.

Sárközy Tamás szerint a jogalkalmazási problémákkal szembesülve ez a módosítás indokolt volt, ugyanakkor ez a kkt.-bt. viszonylatában a privátautonómia korlátozásához vezetett.⁷³

A 2006. évi IV. törvény (Gt3.) 9. § (1) szerint a tagok (részvényesek) e törvény, illetve más jogszabályok keretei között a társasági szerződés (alapszabály, alapító okirat) tartalmát szabadon állapíthatják meg, e törvény rendelkezéseitől azonban csak akkor térhetnek el, ha ezt a törvény megengedi.⁷⁴ Nem minősül a törvénytől való eltérésnek olyan további rendelkezés társasági szerződésbe (alapszabályba, alapító okiratba) foglalása, amelyről e törvény nem szól, ha a rendelkezés nem áll ellentétben a társasági jog általános rendeltetésével, vagy az adott társasági formára vonatkozó szabályozás céljával, és nem sérti a jóhiszemű joggyakorlás követelményeit. A szakirodalom behatóan tárgyalta a fenti mondat ellentmondásait.⁷⁵

A bírói gyakorlat szerint a Gt3. szabályai alapvetően kőgenssek, az azoktól való eltérés csak a törvény kifejezett rendelkezése alapján lehetséges.⁷⁶ Az eltérésekkel kapcsolatban a bíróság megállapította például a központi ügyintézés helyével kapcsolatban, hogy arra „vonatkozó kifejezett szabályozás hiányában a Gt. 9. §-át kell irányadónak tekinteni, és a kérelemmel érintett adat bejegyzése csak abban az esetben tagadható meg, ha annak teljesítése a társasági jog általános rendeltetésével vagy az adott társasági formára vonatkozó szabályozás céljával és a jóhiszemű joggyakorlás követelményeivel ellentétes eredményre vezetne. A központi ügyintézés helyének bejegyzését a cégbíróság azzal utasította el, hogy a jogalkotó kifejezett felhatalmazó rendelkezésének hiányában az adat nem jegyezhető be, a jogszabály rendelkezéseiből nem következik. A központi ügyintézés (döntéshozatal) helyeként külföldi címet adnak meg, ha a működést leghatékonyabban ott tudják elérni.” A Ctv. ugyanakkor nem ad kifejezett előírást arra, hogy a székhelytől eltérő központi ügyintézés helye nem lehet külföldön.⁷⁷ A Gt. megszorító rendelkezésének hiányában és a társasági jog rendeltetésével összhangban a jelenlévő tag esetében is lehetővé teszi a taggyűlésen a képviselést.⁷⁸

Témánk szempontjából is jelentős problémakört képez annak vizsgálata, hogy a tagok *mely jogi dokumentumban térhetnek el* a társasági törvénytől. A Gt3. 28. § (2) bekezdése szerint a társasági szerződés vagy a társaság legfőbb szervének határozata a munkáltatói jogok gyakorlását több vezető tisztségviselő esetében az egyik vezető tisztségviselőre, illetve más, a gazdasági társasággal munkaviszonyban álló személyre ruházhatja át.⁷⁹ A bírói gyakorlat szerint a Gt3. az eltérés jogforrási szintjét határozza meg, és amennyiben nem ezen a szinten történik az eltérés, az semmisséget eredményez.⁸⁰ Azaz nincs arra jogszerű

⁷³ SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*, HVG-ORAC, Budapest, 2001, 118.

⁷⁴ BDT 2011, 2519.

⁷⁵ PAPP (szerk.): *i. m.* 16–18.

⁷⁶ FIT-H-PJ-2011-1197.

⁷⁷ BDT 2011, 2559.

⁷⁸ PIT-H-GJ-2011-54.

⁷⁹ K-H-MJ-2012-29.

⁸⁰ Vö. LB-H-MJ-2011-583., valamint K-H-MJ-2012-58., 4-H-MJ-2007-2.

lehetőség, hogy az alapszabálynál vagy a közgyűlés határozatánál alacsonyabb szintű döntéssel történjen a munkáltatói jog átruházása.⁸¹

A bíróság az eltérés jogforrási szintjéhez kapcsolódó ugyanilyen felhatalmazó normával kapcsolatban állapította meg, hogy a mellékszolgáltatásra vonatkozó kötelezettségvállalás szabályozásának társasági szerződésben való hiányát a taggyűlési jegyzőkönyv nem pótolja.⁸² A Szegedi Ítéltábla egyik eseti döntése szerint „az SZMSZ alapvetően munkajogi kérdésekben releváns dokumentum, és nem a társasági jogi jogviszonyok szabályozására szolgáló okirat. Ha a felperesi társaság a taggyűlés összehívásával összefüggésben a Gt. rendelkezéseitől eltérő szabályozást kívánt volna saját belső viszonyaiban érvényesíteni, úgy erre lehetősége – a diszpozitivitás alapszabályára tekintettel – a társasági szerződésben lett volna.”⁸³

A mindenkori kereskedelmi jogszabályokkal kapcsolatban nem lehet említés nélkül hagyni azokat a társadalmi-gazdasági környezet változásában rejlő körülményeket, amelyek elfogadásukhoz vezettek. A Kt. elfogadását közvetlenül megelőző recesszió – de utalhatunk egyúttal az 1930-as kft. törvény előtti gazdasági világválságra is –, a Gtl. bevezetésekor a piacgazdaság felé történő elmozdulás mind-mind olyan tényezők, amelyek jelentősen befolyásolták a törvények megalkotását. Ilyen típusú *gazdasági előzményei sem a későbbi társasági törvényeknek, sem a Ptk.-nak nem voltak*, hiszen a Ptk. megalkotását szinte évtizedes előkészítő munka előzte meg, és megállapíthatjuk, hogy nem voltak közvetlen gazdasági okai sem a monista elv alkalmazásának, sem a jogi személyek jogának átfogó újraszabályozásának. A Ptk. III. könyvének szabályozása már nem gazdasági indokok jegyében, hanem egy elméleti, jogfilozófiai irányzat, egy új paradigma társasági jogra vetülésének eredményeként született, s így másfajta szempontok és logika szerint építi fel a szabályozást.⁸⁴

A másik megállapításunk arra vonatkozik, hogy a jogalkotó a törvényi célok mellett hogyan biztosított teret a magánautonómiának. Mind a Kt., mind a Gtl. a személyegyesítő társaságok diszpozitivitása mellett foglalt állást, és csak a tisztán tőkeegyesítő társaságok tekintetében érvényesült a kógencia. A vita tárgya továbbra is ugyanaz, mint amit a fejezet legelején megfogalmaztunk: a magánautonómia és a hitelezővédelem, forgalombiztonság közötti érdekek különbözőségéből fakadó egyensúly, azaz a totális kógencia és a diszpozitivitás közötti szabályozandó tartomány technikájának kialakítása.

A fentiek tükrében ez a kérdés véleményünk szerint alkalmas arra, hogy a jogalkotó – a Gtl.-hez képest mintegy negyedszázados szociális piacgazdasági működés után – kísérletet tegyen a szabályozás módszerének *újrágondolására*. Ennek elvi alapjai és indokai már közel egy évtizeddel ezelőtt napvilágot láttak, és a történeti tapasztalatok és elemzések tükrében véleményünk szerint a kérdés érdemi vitára alkalmas, mert nem eleve eldőlt.

⁸¹ 1-H-MJ-2011-2.

⁸² LB-H-MJ-2011-546.

⁸³ SZIT-H-GJ-2010-125.

⁸⁴ E nézet alapvető jegyeihez lásd: KISFALUDI András: *A társasági jog helye a jogrendszerben*, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/3, 3–12., valamint a Ptk. III. könyvének vitáihoz lásd: KISFALUDI András: *A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*, Jogtudományi Közlöny, 2013/7–8, 333–342.

1.1.6. A diszpozitív főszabály és a *comply or explain-elv*

A fentiek alapján a diszpozitivitásnak – nemcsak történeti modellekre hivatkozva – létjogosultsága van a társasági jogban. Éppen az egyes, törvénytől eltérő megoldások cégnyilvánossá tétele, a jogszabályok fejlesztése és a visszaélések visszaszorítása érdekében elemi érdek a társaság működésére vonatkozó információk és a törvénytől eltérő jogi megoldások bírói mérlegelése, esetleges későbbi adaptációja.

A fejezet elején kifejtettek értelmében a társasági jog normarendszere eleve több szintből épül fel, és a főszabály megváltoztatása csak részben jogtechnikai kérdés, mert a normaanyag jelentős hányada eredendően nem, vagy csak meghatározott irányba enged eltérést. A törvény által bevezetett szabály véleményünk szerint legitim érdeket szolgált, a célja méltányolható.

Az eltérést engedő szabály érvényesülése abban áll, hogy a felek olyan eltéréseket is belefoglalnak a társasági szerződésbe, amelyek opcionálisak, csak rájuk irányadók. Ez a modell lényegében megfelel a fentiekben már említett „*one size does not fit all*”⁸⁵ rendszernek, amely szerint nincs optimális, minden társaságra egyformán alkalmas szabályozás, a társasági szerződés mindig a felek alkufolyamatának és igényeinek írásba foglalása. Az opcionális és a modellszabályok alkalmazása korábban is részét képezte a társasági törvényeknek, igaz korlátozottabb formában.⁸⁶

A diszpozitivitás ugyanakkor a szabályok kodifikációja során is szerepet játszhat. A témával foglalkozó cikkekben időről időre felmerül a Ptk. módosításának igénye, mert a jogalkotónak időnként pontosítani kell a III. könyv rendelkezéseit. Ez a folyamat a corporate governance esetében is felmerül például Németországban, ahol évente új követelmények jelennek meg a társasági jogban, amelyet többnyire az adott corporate governance-kódex vagy – ha az alkalmazás során a jogalkotó szigorúbb előírást akar érvényesíteni – jogszabály tartalmaz.⁸⁷ Úgy gondoljuk, hogy az ilyen típusú jogszabály-módosítás nem mond ellent a gazdasági jog stabilitásának. Az természetesen más kérdés, hogy a flexibilitás, a szervezetre vonatkozó részletszabályok tekintetében ez a fajta *rendszerű felülvizsgálat korábban nem volt a Ptk. lényegi eleme*. A gazdasági jognak azonban igen, és a problémakör ismert volt a Ptk. megalkotása előtt is, éppen ez jelentette az egyik fő ellenvetést a monista elv bevezetése kapcsán. A magunk részéről ezt nem tekintjük döntő szempontnak. A társasági jogszabályok előre meghatározott időnkénti felülvizsgálata, és a bírói gyakorlat rendszeres elemzése megszervezhető olyan módon, hogy az nem eredményez jogbizonytalanságot, sőt a kiszámíthatóságot vetíti előre.⁸⁸

⁸⁵ J. Harold MUNSSEN: *Corporations, collective action and corporate governance: one size does not fit all*, Public Choice, 2005/3, 179–204, 199.

⁸⁶ Az „amennyiben a felek eltérően nem rendelkeznek” vagy „a felek eltérő rendelkezésének hiányában” fordulatok a korábbi törvények szövegében.

⁸⁷ Németországban bizonyos jogintézmények „ezen az úton” kerültek be az AktG-be. Lásd: a következő alfejezet 1.2.2. pontjában

⁸⁸ Részben ilyen elven működik a Deutscher Corporate Governance Kodex felülvizsgálata is.

1.2. A felelős társaságirányítási rendelkezések és a felelős társaságirányítási jelentés jogi minősítése

A corporate governance-normák a jogi jellegük szerint rendszerezve – ahogy azt a korábbi fejezetekben is megállapítottuk – két ágra bonthatók: az egyik oldalon az Amerikai Egyesült Államok megoldása szerepel, ahol e tárgykör szabályait törvényi formában fogadták el, a másik ágon pedig az önszabályozást követő országok, a kódexek szférája helyezhető el. Ha a kódexeket és az önszabályozást elemezzük, akkor megállapíthatjuk, hogy a klasszikus brit rendszer mellett megjelentek olyan, az önszabályozás jegyeit magukon viselő ajánlás-gyűjtemények is, amelyeket nem sorolhatunk egy kategóriába az angol kódexszel. Ennek oka álláspontunk szerint az, hogy az ajánlások és a jogszabályi előírások között *egy átjárási lehetőség nyílik*:⁸⁹ vagy az ajánlások emelkednek törvényi erőre (például Németországban), vagy eredendően jogszabályi megfogalmazást nyernek a corporate governance szabályai (például Románia és Szlovénia esetében), mégpedig azzal a céllal, hogy a szabályok ne csupán javaslatként (soft law) legyenek jelen, hanem törvényi rendelkezésként az állami kényszer alkalmazásának lehetőségét is magukon viseljék, és ezzel normakövetést érjenek el.

1.2.1. A corporate governance-szabályok jogi jellege

Kutatásaink arra az eredményre vezettek, hogy *nem feltétlenül csak* a jogszabályi rang vagy a jogi minősítés eredményezheti a felelős társaságirányítási ajánlások és javaslatok kikényszeríthetőségét. A corporate governance jogi jellegének központi eleme – ahogyan a brit rendszerrel kapcsolatban már rögzítésre került –, hogy a társaság irányítására nem létezik egyetlen optimális modell, ezért olyan rugalmas rendszert kell kialakítani, amely alkalmas arra, hogy a tagok megtalálják a számukra előnyös megoldást. A cégeknek a megfelelő irányítási-szervezeti szisztéma kiépítése érdekében ajánlásokat kell közzétenni, amelyeknek az „opt in” rendszer alapján orientáló erejük van. Amennyiben az adott ajánlás nem alkalmazható, vagy a társaság valamilyen más módszert talált ki, az nem jelenti a norma megszegését – hiszen nincs egyetlenegy megfelelő megoldás –, csupán az adott ajánlástól való eltérést kell megindokolni, amit aztán nyilvánosságra is kell hozni. Az indokolási kötelezettség *nem tekinthető szankciónak*, célja csak annyi, hogy általa az eltérő szabályozásról megfelelő információ álljon rendelkezésre. A normától eltérő gyakorlat követésének nincs jogkövetkezménye, általa egyetlen lehetőség nyílik meg: a nyilvánossághoz kapcsolódó piaci értékelés. Amennyiben a társaság által követett, közzétett gyakorlatot és indokolást a részvényesek (vagy a befektetők, intézményi részvényesek) nem tartják megfelelőnek, akkor ennek következményeként változhat a társaság részvényárfolyama, vagy más tőkepiaci jellemzője, de a folyamatnak elsősorban mindenképp gazdasági következményei lehetnek.

A kontinentális jogban a brit jellemzők nem jelennek meg primer jelleggel, véleményünk szerint itt az ökonómiai következmények mellett az az elmélet hódíthat teret

⁸⁹ Az angol ajánlások és törvényi szabályok esetében véleményünk szerint a jogszabályok és a corporate governance-ajánlások koegzisztenciális formája valósul meg, és nincs olyan jogalkotási tevékenység és törekvés, amely a jogi jelleg „erősítésével” kísérletezne.

magának, amely jogkövetkezményeket rendel az ajánlástól eltérő gyakorlathoz. A magyar szabályok elemzésénél azt a *hipotézist* fogalmazhatjuk meg, hogy a jelentésben foglalt szabályok követése esetén – közvetetten – több igényérvényesítési lehetőség is jelentkezik, ez azonban nem jelenti azt, hogy az adott normától való eltérés hátrányos jogkövetkezményeket vonna maga után. A lényeg, hogy a *felelős társaságirányítási jelentésben rögzített* gyakorlat olyan helyzetet eredményezzen, amely a társaság számára követendő utat jelöl ki.

A továbbiakban ezért arra keressük a választ, hogy a magyar felelős társaságirányítás szabályai hol helyezhetők el a jogszabályi hierarchiában? Valamint ezzel összefüggésben megvizsgáljuk azt is, hogy a felelős társaságirányítási jelentésben foglalt rendelkezések megszegése, hibája következtében megjelenhetnek-e jogi igényérvényesítési eszközök.

A magyar szabályok elemzése előtt – eddigi kutatások eredményeként – megállapítható, hogy ez a probléma egyedülálló módon a német jogtudományban került elő, és jelenleg is csak a német bírói gyakorlatban találhatók olyan esetek, amelyek a magyar szabályokhoz hasonló jogkövetkezményi jelleggel bírnak, ebből kifolyólag szükségesnek tartjuk ezen álláspont rövid ismertetését.

1.2.2. A német felelős társaságirányítás a jogalkalmazásban

A német corporate governance-kódex 2002-es megjelenése óta heves jogtudományi vita folyik a felelős társaságirányítási szabályok jogi minősítéséről,⁹⁰ amely egyrészt kiterjedt annak vizsgálatára, hogy a kódexben található normák milyen viszonyban állnak a jogszabályokkal,⁹¹ másrészt felmerült annak kérdése, hogy milyen relevanciája van a felelős társaságirányításnak a társasági jogi felelősségi rendelkezésekre nézve, végül a vitában annak kérdése is felmerült, hogy megtámadható-e és amennyiben igen, akkor milyen feltételekkel a felelős társaságirányítási gyakorlatról készült nyilatkozat. A témakört illetően azonban meg kell jegyezzük, hogy ez az elméleti irány *kritikusan szemlélendő*, ugyanis Németországban sem tekinthető teljes mértékben elfogadottnak.⁹²

A jogtudományi viták nem maradtak csupán a szakirodalmi álláspontok ütköztetésének szintjén, hanem gyakorlati problémává váltak. A felelős társaságirányítási rendelkezések dogmatikai kidolgozáshoz erőteljesen hozzájárult az is, hogy a német jogalkotás és a kódex ajánlásai közötti viszony a corporate governance általános koncepciójához viszonyítva más

⁹⁰ A problémákhoz az általános szakirodalomból lásd: BORGES: *i. m.* 536–538.; Jochen ETTINGER, Elke GRÜTZDIEK: *Haftungsrisiken im Zusammenhang mit der Abgabe der Corporate Governance Entsprechenserklärung gemäss § 161 AktG*, AG, 2003/7, 353–367.; Gregor BACHMANN: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex: Rechtswirkungen und Haftungsrisiken*, WM, 2002/43, 2137–2143.; Marcus LUTTER: *Zur Bindung der Organmitglieder an die Kodex-Erklärung nach § 161 AktG* = Michael HOFFMANN-BECKING, Uwe HÜFFER, Jochem REICHERT: *Liber Amicorum für Martin Winter*, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2011, 447–452.; Stefan MUTTER: *Überlegungen zur Justiziabilität von Entsprechenserklärungen nach § 161 AktG*, ZGR, 2009/5, 788–804.; Gregor BACHMANN: *Erklärung zur Unternehmensführung (Corporate Governance Statement)*, ZIP, 32/2012, 1517–1527.; Eckart SÜNNER: *Genügt der Deutsche Corporate Governance Kodex seinen Ansprüchen? Eine Untersuchung zu Fragen der Internationalität und der Mitbestimmung*, AG, 2012, 265–273.

⁹¹ Azokat a normákat értjük alatta, amelyek törvényi, rendeleti és a társasági jogban társasági szerződési szinten vannak rögzítve.

⁹² Gerd KRIEGER: *Corporate Governance und Corporate Governance Kodex in Deutschland*, ZGR, 2012/2–3, 202–227, 220.; HÜFFER-KOCH: *Aktiengesetz § 161*, C.H. Beck, München, 2016, Rn. 3.

képet mutat,⁹³ a jogszabályi módosítások ugyanis követték azt a fajta gyakorlatot, amelyet a társaságok rendszerint nem. Ezt a problémakört részletesen elemezte a kötet tagállami corporate governance-ről szóló fejezete.⁹⁴

Krieger megállapítja, hogy az egyes felelős társaságirányítási ajánlások jogszabályi rangra emelésének eredményeként a társaságok azok alkalmazását önmagukra nézve kötelezőnek tekintik. Ha tehát a szabályokat el akarjuk helyezni a kógens és a diszpozitív skálán, akkor kétségtelenül a kógens szabályokhoz állnak közelebb, értelemszerűen azért, mert amennyiben a társaság nem követi a szabályokat, akkor azok törvényi erőre emelkednek.⁹⁵ De mégha a jogalkotás nem is avatkozott volna ilyen mértékben a corporate governance-szabályok kialakításába, véleményünk szerint még akkor is a kógens szabályhoz közelítő álláspont lenne érvényben, mivel a diszpozitív szabályok esetében nincs indokolási kötelezettség a törvénytől eltérő szabály alkalmazásakor, míg a felelős társaságirányítás esetében a társaságnak meg kell indokolnia, hogy miért nem alkalmazta az adott normát.

A kódex megjelenése után a jogkövetkezmények vizsgálata a társaságirányítási nyilatkozat (Entsprechenserklärung) nyomán indult el. A jogtudomány és a joggyakorlat elsősorban azt vizsgálta, hogy ezzel kapcsolatban felmerülhet-e bármilyen kockázat a felelősségi rendelkezések alkalmazása körében.⁹⁶

Egyrésztől vizsgálható a társaság szerveinek felelőssége a társasággal szemben, amelynek alapja a §§ 93, 116 AktG, amely „*ordentlichen und gewissenhaften Geschäftsleiters*” megfelelő eljárást ír elő a tisztségviselők számára. Másrészt értékelhető-e a felelős társaságirányítás szabályainak megszegése a deliktualis felelősség § 823 BGB körében?

A jogtudomány megállapítása alapján a szervezeti felelősség szabályai nem relevánsak, ugyanis a kódex ajánlásai nem minősülnek sem törvényi, sem rendeleti normának, valamint alapszabályi rangjuk sincsen, ennek hiányában pedig nem merülhet fel a szervezet tagjainak felelőssége kérdésként, mivel az csakis az előbbi szabálytípusok megsértése esetén állhat fenn.⁹⁷ Ezeknek az ajánlásoknak csak abban az esetben lehetne jelentőségük, ha a corporate governance-előírások a társaság alapszabályában, társasági szerződésében is szerepelnének, azaz az alapszabály transzformálná ezeket a normákat, ennek következtében azonban megsértésük egyben az alapszabály megsértését is jelentené.

A deliktualis felelősség kérdése akkor vetődik fel, ha a jogellenes magatartás egy védőszabálynak (Schutzgesetz) minősülő normát sért. A szakirodalom egybehangzó véleménye szerint azonban az ajánlásgyűjtemény nem ilyen, megsértésével tehát deliktualis alapon kártérítési igény nem terjeszthető elő.⁹⁸

A felmerült jogérvényesítési kísérletek végül arra koncentráltak, hogy lehet-e bármilyen jogi relevanciája annak, ha a társaság eltért a jelentésben foglaltaktól, azaz az „*Entsprechenserklärung*” valótlan adatokat tartalmaz?

⁹³ Peter ULMER: *Aktienrecht im Wandel*, Archiv für civilistische Praxis, 2002, Band 202, 143–178, 167.

⁹⁴ Vö. IV. 2.5. fejezet

⁹⁵ KRIEGER: *i. m.* 218–219.

⁹⁶ ULMER: *i. m.* 170–171.; Stefan BERG, Marthias STÖCKER: *Anwendungs- und Haftungsfragen zum Deutschen Corporate Governance Kodex*, WM, 2002/31, 1569–1582, 1575–1580.

⁹⁷ § 243 Abs. 1 AktG

⁹⁸ ETTINGER, GRÜTZDIEK: *i. m.*; BERG, STÖCKER: *i. m.*

A társaságirányítási nyilatkozattal kapcsolatban már több bírói döntés is rendelkezésre áll:

- Az *OLG Schleswig* (2002) röviddel a kódex megjelenése után ítéletében megállapította, hogy a kódex egyrészt a törvény szabályait tartalmazza *soft law* formában; másrészt pedig nem lehet figyelmen kívül hagyni annak lehetőségét, hogy ott, ahol a kódex a vállalatirányítási feladatokról rendelkezik (*Standards ordnungsgemässer Unternehmensführung*), jogkövetkezményként az AktG által szabályozott törvényi klauzulák (például a § 93 AktG – Sorgfaltspflicht) alkalmazása is felmerülhet.⁹⁹
- Az *LG Schweinfurt* (2003) kimondta, hogy a megfelelési nyilatkozatnak kizárólag abban az üzleti évben van jogi relevanciája, amelyre vonatkozóan az ajánlások és javaslatok alkalmazásáról a társaság a jelentést kibocsátotta.¹⁰⁰ Ez azt jelenti, hogy a társaság nincs a jelentésben foglalt gyakorlatához kötve, a következő üzleti évben akár el is térhet tőle, hiszen arról már az újabb társaságirányítási nyilatkozatban kell érdemben számot adnia.
- Az *OLG Schleswig* (2004) a felügyelőbizottsági tagokra vonatkozó alkalmassági kritériumok alkalmazását illetően megállapította, hogy a kódex sem közvetlenül, sem pedig közvetve nem rendelkezik törvényi ranggal (*Gesetzeskraft*), és nem minősül kereskedelmi szokásnak (*Handelsbrauch*) sem.¹⁰¹
- A bírói gyakorlat első cezúráját a *LG Krefeld* 2006-ban hozott határozata¹⁰² jelentette. A tényállás alapján a közgyűlés úgy fogadta el a felelős társaságirányítási nyilatkozatot, hogy a felügyelőbizottságra vonatkozó ajánlásokat a társaság nem alkalmazta, majd ennek tényét és magyarázatát a jelentésben sem hozta nyilvánosságra. A bíróság megállapította, hogy bár ténylegesen normaszegésről van szó (*Pflichtverletzung*), azonban ez nem olyan súlyú, amely a jelentést elfogadó határozatot hatályon kívül helyezné.¹⁰³
- Az *LG München*¹⁰⁴ álláspontja szerint a kódex előírásait a bíróság nem tekinti sem törvényi, sem alapszabályi rangúnak.¹⁰⁵
- Az *OLG München* 2008-as határozata¹⁰⁶ alapján a nyilatkozat kiadásának hiánya az igazgatóság és a felügyelőbizottság kötelezettségeinek megszegését eredményezné, azonban csak az üzleti év lejáta után, mert a társaság az üzleti év végéig bármely időpontban megteheti nyilatkozatát.¹⁰⁷ Ugyanebben az ügyben az eljáró bíróság megállapította, hogy amennyiben a társaság a felügyelőbizottság tagjaira vonatkozóan korhatárt ír elő, akkor ezt köteles a közgyűlés felé továbbítani, valamint

⁹⁹ MUTTER: i. m. 789–790.

¹⁰⁰ *Uo.*, 790.

¹⁰¹ *Uo.*, 790.

¹⁰² LG Krefeld Urteil vom 20. 12. 2006. – 11 O 70/06.

¹⁰³ MUTTER: i. m. 791.; Ingo THEUSINGER, Jens LIESE: *Rechtliche Risiken der Corporate Governance-Erklärung*, Der Betrieb, 2008/26, 1419–1423, 1422.

¹⁰⁴ LG München I 5 HK O 10614/07.

¹⁰⁵ Roderich C. THÜMMEL: *Die Abweichung von der Entsprechenserklärung nach § 161 AktG Neue Risiken für Vorstände und Aufsichtsräte?*, CCZ, 2008, 141–144, 142.

¹⁰⁶ OLG München 7. Zivilsenat, Urteil vom 06. 08. 2008. – 7 U 5628/07.

¹⁰⁷ Joachim ROSENGARTEN, Sven H. SCHNEIDER: *Die „jährliche Abgabe der Entsprechenserklärung“ nach § 161 AktG*, ZIP, 2009/39, 1837–1844, 1840.; MUTTER: i. m. 793.

nyilvánosságra hozni, ennek elmulasztása – ha a perbeli tényállásban sem került erre sor – megalapozza a közgyűlési határozat megtámadását.¹⁰⁸

- A társaságirányítási jelentés felülvizsgálatát illető végső választ a Bundesgerichtshof (BGH) 2009-es, a *Kirch/Deutsche Bank* ügyben¹⁰⁹ hozott döntése jelentette, amely szerint a felelős társaságirányítási nyilatkozat valótlansága, és ezzel a testületi szabályok megsértése megalapozza a jelentést elfogadó közgyűlési határozat megtámadását, amennyiben a szerv tagjai tudtak vagy tudniuk kellett volna a határozat valótlanságáról.¹¹⁰
- A döntés után a BGH az *Umschreibungsstopp-ügyben*¹¹¹ ismét vizsgálta a felelős társaságirányítási jelentést. A tényállás szerint az alperes társaság egy olyan társasággal kötött ügyletet, amelyben részesedéssel rendelkezett az alperes társaság felügyelőbizottságának egyik tagja. Az érdekösszeütközésről a felügyelőbizottság nem tájékoztatta a közgyűlést, és a felelős társaságirányítási nyilatkozatban sem tértek ki erre, ezért a bizottság hibásan jelölte meg, hogy a társaság megfelel a Kódex 5.5.3. pontjában foglalt követelményeknek, amely kifejezetten az ilyen érdekkonfliktusok nyilvánosságra hozatalát írja elő.¹¹² A BGH kimondta, hogy ilyen jogsértés esetében a határozat megtámadható.

A BGH ez utóbbi ügyben absztraktn is meghatározta, hogy milyen feltételekkel támadható meg a felelős társaságirányítási nyilatkozatot elfogadó határozat:

- amennyiben a nyilatkozatban a kódex releváns pontjával kapcsolatban merül fel jogsértés;
- ha a jogsértés a formális sérelmen túl hangsúlyos szerepet tölt be az adott ügyben;
- ha a jogsértés alkalmas arra, hogy befolyásoljon egy objektíven döntő részvényest („*ein objektiv urteilender Aktionär*”).¹¹³

Nyitva hagyja azonban azt a kérdést, hogy mely szabályok megsértése vonja maga után a határozat hatályon kívül helyezését, valamint azt is, hogy a jogsértő határozat kihat-e a jogsértés alapját jelentő határozatok felülvizsgálhatóságára.¹¹⁴

Az uralkodó német álláspont szerint a felelős társaságirányítási jelentést elfogadó határozat („*Entlastungsbeschluss*”) megtámadható; az olyan határozat azonban, amely kifejezetten az egyes ajánlásoknak nem felel meg, nem támadható meg, mert az ajánlások nem jogszabályok, ezért hiányoznak a megtámadáshoz szükséges jogszabályi feltételek.¹¹⁵

¹⁰⁸ MUTTER: *i. m.* 793.

¹⁰⁹ BGH 2. Zivilsenat, Urteil vom 16.02.2009 – II.

¹¹⁰ Sebastian GOSLAR, Klaus VON DER LINDEN: § 161 AktG und die Anfechtbarkeit von Entlastungsbeschlüssen, NZG; 2009/34, 1337–1339, 1338.; MUTTER: *i. m.* 794.

¹¹¹ BGH 2. Zivilsenat, Urteil vom 21. 09. 2009. II ZR 174/08.

¹¹² Andreas HECKER, Marx PETERS: *Anfechtbarkeit des Entlastungsbeschlusses wegen unrichtiger Entsprechenserklärung („Umschreibungsstopp“)*, jurisPR-HaGesR, 2010/3. online (Online)

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ § 243 Abs. 1 AktG; HÜFFER: *i. m.* Rn. 32.; HÜFFER, KOCH: *i. m.* Rn. 5a; a tőkepiaci, értékpapíri jogi összefüggésekre az igényérvényesítéssel kapcsolatban lásd: Lars KLÖHN: *Kapitalmarktinformatihaftung für Corporate-Governance-Mängel?*, ZIP, 2015/24, 1145–1156., valamint Marc-Philippe WELLER: *Fehlerhafte Kapitalmarktinformati zwischen Freiheit und Haftung = FS. Michael Hoffmann-Becking Beck*, München, 2013, 1341–1362.

A felelős társaságirányítással kapcsolatban kialakult német gyakorlat sajátosnak tekinthető, ugyanis az általunk vizsgált országok egyikében sem fogalmazódott meg ilyen nézőpont. Ennek oka véleményünk szerint az ajánlások jogi jellege, és ennek következtében a *comply or explain* sajátos német felfogásán alapul. Ha jogszabályi szempontból vizsgáljuk a rendelkezéseket, akkor azt tapasztaljuk, hogy a fentiekben meghatározott körben, közvetetten mégis van lehetőség az ajánlásoknak való megfelelés jogi kikényszerítésére, amennyiben a társaság olyan nyilatkozatot ad ki, amely nem felel meg a tényleges gyakorlatának. Így a kódex *soft law* jellege ebből a szempontból árnyalandó.

1.2.3. A felelős társaságirányítási jelentés a magyar jogszabályok szerint

A szabályozott piacon jegyzett részvénytársaság igazgatósága a hatályos Ptk. kógens¹¹⁶ 3:289. §-a alapján köteles az éves rendes közgyűlés elé terjeszteni a részvénytársaság társaságirányítási gyakorlatát bemutató, az adott tőzsde szereplői számára előírt módon elkészített jelentést.¹¹⁷ A közgyűlésnek a társaságirányítási jelentést elfogadó határozatát és a jelentést közzé kell tenni a részvénytársaság honlapján.¹¹⁸ A számviteli törvény lényegében ugyanezt a kötelezettséget írja elő a tőzsdén jegyzett vállalkozók számára.¹¹⁹

Az FTA alapján a társaságoknak kétféle módon kell nyilatkozniuk irányítási gyakorlatukról. A jelentés első részében átfogóan be kell számolniuk az adott üzleti évben alkalmazott vállalatirányítási stratégiájukról, kitérve az esetleges különleges körülmények ismertetésére is. Ezt követően a *comply or explain*-elvnek megfelelően kell nyilatkozniuk az FTA egyes pontjainak való megfelelésről, amely azt jelenti, hogy az adott ajánlásnak való megfelelést nem, de az eltérést indokolnia kell a társaságnak.¹²⁰

1.2.3.1. Az FTA helye a jogszabályok között

A jogszabálytan fő kérdése, hogy a jogi norma alkotója miként tekint a szabály tárgyára, és ezzel összefüggésben milyen mozgásteret enged a jogviszonyban résztvevő jogalanyoknak.¹²¹ A társasági jogi jogviszonyok szabályozási módszerére a Ptk. 3:4. §-a irányadó, amelynek társasági jogi értelmezésére is kitértünk jelen fejezet első részében.

Amennyiben a főbb jogszabálytani típusokat vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy az ajánlások és javaslatok nem kerülhetnek kapcsolatba – a magánautonómia részbeni korlátait jelentő¹²² – kógens szabályokkal. Azokban a kérdésekben, amelyekben a feleknek teljes a magánautonómiájuk (felhatalmazó magánjogi jogszabályok)¹²³ a corporate governance

¹¹⁶ Ptk. 3:289. § (3) bek.

¹¹⁷ Ptk. 3:289. § (1) bek.

¹¹⁸ Ptk. 3:289. § (2) bek.

¹¹⁹ Szt. 95/B. § 86/2008. számviteli kérdés.

¹²⁰ FTA, 6–7.

¹²¹ KISFALUDI: *Társasági jog, i. m.* 65.

¹²² LÁBADY Tamás: *i. m.* 157.

¹²³ *A magyar magánjog I. – Általános rész Személyi jog*, főszerk. SZLADITS Károly, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941, 134.

rendelkezései több kérdést is érinthetnek, mert véleményünk szerint mintaként szolgálhatnak a tagok által kidolgozott, és a társasági szerződésben rögzített normákhoz. A szélső határok között azonban még további két distinkciót kell tenni, amelyet a jogirodalom összefoglalóan kötött tartalmú eltérésnek nevez.¹²⁴ A törvényi szabályozástól való eltérésnél vannak olyan szabályok, amelyek esetében az eltérés csak a törvényben szabályozott irányba történhet (klauzikálisan kógens szabály), és vannak olyanok, amelyeknél különböző alternatívák közül választhat a jogalkalmazó.¹²⁵

A következő problémakört a felelős társaságirányítás szabályainak dogmatikai szempontú rendszerbe illeszthetősége adja. Kérdéses, hogy a jogszabályhelyek kapcsolata szerint a felelős társaságirányítás normái önálló vagy önállótlan normáknak minősülnek-e a társasági jog szabályozási struktúrájában. Kisfaludi András a corporate governance-ajánlásokat önálló normaként illeszti be a rendszerbe, mert ennél a technikánál „*bizonyos rendelkezéseket nem kell feltétlenül betartaniuk a feleknek, de az eltérés törvényességéhez az is szükséges, hogy az eltérés tényét nyilvánosságra hozzák*”.¹²⁶ Álláspontunk szerint ezt a kérdést külön-külön kell vizsgálni az FTA által szabályozott két normatípust illetően.

Az ajánlások jogszabálytani elemzését az FTA egyik ajánlásán keresztül mutatjuk be. Az FTA szerint a közgyűlésen való részvétellel kapcsolatban a társaság nem támaszthat olyan feltételeket, amelyek bizonyos tulajdonosok részvételének akadályozását célozzák.¹²⁷ A közgyűlésen való részvétel a részvényesnek a Ptk. 3:257. §-ába foglalt joga, amelyet képviselő útján is gyakorolhat, erre vonatkozóan a Ptk. mögöttes rendelkezéseket is előír.¹²⁸ A közgyűlés helyéről és a meghívóról a tagok rendelkeznek, ehhez a Ptk. szintén mögöttes szabályokat nyújt.¹²⁹ Ide tartoznak a legfőbb szerv ülésének speciális esetei is: a konferencia-közgyűlés és a levélszavazás intézményei, amelyekkel kapcsolatban a tagok autonómiája korlátozott.¹³⁰ Az FTA ajánlásainak jelentős része a felek kötött tartalmú eltérésére vonatkozik, és csak azokkal együtt értelmezhető.

Az FTA-ban azonban az ajánlások másik része és a javaslatok szintje a *diszpozitív normákra*, valamint olyan irányadó rendelkezésekre vonatkoznak, amelyek nem hozhatók kapcsolatba a társasági jogi szabályokkal.¹³¹ Jogszabálytanilag ezek már minősíthetők önállóknak, mert ezekről a Gt. nem rendelkezik. Ilyen javaslat, hogy a közgyűlés elnökének személyét a közgyűlés még a napirendi pontok érdemi tárgyalása előtt fogadja el.¹³² A szervezetrendszerrel illetően a bizottságok létrehozása a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik, egyebekben a javadalmazási és jelölési bizottságokra vonatkozóan a jogszabályok nem tartalmaznak előírásokat. A jogszabályhelyek kapcsolatát illetően így a két szabálytípus eltérő kategóriába tartozik, az FTA rendelkezéseit nem lehet differenciálás nélkül önálló normának minősíteni.

¹²⁴ KISFALUDI: *Társasági jog, i. m.* 67.

¹²⁵ *Uo.*

¹²⁶ KISFALUDI: *Társasági jog, i. m.* 68.

¹²⁷ FTA 1.2.8.

¹²⁸ Ptk. 3:255. §.

¹²⁹ Ptk. 3:271. § (1)–(2) bek.

¹³⁰ Ptk. 3:280. §.

¹³¹ Legfeljebb közvetetten.

¹³² FTA 1.3.1.

A másik kapcsolódási pont *a norma szerkezete szerinti* besorolás, azaz a corporate governance-rendelkezések jogkövetkezmények szerinti megítélése: ezzel kapcsolatban a *lex imperfecta* problematikája kerül előtérbe. Vizsgálódásunk kiindulópontját a Szladits Károly által hozott példa adja: „az 1885:VI. 10. § és gyámtörvény 42. § szerint, ha a gyám- vagy gondnokrendelésnek esete áll elő, kötelesek a gyámság vagy gondnokság alá helyezendők rokonai vagy más vele közel viszonyban álló egyének az esetet a gyámhatóságnak bejelenteni. Szankciót a törvény nem fűz hozzá, ám azért ez a szabály sincsen közvetett szankció nélkül; az efféle kötelességmulasztó rokon vagy más egyén esetleg megbízhatatlanság címén a gyámságból vagy gondnokságból kizárható, meghallgatása mellőzhető, vagy nyilatkozata figyelmen kívül hagyható (gyámt. 42., 43., 142., 276.).”¹³³ Szladits véleménye szerint ezek a rendelkezések nem tekinthetők a *lex imperfecta* eseteinek, mert van közvetett szankciójuk, jogkövetkezményük, ha ugyanis nem lenne, akkor ezek nem is minősülnének jogszabályoknak, csupán jogi kötelezettség nélküli kívánalmaknak.¹³⁴ Ez a felelős társaságirányítási jelentéssel kapcsolatban álláspontunk szerint két irányban vizsgálható.

A felelős társaságirányítási jelentéssel összefüggésben ki kell emelni, hogy az ajánlásoktól való eltérés önmagában nem jogellenes, de a jelentés nyilvánosságra hozatalának elmulasztása a Ptk. 3:289. §-ába ütközik.¹³⁵ Közvetlen szankció – amilyen például a tőzsdei regisztráció törlése lehetne – tehát nem kapcsolódik a normához, ám a jelentés esetében közvetett szankció mégiscsak lehetséges, hiszen a közzétételi kötelezettség megszegése a Ctv. alapján lehetőséget ad a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatására: ebben az esetben ugyanis a társaság működése a Ptk. 3:289. §-ba foglalt előírásokat sérti.¹³⁶

Az előbbi logikát követve a két normafajta jogkövetkezményeit vizsgáljuk. Az ajánlások esetét egy példán keresztül szemléltetjük. Az FTA egyik ajánlása szerint javasolt, hogy a társaság az „egy részvény egy szavazat elvet” alkalmazza részvénystruktúrájában.¹³⁷ Fiktív példánk szerint a társaság azt nyilatkozta az FT jelentésében, hogy ezt az elvet követi, de elhallgatja azt a tényt, hogy a társaságban van különleges vétőjogot biztosító részvény. A későbbi részvényes így befektet a társaságba, és részvényesként az első közgyűlésen, a döntéshozatal során konstatálja, hogy a társaság részvénystruktúrája nem a nyilatkozatának megfelelően épül fel.

A példát végigvezetve több ajánlással kapcsolatban is megfogalmazható hasonló eset, amely a jogkövetkezményeket is involválja: a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatásának ugyanolyan jogalappal lehet helye ebben az esetben is. Emellett a közgyűléssel kapcsolatos ajánlások esetén megnyílnak a kisebbségvédelmi eszközök alkalmazásának lehetőségei,¹³⁸ és adott esetben a választottbírói eljárás lefolytatására is sor kerülhet, amennyiben annak egyéb jogszabályi feltételei fennállnak.¹³⁹ Ezen közvetett szankciók alkalmazására véleményünk szerint a jogszabályi lehetőség adott.

¹³³ SZLADITS: i. m. 143–144.

¹³⁴ *Uo.*, 144. Szladits ezzel elsősorban Szász-Schwarz Gusztávot bírálta, aki a *lex imperfecta* esetében is jogi erőt tulajdonít a normának. Vö. LÁBADY: i. m. 189.; ASZTALOS László: *Polgári jogi alaptan*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 88–90.

¹³⁵ Vö. KISFALUDI: i. m. 69.

¹³⁶ Ctv. 74. § (1) d) pontja.

¹³⁷ FTA 1.1.2.

¹³⁸ Ptk. 3:103–106. §§

¹³⁹ 1994. évi LXXI. tv. 3. § (1) bek.

A *javaslatok megítélése* több problémát is felvet. A javaslatok önálló normaként a felek autonómiáját érintik, az FTA alapján az ezektől való eltérést nem kell indokolni. A jogkövetkezmények szempontjából véleményünk szerint nem a magyarázat léte vagy hiánya eredményezi a „jogi erőt”, ezért ha a társaság nyilatkozik róla, akkor arra ténylegesen is ugyanazok a jogkövetkezmények alkalmazhatók, mint az ajánlások esetében.

A jogkövetkezmények egy speciális területét adják az FTA 4. fejezetébe foglalt előírások, amelyek az FTA-ban szereplő adatok egy részének az éves beszámolóban való közzétételét ajánlják. Amennyiben a társaság alkalmazza ezt az ajánlást, úgy végső soron a Tpt. felelősségi rendelkezései is felmerülhetnek igényérvényesítési alapként.¹⁴⁰

A jogszabálytani elemzés után véleményünk szerint a felelős társaságirányítás szabályozási módszere tekintetében a társasági jogi normák új karaktere figyelhető meg. A dogmatikai elemzések eredményeképpen így több jogkövetkezmény alkalmazásának lehetősége is kimutatható, ezek corporate governance ajánlásokká és javaslatokká válva véleményünk szerint már nem lehetnek „jogi kötelezettség nélküli kívánalmak”.

1.2.3.2. A felelős társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos bírói gyakorlat

A dogmatikai hipotézisek és elemzések alapján a magyar bírói gyakorlat eseti döntései között kutattunk. A kutatás során nem találtunk olyan bírósági határozatot, amely a felelős társaságirányítás ajánlásait érintette volna, egy ügy azonban elérhető a magyar bírósági portál adatbázisában, amelyben felmerült a corporate governance-jelentés jogi minősége.

Az ügy elbírálásakor még a Gt. volt hatályban, amelynek 312. §-a tartalmilag megfeleltethető a Ptk. 3:289. §-ának. A tényállás szerint a Fővárosi Bíróság a Budapesti Értéktőzsdén jegyzett részvénytársaság több, 2008-ban hozott határozatát helyezte hatályon kívül, mert a társaság a közgyűlés összehívásáról szóló hirdetményt, a napirendeken szereplő ügyekkel kapcsolatos előterjesztések összefoglalóit, határozati javaslatait és a kapcsolódó adatokat nem az alapszabálynak megfelelően tette közzé a közgyűlést megelőzően. Több évi pereskedést követően, a közgyűlés 2010-ben, megismételt eljárás keretében újra elfogadta a határozatokat. A részvényesek a Gt. 45. §-a alapján kezdeményeztek eljárást a társasági határozatok és a legfőbb szervi ülést előkészítő igazgatósági, felügyelőbizottsági és audit bizottsági határozat bírósági felülvizsgálata ügyében. Keresetükben több határozat hatályon kívül helyezését kérték, ezek közül csak a felelős társaságirányítási jelentés elfogadását vitató kérelmet és bírósági álláspontot emeljük ki.

A felperes vitatta a jelentés elfogadásának jogszerűségét, mert álláspontja szerint az előzetes felügyelőbizottsági jóváhagyás, határozat meghozatalában olyan felügyelőbizottsági tag is részt vett, akinek a határozat meghozatalakor nem állt fenn érvényes jogviszonya, ezért nem is vehetett részt a határozathozatalban. A keresetben a felperes vitatta azt is, hogy a közgyűlés ténylegesen áttekintette a felelős társaságirányítási jelentést.¹⁴¹ A felperes keresetlevelében megjegyezte, hogy a felelős társaságirányítási-jelentés tartalmilag sem volt

¹⁴⁰ Vö. V. fejezet 5. pont; Tpt. 54. § (2) bek.

¹⁴¹ Fővárosi Bíróság 26.G.40.877/2010/20. sz. döntés (a továbbiakban: FBh), 7.

megfelelő, mert 2010-ben adta meg a vezető tisztségviselőnek a felmentvényt a 2007-es üzleti évre vonatkozóan.¹⁴²

A bíróság ezzel összefüggésben két kérdést vizsgált, amely a felelős társaságirányítás szempontjából jelentős: lehet-e tárgya ezen jelentés elfogadása társasági határozat bírósági felülvizsgálatának, valamint kiterjed-e a bíróság hatásköre ezen eljárás keretében a felelős társaságirányítási jelentés tartalmi vizsgálatára.

Az első kérdés kapcsán mindkét bírói fórum arra az álláspontra jutott, hogy a döntés felülvizsgálható, mert határozatnak minősül, majd megállapította, hogy a határozat nem volt jogsértő.¹⁴³

A Fővárosi Bíróság álláspontja szerint azonban a jelentés tartalmi felülvizsgálatára a Gt. 45. §-a alapján nem kerülhet sor.¹⁴⁴ A társasági határozatok bírósági felülvizsgálata mint a törvényes működést biztosító eszköz annak megállapítására irányul, hogy sérti-e a határozat a Gt. vagy más jogszabály, illetve a létesítő okirat rendelkezéseit. A határozatot ezek alapján a bíróság csak formailag vizsgálta felül, a vizsgálat nem terjedt ki arra, hogy a felelős társaságirányítási jelentés tartalmaz-e jogszabálysértő elemet. Véleményünk szerint ez egy szűkebb értelmű döntés volt, amelynek egyetlen indoka, hogy a bíróság a felelős társaságirányítási jelentés tartalmát gazdasági szempontú döntések foglalatának tekintette. A bírói gyakorlat alapján nem képezheti felülvizsgálat tárgyát annak eldöntése, hogy a jelentésben foglaltak esetleg sérti-e az okszerű gazdálkodás elveit.¹⁴⁵ A társaságirányítási jelentés vonatkozásában véleményünk szerint ez kétséget kizáróan nem jelenthető ki, ugyanis a társaság jelentésének tartalma több esetben jogszabályi rendelkezésekre vezethető vissza. Ezt az érvelést a fellebbezés folytán eljáró Fővárosi Ítéltábla határozata is alátámasztja.

A fellebbezést elbíráló Fővárosi Ítéltábla is arra a megállapításra jutott, hogy tartalmilag nem vizsgálhatja felül a jelentést, mert erre a Gt. 45. §-a kifejezetten nem ad felhatalmazást.¹⁴⁶ A Fővárosi Ítéltábla tehát helyben hagyta az ítélet ezen pontokra vonatkozó részét, a felmentvényrel kapcsolatban azonban kiemelte, hogy azt a társaság utólag adja meg az ügyvezetésnek, és a törvény kifejezetten tiltó rendelkezésének hiányát, valamint a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségének ötéves elévülési határidejére tekintettel, a társaság ezen időintervallumon belül jogszerűen dönthet e kérdéstről.¹⁴⁷

A jogerős ítélet ellen a felperesek terjesztettek elő felülvizsgálati kérelmet, amely azonban kérelem nem terjedt ki a felelős társaságirányítási jelentés vizsgálatára.¹⁴⁸ A kérelmező jogi álláspontja szerint a másodfokú bíróság jogszabálysértő ítéletet hozott a felmentvényrel kapcsolatban, mert azt a Gt. rendelkezései alapján csupán az előző üzleti évre lehet megadni. A Kúria azonban hatályában fenntartotta a másodfokú ítéletet, és a felmentvény tekintetében egyetértett a másodfokú bíróság álláspontjával.¹⁴⁹

¹⁴² FBh, 14.

¹⁴³ FBh, 16.

¹⁴⁴ FBh, 23.

¹⁴⁵ BAKOS Kitti, FARKAS Csaba, PAPP Tekla: *Társasági jog – Példatár és Döntvénytár*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011, 230–232.

¹⁴⁶ Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.014/2011/9. sz. határozata (a továbbiakban: FÍTh), 21.

¹⁴⁷ FÍTh, 20. A felmentvényhez lásd: BALÁSHÁZY Mária: *A felmentvény jogi természete*, Céghirnök, 2010/11, 3–4.

¹⁴⁸ Kúria Gfv. X. 30. 354/2011/8. sz. határozata (a továbbiakban: Kúria).

¹⁴⁹ Kúria, 20.

A dolog érdekessége abban áll, hogy mivel a megtámadott társasági határozatok között volt a felmentvényről szóló döntés is, így a bíróság ebben a vonatkozásban elemezte annak megadását, nem pedig a felelős társaságirányítás jelentéssel kapcsolatban.¹⁵⁰ Ha visszatérünk a jogszabályhelyek kapcsolatában elemzett szempontokhoz, akkor a felmentvény vonatkozásában megállapítható, hogy annak megadásáról a gazdasági társaság legfőbb szerve dönt.¹⁵¹ Ezért a felelős társaságirányítási jelentés csupán deklarálja a felmentvényről szóló információt, amelynek tévessége nyilvánvalóan a felelős társaságirányítási jelentés tartalmát is megtévesztővé teszi. A felmentvényt ugyanis nem a felelős társaságirányítási jelentés adja meg a vezető tisztségviselő számára, hanem a közgyűlés, amely erről döntést, határozatot hoz. Ebből a szempontból tehát szükségtelen a felelős társaságirányítási jelentést tartalmilag vizsgálni, az ugyanis mindvégig deklaratív jellegű lesz, hiszen csupán a felmentvény megadásának tényét közli. Mindez természetesen csak azokra a felelős társaságirányítási szabályokra vonatkoztatva igaz, amelyeknek van ilyen jogszabályi alapja.

A fentiekben vizsgált bírói döntés alátámasztja azt az álláspontunkat, miszerint a valótlan tartalmú jelentésnek szükségképpen van (közvetett) jogkövetkezménye, ami a felelős társaságirányítási jelentés nyilvánosságából, közzétételéből ered. Megállapítható továbbá, hogy a jelentésben szereplő információk valódiságát és jogszerűségét kizárólag az azok alapjául szolgáló jogcselekmények jelenthetik. Amennyiben a tényleges gyakorlat eltér a társaságirányítási jelentéstől, akkor az eltérő adatok valótlanságai kihatnak a már meghozott döntésekre is.

1.3. A felelős társaságirányítás mint jogalkalmazási eszköz?

A magyar és német gyakorlat elemzése alapján megállapítható, hogy a jogi felülvizsgálat formai okokból lefolytatható. A tartalmi vizsgálat azonban már attól függ, hogy a vélt jogsérelem milyen relációban van a törvényi szabályokkal: ugyanis az az ajánlás, amely törvényi normára utal vissza, az csak deklaratív funkcióval rendelkezik. Ha azonban nem törvényi normára utal, akkor kérdéses a felülvizsgálat, és a német gyakorlatot elemezve megállapíthatjuk, hogy nem minden ajánlás vagy javaslat megsértése eredményezi a határozat hatályon kívül helyezését. A magyar bírói gyakorlatban elérhető egyetlen – fent tárgyalt – döntésben megfogalmazott álláspontok ismeretében még nem fogalmazhatunk meg a felelős társaságirányítási jelentés jogi megítélését illető, magyar bírói gyakorlatra vonatkozó általános megállapítást, mert ehhez kétségtelenül további döntések szükségesek.

A felelős társaságirányítási ajánlások és javaslatok jogkövetkezményei a közzététel következtében, a nyilvánosságra hozott jelentés alapján, azaz a publicitás miatt merülhetnek fel. A felelős társaságirányítási jelentés megsértésének *közvetett jogkövetkezménye* van, hiszen a társaság határozataival ellentétben e jelentés nyilvános dokumentum, azonban a benne szereplő információk valódiságát és jogszerűségét kizárólag az azok alapjául szolgáló jogcselekmények határozzák meg, ezért a jelentésben szereplő adatok valótlanságai kihatnak a már meghozott döntésekre. Ezt támasztja alá a Fővárosi Ítéltábla döntése.

¹⁵⁰ FÍTh, 20.

¹⁵¹ Gt. 30. § (5) bek.

A kérdést tovább árnyalja, hogy a felelős társaságirányítási jelentéssel kapcsolatban általunk vizsgált dogmatikai kérdések a magyar kódex egyes pontjaira vonatkoztak, nem pedig a jelentés első részét képező szöveges értékelésre. A felmentvény megadására ugyanis az FTA-ban nem található ajánlás vagy javaslat. Ebből kifolyólag felmerül a kérdés, hogy vajon a felelős társaságirányítási jelentésben foglalt szöveges értékelés ugyanolyan jogi relevanciával rendelkezik? A fenti ügyben érdekes szempont lett volna, hogy ha a felmentvény megadása jogszabályba ütköző, vajon akkor az hogyan hatott volna a felelős társaságirányítási jelentésre? A bíróságnak vizsgálnia kellett volna a jelentést azért, mert nyilvánvalóan valótlan a tartalma?

A fejezet elején feltett kérdésre adott válaszunk tehát az, hogy a felelős társaságirányítás a gyakorlatban alkalmazható jogi eszköz. A német jogfejlődéshez hasonlóan a magyar bírói gyakorlatban is megjelent az az álláspont, hogy a felelős társaságirányítási nyilatkozatot elfogadó határozat bírói felülvizsgálat tárgya lehet.

A szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok körében a fentebbi két hipotézist, miszerint a felelős társaságirányítási ajánlások és javaslatok önállóan és közvetett jogkövetkezményekkel rendelkező normák, a két bírósági határozat alátámasztotta. Álláspontunk szerint a német bírói gyakorlatban megfigyelt fejlődési folyamat, az ajánlások és javaslatok helyes dogmatikai beillesztése eredményeként a felelős társaságirányítási jelentés igényérvényesítési alapként szolgálhat. A publicitással ugyanis a társaság által közzétett gyakorlat jogcselekményei nyilvánosságra kerülnek.

Ebben az aspektusban is jelentősége van a Ptk. 3:4. §-ának. A Ptk. kodifikációja során kiindulópontnak tekinthetjük azt a szabályozási paradigmát, hogy nem létezik optimális modell, amely minden gazdasági társaságra irányadó lehet. Ezért a jogalkotó a diszpozitivitás korlátozott formáját vezette be arra, hogy a tagok általa a törvénytől eltérő megoldásokat is a társasági szerződésbe foglalhassák. Ezáltal elméletileg a törvénytől eltérő megoldások lehetnek számos társasági szerződésben, amelyek a cégnyilvánosság elvéből következően megismerhetők. A corporate governance a kontrollfunkcióhoz nyújt segítséget, amennyiben megteremti azt a lehetőséget, hogy a szabályalkotó (BÉT vagy az MNV Zrt.) folyamatosan nyomon kövesse a társaságokra irányadó szabályokat. A kikényszerítés terén pedig a fenti esetben megfogalmazott és bemutatott modell nyújthat segítséget.

A jogszabályok minősítését illetően eddig elfogadható volt a *soft law* kifejezés alkalmazása, azonban mint látjuk a felelős társaságirányítással kapcsolatban felmerülő normák közvetett jogkövetkezményekkel rendelkeznek, ezért véleményünk szerint nem sorolhatók be egyértelműen a *soft law* szabályok közé. A fejezetben vizsgált téma szemléletes példája lehet annak, hogy az elméletben problematikus, de mégis feloldható ellentmondások lassan-lassan gyakorlati problémákat eredményeznek, és majdan sürgető lesz a jogalkalmazói megoldásokat megtalálni.

2. A felelős társaságirányítás hatása a jogi személyek elméletére

A corporate governance követelményei elsősorban a tőzsdei társaságokra irányadók. Az OECD alapelvei szerint ugyanakkor a felelős társaságirányítás vívmányai azon társaságokra nézve előnyösek, amelyekben a tag a társaság tartozásaiért főszabály szerint nem

felel, azaz korlátozott felelősséggel rendelkezik.¹⁵² A bevezetésben azonban kitértünk arra is, hogy az általánosan elfogadott nemzetközi gyakorlat alapján az utóbbi időben a felelős társaságirányítás *meglehetősen kiterjedt*, azaz egyre több alanyi kategória került és kerül a látókörbe, így alkalmazását és megjelenését *nem lehet* csupán a szabályozott piacon jegyzett társaságokra *szűkíteni*. Milyen kategóriába foglalható össze ez a széles alanyi kör? Ha egy *közös momentumot* akarunk keresni a felelős társaságirányítás által érintett területek között, akkor megállapíthatjuk, hogy a corporate governance követelmények Magyarországon elsősorban a jogi személyeket, ezek közül túlnyomórészt a gazdasági társaságokat érintik, a továbbiakban azonban bebizonyítjuk, hogy a módszerek, elvek alkalmazása nem feltétlenül kötődik társasági formához, inkább kapcsolhatók *általánosabb jogi kategóriákhoz*.

A jogi személyiség mint közös ismérv alkalmasnak tűnik, hiszen ha a corporate governance tőzsdei társaságokon kívüli területein (a nonprofit szektorban vagy az állami- önkormányzati szférában) vizsgáljuk a jogalanyok minősítését, akkor megállapíthatjuk, hogy a nonprofit szférában az alapítványok és egyesületek jogi személyiséggel rendelkeznek,¹⁵³ az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek is kiterjedt alanyi kört fognak át, amelynek jelentős része ugyancsak rendelkezik jogi személyiséggel.¹⁵⁴ Kiinduló hipotézisként tehát megfogalmazhatjuk, hogy a corporate governance jelenlegi hatása nem korlátozódik a tőzsdei társaságokra, hanem más területekre is kiterjed. E területek közös ismérve, amellyel egy átfogó kategóriában is vizsgálódhatunk, a jogi személyek tana, jogi személyek köre. A továbbiakban a két terület közötti kapcsolódási pontokat elemezzük, valamint a végső kérdés, hogy be lehet-e építeni a jogi személyek elméletébe a corporate governance alapvető jellemzőit, van-e érdemi kölcsönhatás ezen területek között?

Jelen elemzés *elsősorban a jogi személy gazdasági társaságokra vonatkozik* a szabályozott piacon jegyzett társaságokra irányadó ajánlások és javaslatok alapján, mert bár a corporate governance jellemzői több területen is kimutathatók, a jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a legkiforrottabban mégis a tőzsdei társaságokra irányadó normák között vannak jelen. A jogi személyek elméletének és a felelős társaságirányítás kapcsolatának lehetséges kölcsönhatásait elemezzük tehát, megvizsgáljuk, hogy milyen hatással lehet a jogi személyek klasszikus elméletére a társasági jog ezen területe? Az elméleti megalapozás, a XXI. század gazdasági, társadalmi, jogi követelményeinek a klasszikus magánjogi intézmények rendszerébe való dogmatikai beillesztése teszi aktuálissá a kutatásunkat, noha ez az elméleti felvetés kísérleti jellegű.

2.1. A jogi személyek elméletéről és ismérveiről általában

A jogi személyek mibenlétére vonatkozó elméletek tárháza kétségkívül olyan terepet jelenthet a felelős társaságirányítás elemzésére, amely alkalmas a részösszefüggések feltárására. Ez kézenfekvő, ugyanis a jogi személyek elméleti levezetéseiben fellelhetők olyan részelemek, amelyek kétségkívül kapcsolatot teremtenek a felelős társaságirányítással, koncepcionális és teljes körű adaptációt azonban természetesen nem alkalmazhatunk,

¹⁵² Lásd a kötet 1.1.1.1. pontját.

¹⁵³ Ptk. 3:63. § (1) bek.; 3:378. §.

¹⁵⁴ Az elsődlegesnek tekintett költségvetési szerv is jogi személy: 2011. évi CXCV. törvény 7. § (1) bek.

hiszen a jogi személyek elméleti megalapozásának korában a felelős társaságirányítás problémái nyilvánvalóan még nem merültek fel. A jogi személyek mibenlétének meghatározására számos elmélet rendelkezésre áll, ugyanakkor egységesen elfogadott nézetről nem beszélhetünk. Éppen ezért nem közelítünk egyik jogi személy elmélete felől sem, mert úgy véljük, hogy a felelős társaságirányítás vívmányai nem kapcsolhatók egyik elmélethez sem teljes körűen. Kézenfekvő ezért, hogy másik kiindulópontot keressünk. A jogi személyek kialakulása mellett a jogtudomány vizsgálat tárgyává teszi azt is, hogy milyen feltételek teljesülése esetén minősíthető egy szervezet jogi személynek, ezért a felelős társaságirányítás és a jogi személyekkel való kapcsolatot *a jogi személyre vonatkozó kritériumrendszeren keresztül* elemezzük.¹⁵⁵

A kritériumrendszer elsősorban didaktikai céllal készült, és megállapíthatjuk, hogy a jogi személyekkel foglalkozó szakirodalomban elfogadottnak tekinthető, éppen ezért a vizsgálat módszerét képezheti. A kritériumrendszernek azonban nem csupán oktatási jelentősége van, hiszen a Ptk. a jogi személyekről szóló általános részben meghatározta a jogi személyekre irányadó általános kritériumokat.¹⁵⁶ Úgy gondoljuk, hogy ez a tény szintén alátámasztja a vizsgálat általunk választott metodikáját, hiszen az alább ismertetésre és elemzésre kerülő kritériumokat ezáltal nem egyszerű elméleti vagy didaktikai megfontolásoknak, hanem törvényi háttérrel rendelkező paradigmának tekinthetjük.

A jogi személyek kritériumaira vonatkozóan az alábbi – a jogtudományban és az egyetemi oktatásban – kidolgozott szempontrendszer¹⁵⁷ tekinthető elfogadottnak és uralkodónak:

- a) *a jogi személy elkülönült vagyona,*
- b) *a jogi személy önálló vagyoni felelőssége,*
- c) *az állami elismerés,*

¹⁵⁵ A kritériumrendszeren keresztül elemezte a jogi személyeket különböző aspektusból: PAPP Tekla: *A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok = Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*, szerk. BODZÁSI Balázs, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010, 271–287.; PAPP Tekla: „Jogi és lényegi személyiség” – a Grosschmid-i jogi személy kategória elemzése a hazai jogfejlődés tükrében = *Grosschmid gondolatai és az új magyar Ptk.*, szerk. JUHÁSZ Ágnes, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013, 55–65.

¹⁵⁶ 2013. évi V. törvény 3:1. § (5) A jogi személynek saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönült vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviselését ellátó szervetettel kell rendelkeznie. KISFALUDI András: *A jogi személy általános szabályai = A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, szerk. VÉKÁS Lajos, Complex Kiadó, Budapest, 2013, 84.

¹⁵⁷ A kritériumrendszer egyes elemeiben szignifikáns eltérés nem található, az egyes összegzések közötti differencia a kategória-alkategória viszonylatában jelentkezik. Lásd VILÁGHY Miklós, EÖRSI Gyula: *Magyar polgári jog I*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965, 128–162.; ASZTALOS László: *Polgári Jog – Általános rész, Személyek*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 155–170.; BESENYEI Lajos, BÍRÓ György: *Személyek joga*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2007, 71–156.; KECSKÉS László: *Polgári jog – A személyek joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007, 95–363.; JOBBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog*, Szent István Társulat, Budapest, 2008, 115–178.; LENKOVICS Barnabás, SZÉKELY László: *A személyi jog vázlata*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2001, 48–92. A 2013. évi V. törvény hatálybalépése után a kritériumrendszer egyes elemei megtalálhatók a Ptk.-ban, amely a fentebbi rendszer létjogosultságát erősíti. A kritériumrendszerhez lásd: TÖRÖK Gábor: *A jogi személy általános szabályai = Az új Ptk. magyarázata II/VI. – A jogi személy*, szerk. SÁRKÖZY Tamás, HVG-ORAC, Budapest, 2014¹, 34–37.; PAPP Tekla: *A jogi személy általános szabályai = A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I*, szerk. OSZTOVITS András, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014, 364–366.; PUSZTAHELYI Réka: *A jogi személy kritériumai = Általános tanok és személyek joga*, szerk. BÍRÓ György, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014, 325–326.

- d) az állandó szervezet,
- e) a saját név alatti eljárás,
- f) a természetes személy általi akarartartikuláció.

ad a) A jogi személy *elkülönült vagyonnal* rendelkezik, ami feltétele annak, hogy a vagyoni forgalomban részt vegyen. Ezen alapelv további követelménye, hogy a jogi személy elkülönült vagyona nem azonos tagjai tulajdonával, hiszen a vagyon elkülönítésével az alapítók célja, hogy a jogtárgyból önálló jogalany jöjjön létre. A vagyon tárgyán egyidejűleg nem állhat fenn kétféle rendelkezési jog (*tulajdoni elkülönülés alapelve*), valamint a hatályos magánjogi szabályozás nem engedélyezi valamely jogalanyon tulajdonjog fennállását, gyakorlását.¹⁵⁸ A jogi személy gazdasági társaságokra vonatkozóan a Ptk. az alapításhoz jegyzett tőkeminimumot határoz meg,¹⁵⁹ és a gazdasági társaság tagjai vagyoni hozzájárulás teljesítésére is kötelesek. A tag és a jogi személy gazdasági társaság között a vagyoni befektetés révén tagsági jogviszony jön létre, amelynek tartalma véleményünk szerint további követelményeket határozhat meg.

ad b) Az *elkülönült vagyomból* adódóan a jogi személy *önálló vagyoni felelősséggel* rendelkezik, amely alapján a kötelezettségeiért, a tartozásaiért a jogi személy saját vagyonával, önállóan köteles helytállni.¹⁶⁰

ad c) A jogi személy létrejöttéhez, működéséhez további feltétel az *állami elismerés*, amely alapján a jogi személy jogalanyiságát az állam normatív és egyedi szinten biztosítja.¹⁶¹ Az állam általi elismerés egyik követelménye, hogy gazdasági társaság társadalmilag megengedett célra alapítható,¹⁶² az alapításnak azonban további korlátai is vannak, amelyek alapján a jogi személy gazdasági társaság nem végezhet bármilyen tevékenységet.¹⁶³ Az állami elismerés további területe a törvényességi felügyeleti kontroll, amely a konstitutív hatályú nyilvántartásba vétel következménye.¹⁶⁴

ad d) A jogi személynek *állandó szervezettel* kell rendelkeznie.¹⁶⁵ Az állandó szervezet ismérve *több irányban* vizsgálendő. Egyrészt azt jelenti, hogy a jogi személy tagjainak változása nem érinti a jogi személy létét, működését; másrészt azt, hogy a jogi személy akarata az ügyintéző és a képviselő szervek cselekményein keresztül realizálódik; harmadrészt pedig a jogi személyen belül, funkciók szerint differenciált szervezeti struktúra kerül kialakításra. Az állandó szervezet követelménye a jogi személlyé nyilvánítás szempontjából véleményünk szerint *tulmutat a formális elemen*. A kritérium alapján a szervezetnek

¹⁵⁸ Fővárosi Bíróság 6. G. 40. 132/2002/3.; BDT 2001, 165.; BDT 2001, 166.; PAPP (szerk.): *i. m.* 33.; LENKOVICS, SZÉKELY: *i. m.* 60.

¹⁵⁹ Ptk. 3:161. § (4) bek.; 3:212. § (2) bek.; Vö. a Ptk. 3:133. § (2) bekezdésébe foglalt hitelezővédelmi rendelkezés a gazdasági társaság tartós, minősített tőkevesztése esetén lefolytatandó eljárásokkal.

¹⁶⁰ Ptk. 3:2. § (1) bek.

¹⁶¹ KISFALUDI: *i. m.* 2007, 27.; PAPP (szerk.): *i. m.* 274.; Vö. Ptk. 3:12. § (1) bek. A normatív a törvényi szintet, az egyedi pedig a nyilvántartásba vételt jelenti. PAPP: *i. m.* 2014, 365.

¹⁶² A jogirodalomban ez külön esetkört jelent, lásd például: LENKOVICS, SZÉKELY: *i. m.* 60.

¹⁶³ PAPP (szerk.): *i. m.* 28–29., 55–56.

¹⁶⁴ LENKOVICS, SZÉKELY: *i. m.* 58–59.

¹⁶⁵ Ptk. 3:1. § (5) bekezdésben ez az ügyvezetés és képviseletet ellátó szervezetként került megfogalmazásra.

ugyanis állandónak kell lennie. Ez az állandóság véleményünk szerint a huzamos időn keresztül fennálló, rendszeres tevékenységet kifejtő szervezetrendszer egészét jelenti. Az állandó szervezet követelményét ezek alapján nem lehet kielégítően vizsgálni a cégbejegyzés időpontjában, csak a jogi személy tényleges tevékenységének kifejtése után állapíthatjuk meg ennek fennállását vagy hiányát.

ad e) A jogi személy a gazdasági forgalomban *saját neve alatt jár el*.¹⁶⁶ A jogi személy gazdasági társaságok esetében ez a cégnév követelményeit jelenti, amelynek szempontjait a Ctv. rögzíti. Véleményünk szerint ez formai szempont, mivel e nélkül a gazdasági társaság létre sem jöhet, hiszen a cégbejegyzési eljárásban kiemelt figyelemmel kell vizsgálni a cégnév jogszabályoknak való megfelelőségét.¹⁶⁷

ad f) Az állandó szervezet és a saját név alatti eljárásból következik, hogy a jogi személyt a vagyoni forgalomban természetes személy kell, hogy képviselje: ez a *természetes személy általi akaratarikuláció* kritériumát jelenti. Véleményünk szerint ez a jellemző egyértelműen levezethető az állandó szervezet követelményéből, mert az állandó szervezet cselekményeit természetes személyek realizálják.¹⁶⁸

A jogtudomány által kidolgozott kritériumok mellett a Ptk. külön ismérvként tünteti fel a székhely követelményét.¹⁶⁹ Az újabb szakirodalom további alponként nevesíti a személyhez fűződő jogokat,¹⁷⁰ azonban van olyan nézet, amely a *törvényi kritériumrendszert* veszti át, és a korábbi nézeteket nem teszi vizsgálat tárgyává.¹⁷¹

A fentiekben ismertetett klasszikus kritériumrendszer mellett még egy elv megjelent a jogtudományban, ez pedig a *tényleges gazdasági tevékenység kifejtésének* az elve.¹⁷² Ez alapján a jogi személynek ténylegesen részt kell vennie a gazdasági forgalomban, ugyanis ezért rendelkezik jogképességgel.¹⁷³ Kifejezett jogszabályi alap hiányában a tényleges gazdasági tevékenység megkövetelése elvi síkon a fantomizálódás elleni küzdelem egyik következményeként is aposztrofálható. A fantomizálódó cégekkel szemben azonban jelenleg is tartalmaz rendelkezéseket a Ctv., amelyek véleményünk szerint az állami elismerés elvébe maradéktalanul besorolhatók.¹⁷⁴ A tényleges gazdasági tevékenység álláspontunk szerint a megengedett cél alpontjaként értelmezendő, hiszen gazdasági tevékenység csak a megengedett cél kritériumainak megfelelően végezhető, ha a cég tevékenysége jogellenes célra irányul az többek között a társasági szerződés semmisségét eredményezheti; ennek ténylegessége pedig az állami elismerés egyik többletkövetelménye.

¹⁶⁶ Ptk. 3:1. § (5) bek.

¹⁶⁷ Ptk. 3:1. § (5) bek.; 3:5. §; Ctv. 3–6. §§

¹⁶⁸ Függetlenül attól, hogy a gazdasági társaság képviselétét nemcsak természetes személy láthatja el. Vö. Ptk. 3:22. § (2) bek.

¹⁶⁹ Ptk. 3:1. § (5) bek.

¹⁷⁰ Ptk. 3:1. § (3) bek.; TÖRÖK: *i. m.* 36.

¹⁷¹ PUSZTAHELYI: *i. m.* 326.

¹⁷² JOBBÁGYI: *i. m.* 115.; KECSKÉS: *i. m.* 137.; *A polgári törvénykönyv magyarázata*, szerk. GELLÉRT György, Complex Kiadó, Budapest, 2001, 161–162.

¹⁷³ *Uo.*

¹⁷⁴ Ctv. 89. § (1) bek. A fantomcégekkel kapcsolatban lásd: Papp (szerk.): *i. m.* 333–335.

2.2. A felelős társaságirányítás kapcsolódása a jogi személyek kritériumaihoz

A jogtudomány azt vizsgálja, hogy mely feltételek teljesülése mellett tekinthető egy szervezet jogi személynek. A felelős társaságirányítás azonban nem a társaság (formailag) jogi személyi minősítését választja vizsgálatá tárgyául, hanem *a gazdasági társaság működése – egzisztálása – alatt realizálódó viszonyok, jogviszonyok összességét*. A jogi személyek kritériumrendszerét így le kell szűkíteni azon szegmensekre, amelyek a jogi személy gazdasági társaság működése, egzisztálása alatt relevanciával bírhatnak. A továbbiakban csupán ebből a szempontból vizsgáljuk az egyes feltételek teljesülését, ezért nem tekintjük az elemzés tárgyának az egyes alpontok közötti kapcsolatok vizsgálatát.

A felelős társaságirányítás a jogi személy kritériumai közül két elemmel hozható kapcsolatba. Az egyik *a tulajdoni elkülönülés elve*, mivel a tag vagyoni hozzájárulása feletti tulajdonjoga helyébe a tagsági jogok lépnek. Véleményünk szerint a tagsági jogok biztosítása és a jogok érvényesítése a jogi személy gazdasági társaságok tekintetében többletismérvek kialakítását teszik indokolttá. A másik kritérium *az állandó szervezet*, amellyel az állandóság és a szisztematikus szervezeti formák működtetésének követelménye közvetlen kapcsolatba hozható a corporate governance-ajánlásokkal és -javaslatokkal, mivel az igazgatóság/igazgatótanács és egyéb szervezeti egységek felállítása kiemelt szerepet kap a corporate governance-kódexekben. A jogi személyek klasszikus kritériumai mellett álláspontunk alapján *további követelményt lehet megfogalmazni* a jogi személy gazdasági társaságok vonatkozásában, ez pedig a transzparens működés elve. A továbbiakban ezt is részletesen elemezzük.

2.2.1. A tulajdoni elkülönülés elvének többletkritériumai

A jogi személy gazdasági társaság tagja vagyoni hozzájárulása révén a társasági törvényben és a társasági szerződésben meghatározott tagsági jogokat szerez, a jogi személyek ismerve azonban a tulajdoni elkülönülés elvén belül a jogi személy és tagja közötti jogviszonyra vonatkozóan nem tartalmaznak további axiómákat. A tulajdoni elkülönülés elvének deklarálása mellett így felmerül a kérdés, hogy vajon indokolt-e további alpontok alkalmazása.

A corporate governance ebben a kontextusban a *tagsági jogok gyakorlásának vizsgálatát* helyezi előtérbe, és ennek tartalmát az OECD által közzétett absztrakt és az FTA-ban megfogalmazott konkrét elvek határozzák meg.¹⁷⁵ Az OECD princípiumai szerint a corporate governance ajánlásain keresztül védi a részvényesek jogait, és megkönnyítheti ezek gyakorlását, valamint biztosíthatja a részvényesekkel kapcsolatos egyenlő bánásmódot

¹⁷⁵ OECD 2015, II–III. fejezete és az FTA I. fejezete. Az FTA egyes pontjainak elemzését indokolatlannak tartjuk. Ennek oka, hogy az FTA azon társaságok számára készült, amelyek részvényei a Budapesti Értéktőzsdén bevezetésre kerültek. A jogi személyek általános elveinek egyes alpontjaihoz kapcsolódva ezek részletes elemzése nem jelenthet többletkritériumokat és olyan elveket, amelyek elérik a jogi személyek kritériumrendszerébe illeszthetőség absztrakciós szintjét. Az FTA ezen ajánlásainak és javaslatainak dogmatikai, összehasonlító elemzéséhez lásd: AUER Ádám: *A részvényesi joggyakorlásra vonatkozó corporate governance szabályok alkalmazása Németországban és Magyarországon = Tudományos Diákköri Szemle*, szerk. BÓKA János, SZTE ÁJTK, Szeged, 2012, 9–44., valamint a kötet V. fejezete.

(különösen a kisebbségi és külföldi részvényesek számára).¹⁷⁶ Az FTA ehhez kapcsolódóan három témakörre fókuszálva fogalmaz meg konkrét ajánlásokat és javaslatokat: a részvényesek jogállására, a közgyűlés összehívására és annak a lebonyolítására nézve.¹⁷⁷

A részvényesi joggyakorlással kapcsolatos szabályok elsősorban a *közgyűlésre* koncentrálnak. A részvényesek jogairól való rendelkezés azonban tágabban értelmezendő, a tagok e területen a Ptk. mellett a társasági szerződésben, valamint az operatív szerv ügyrendjében határozhatják meg a konkrét normákat.¹⁷⁸ A tagok számára a joggyakorlás lehetőségét tisztán tőkeegyesítő gazdasági társaság esetében a kellő információk közlésével, valamint a gazdasági társaság saját hatályos szabályzatainak¹⁷⁹ nyilvánossá tételével kell megteremteni.¹⁸⁰ A jogi személy gazdasági társaság ezáltal *abba a helyzetbe hozhatja saját tagjait*, hogy azok ténylegesen gyakorolhassák a jogaikat.

Ide kapcsolható a corporate governance másik követelménye is, amely szerint a tagok (részvényesek) *hatékony jogorvoslattal* kell, hogy rendelkezzenek, amennyiben jogaikat megsértik.¹⁸¹ A tőkeegyesítő társaságokban a tagok akarátának szintézise eredményezi a döntéseket, így a jogi személy gazdasági társaság egyes tagjainak egyéni akarata korlátozottan érvényesül.¹⁸² A többségi akarat önkényével szemben a jogalkotó garanciális szabályokat épít be.¹⁸³ Kérdéses, hogy ezen törvényi rendelkezések mennyiben alkalmazhatók a gyakorlatban, és mennyiben szükséges további eszközök igénybevétele a jogi védelem érdekében.¹⁸⁴

A hatékonyság követelménye véleményünk szerint az eljárás idejében és olyan döntések kilátásba helyezésében jelentkezik, amelyek preventív módon alkalmasak a későbbi jogsértések elkerülésére. Ilyen eljárási garanciák kiépítésére – a jogi személy gazdasági társaság méretéhez igazodva – egy nagyméretű társaság esetében a (ad hoc, eseti) *bizottsági rendszer kialakítását* tartjuk megfelelőnek, kisebb társaság esetében pedig *a legfőbb szerv rövid határidőn belüli összehívását* is elegendőnek véljük. A jogorvoslati rendszerrel kapcsolatban véleményünk szerint a jogalkotó mellett szakmai kamarák és testületek is dolgozhatnak ki javaslatokat.¹⁸⁵ A jogszabályba foglalt további alternatíva lehetne az is, ha a Ptk. olyan módon adaptálna gyakorlati mintákat, amelyek esetében a tagok dönthetnek

¹⁷⁶ OECD, 2015. II. 19.

¹⁷⁷ Az FTA 1. fejezete.

¹⁷⁸ Például a Ptk. 3:258. §-a konkrét határidőket tartalmaz a tájékoztatáshoz való jogra vonatkozóan.

¹⁷⁹ Ilyen lehet például a társasági szerződés mellett az operatív szerv és a bizottságok ügyrendje.

¹⁸⁰ Az információkhoz jutás lehetővé tételét az FTA kifejezetten ajánlja (FTA 1.1.1.). Az információ közzététele kiterjedhet többek között a legfőbb szervi meghívóhoz kapcsolódó határozattervezetek, javaslatok közzétételére, valamint a közgyűlés napirendi pontjaihoz és az előterjesztésekhez érkezett észrevételek, kiegészítő javaslatok a beérkezéseket követő két napon belüli (de legkésőbb a közgyűlést két nappal megelőzően) – az előterjesztéshez hasonló módon – nyilvánosságra hozatalához (FTA 1.2.10.). További technikai szabályokhoz lásd az FTA 1.2. és 1.3. fejezetét.

¹⁸¹ OECD, 2015. II. 19.

¹⁸² KISFALUDI: *i. m.* 128.

¹⁸³ Ilyenek például a kisebbségvédelmi szabályok; a Ptk. 3:259. §-a, különösen a (3) bek., továbbá Ptk. 3:261.§ (4) bek.

¹⁸⁴ Ehhez kapcsolódó bírói gyakorlat például: ÍH 2010, 41.; BDT 2009, 48/I.; BDT 2008, 87/II.; BDT 2006, 31.; LB Cgf. VII. 32.516/1999/4.

¹⁸⁵ Erre példa a nonprofit szervezetekkel kapcsolatban a német Bundesverband Deutscher Stiftungen Grundsätze Guter Stiftungspraxis című dokumentuma, amely az alapítványok irányítására vonatkozóan tartalmaz ajánlásokat. Forrás: www.stiftungen.org/fileadmin/bvds/de/News_und_Wissen/Grundsaeetze_Guter_Stiftungspraxis/BvDS_Grundsaeetze_Guter_Stiftungspraxis_erw_Neuaufgabe_2010.pdf

azok alkalmazásáról. Az ilyen gyakorlati minták nyilvánvalóan nem érhetik el minden esetben a törvény absztrakciós szintjét, de ebben az esetben szakmai kamarák vagy egyéb testületek közzétett mintái, gyakorlatuk bemutatása alkalmazhatóvá teheti ezeket.¹⁸⁶

Ezen elvek alkalmazásának másik vetülete a *nyilvánosság*, ugyanis a tulajdoni elkülönülés elve nem feltétlenül jelenti azt, hogy a társaság működésének olyan mechanizmusai, amelyek tisztességes versenyelőnyt biztosíthatnak számára, nyilvánosságra kell, hogy kerüljenek, éppen ezért véleményünk szerint ennél az elvénél a többletkövetelmények *kizárólag a tag és a társaság közötti relációban érvényesülnek*.¹⁸⁷ Alapvetően ezt biztosítja a tagsági jogok gyakorlásának lehetősége, valamint az ehhez kapcsolódó nyilvánosságra-hozatali követelmények. A fentiekből kitűnően a tulajdoni elkülönülés elvén belül a felelős társaságirányítás két követelményt határoz meg: *a joggyakorlás lehetőségének biztosítását és a hatékony jogorvoslati rendszer működtetését*.

2.2.2. Az állandó szervezet kritériuma felelős társaságirányítási szempontból

A jogi személyek másik kritériuma, amelyhez a felelős társaságirányítás kapcsolható: az állandó szervezet. A szervezeti rendszer problematikája a corporate governance egyik kiemelt területe. A társaság szervezeti rendszerén *keresztül realizálódnak* ugyanis a társaság cselekményei, szoros összefüggésben a természetes személy általi akarartartikuláció kritériumával.¹⁸⁸ A szervezetrendszer kialakításában és ezek egymáshoz való viszonyának rendezésében a jogalkotó összességében tág teret hagy a gazdasági társaságoknak, így a tagok határozzák meg annak felépítését és működésének részletszabályait.¹⁸⁹ A gazdasági társaságon belül *három szervet* különíthetünk el: a legfőbb szervet, az operatív szervet és a bizottsági szerveket.¹⁹⁰ A tulajdoni elkülönülés elvével kapcsolatban a tagok jogainak gyakorlását elemeztük, ezek azonban kölcsönösen hatnak az állandó szervezetre, mert azokat vagy a szervezet realizálja, vagy a szervezet cselekményeivel kapcsolatban kerülhetnek alkalmazásra. A tagsági jogok gyakorlására vonatkozó szabályokat a felelős társaságirányítás a legfőbb szerv (közgyűlés) vonatkozásában adja meg, de az állandó szervezet kritériumán belül erre nézve egyéb követelményeket nem állít fel, így a továbbiakban az operatív szerv és a bizottsági szisztéma kialakítására irányadó felelős társaságirányítási ajánlásokból és javaslatokból vonjuk le elvi következtetéseinket.

¹⁸⁶ Álláspontunk szerint ilyen irányba lehetne továbbfejleszteni az FTA-t is.

¹⁸⁷ Bár a jogérvényesítés lehetőségét és az információk nyilvánosságra hozatalát az FTA a befektetők és más piaci szereplők részére is ajánlja (FTA 1.2.10.), ez szerintünk nem képezi jelen elv alpontjának tartalmát. Ennek oka, hogy a tulajdoni elkülönülés elvének társasági jogi leképeződésének és a corporate governance által meghatározott többletkövetelményeknek nézetünk szerint csak a tag és a jogi személy társaság közötti relációban van jelentősége. Az ilyen közzétételi és információ-hozzáférési ajánlások a jogi személy kritériumrendszerébe alább, a 4.3. pontban kifejtett transzparencia ismervébe illeszthetők be.

¹⁸⁸ A corporate governance kapcsolódik például a társaságokon belüli két alapvető konfliktusforráshoz: a társaság szervei-tagok, illetve a többségi részesedéssel rendelkező tag-kisebbségi tag relációjában. Martin WINNER: *Basissparameter des Minderheitenschutzes in den Aktienrechten Mittel- und Osteuropa = Schutz der Minderheitsaktionäre...*, i. m. 9–10.

¹⁸⁹ Ennek oka, hogy a társasági törvény közös szabályai minden gazdasági társaságra irányadók, így a szabályozás terjedelmének meghatározása jogpolitikai befolyás alatt áll.

¹⁹⁰ A könyvvizsgáló ezen a rendszeren kívül helyezkedik el.

Az operatív szerv és a bizottsági rendszer kérdését illetően több irány is felvetődik.¹⁹¹ A kiindulópontot itt is az OECD alapelvei jelentik, amelyek alapján a felelős társaságirányítás további elvárásokat fogalmaz meg a szervezetrendszer belső működését illetően, és meghatározhatja az ellenőrzési funkciók tényleges követelményeit.¹⁹² Az állandó szervezet kritériuma így további ismervekkel egészül ki a cél megvalósulása érdekében. Az FTA ezen témakörön belül az igazgatóság/igazgatótanács, illetve a felügyelőbizottság felépítésére, működésére, ellenőrzésére tér ki, de ide tartozik a bizottsági rendszer strukturális felépítése is.¹⁹³ Álláspontunk szerint a tényleges követelmények által körülhatárolt területből *két elvet lehet kibontani* (az érdekek megfelelő kiegyenlítése, illetve a társaságon belüli ellenőrzés), a továbbiakban ezeket elemezzük.

2.2.2.1. Az érdekek megfelelő kiegyenlítése

A gazdasági társaság különböző, egymástól részben elkülönülő, de több esetben egymással konkuráló érdekek kereszttmészetében áll. Elkülöníthetjük egymástól a gazdasági társaság, mint önálló jogalany érdekét az őt alkotó tagok (részvényesek) érdekétől. A tagi (részvényesi) érdekek elsődlegességét valló elméletek lényege, hogy a társaság tevékenységének célja a részvényesek vagyoni gyarapodásának elősegítése.¹⁹⁴ A tagok érdekrendszerén belül sajátos csoportot alkotnak a kisebbségi érdekek, amelyekre a jogalkotó külön érdekérvényesítési mechanizmusokat épít be.¹⁹⁵ Absztrakt értelemben elkülöníthetjük továbbá a stakeholderek érdekeit, amelyben sajátos helyet foglalnak el a hitelezők.¹⁹⁶ A gazdasági társaság működése során az egyes érdekek eltérő hangsúllyal rendelkeznek, ezért a különböző érdekek intézményes védelmét jogszabályi szinten is rögzítik.¹⁹⁷

A Ptk. gazdasági társaságra irányadó közös szabályai szerint a vezető tisztségviselő a gazdasági társaság ügyvezetését a *gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége* alapján köteles ellátni.¹⁹⁸ Az operatív szervnek tevékenysége során a társaság érdekét kell előnyben részesítenie,

¹⁹¹ A felelős társaságirányítás egyik kiemelt területét jelentik a javadalmazási kérdések. A társasági törvény is előírta a szabályozott piacra bevezetett, nyilvánosan működő részvénytársaság számára az igazgatóság/igazgatótanács, és – amennyiben ilyen működik – felügyelőbizottság tagjainak a minőségükben nyújtott valamennyi pénzbeli és nem pénzbeli juttatását tagonként és a juttatás jogcíme szerint részletezve (Gt. 312/A. §). A javadalmazás véleményünk szerint a kizárólag piaci szereplőként működő gazdasági társaság esetében a társaság saját döntésének eredménye, nyilvánvalóan más a helyzet abban az esetben, ha a gazdasági társaság állami vagy önkormányzati részvétellel működik, ezért a javadalmazási politika felelős társaságirányítási területét nem érintjük.

¹⁹² OECD 2015, VI. fejezet, 51–61.

¹⁹³ Lásd az FTA 2–3. fejezetét.

¹⁹⁴ A részvényesi érdek elsődlegességére és az egyes érdekelméletek összefoglalásához lásd: HALÁSZ Vendel: *Érdekek és értékek az Európai Unió és az Egyesült Államok vállalatfelvásárlási szabályozásában*, Doktori értekezés, PTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2015, 14–20.

¹⁹⁵ Erről részletesen lásd: TÖRÖK Tamás: *Felelősség a társasági jogban*, HVG-ORAC, Budapest, 2015, 94–98.

¹⁹⁶ Az elkülönítést azért tekintjük absztraktnak, mert a stakeholderek fogalmát tekintve nem találunk egységes értelmezést, itt elfogadjuk a Kecskés András által felvázolt rendszert és helytállónak tekintjük azokat az elmentmondásokat, amelyeket rögzít. A hitelezők azonban mégis egy sajátos csoportot alkotnak ebben a rendszerben, amely privilegizáltan megjelenik a Ptk. III. könyvében, noha a hitelezői igények érvényesítéséhez a Ptk. és a Cstv. egyaránt tovább szűkíti a hitelező egyes eljárásokban használt fogalmát.

¹⁹⁷ Például a kisebbségvédelem a hitelezővédelem szabályai kapcsán vagy a Ptk. III. könyvének diszpozitív főszabályában.

¹⁹⁸ Ptk. 3:112. § (2) bek.

a gazdasági társaságnak azonban (ahogy azt már fentebb megállapítottuk) a tulajdoni elkülönülés elvéből következően biztosítania kell a tagsági jogok hatékony gyakorlásának lehetőségét. Az operatív szerv a gazdasági társaság működése során természetesen sokszor kerülhet abba a helyzetbe, hogy a tagok érdeke nem feltétlenül esik egybe a gazdasági társaság érdekeivel.¹⁹⁹ A felelős társaságirányítás ajánlásainak és javaslatainak beépítésével azonban ezek az érdekek is biztosíthatók és kiegyenlíthetők.

A jogi személy gazdasági társaság szervei túlnyomórészt a tagok jóvoltából nyerik el hatáskörüket. A társasági szerződésben vagy az operatív szerv ügyrendjében (működési szabályzatában) a tagoknak ki kell munkálniuk (vagy el kell fogadniuk) az operatív szervre vonatkozó hatásköri és eljárási rendelkezéseket.²⁰⁰ Az operatív szerv működési körében *külön vizsgálándó kérdés* a tagokkal folytatott kommunikáció szabályozása és rendszeres felülvizsgálata.²⁰¹ Az operatív szervben belüli hatásköri és eljárási normák megalkotása mellett ugyanilyen nagy jelentőségű a szervezet tagjaira vonatkozó összeférhetetlenségi, versenytilalmi és egyes felelősségi rendelkezések alkalmazása.²⁰² A szabályok megismerhetősége és az operatív munka rendszeres beszámoltatása alkalmas eszközei lehetnek a társaságon belül felmerülő különböző érdekek kiegyenlítésének. Ennek részleges működése már megfigyelhető a hatályos jogszabályban: az igazgatótanács *független tagjaira* vonatkozó normákban és az *audit bizottság* szabályozásában.²⁰³ Ebből fakadóan a felelős társaságirányítás egyik területének megfelelő beépítésével az *érdekkiegyenlítés* alpontját illeszthetjük be a jogi személyek elméletébe.

2.2.2.2. Ellenőrzés a társaságon belül

Az állandó szervezeti rendszer felépítését illetően központi kérdés az *ellenőrzési funkciók telepítése* a jogi személy gazdasági társaságon belül.²⁰⁴ Véleményünk szerint az ellenőrzés

¹⁹⁹ Véleményünk szerint ilyen helyzet lehet például, ha a társaság rendelkezik adózott eredménnyel, és a tagok ennek osztalék formájában történő kifizetése mellett döntenek, holott a társaság piaci érdeke az eredménytartálékba helyezést indokolná. Ennek normatív háttérében az áll, hogy a Ptk. az osztalékfizetés elhatárolását nem utalja kifejezetten a tagok (legfőbb szerv) hatáskörébe. Kft. esetén: Ptk. 3:185. § (1) bek.; rt. esetén: 3:262. § (1) bek. A tagi érdek és a társasági érdek elkülönülésének szélsőséges esete volt a korábbi Gt. azon felelősségi rendelkezése, amely a gazdasági társaság tagjainak – ha a törvény kivételt nem tesz – korlátlan és egyetemleges felelősségét állapította meg abban az esetben, ha a tagok határozata a gazdasági társaság jelentős érdekeit nyilvánvalóan sérti [Gt. 20. § (7) bek.]. Ezen előírás értelmezése alapján megállapítható, hogy ha a jogi személy gazdasági társaság – részben az operatív szerv által képviselt – érdeke eltér a tagok érdekétől, akkor a társasági törvény a társasági érdek primátusát mondja ki. Ezt a szabályt a Ptk. már nem tartalmazza.

²⁰⁰ Vö. FTA 2.1.1.

²⁰¹ FTA 2.1.1.

²⁰² Ennek részletes követelményeit lásd az FTA 2.4–2.8. alpontjaiba foglalt ajánlásokban és javaslatokban. Ebben a körben tárgyalandó a függetlenségi és versenytilalmi szabályok alkalmazása, véleményem szerint azonban ezek nem tartoznak a jogi személy általános kritériumai közé, ugyanis csak az összetett, nagyméretű jogi személy gazdasági társasági forma esetében kerülnek előtérbe, így ezeket nem lehet általános közös szabályként megfogalmazni.

²⁰³ A szabályozás további követelményeit már európai uniós jogszabály is érinti (Vö. 2005/162/EK irányelv), így a törvényalkotás további irányai is ebbe az irányba mutatnak.

²⁰⁴ Külön kérdéskör a külső ellenőrzés, amelynek része véleményünk szerint a könyvvizsgáló és a cégbíróság is. Ez azonban differenciált vizsgálatot eredményez, és túlmutat a jelen kötetben vizsgált corporate governance – intern folyamatai – által körülhatárolt területen.

elvi szinten individuális, kollektív vagy szervezeti lehet. Individuális ellenőrzés alatt azt értjük, amikor valamely tagsági jog gyakorlása esetén egy személy felel az ellenőrzésért: ilyenről rendelkezhet például az okáért a tag.²⁰⁵ A kollektív ellenőrzési jog ezzel szemben akkor valósul meg, amikor több jogalany együttesen gyakorolhat ellenőrzési jogosítványokat. Ilyen kollektív ellenőrzési joga van a legfőbb szervnek, amelyet több formában gyakorolhat: például a vitás ügy napirendre vételével, a beszámoló elfogadásával vagy a felmentvény megadásával. A kollektív ellenőrzés egyik részét a *kisebbségi jogok* gyakorlása jelenti.²⁰⁶ A kollektív ellenőrzés másik formája az egységes irányítású, nyilvánosan működő részvénytársaságnál²⁰⁷ figyelhető meg: ebben a szervben ugyanis az igazgatótanácsban belüli független tagok látják el ezt a funkciót. Az ellenőrzés szervezeti formája azt jelenti, hogy egy kifejezetten erre a célra létrehozott szerv (felügyelőbizottság vagy más, például audit bizottság) látja el ezt a tevékenységet. A gazdasági társaság hatékony ellenőrzését mind a három szervezeti forma *kölcsönös* eljárása eredményezi.²⁰⁸

A felelős társaságirányításban mind a három ellenőrzési forma szerepet játszhat.²⁰⁹ A belső kontrollok és ellenőrzések rendszerének adaptálása alkalmas arra, hogy elősegítse a jogi személy gazdasági társaság eredményes működését.²¹⁰ Az ilyen belső ellenőrzés kialakításával a tagok is tájékoztatást kapnak a társaság tevékenységéről.²¹¹ A jogi személy elkülönült, állandó szervezete révén jelenik meg a forgalomban. Ennek működésének tartalmát rögzíti a corporate governance az *érdekiegyenlítés* és az *ellenőrzés* többletkövetelményével.²¹²

2.2.3. A jogi személyek és a transzparens működés kritériuma

A *transzparens működés* a jogi személy gazdasági társaságok gazdálkodó tevékenységének, profittermelő képességének egyik sarokkövét jelenti. A transzparencia véleményünk szerint a jogi személy gazdasági társaság tevékenységével, működésével kapcsolatos információk nyilvánosságra hozatalát, közzétételét jelenti. A gazdasági társaság a nevéből is adódóan üzletszerű közös gazdasági tevékenység végzésére jön létre.²¹³ A jogi személy gazdasági társaság, így piaci szereplőként részt vesz a piaci forgalomban és nyereség elérésére

²⁰⁵ Például a Ptk. 3:23. §-a.

²⁰⁶ Ez átmeneti esetet képez az individuális és kollektív szféra között: ugyanis akár egy tag is lehet kisebbségben, ha a szavazati joga eléri a törvényben meghatározott százalékos arányt.

²⁰⁷ Ptk. 3:285. § (1) bek.

²⁰⁸ A szervezeti ellenőrzés kérdéséhez kell tartalmilag kapcsolni a gazdasági társaság bizottsági felépítését. Ennek konkrét tartalmi követelményei gazdasági társaságokként eltérnek. Véleményünk szerint a jogi személyek kritériumrendszerében ez nem jelent külön területet, a fentebbi követelmények – az ellenőrzési funkció ellátása, illetve a bizottsági rendszer szempontjainak – érvényesüléséhez ugyanis nem szükségszerű új szervezeti egység létrehozása. Lásd az FTA 3. fejezetét.

²⁰⁹ FTA 2.8.1.

²¹⁰ Rendszeres ellenőrzési, kockázatkezelési tevékenység és beszámolási kötelezettség teljesítésével. Ennek részletes követelményeit az FTA 2.8. alfejezete tartalmazza.

²¹¹ FTA 2.8.5.

²¹² Ezen elvek gyakorlati alkalmazása eltérő lehet, azonban a jogi személy elméletében véleményem szerint mind a kettő szerepet játszhat, sőt szerepet kell játszson.

²¹³ Ptk. 3:88. § (1) bek.; PAPP (szerk.): *i. m.* 44–50.

törekszik. A gazdasági életben megtörhetetlen értéke van *az információnak és bizalomnak*.²¹⁴ Vizsgálatunk szempontjából ezért a jogi személy gazdasági társaságok nyilvánosságra hozandó adataival kapcsolatos normákat kell idekapcsolni.

A jogi személyek kritériumrendszerébe a transzparencia, a transzparens működés kétféle értelemben illeszthető be: egyrészt a *társaság belső viszonyaira* vonatkozó nyilvánossággként, másrészt a gazdasági társaság harmadik személyek irányába tanúsított *transzparens működéseként*. A belső információk nyilvánosságának körét a fentebb beépített követelmények részterületei jelentik.²¹⁵ A gazdasági társaságon belül ennek érvényesülése a fentebbi két kritérium alpontjainak megvalósulásával, és azok részterületeként biztosítható a jogi személy gazdasági társaságon belüli nyilvánosság. Ez szükségszerűen következik a hatékony jogérvényesítés és az állandó szervezet érdekkiegyenlítő funkciójából. A transzparencia másik iránya a *külső megvalósulás*, azon nyilvánossághoz közvetített esetek köre, amelyeket a jogi személynek működése során közzé kell tennie. Ezt a gazdasági társaságok esetében részben a publicitási csatornák biztosítják.²¹⁶

A nyilvánosság kérdése befektetővédelmi és piaci szempontból jelentős. *A kérdés annak tartalmi vizsgálata*, hogy mely információkat, adatokat, tényeket kell a jogi személy gazdasági társaságnak nyilvánosságra hoznia? A társaság számára ugyanakkor a transzparencia követelménye nem jelenti azt, hogy minden, a gazdálkodását érintő tényt, adatot vagy információt nyilvánosságra kell hoznia, hanem csak azokat, amelyek nem érintik az üzleti titok körét.²¹⁷ Véleményünk szerint a transzparens működés *általános korlátját* – mind belső, mind külső értelemben – *az üzleti titkok* körébe tartozó információk, és azok felhasználásának módja jelenti.

A nyilvánosság az állami elismerés részeként – a konstitutív hatályú cégbejegyzési eljárás és a cégnyilvánosság elvén keresztül – jelenleg is funkcionál, de véleményünk szerint a jövőben további követelményeket fogalmazhat meg a társaságok felé. Ennek egyik részterülete a nyilvánosan működő részvénytársaságok körében a felelős társaságirányítási *nyilatkozat közzététele*. Ha a gazdasági társaság információit a piac megfelelően honorálja, akkor ezek köre bővíthető, és ez a nyilatkozat tartalmára is vonatkozik. A jogszabályi lehetőségek nyilvánvalóan korlátozottak ebben az esetben, mert a piaci szempontok jelentik a fő motiváló erőt. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy jogpolitikai kérdés függvénye, hogy a cégnyilvánosságon keresztül mely adatok közzétételét írja elő jogszabály a gazdasági társaságok számára.

Álláspontunk szerint a nyilvánosság kérdéséhez kapcsolható a vállalatok társadalmi felelősségvállalásának (*corporate social responsibility, CSR*) problematikája.²¹⁸

²¹⁴ Ennek vizsgálata a közgazdaságtan tudományának területe. Lásd: ANGYAL: *i. m.*; BARTÓK István: *A felelős társaságirányítás rendszerei nemzetközi kontextusban*, Budapest Corvinus Egyetem Vállalatgazdálkodási Intézet, 2008 (Műhelytanulmányok, 107).

²¹⁵ Például a tagsági jogok hatékony érvényesülése esetén a felvilágosítás kérése; az állandó szervezet kritériumán belül az ellenőrzési tevékenység folytatása során.

²¹⁶ A cégnyilvánosságot a cégbíráóság, a *Cégszolgálatban* és a *Cégközlönyben* történő közzététel, valamint a cég honlapján közzétételre kerülő közlemények biztosítják. PAPP (szerk.): *i. m.* 34–35.

²¹⁷ Ptk. 2:47. § (1) bek.

²¹⁸ Lásd: KUN Attila: *A vállalati szociális elkötelezettség tematizálásának alapvonalai az Európai Unióban*, Jogelméleti Szemle, 2004/1. Forrás: www.jesz.ajk.elte.hu. A corporate governance és CSR kapcsolódási pontjához lásd: AUER Ádám: *Felelős társaságirányítás és vállalatok társadalmi felelősségvállalása*, Scientia Iuris, 2011/2, 69–79.

A CSR kérdése nem tartozik közvetlenül a jogi személyek elméletéhez, csak abból a szempontból jelentős, hogy a *transzparens működés egyik kapcsolódó pontjaként* is értelmezhető: a társadalmi felelősségvállalás ugyanis a nyilvánosság eszközén keresztül képes befolyásolni a jogi személy gazdasági társaság működését, de ennek gyakorlati megvalósulásának részben finansziális, részben piacetikai problémái vannak.

A transzparens működés követelményét indokolt lehet beépíteni a jogi személyek kritériumai közé, a nyilvánosság követelményének biztosítása és deklarálása ugyanis a gazdasági társaság működésének *átláthatóságát*, jogszerűségét biztosítja, valamint hozzájárulhat a gazdasági társaság hosszabb távú, stabil működéséhez.²¹⁹

Külön beépítésre érdemes *az állami vagy önkormányzati részvétellel* működő jogi személyek kategóriájába, ahol az információs alapjogok (közérdekű adatok megismerése) érvényesülése szempontjából ez jogállami, alapjogi követelményként is értelmezhető; ebben a szegmensben ugyanis a gazdálkodó szervezet finanszírozása részben vagy egészen közpénzből történik. A közpénzek átláthatóságának biztosítása és ellenőrzése terén ez a követelmény kiemelkedő helyet foglal el.²²⁰

2.3. A corporate governance jogi személyekbe építésének hatása

A felelős társaságirányítás a társasági jog egyik új területe, jelenleg még a megfelelő társasági jogi beillesztése és pontos jogszabályi behatároltsága sem elfogadott, véleményünk szerint azonban a jogi személyek hazai elmélete és jelen állapota újragondolásra szorul. Eszmefuttatásunk célja ebben a viszonylatban a corporate governance lehetséges helyének kijelölése volt. A kontinentális jogban ez a *jogi személyek elméletében* keresendő, a fentebb kifejtettek alapján ugyanis a corporate governance nemcsak a jogi személy gazdasági társaságok, hanem más – a felelős társaságirányítás hatálya alá tartozó – jogi személyek esetében is szerepet játszhat.

A felelős társaságirányítás a jogi személyek ismérveit kiegészíti azáltal, hogy a tulajdoni elkülönülés elvébe – az elválasztás következtében – beépíti a joggyakorlás lehetőségének elősegítését és a hatékony jogérvényesítés követelményeit, amelyek *effektív érvényesülése* lehetőséget teremt arra, hogy a jogi személy gazdasági társaság tagjainak jogai és azok védelme erősödjének. Az állandó szervezet kritériumán belül az érdekkiegyenlítés és ellenőrzés követelményének rögzítésével kiküszöbölhetők a jogi személy gazdasági társaság szervezeti működése során felmerült diszfunkcionalitások. Külön követelményként a transzparenciát tartjuk indokoltnak beilleszteni a klasszikus kritériumrendszerbe, amely *két irányban is hatást gyakorolhat* a jogi személy működésére: a jogi személy belső viszonyainak szempontjából az előbbi követelmények érvényesülését segítheti elő, külső szempontból pedig csökkentheti a gazdasági krízishelyzetek, vállalati anomáliák kialakulásának lehetőségét, és a corporate governance érvényesülése összességében a befektetői, piaci bizalom növelésében és stabilizációjában játszhat szerepet.

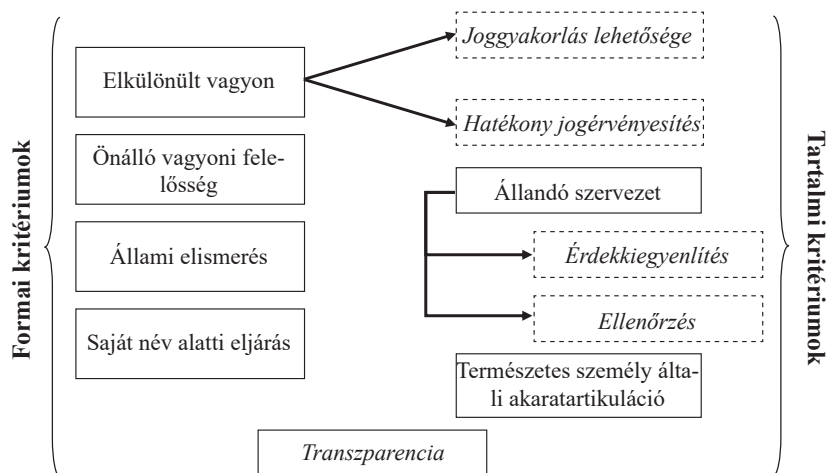
²¹⁹ Ennek másik aspektusa, hogy az Alaptörvény úgy rendelkezik, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár (Alaptörvény XIII. cikk (1) bek.). Ennek lehetséges következményeit a következő fejezetben tárgyaljuk.

²²⁰ Különös tekintettel az Alaptörvény N) cikkére, amely kimondja, hogy Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti.

További konklúzió, hogy véleményünk szerint ezen elvek beépítése *átalakíthatja a jogi személyekről alkotott elméleti csoportosítást*, mivel az egyes ismérvek belül hangsúlyeltolódást eredményez. A jogi személyek kritériumrendszerében a jogtudomány azt a kérdést vizsgálta, hogy mely feltételek teljesülése esetén minősíthető egy szervezet jogi személlyé. A felelős társaságirányítás megfelelő adaptálásával azonban a kritériumok további csoportosításának lehetősége vetődik fel abban az aspektusban, hogy a felelős társaságirányítás a társaság dinamikájára koncentrál, azaz a működése során irányadó szempontokat fogalmazza meg.

E rendszertani megközelítésből két csoportra bonthatjuk a jogi személyek kritériumait: *formai és tartalmi jellemzőkre*. A formai ismérveknek kizárólag *a jogi személlyé minősítés szempontjából* van jelentőségük, a jogi személy működése során további tartalommal nem rendelkeznek. Ilyen szempont az elkülönült vagyon főszabálya, az önálló vagyoni felelősség, az állami elismerés és a saját név alatti eljárás. Ezen kritériumok ugyanis a jogi személlyé nyilvánítás alapvető feltételei: a jogi személy gazdasági társaság esetében ezt a cégbejegyzés jelenti. A *tartalmi, dinamikai kritériumok* ezzel szemben azok, amelyek a jogi személy működése során, a gazdasági társaságon belüli folyamatokban, a jogi személy belső viszonyaiban realizálódnak, és nem feltétlenül kötődnek egy adott időponthoz, ezáltal a működést befolyásolják és meghatározzák.

Az alábbi ábrán ennek sematikus ábrázolását kíséreltük meg, mindenképp hangsúlyozni kell, hogy az egyes elvek és ismérvek nem különíthetők el szigorúan egymástól, közöttük többféle kölcsönhatás is fennáll, azonban ezen belső összefüggéseknek a corporate governance-hatás kimutatásában nincs olyan szignifikáns jelentőségük, amely elemzésünk alap gondolatát és konklúzióját módosítaná. A transzparencia mindkét szempontból jelentős, mivel két irányt (külsőt és belsőt) is magában foglal.

Jelmagyarázat: a dőlt betűvel jelzett elvek az általunk beillesztett új követelményeket jelentik, a szaggatott vonallal határolt elveket pedig alkövetelményként illesztettünk be.

2. ábra

A jogi személyek kritériumrendszerének változása

Összegzőképpen megállapítható, hogy a corporate governance jogi személyek elméletébe történő beépítése *lehatárolhat egy belső (tartalmi) kört, amely a jogi személy működése során érvényesítendő, és egyúttal a jogi személy ismérveinek is minősül.* A corporate governance ilyen mértékű hatásának alapját a jogi személy gazdasági társaságokra irányadó követelmények adaptálása jelenti, de véleményünk szerint a jogi személyek *általános elméletébe építve* a többi jogi személy típusra nézve is alkalmazható, és ennek kidolgozása a jogtudomány későbbi feladatává válhat.

3. A corporate governance alkotmányjogi kapcsolódásai

„Tulajdonhoz való alkotmányos jog nélkül a piacgazdaság nem egyéb üres – a szó szoros értelmében vett – tartalom nélküli deklarációnál.”

Vörös Imre²²¹

Az előző fejezetekben a felelős társaságirányítást egyre tágabb kontextusban vizsgáltuk, miközben arra kerestük a választ, hogy milyen kapcsolódási pontot lehet kimutatni a corporate governance és a kijelölt területek között. Az ilyen szempontú elemzés legtágabb keretét az adja, amikor a felelős társaságirányítást alkotmányjogi, ezen belül is alapjogi aspektusból vizsgáljuk.²²² Az elemzés kiindulópontját az jelenti, hogy álláspontunk szerint a felelős társaságirányítás átalakítja a társasági jogi szabályozás gondolkodásmódját (paradigmáját), ezért érdekes kérdésként merülhet fel, hogy ez a fajta szemlélet mennyiben hozható összhangba az alkotmányos szabályok szintjén, másként fogalmazva: *mennyiben tekinthető* egy megváltozott szemléletű társasági jogi szabályozás *alkotmányosnak*.

Másik oldalról kijelenthető, hogy az alapjogok az egyes jogágak területein hangsúlyos szerepet játszanak,²²³ ehhez kapcsolódóan az igényérvényesítés terén az Alaptörvény hatályba lépését követően az Alkotmánybíróság ténybíráshoz hasonló szerepkörrel²²⁴ is rendelkezik,²²⁵ ezért konkrét ügyekben előfordulhat, hogy egyes döntéseket

²²¹ VÖRÖS Imre: *A gazdasági jogalkotás és az Alkotmánybíróság*, szerk. KILÉNYI Géza, Unió Kiadó, Budapest, 1993, 237–267, 252.

²²² Természetesen az alkotmányjogi elemzés és elhelyezés minden munka alapvető, indító eleme. Ehelyütt azonban más logika megfontolásai mentén helyeztük el a kötet végén ezt a fejezetet. Az államszervezettel kapcsolatos összefüggéseket a bevezető részben tárgyaltuk, a felelős társaságirányítás horizontális hatályánál. A corporate governance alkotmányos megítéléséhez azonban szükség van a szabályozás egészének bemutatására, így ebben az értelemben a végső konklúziók közé tartozik a felelős társaságirányítás alkotmányjogi összefüggéseinek vizsgálata.

²²³ Ehhez kapcsolódóan lásd POKOL Béla: *Politikaelmélet, Társadalomtudományi trilógia III*, Századvég Kiadó, Budapest, 2004, 233.; KISS György: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, Justis Tanácsadó Bt., Pécs, 2010, 125–184.

²²⁴ 3129/2013. (VI. 24.) AB végzés, Indokolás [14]; 3172/2014. (VI. 3.) AB végzés, Indokolás [32]

²²⁵ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról 26–27. §§. A közvetlen alkotmányjogi panasz tulajdonjoggal kapcsolatos lehetőségeihez lásd: TÉGLÁSI András: *Az alapjogok hatása a magánjogi viszonyokban az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény hatálybalépését követő első három évben – különös tekintettel a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelmére*, Jogtudományi Közlöny, 2015/3, 148–157.

alkotmányellenesnek nyilvánítanak. Ezzel összefüggésben nem hagyható figyelmen kívül az a lehetőség, hogy a társaságirányítás megítéléséhez alkotmányos érveket, szempontokat keressünk.²²⁶

Harmadik tételként – a bevezető részben kifejtetteknek megfelelően – megfogalmazható, hogy a felelős társaságirányítás a vállalatok társadalmi felelősségvállalásával (corporate social responsibility – CSR) is kapcsolatba hozható. A nemzetközi dokumentumok körében a vállalatok társadalmi felelősségvállalása az utóbbi időben erősen összekapcsolódott az alapjogokkal és azok védelmével,²²⁷ ezért kiemelkedően előnyösnek látszik annak vizsgálata, hogy a felelős társaságirányítás az alapjogok mely metszetében helyezhető el.

3.1. A felelős társaságirányítás az alapjogok keresztmetszetében

A felelős társaságirányítás összefüggéseinek vizsgálatakor több alkotmányos alapjog érintése is felmerülhet. Véleményünk szerint ezeket két csoportra lehet bontani: egyrészt azokra, amelyek általában irányadóak, másrészt azokra, amelyek speciálisan a felelős társaságirányítás egy-egy területére vonatkoznak.

Az Alkotmány²²⁸ és az Alaptörvény²²⁹ ebből a szempontból azonos rendszert vázol fel, amennyiben eltérés mutatkozik a két szabályozás között, azokat külön feltüntetjük:²³⁰

- A corporate governance esetében *generális rendelkezésként* funkcionál:
 - a társasági jog alapvető szabályait meghatározó alapelvként²³¹ a vállalkozás jogának elismerése és támogatása;²³²
 - a gazdasági rendszer alapjait meghatározó piacgazdaság;²³³
 - a jogállamiság,²³⁴ amely a gazdasági társaságokhoz kapcsolódó jogszabályok tekintetében követelmény;
 - a társaságon belül összehasonlítható helyzetben lévő, azonos csoportokkal szemben érvényesülő diszkrimináció tilalma;²³⁵ végül pedig
 - a tulajdonhoz való jog.²³⁶

²²⁶ Különösen EBH 2016. K. 18., mely szerint az AB határozat indokolása az alkotmányjogi érvelés tekintetében kötelező.

²²⁷ Lásd az I. fejezet 2. alcímét.

²²⁸ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya (Továbbiakban: Alkotmány) 1989. október 23. és 2012. január 1. között hatályos szövege.

²²⁹ Magyarország Alaptörvénye

²³⁰ Álláspontunk szerint a már hatályon kívül helyezett 1949. évi XX. törvény rendelkezéseit is érdemes feltüntetni az egyes alapjogokkal kapcsolatban, amelynek elsődleges indoka, hogy a fejezetben elemzett alkotmánybíró-sági határozatok még azon az Alkotmányon alapultak.

²³¹ Vö. PAPP (szerk.): i. m. 27.

²³² Alkotmány 9. § (2) bek.; Alaptörvény XII. cikk.

²³³ Alkotmány 9. § (1) bek., valamint a Preambulumban megfogalmazott szociális piacgazdaság mint államcél.

²³⁴ Alkotmány 2. § (1) bek.; Alaptörvény B) cikk (1) bek.

²³⁵ Alkotmány 70/A. § (1) bek.; Alaptörvény XV. cikk (2) bek.

²³⁶ Alkotmány 13. § (1) bek.; Alaptörvény XIII. cikk (1) bek. A tulajdonjogi klauzula változását a továbbiakban részletesen tárgyaljuk.

Az Alaptörvény a felelős társaságirányítást érintő alapjogok tekintetében érdemben nem hozott újítást, a generális rendelkezések tekintetében kodifikálta az Alkotmánybíróság gyakorlatát, amelynek értelmében a törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.²³⁷ Habár az Alaptörvény a konkrét rendelkezések szintjén nem hozott újítást, de érdekes szempontot jelenthet, ha a gazdasági alkotmányosság nézőpontjából vizsgáljuk meg a kérdést. Ez azonban jelen kötet keretein messze túlmutat.

- A felelős társaságirányítás *egyes szegmenseiben*, speciálisan az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek tekintetében felmerülhet
 - a közérdekű adatok nyilvánossága,²³⁸
 - a nemzeti vagyonra irányadó rendelkezés,²³⁹
 - az önkormányzati tulajdon védelme²⁴⁰ és
 - a vagyon kezelésének garanciális szabályai.²⁴¹

Az Alaptörvény a nemzeti vagyon körében egységesen szabályozza az állam és az önkormányzatok vagyonát, a gazdálkodással kapcsolatos alapelveket; külön kiemelve, hogy az állam továbbá a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint.²⁴²

A felelős társaságirányítás megjelenése azonban nem jelenti azt, hogy a fentiekben vázolt rendszer minden elemére érdemi hatást gyakorolna, azaz a gazdasági társaságokra vonatkozó összes szabály tekintetében paradigmaalkotó jellemzőkkel bírna. Példaként említhető a kisebbség védelme, amit ugyanis – ahogy a korábbi fejezetekben megállapítottuk – a corporate governance nem tekinti privilegizált területnek, ezért általában véve a részvényesi joggyakorlás követelményét vizsgálja.²⁴³

3.2. A tulajdonhoz való jog kérdése a társasági joggal kapcsolatban

A továbbiakban a vizsgálódás egyetlen alapjogra a tulajdonhoz való jogra koncentrál. Ennek oka az, hogy a tulajdonhoz való jog kérdése erőteljesen merül fel a gazdasági társaságokkal kapcsolatban. A felelős társaságirányítással kapcsolatos jellemzők ugyanis befolyásolhatják a társaság tagjainak a jogait és érdekeit.

²³⁷ Alaptörvény I. cikk (4) bekezdés, amely rendelkezés megegyezik az Alkotmánybíróság korábbi határozataiban – először 21/1990. (X. 4.) AB határozat; 7/1991. (II. 28.) AB határozat – lefektetett elvekkel.

²³⁸ Alkotmány 61. § (1) bek.; Alaptörvény VI. cikk (2) bek.; 39. cikk (2) bek.

²³⁹ Alkotmány 10. § (1)–(2) bek.

²⁴⁰ Alkotmány 12. § (2) bek.; 44/A. § (1) b) pont.

²⁴¹ Alkotmány 11. §.

²⁴² Alaptörvény 38. cikk.

²⁴³ CG Zöld könyv: egyértelmű elutasítás övezte azt a kérdést, hogy az EU terjessze-e ki a felelős társaságirányítás gondolkodását a kisebbségi jogokra. Vö. III. fejezet 2.2. alpontjával.

A következő alcímet megelőzve azonban szükséges rögzíteni az elemzés kereteit. Az alkotmányjogi értelemben vett tulajdonvédelem tárgya leginkább a vagyoni jogok címszóval foglalható össze, és ebbe a tagsági jogok is beletartoznak. A tulajdonhoz való jog társasági jogi kapcsolódásainak vizsgálata szempontjából alapvető minősítő körülmény, hogy mit tekintünk *alkotmányosan védett jogi tárgynak*. Az elemzés ezen pontján két lehetőség nyílik: vagy a társaság, mint vagyonösszesség, vagy a társaság tagját megillető tagsági jogok viszonylatában kutatunk tovább. Kisfaludi András hasonlóan kezeli a két lehetőséget, azonban a tagsági jogok helyett a társaság keretében működő vagyont tekinti a tulajdon tárgyának, amely polgári jogi értelemben nem minősül tulajdonnak, alkotmányosan azonban igen.²⁴⁴ A magunk részéről úgy gondoljuk, hogy a *társaságot* nem tekinthetjük a tulajdonjog tárgyának, ezt több bírósági ítélet is rögzítette, ugyanis a hatályos magyar szabályok alapján jogalanyon tulajdonjog nem állhat fenn.²⁴⁵ Ezért ez az út nem alkalmas a további vizsgálatra. A másik irány, miszerint a *tagsági jogokat* tekintjük a tulajdonjog tárgyának, azaz a tag társaságba bevitt vagyona helyébe lépett tagsági jogok összességét, nézetünk szerint már alkalmas lehet a vizsgálatra. A tulajdonjog szempontjából itt lehetőségként felmerül, hogy a tag tulajdonosnak minősülhet-e alkotmányjogi értelemben véve? Azaz megilletik-e az alkotmányjogi tulajdonosi pozícióhoz kapcsolódó jogosultságok?

A fenti kérdés megválaszolásához kiindulópontként a klasszikus társasági jogi filozófiát emelhetjük ki: azaz véleményünk szerint a társasági jog központi szerepe egy jogi képződmény elismeréséhez szükséges feltételek kialakítása, amely entitáson belül a polgári jog klasszikus elvei (mellérendeltség, egyenjogúság, tagok autonómiája) érvényesülnek. Egy további axióma, hogy ebből következően a jogalkotó a tagoknak autonómiát biztosít, azzal hogy meghatározza a jog gyakorlásának kereteit, amelyen belül túlnyomórészt érvényesül a tagok autonómiája, akiknek – a gazdasági társaságban jogi értékelést nyert – három klasszikus érdekrendszeren kívül (menedzsment, tagok, hitelezők)²⁴⁶ nem szán különösebb szerepet.

Habár a corporate governance esetében megjelenik az az elvárás, hogy a részvényesi érdekeket védelemben kell részesíteni, ugyanilyen hangsúlyos szerep jut a felelős társaságirányítás koncepciójában a stakeholderek érdekeinek is, valamint a társasággal kapcsolatban folyamatosan biztosítandó átláthatóság, transzparencia követelményei is kihathatnak a tagsági jogviszonyra. Véleményünk szerint ezek az elvek *többletelemeket helyeznek* a klasszikus társasági részesedéshez kapcsolódó tulajdonosi pozíció mellé, és egyetértünk Kisfaludi Andrásal²⁴⁷ abban, hogy a klasszikus tulajdonjogi jogosítványok ebben a vonatkozásban csorbát szenvedhetnek. Ezért érdemes megvizsgálni, hogy a korábbi Alkotmány és az Alaptörvény alapján milyen követelmények irányadók a társasági tulajdonra; hozott-e és amennyiben igen, akkor milyen döntést e tekintetben az Alkotmánybíróság. A fő kérdés természetesen az, hogy az Alaptörvény hatályba lépését követően kialakult gyakorlat

²⁴⁴ Ehelyütt elemzi a Gt. azon rendelkezéseit, amelyek a tag tulajdonosi jogait csorbitják, és jut el ahhoz a kérdéshez, hogy ezek a szabályok alkotmányosan nem sértik-e a tag tulajdonhoz való jogát. KISFALUDI: *i. m.* 232–233.

²⁴⁵ BDT 2001. 165.; BDT 2001. 166.; Szegedi Ítéletábra Polgári Kollégiuma 2/2008. (XII. 4.) sz. kollégiumi véleményével módosított 1/2005. (VI. 17.) sz. kollégiumi véleménye; PAPP (szerk.): *i. m.* 33.

²⁴⁶ Ebben az értelemben, ezen belül helyezzük el a munkavállalókat is.

²⁴⁷ KISFALUDI: *i. m.* 232–233.

módosít-e a korábbi állásponton, és ez alapján hogyan áll a magyar alkotmánybírósági gyakorlat ehhez a kérdéshez.

3.3. A tulajdonhoz való jog a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában²⁴⁸

A tulajdonhoz való jog már a korai felvilágosodás korában megjelent mint alapjog, majd a klasszikus értelemben vett tulajdon „szentsége” az első világháborút követően szociális elemekkel egészült ki.²⁴⁹ A nemzetközi egyezményekben a tulajdonhoz való jog elismerése nem általános. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata csupán a tulajdon önkényes elvételét tiltja,²⁵⁰ az Emberi Jogok Európai Egyezménye eredetileg nem is tartalmazta a tulajdonhoz való jogot, azt csak az I. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke iktatta be. Az Alapjogi Charta 17. cikkében viszonylag részletesen rendelkezik a tulajdonhoz való jogról, szabályrendszere megfelel az Emberi Jogok Európai Egyezményének is.²⁵¹ A nemzetközi alapjogi bíráskodással kapcsolatban ki kell emelni, hogy a bíróságok elismerik a tulajdonhoz való jog alapjogi minősítését, és azt a tulajdon szociálisan kötött tartalmával együtt részesítik védelemben.²⁵²

A magyar Alkotmánybíróságnak már a működése korai szakaszában állást kellett foglalnia a tulajdonhoz való jog konkrét tartalmáról.²⁵³ A tulajdonhoz való jog több helyen is előfordult az Alkotmányban: deklarálta a köz- és magántulajdon egyenrangúságát;²⁵⁴ rendelkezett arról, hogy az állam kizárólagos tulajdonának tárgyait törvény határozza meg,²⁵⁵ 13. §-ában pedig a Magyar Köztársaság elismeri a tulajdonhoz való jogot. Ezen szakasz rendelkezik a kisajátításról, valamint az örökléshez való jogról is.

Az Alkotmánybíróság tulajdonjogi ügyekben folytatott gyakorlatát a szakirodalom eredendően két korszakra osztja, a jogirodalom azonban felveti – a véleményünk szerint is tartható – harmadik korszak bevezetésének lehetőségét, amelyet az Alaptörvény vált fel egy negyedikkel, amely kiegészítheti, kiteljesítheti a harmadik szakaszt.

Az *első korszak* az Alkotmánybíróság megalakulásától a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat meghozataláig tartott. Ugyan a tulajdonhoz való jogot az Alkotmány az első fejezetében szabályozta, ez nem gátolta meg az Alkotmánybíróságot abban, hogy tartalma

²⁴⁸ A fejezetben kizárólag a tulajdonhoz való jog témánk szempontjából releváns jellemzőit emeljük ki és csak az ehhez szükséges mértékben térünk ki a tulajdonhoz való jog AB gyakorlatára és megállapításaira.

²⁴⁹ HALMAI Gábor, TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*, Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 640.; MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2010, 263–264.

²⁵⁰ 17. cikk; SONNEVEND Pál, SALÁT Orsolya: *A tulajdonhoz való jog = Az Alkotmány kommentárja I.*, szerk. JAKAB András, Századvég Kiadó, 2009, 451–486.

²⁵¹ *Az Európai Unióról és az Európai Unió Működéséről szóló szerződések magyarázata I.*, szerk. OSZTOVITS András, Complex Kiadó, Budapest, 2011, 498–499.

²⁵² TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2013, 189–190.

²⁵³ Részletesen LENKOVICS Barnabás: *Ember és tulajdon*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2013, 158–173.

²⁵⁴ Alkotmány 9. § (1) bek. – amely történelmi okokra vezethető vissza, és nem egyéb, mint sui generis diszkriminációtilalom. VÖRÖS: *i. m.* 252.

²⁵⁵ Alkotmány 10. § (2) bek.

révén a XII. fejezetben található alapjogok közé sorolja.²⁵⁶ Ebben az időben a tulajdonhoz való jog a tulajdon tárgyát tekintve klasszikus polgári jogi talajon állt, valamint a testület az ilyen ügyeket a tulajdonosi triász dogmatikai kategóriája alapján bírálta el, amelynek eredményeképpen viszonylag kevés olyan ügy volt, amelyben a rendelkezés nem minősült valamilyen formában a tulajdonhoz való jog alkotmányellenes korlátozásának.²⁵⁷

A második korszakot a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat nyitotta meg, amelynek alapvető jellemzőit illetően az alkotmánybíróági gyakorlat az Alaptörvény hatályba lépése után sem változott érdemben. Az AB ebben a korszakban alkotta meg a tulajdon *alkotmányjogi fogalmát*, amely a polgári jogi definíciónál tágabb tartalommal bír.²⁵⁸ A tulajdon fogalmának kiterjesztése révén már a témánk szempontjából fontos társasági jogi eredetű jogosultságok is beletartoztak, ennek következtében alkotmányos tulajdonvédelem alatt állnak.²⁵⁹ A határozat alapján az „Alkotmány a tulajdonjogot mint az egyéni cselekvési autonómia hagyományos anyagi alapját részesíti alapjogi védelemben”.²⁶⁰

Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog korlátozhatóságának vizsgálatakor a közérdekűségi tesztet alkalmazza.²⁶¹ A tulajdonhoz való jogi ügyekhez kapcsolódóan maga az Alkotmány határozza meg a szélsőértéket: a kisajátítást mint a tulajdonhoz való jog korlátozásának maximumát. Az Alkotmánybíróság ezek alapján két szempont szerint mérlegel: a korlátozásnak arányosnak kell lennie az elérni kívánt céllal, valamint közérdekűnek kell lennie. A közérdek vizsgálata és az arányossággal való relációja az, ami eldönti egy ügyben a tulajdonhoz való jog sérelmét.²⁶² Más alapjogokhoz képest a tulajdonhoz való jog jobban tűri a korlátozást, a szociális kötöttségből ugyanis az következik, hogy a tulajdonosnak adott esetben nem pusztán tulajdona állagának kártalanítás melletti elvonását, hanem a tulajdon ellentételezés nélküli korlátozását is el kell tűrnie.²⁶³ Ezzel kapcsolatban jegyezte meg Lábady Tamás, hogy a tulajdonhoz való jog „a legkorlátozhatóbb alapjog”.²⁶⁴

Az Alkotmánybíróság gyakorlatának harmadik szakasza a 42/2006. (X. 5.) AB határozatban megfogalmazott elvi állásponttal kezdődött. A testület ebben a döntésében megállapította, hogy a tulajdonhoz való jog korlátozásával kapcsolatban a közérdekűség

²⁵⁶ 7/1991. (II. 28.) AB határozat; SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 131.; LÁBADY Tamás: *A tulajdonvédelem változása az Alkotmánybíróság gyakorlatában = Tíz éves az Alkotmánybíróság*, szerk. BITSKEY Botond, Alkotmánybíróság, Budapest, 2000, 145–165, 158.

²⁵⁷ SÓLYOM: i. m. 134.

²⁵⁸ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373., 379.

²⁵⁹ SONNEVEND, SALÁT: i. m. 467. Menyhárd Attila szerint összefoglalva az alábbi elv érvényesül: „alkotmányos szintű védelemben részesül minden vagyoni értékű jog, amelyet a jogrend úgy rendel a jog jogosultjához, hogy az a joghoz tartozó rendelkezési jogosultságot saját belátása szerint gyakorolhatja”. MENYHÁRD Attila: *Alkotmányossági szempontok a dologi jogi szabályozásban = Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, szerk. VÉKÁS Lajos, Complex Kiadó, 2008, 579–585, 581.

²⁶⁰ LÁBADY: i. m. 160.

²⁶¹ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat; ABH 1993, 373., 382.

²⁶² 64/1993. (XII. 22.) AB határozat; ABH 1993, 373., 387.

²⁶³ 35/1997. (VI. 11.) AB határozat; ABH 1997, 216.; DRINÓCZI Tímea: *A tulajdonhoz való jog a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában*, Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 2004/2, 33–60, 55.; Menyhárd Attila szerint „a társadalmi kötöttség nem a tulajdonos és a nem tulajdonosok közötti érdekiegyenlítés követelményét fogalmazza meg”. MENYHÁRD: *Alkotmányossági szempontok...*, i. m. 582.; MENYHÁRD Attila: *A tulajdon alkotmányos védelme*, Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/5–6, 24–32, 27–28.

²⁶⁴ LÁBADY: i. m. 163.

követelménye nem lehet csupán deklaráció. A határozat alapjául szolgáló ügyben ugyanis a jogszabály általánosan hivatkozott a közérdekre, majd hatósági mérlegelésre hagyta, mely tulajdontárgyakra kell a korlátozást alkalmazni. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a közérdekűségre való általános hivatkozás alkotmányosan nem elegendő, a jogalkotónak úgy kell a közérdeket meghatározni, hogy „konkrét ügyben a közérdekből történő korlátozás szükségességét bíróság ellenőrizhesse”.²⁶⁵

A korlátozhatóság mércéje – ezzel a korlátozás harmadik korszaka – és a későbbi gyakorlat megítélése nem egyértelmű. Az Alkotmánybíróság határozatai között található olyan döntés, amely követte az új irányt,²⁶⁶ és olyan is, amely a korábbi álláspontot képviselve figyelemen kívül hagyta a 42/2006. (X. 5.) AB határozatban foglaltakat.²⁶⁷

3.4. Az Alkotmánybíróság gyakorlata a társasági törvényekkel kapcsolatban

Az alapjogi vizsgálat mellett érdemes röviden összefoglalni a gazdasági társaságokkal kapcsolatos alkotmánybírói döntéseket. Mivel e kutatást alapvetően a társasági törvényekre²⁶⁸ vonatkozóan végeztük el, az alábbiakban a különböző társasági törvények szerint csoportosítva mutatjuk be a főbb problémákat és döntéseket. A kutatás során három olyan ügyet találtunk, amely a felelős társaságirányítás alkotmányos minősítéséhez kapcsolódhat, így ezeket részletesen is elemezzük.

Az Alkotmánybíróság előtt az első társasági törvénnyel összefüggésben az állami szerepvállalás kérdése merült fel. A taláros testület a társasági törvény több rendelkezését megsemmisítette, amelyek az államnak biztosítottak többletjogokat a nyilvános részvénytársaság részvényeinek túljegyzése esetén, a részvényekhez fűződő szavazati jog meghatározásánál, valamint az alaptőke-emelés folyamán kialakított részvényjegyzés szabályainál.²⁶⁹

Az alkotmánybírói gyakorlat a gazdasági társaságokkal kapcsolatban széles körben elismerte a társasági jogi szabályok alkotmányosságát, és csak nagyon szűk körben állapította meg a rendelkezések alkotmányellenességét.

Az Alkotmánybíróság határozataiban megállapította, hogy:

- a társaság tulajdona alkotmányos tulajdonvédelem alatt áll;²⁷⁰
- az Alkotmány a piacgazdaság szempontjából szektorsemleges, és ugyanez jellemzi a társasági jogot is;²⁷¹

²⁶⁵ 42/2006. (X. 5.) AB határozat; ABH 2006, 520., 529.; Véleményünk szerint ez megjelenik Vörös Imre alkotmánybíró 64/1993. (XII. 22.) AB határozathoz kapcsolódó párhuzamos véleményében is, amelyben Vörös kifejtette, hogy a szociális kööttségnek alkotmányosan csak addig a határig van létjogosultsága, amíg még van mit megkötni, és a jogalkotó e kategóriát nem teheti totálissá. Álláspontunk szerint ez a nézet megelőlegezte, hogy a szociális kööttség vizsgálatakor a közérdek megalapozását érdemben vizsgálnia kell az Alkotmánybíróságnak. 64/1993. (XII. 22.) AB határozat; ABH 1993, 373., 394.

²⁶⁶ Például a 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885.

²⁶⁷ Például a 339/E/2009. AB határozat; ABH 2011, 421. Az eltérő gyakorlatra és ennek következményeire lásd: MENYHÁRD: *Dologi jog...*, i. m. 284–286.

²⁶⁸ 1988. évi VI. törvény, az 1997. évi és a 2006. évi IV. törvényre.

²⁶⁹ 59/1991. (XI. 19.) AB határozat; ABH 1991, 293., 294.

²⁷⁰ 21/1991. (X. 4.) AB határozat.

²⁷¹ 33/1993. (V. 28.) AB határozat; ABH 1993, 247.; 59/1991. (XI. 19.) AB határozat; ABH 1991, 293., 295.

- a gazdasági társaságok által végzett tevékenységek esetében „a törvényhozónak alkotmányos joga, hogy nemzetgazdasági szempontból mit tart olyan jellegű tevékenységnek, amelynek gyakorlására nemcsak általános, közvetett-regulatív, hanem tényleges, közvetlen, tulajdonosi befolyást is gyakorolni kíván”;²⁷² a kisebbségvédelmi szabályok az Alkotmány 13. § (1) bekezdésének egyik társasági jogi konkretizálását jelentik.²⁷³

A második társasági törvény (1997. évi CXLIV. törvény) több rendelkezésével kapcsolatban indítványozták az alkotmányellenesség megállapítását:

- egy személy egyidejűleg legfeljebb három gazdasági társaságnál lehet vezető tisztségviselő, és az egyszemélyes gazdasági társaság esetében ez a tulajdonhoz való jog sérelmét jelenti.²⁷⁴ Az Alkotmánybíróság elutasította az indítványt, mert a gazdasági társaság eredményes működésének elősegítése, valamint az ezzel összefüggő fokozott felelősség „nem egyeztethető össze a vezető tisztségviselői megbízatás korlátlan számú halmozásának lehetőségeivel”.²⁷⁵
- a tagkizárással kapcsolatos eljárás alkotmányosságát is vitatták, mivel a 3/4-es szótöbbség két-, illetve háromszemélyes gazdasági társaság esetén nem alkalmazható. Az Alkotmánybíróság a tagsági jogviszonnyal kapcsolatban általában véve megállapította, hogy a társaság „működésének alapvető feltétele, hogy a társaság tagjai magukra nézve kötelezőnek ismerjék el a társaságnak a jogszabályok keretei között hozott határozatait. Amennyiben erre valamelyik tag nem képes vagy nem hajlandó [...] a tag kizárható.”²⁷⁶
- a társasági jog azon szabálya, hogy a vezető tisztségviselőre relatív és abszolút kizáró okok vonatkoznak, nem tartozik a vállalkozás és társulás szabadságához, és nem teszi lehetetlenné a vállalkozóvá válást.²⁷⁷
- a piacgazdaság lényegi eleme a szerződési szabadság, amely nem korlátlan: a gazdasági társaságok létrehozása is ezen az elven alapul, de a társaságokra vonatkozó jogszabályok ezt több ponton is korlátozzák, ilyennek tekinthető a formakényszer, valamint a társasági törvénytől való eltérés lehetőségének a szabályozása.²⁷⁸
- az olyan társasági jogi rendelkezés, amely kkt. esetében nem teszi lehetővé az egyszemélyes gazdasági társaságként történő továbbműködést, az nem eredményez a tulajdonhoz való jog szempontjából hátrányos megkülönböztetést, mert a kkt. és a kft. a szabályozás szempontjából nem tekinthető egy csoportba tartozó alanyi körnek, ezért diszkriminációs helyzet sem jöhet létre.²⁷⁹

A társasági törvény, és ezáltal a gazdasági társaságok szabályozásának alkotmánybírósági gyakorlata azt mutatja, hogy a testület azokat a szabályokat minősítette alkotmányellenesnek,

²⁷² 1103/B/1990. (X. 11.) AB határozat; ABH 1993, 539., 541.

²⁷³ 33/1991. (V. 28.) AB határozat; ABH 1993, 247., 253.

²⁷⁴ 793/B/2001. AB határozat; ABH 2003, 1432., 1435.

²⁷⁵ 793/B/2001. AB határozat; ABH 2003, 1432., 1436.

²⁷⁶ 1524/B/1992. (I. 17.) AB határozat; ABH 1995, 651., 652–653.

²⁷⁷ 732/B/2003. AB határozat, ezzel összefüggésben 793/B/2001. AB határozat.

²⁷⁸ 219/B/2004. AB határozat; ABH 2007, 1632.

²⁷⁹ 219/B/2004. AB határozat; ABH 2007, 1632.

amelyek többletjogosítványokat nyújtottak az államnak. A többi esetben a szabályokat nem találta alkotmányellenesnek, ebből fakadóan megállapíthatjuk, hogy a társasági jogi szabályok a tulajdonhoz való joggal összevetve széles körben korlátozhatják a tagsági jogokat. A felelős társaságirányítás vizsgálatával kapcsolatban az Alkotmánybíróság három alábbi döntését tartjuk kiemelendőnek, amelyek a corporate governance alkotmányossági megítélését illetően iránymutatásként szolgálhatnak.

3.4.1. A tagsági jogok minősítése és a tulajdonhoz való jog korlátozása

A tagsági jogviszony összetettségének problémája az Alkotmánybíróság 935/B/1997. AB határozatában került előtérbe, amely döntésében a felelős társaságirányítással kapcsolatban is megfontolandó megállapításokat tett a taláros testület.²⁸⁰

A konkrét normakontroll eljárás alapjául szolgáló bírói indítvány arra irányult, hogy az Alkotmánybíróság semmisítse meg a társasági törvény²⁸¹ azon rendelkezését, amely a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának megtámadására nyitva álló 30 napos határidőt a határozat meghozatalának napjától számítja. Az indítványozó álláspontja szerint az objektív, jogvesztő határidő sérti a társaság tagjának tulajdonhoz való jogát, mert számos esetben előfordulhat, hogy a tag a határozat meghozataláról csak ezen időintervallum elmúltával értesül (abban az esetben például, ha nem vesz részt a taggyűlésen vagy a taggyűlés megtartásáról is csak később értesül, amely lehetőséget ad csalárd eljárásra).

Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog sérelmét két lépcsőben bírálta el:²⁸² elsőként abban a kérdésben foglalt állást, hogy a társaság tagja egyáltalán tulajdonosnak minősíthető-e, azaz a tagsági jogviszony alapján az eljárás a tulajdonhoz való jog sérelmével kapcsolatban lefolytatható-e. A taláros testület a tulajdonosi jogállást polgári jogi és alkotmányjogi szempontból is vizsgálta, és megállapította, hogy a tagsági jogviszony megítélése nem egyértelmű a jogszabályokban, valamint a szakirodalomban sem. A nemzetközi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a társasági jogban a „tulajdonosi szemlélet” helyét fokozatosan átveszi a „tőkekoncentráció és az azt menedzselő vállalati vezetés abszolút túlsúlyát valló” elmélet, amely alapján a „tradicionális értelemben vett tulajdonosi joggyakorlás” háttérbe szorul.²⁸³ A határozat kiemelte, hogy a jogtudomány egységes álláspontja alapján a tagok belső viszonya egy többalanyú kötelemnek minősül, és a tagok helyzete ezen belül „egy a tag vagyonába illeszkedő szervezeti-együttműködési, illetve költelmi jogosultságok és kötelezettségek együtteséből összetevődő jogviszonyösszességgként

²⁸⁰ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765.

²⁸¹ Az indítvány az 1988. évi VI. törvény rendelkezését támadta, az ügy elbírálásakor viszont már hatályba lépett az 1997. évi CXLIV. törvény, amelynek következtében az AB visszaszűrte volna az indítványt, de az az alkotmánybírósági gyakorlat, hogy amennyiben konkrét normakontroll vagy alkotmányjogi panasz alapján indul az eljárás, akkor a testület a már hatályon kívül helyezett törvényi rendelkezést is érdemben vizsgálja. 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 766.

²⁸² A határozat vizsgálta a bírósághoz fordulás jogának sérelmét is, de jelen helyen csak a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos álláspontot elemezzük.

²⁸³ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 767–768.

fogható fel, amely semmiképp nem felel meg a tulajdonjog, mint kizárólagosságot biztosító dologi jog kritériumainak.”²⁸⁴

Az Alkotmánybíróság által használt fogalom (és tulajdonságai) önmagában megfelel a társasági jogi jogviszony összetettségének jellemzésére, és véleményünk szerint a corporate governance által lefedett, szabályozott viszonyrendszer is beilleszthető ebbe a szisztémába.

A társasági jogi (polgári jogi) vizsgálat mellett az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi értelemben vett tulajdon fogalmát²⁸⁵ is elemezte, és megállapította, hogy a korábbi gyakorlattal összhangban a „tulajdonvédelem közvetett realizálóként” a társaságon belüli kisebbség²⁸⁶ és az üzletrészek által megtestesített jogosultságok²⁸⁷ is az alkotmányos tulajdonhoz és egyéb vagyoni joghoz kapcsolódó védelem alá esnek. A tagsági jogok ezáltal – habár polgári jogi értelemben nem minősülnek tulajdonnak –, az alkotmányos tulajdonvédelem körébe tartoznak.

A konkrét vizsgálat során az AB a tulajdonhoz való jog közérdekűségi tesztjét alkalmazta, vagyis azt vizsgálta, hogy a szabályozásra „a közérdek érvényre juttatásának céljából” került-e sor.²⁸⁸ A testület álláspontja alapján a társasági határozat felülvizsgálata kapcsán védendő értéknek a jogállamiság, azon belül is a jogbiztonság követelménye jelenik meg, ugyanis „a támadott határidő a jogbiztonságot segíti elő, a jogállamban megvalósuló társadalmi együttélés alapvető feltételeit”. A vizsgált esetben e határozat bíróság előtti megtámadására irányadó határidő kikötése – annak leteltével – a „bekövetkező megkérdőjelezhetetlenséget” eredményezi.²⁸⁹ Másik oldalról ugyanakkor a szabályozást indokolja a forgalom biztonsága és a hitelezővédelem is. „A norma címzettjeinek: a társaságnak és a tagjainak, de közvetve a társasággal kapcsolatba kerülő harmadik személyeknek is alapvető érdeke fűződik ahhoz, hogy a társasági határozattal egyszer szabályozott viszonyok változatlanságában bízhatnak.”²⁹⁰ Ennek alapján – a figyelembe veendő közérdek végett – a szabályozás nem sérti a tulajdonhoz való jogot, így az Alkotmánybíróság az indítványt elutasította.²⁹¹

Az AB gyakorlatában ez a fajta szemlélet korán megjelent, és megállapítható, hogy a forgalom biztonsága, a hitelezővédelem és a harmadik személyek jogainak védelme is olyan védendő értékek, amelyek nem eredményezik a tulajdonhoz való jog alkotmányellenes sérelmét.

3.4.2. *A részvénykönyv nyilvánosságára vonatkozó szabályok alkotmányossága*

A felelős társaságirányítás szempontjából kiemelendő az az alkotmánybírósági döntés, amely a 2006. évi IV. törvény 202. § (10) bekezdés második mondatának alkotmányellenességét

²⁸⁴ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 768.

²⁸⁵ Lásd a fejezet 3.2. pontjában.

²⁸⁶ 33/1993. (V. 28.) AB határozat; ABH 1993, 254.

²⁸⁷ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 769.

²⁸⁸ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 770.

²⁸⁹ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 771.

²⁹⁰ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 771.

²⁹¹ 935/B/1997. AB határozat; ABH 1998, 765., 772.

vizsgálta. A vonatkozó törvényhely²⁹² szerint harmadik személy jogi érdekelttség igazolása nélkül is betekintethet a társaság részvénykönyvébe. Az indítványozó álláspontja szerint ez a rendelkezés sérti a részvényes magántitokhoz és személyes adatokhoz fűződő jogát.²⁹³

A részvénykönyv megismerésének szabályozása nyilvánvalóan a részvényes információs önrendelkezési jogát korlátozza. Az Alkotmánybíróság a szabályozás közérdekűségének vizsgálatánál kiemelte, hogy a részvényesnek egyrészt nem kötelező bejegyeztetnie magát a részvénykönyvbe (a részvény forgalomképességét ez nem érinti), másrészt nem feltétlenül kell saját adatait szerepeltetnie a részvénykönyvben (lehetőség van más személyek feltüntetésére is, így például közös tulajdon esetében a közös képviselő vagy más esetben a részvényesi meghatalmazott).²⁹⁴

Az Alkotmánybíróság a részvénykönyvbe történő bejegyzés jogi jellegét összevetette más nyilvántartásokkal (ingatlan-, cégnyilvántartás), és arra a megállapításra jutott, hogy önmagában a tulajdon védelme és a forgalom biztonsága nem teszi minden esetben szükségsszerűvé ezt a fajta nyilvánosságot.²⁹⁵ Az Alkotmánybíróság nézete szerint a betekintés jogának szabályozásával a „jogalkotó átláthatóvá teszi a gazdasági társaságot, jelentős segítséget ad a részvénytársasággal kapcsolatba lépni kívánó kívülállók üzleti döntéseinek meghozatalához, az esetleges kockázatok felméréséhez, védi a hitelezői érdekeket.”²⁹⁶ A testület szerint ennek különös jelentősége van befolyásoló részesedés szerzésekor vagy vállalati összefonódások ellenőrzése kapcsán, a gazdasági verseny tisztaságának és szabadságának esetében. Mindezek figyelembevételével a szabály nem alkotmányellenes.²⁹⁷

3.4.3. *A részvény átalakításának speciális szabályai*

Az Alkotmánybíróság 2010-ben hozott határozatot²⁹⁸ a tőkepiaci törvény szabályairól, amelyek speciálisan az értékpapír megsemmisítéséről rendelkeznek. Az indítványozók többek között²⁹⁹ a Tpt. 12. § (1)–(2) bekezdését támadták, amelyek értelmében az értékpapír átalakításának esetén, az átalakítás napjával a kibocsátó az átalakított értékpapír-sorozatot érvénytelenné nyilvánítja, dematerializált értékpapírrá történő átalakítás mellett, és az átalakításra érvényesen be nem nyújtott értékpapírok sorszámát a kibocsátó nyilvántartásba veszi. A Tpt. emellett rendelkezik az átalakított értékpapírok értékesítéséről is, és előírja,

²⁹² Ez a szabály jelenleg a Ptk. 3:247. § (1) bekezdésében található.

²⁹³ 563/B/2007. AB határozat; ABH 2008, 2723.

²⁹⁴ 563/B/2007. AB határozat; ABH 2008, 2723., 2727.

²⁹⁵ 563/B/2007. AB határozat; ABH 2008, 2723., 2729.

²⁹⁶ 563/B/2007. AB határozat; ABH 2008, 2723., 2729–2730.

²⁹⁷ *Uo.* – Az AB a részvényes védelmét szolgáló szabályok tekintetében kiemelte, hogy a betekintés jogának korlátját képezi a joggal való visszaélés Ptk.-beli tilalma, a személyes adatok védelme, valamint az olyan jellegű garanciális szabály, amely tiltja, hogy bárki általános kimutatást igényeljen egy adott személy összes részvényvagyonáról.

²⁹⁸ 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885.

²⁹⁹ Az indítvány a Tpt. 11. § (3) bekezdését és a Gt.-t is támadta, de előbbi esetében az AB nem talált alkotmányossági összefüggést, utóbbinál pedig az indítványozó nem jelölte meg, hogy a rendelkezés az Alkotmány mely passzusát sérti, ezért ezekben a kérdésekben az AB el-, illetve visszautasította az indítványt. 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885., 1889.

hogy amennyiben az értékesítés eredménytelen, akkor a kibocsátó az értékesítésre nyitva álló határidő lejártát követő első közgyűlésen az alaptőkét leszállítja.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ez összefüggésbe hozható a tulajdonhoz való joggal, ugyanis a tulajdonos hozzájárulása nélkül megvalósuló részvény-értékesítés, és az eredménytelen értékesítés következtében előírt alaptőke-leszállítás megszünteti az érintett értékpapír-tulajdonos részvény által megtestesített tagsági jogait, és így korlátozza a polgári jogi értelemben vett tulajdonjog egyik részjogosítványának tekintett rendelkezési jogot.³⁰⁰

Az Alkotmánybíróság a Tpt. rendelkezéseivel kapcsolatban megállapította, hogy a norma alkalmazásának előfeltétele, hogy a részvény (értékpapír) tulajdonosa törvényi kötelezettsége ellenére ne nyújtsa be az érvénytelenné vált részvényét, tehát mulasztást kövessen el. A jogalkotó a törvények megalkotása során a részvénnel rendelkező személyek beazonosíthatósága, és ezáltal a forgalom biztonsága céljából írta elő ezeket a szabályokat.³⁰¹ Ezen indokok mellett a taláros testület arra is figyelemmel volt, hogy a rendelkezések egy érvényes közgyűlési döntés eredményes végrehajtását szolgálják, azaz a többségi döntésnek megfelelő részvénystruktúra valóban létre is jöjjön.³⁰² Az indítványban vizsgált szabályok hiányában olyan helyzet is előállhat, hogy a részvénytársaságnak vannak olyan részvényei, amelyeknek ismeretlen a tulajdonosa, és ez torzíthatja például a részvényesi arányokat, így a szavazati jogokat is. Ennek következtében a részvénytársaság mint gazdasági társaság működése és jogbiztonsága szempontjából elengedhetetlenül szükséges a tulajdonosi viszonyok rendezése.³⁰³ Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a jogalkotó az indítványozók által támadott szabályozást a tulajdon társadalmi és – az Alkotmánybíróság szerint ebben az ügyben fontosabb – gazdasági szerepére tekintettel alkotta meg, ily módon alkotmányosnak tekinthető.³⁰⁴

A tulajdon kérdésével kapcsolatban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy az alkotmányos védelem elsősorban a tulajdoni tárgyra terjed ki, amely nem jelenti az állagának a védelmét, a dematerializálás során pedig nem változik a tulajdonos személye, mivel a tulajdonjog elvonása nem, csupán a részvények megjelenési formájának módosulása következik be.³⁰⁵

3.5. Az Alaptörvény tulajdonjogi klauzulája

Az Alaptörvény 2012. január 1-i hatálybalépésével a tulajdoni klauzulát módosította a jogalkotó, s ezáltal korábbi hipotézisünk is elméleti igazolást nyert, hiszen a fejezetben vizsgált kérdés ily módon egy eltérő, viszonylag tágabb kontextusba helyezhető. Az új tulajdonjogi klauzula alapján a tulajdon társadalmi felelősséggel jár.³⁰⁶ A szakirodalom az Alaptörvény elfogadását követően ennek nem tulajdonított különös jelentőséget, hanem

³⁰⁰ 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885., 1890.

³⁰¹ 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885., 1891.

³⁰² 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885., 1892.

³⁰³ *Uo.*

³⁰⁴ *Uo.*

³⁰⁵ 645/B/2008. AB határozat; ABH 2010, 1885., 1892–1893.

³⁰⁶ Alaptörvény XIII. cikk.

az Alkotmánybíróság által eddig is alkalmazott szociális kötöttség kritériumának a kodifikálásaként, annak elismeréseként minősítette.³⁰⁷ Előterbe került azonban a tulajdonhoz való joggal kapcsolatban a horizontális hatály problémája, valamint az, hogy az Alaptörvény milyen értékeket és milyen értelmezési szempontokat tartalmaz: és ezek összevetése a tulajdonhoz való joggal vajon módosítja-e a kialakított értelmezési keretet.³⁰⁸

Álláspontunk szerint azonban a szöveg módosulása *tartalmi változást is jelent*, és ez a rendelkezés többlettartalommal is rendelkezhet. Egyrésztől ez egybeeshet a bevezető fejezetben tárgyalt, a felelős társaságirányításhoz kapcsolódó területtel, a társaságok társadalmi felelősségvállalásával, és ezáltal többek között lehetőséget teremthet arra, hogy a környezetvédelem, a munkavállalók szociális helyzete területén a társaságok többletvékenységre legyenek kötelezhetők.³⁰⁹ Ez azonban kétségkívül egy nagyon tág értelmezés, amely nem következhet egyértelműen a szövegezésből.³¹⁰

Amennyiben azonban *csupán polgári jogi oldalról elemezzük* az Alaptörvény fordulatát, akkor megállapítható, hogy a kötöttség-kötelezettség-felelősség kategóriái nem feleltethetők meg egymásnak, hanem kifejezetten élesen el lehet választani ezen jogi kategóriák tartalmát. A kötelezettség általában egy olyan magatartást jelent, amit egy szemben álló alanyi jog alapján ki kell fejteni, a felelősség ezzel szemben helytállást jelent valamely kötelezettségért, illetve a kötelezettség megszegésért: azaz egy norma megszegésének vagy mellőzésének jogkövetkezményét.³¹¹ Ennek eredményeképpen módosulhat az a gyakorlat, miszerint a tulajdon szociálisan kötött, ezért társadalmi beágyazottságából adódóan korlátozásokat kell eltűrnie, de nem kerülhet sor kisajátításra, kizárólag azonnali, feltétlen és teljes kártérítés mellett. A társadalmi felelősség szoros nyelvtani értelmezés alapján közelítheti ezt a két kategóriát: a tulajdonos akár helytállásra is kötelezhető. Összességében megállapíthatjuk, hogy a kötelezettséghez (kötöttséghez) képest a felelősség a polgári jogi

³⁰⁷ JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, HVG-ORAC, Budapest, 2011, 216.; DRINÓCZI Tímea 2012-ben az Alaptörvény XIII. cikke alapján nem következettett érdemi változásra, de felvetette annak lehetőségét, hogy más szabályok (például az N cikk) módosíthatnak az addigi gyakorlaton, összességében megállapította, hogy a védelmi szint csökkenhet a tulajdonhoz való joggal kapcsolatban. DRINÓCZI Tímea: *Gazdasági alkotmány az Alaptörvényben*, Pázmány Law Working Papers, 2012/33, 19.; DRINÓCZI Tímea: *A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben*, Jogtudományi Közöny, 2012/5, 227–231, 230. Torják Norbert a szociális kötöttség hangsúlyozását látja a megváltozott szövegben. TORJÁK Norbert: *Szemelvények a tulajdonjog különböző aspektusaihoz*, Doktori Műhelytanulmányok, SZE DF ÁJK, 2013, 305–337, 331. Ugyanúgy ennek kodifikálást hangsúlyozza ANDORKÓ Imre: *A tulajdonhoz való jog védelmének kialakulása*, Debreceni Jogi Műhely, 2013/1.

³⁰⁸ A problémával kapcsolatban megfontolandó Cserny Ákos és Téglási András álláspontja, akik szerint a gazdasági alkotmányosság terén (beleértve a tulajdonhoz való jogot is) érdemi változás akkor állhat majd be, ha az AB nem a korábbi döntései alapján vagy azokhoz viszonyítva dönt, hanem a megváltozott és kiegészült új alaptörvényi rendelkezésekre figyelemmel. CSERNY Ákos, TÉGLÁSI András: *A gazdasági alkotmányosság új fejezete Magyarországon? – Az Alkotmánybíróság a korábbi alkotmányos elvek fogságában*, Jog – Állam – Politika, 2015/2, 7–25, 23.

³⁰⁹ Kisfaludi András kiemeli, hogy amennyiben ez megvalósul, akkor a magánszemélyek nem fektetnek be társas vállalkozásokba. KISFALUDI: *i. m.* 235–236.

³¹⁰ Ebben az aspektusban egyetértünk Kisfaludi Andrásal, mert az, hogy ez egyáltalán felmerüljön a pozitív jog szempontjából, nem jogtudományi és nem is jogi, hanem politikai kérdés, és végeredményben a gazdasági berendezkedés alapelemeinek értelmezésével függ össze.

³¹¹ LÁBADY: *A magánjog általános tana*, *i. m.*

értelmezésből levezetve többet jelent, azaz alkotmányjogi oldalról a korábbiakhoz képest a „felelősség” szóból levezethető *szélesebb korlátozás tűrésére* kötelezés.

A tulajdon szociális kötöttsége és a társadalmi felelőssége tehát nézetünk alapján nem feleltethetők meg teljes egészében egymásnak. Amennyiben a tulajdon korlátozásának mércéje és alkotmányos szóhasználata változik, az nem tekinthető véletlennek, véleményünk szerint az Alaptörvény ezzel markáns értékítéletet alkot a fent vázolt kérdésben. Ez alapján ugyanis a szélesebb körben érvényesíthető közérdekűség a tulajdonhoz való jog korlátozásának egy új aspektusát jelenti, amely még korlátozhatóbbá teszi azt. A korlátozás határait az Alkotmánybíróság hivatott kijelölni, amelynek tulajdonhoz való jogi ügyekben kialakított gyakorlata – álláspontunk szerint – három irányban módosulhat. Egyrészt a testület következetesen érvényesítheti a 42/2006. (X. 5.) AB határozatában foglalt követelményeket, szigorítva ezzel a közérdekűség igazolását. Másrészt a tulajdonjogi teszt kérdésében visszatérhet a 64/1993. (XII. 22.) döntés óta alkalmazott vizsgálathoz, ezáltal deklarálta is megfeleltetheti egymásnak a szociális kötöttséget és a társadalmi felelősséget. Harmadrészt – éppen a szövegezésben és a fentebb írtaknak megfelelően – a mércét a 64/1993 (XII. 22.) AB határozatban kidolgozott szint alá is helyezheti. A felelős társaságirányítás szempontjából azonban mindez nem eredményez változást, ugyanis a testület a 645/B/2008. AB határozatban a fentiek közül a legszigorúbb tesztet alkalmazva utasította el az indítványt. Ebből arra következtetünk, hogy ha a corporate governance körében vizsgált érdekek a legszigorúbb mérce alapján is alkotmányosnak minősültek, akkor az alacsonyabb védelmi szintnek is megfelelhettek.

3.5.1. Az Alkotmánybíróság gyakorlata az Alaptörvény hatályba lépését követően

Az Alaptörvény hatálybalépését követően³¹² az AB több határozatában is tárgyalt a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos indítványokat. Például a 18/2015. (VI. 15.) AB határozatban megállapította, hogy a tulajdonhoz való jog szabályait a régi Alkotmány és az Alaptörvény lényegében egyező módon tartalmazza, ezért az ebben a tárgykörben hozott korábbi határozatai hivatkozhatók és idézhetők.³¹³ Az AB ezt követően a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat alapján kialakult gyakorlatát alkalmazta. Ezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az Alkotmánybíróság a normaszöveg változását a korábbi gyakorlatának kodifikálásaként értelmezte.³¹⁴

Az elmozdulás azonban már a szövetkezeti-hitelintézet integrációval kapcsolatos, 20/2014. (VII. 3.) AB határozatban is megfigyelhető. Az Alkotmánybíróság ebben

³¹² Röviden ki kell térnünk a kötet tárgyához szorosan nem kapcsolódó momentumra. Az Alaptörvény Záró rendelkezéseinek 5. pontja kimondja, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat. Ezt a szöveget az Alaptörvény első módosítása iktatta be, szövege pedig az Alaptörvény negyedik módosításával megállapított szöveg. Az Alkotmánybíróság 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában kifejtette, hogy mely esetekben hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket [32]–[34].

³¹³ 3219/2012. (IX. 17.) AB végzés [6]; 8/2015. (IV. 17.) AB határozat [19]; 25/2015. (VII. 21.) AB határozat [59].

³¹⁴ Ezzel azonos álláspontra jutott Téglási András is. TÉGLÁSI András: *Az Alkotmánybíróság alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után*, Közjogi Szemle, 2015/2, 17–23.

a döntésében idézte a 64/1993. (XII. 22.) AB határozatot, miszerint egyre több tulajdonkorlátozásért jár a kisajátításhoz hasonló védelem, egyre több korlátozást kell minden ellentételezés nélkül elviselni. Az Alkotmánybíróság szerint ez az alkotmányjogi érvelés felerősödött egyrészt az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének második mondata („A tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”) által, másrészt a gazdasági-pénzügyi válság által fenyegetett szektorokban szükségessé vált gazdaságpolitikai intézkedéseknek köszönhetően.³¹⁵

A 18/2015. (VI. 15.) AB határozat alapjául szolgáló bírói kezdeményezés szerint az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (Eht.) 96. § (4) bekezdése alkotmányellenes,³¹⁶ mert a hatálya alá tartozó létesítményeket működtető, illetve üzemeltető szolgáltatók mások zavarásától való tartózkodási kötelezettségét aránytalanul leszűkíti, és ezzel elsősorban a szomszédos ingatlanok tulajdonosainak tulajdonhoz való jogát sértik. Az Alkotmánybíróság a vizsgálat során megállapította a közérdekűséget, az arányosság kérdésénél azonban kiemelte, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés második mondata szerint: a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Az AB szerint ez a korábbiakhoz képest szélesebb körben megvalósuló korlátozástűrési eseteket alapozhatja meg, ugyanakkor vonatkozik az átjátszóantennák telepítőire és működtetőire is. Az Alkotmánybíróság abban látta az alaptörvény-ellenességet, hogy a szükségtelen zavarás megállapítását egy adott határérték túllépéséhez kötötte, ezáltal a bíróságnak nincs lehetősége e tényállásra hivatkozni, ha a zavarás mértéke a jogalkotó által meghatározott határértéket nem lépte túl. Az Alkotmánybíróság szerint ez a szabályozás nem teljesíti az arányosság követelményét.

A többségi határozat a társadalmi felelősségből a korábbi gyakorlattól eltérően szélesebb körben megvalósuló tűrési kötelezettséget vezetett le, amely korlátozást az ügyben a technikai fejlődés, konkrétan a helyi és körzeti televíziók digitális átállásának a kényszere, illetve a mobiltelefon-használat széles körű elterjedése váltotta ki. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy a társadalmi felelősséget megállapító mondat az átjátszóantennák telepítőire és működtetőire is vonatkozik. Tőlük – mint nyereségorientált gazdálkodó szervezetektől – mindenképpen elvárható, hogy a kivétel nélkül, minden egyes telepítéssel szükségképpen együttjáró zavarás – amennyiben az szomszédjogsértésnek minősül – káros következményeit méltányos módon enyhítsék az érintettek számára.³¹⁷ Lenkovics Barnabás határozathoz csatolt különvéleményben leírja, hogy az Alaptörvény megfogalmazása tartalmilag többet jelent, mint a korábbi szöveg. Véleménye szerint éppen ezt a többletet jeleníti meg a határozatban vizsgált norma, hiszen a mobil átjátszóantennák elhelyezése és működtetése – mint azt a többségi határozat is elismeri – közérdek. A vizsgált törvényhely azt juttatja kifejezésre, hogy az antenna által okozott zavarás – éppen azért, mert arra egyértelműen a „köz érdekében” került sor – a környezetvédelmi, közegészségügyi, közbiztonsági és építésügyi jogszabályok által meghatározott határértékek betartása esetén nem minősül „szüséggtelen zavarásnak”, azt az érintettek (a környező ingatlanok tulajdonosai) túrni kötelesek. És éppen a technikai

³¹⁵ 20/2014. (VII. 3.) AB határozat [174], ezt megerősíti: 34/2015. (XII. 9.) AB határozat [32]–[36].

³¹⁶ A mobil rádiótelefon szolgáltatás nyújtásához szükséges antennák, antennatartó szerkezetek és az azokhoz tartozó műtárgyak elhelyezése és működtetése során bekövetkező zavarás a környezetvédelmi, közegészségügyi, közbiztonsági és építésügyi jogszabályok által megszabott határértékek betartása esetén nem minősül a Ptk.-ban meghatározott szüséggtelen zavarásnak.

³¹⁷ A határozatot irányadónak tekinti: ezt megerősíti: 34/2015. (XII. 9.) AB határozat [42]; 5/2016. (III. 1.) AB határozat [44].

fejlesztés (a szolgáltatások bővítése) általuk is elérhető előnyeit kompenzálja a többlettűrési kötelezettség előírása. Az Alkotmánybíróság többségi határozata szerint az Eht.-be foglalt szabály alkotmányellenes, ezért megsemmisítette azt.

3.6. Következtetések a felelős társaságirányítás alkotmányosságát illetően

A magánjogban a jogalkotó alkotmányos kötelezettsége a magánjogi jogalanyok közötti érdekkonfliktusok feloldása.³¹⁸ Az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott, fent idézett határozatok elemzésével megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság által alkalmazott mérce a többi alapjoghoz viszonyítva alacsonyabb, azaz a szabályozás alkotmányossága tekintetében a tagot megillető tulajdonhoz való jog számos okból korlátozható.

A 935/B/1997. AB határozatban megfogalmazott összetett részvényesi fogalom, valamint az, hogy a szabályozás kialakításában szerepet játszhat a hitelezővédelem, a társasággal jogviszonyba kerülő harmadik személyek, a forgalombiztonság; a másik ügyben a részvényekkel kapcsolatban a jogi érdekeltiség nélküli betekintés a részvénykönyvbe, amely elősegíti a részvénytársaság átláthatóságát; végül a részvényátalakítás során annak a lehetősége, hogy bizonyos feltételekkel megsemmisíthető a tag részvénye, a jogállamiság és a többségi döntés védelme érdekében alkotmányosan igazolható. Következtetésként megállapítható, hogy a részvényes számos korlátozást köteles tűrni, amely beavatkozások alkotmányosnak minősülnek. Részvényesi nézőpontból azonban a korlátozást eredményező szabályok olyan rendelkezések, amelyek a fent megjelölt szempontok (hitelezők és egyéb érdekeltek védelme) jogszabályi érvényesítését célozzák, így véleményünk szerint ezzel a tag tulajdonhoz való jogának korlátozásával egyenlő mértékben alkotmányi védelemben részesülnek más érdekek is. Ennek következtében a felelős társaságirányítás által a jogi szabályozás hatókörébe vont érdekek a legmagasabb jogforrási szinten is védelmet élveznek.

A jogirodalomban Kisfaludi András a társadalmi felelősségvállalás szempontjából vizsgálta ezt a problémát a tulajdonhoz való alapjog és az akkor hatályos Gt. szabályain keresztül, véleménye szerint azonban az a kérdés, hogy a társasági jog a társadalmi felelősségvállalás vagy a klasszikus liberális elvek irányába fejlődik, nem jogi szempontok szerint dől el.³¹⁹ Álláspontja szerint a magyar társasági jogi fejlődés részben a társadalmi felelősségvállalás irányába tolódott el, és ez a rendszer az akkori alkotmányos keretek közé be is fért. Véleményünk szerint ez az állítás elfogadható, azonban az általunk vizsgált felelős társaságirányítás ilyen mértékű koncepcionális változást nem eredményez. Kétségtelen, hogy erőteljesebb elmozdulást jelez a társadalmi felelősség irányába, azonban ez a fajta szemlélet nem jelenti a jelenlegi jogszabályi keretek szétfeszítését. A corporate governance csupán szervezeti szinten vesz figyelembe más, a klasszikus szemléleten kívüleső érdeket és részesíti ezeket védelemben. A társadalmi célok kiszolgálásának igénye a corporate governance oldaláról álláspontunk szerint nem merül fel.

Az Alaptörvény szövege véleményünk szerint azonban alkotmányos értéket képvisel, és utat nyit a tulajdonhoz való jog védelmi szintjének csökkentéséhez, ezzel együtt – ahogy a fenti határozatok esetében is megállapítottuk – ez azt jelenti, hogy más, eddig nem

³¹⁸ MENYHÁRD Attila: *A tulajdonhoz való jog magánjogi aspektusai*, Századvég, 2007/46, 151–161, 158.

³¹⁹ KISFALUDI: i. m. 235.

privilegizált érdekeket alkotmányos védelemben részesít. Az Alaptörvény elfogadását követő első három évben érdemi elmozdulás nem történt a 64/1993. (XII. 22.) AB határozathoz képest, ugyanakkor a 20/2014. (VII. 3.) AB határozat és a 18/2015. (VI. 15.) AB határozat több szempontból is utat nyit a szélesebb korlátozásnak, sőt álláspontunk szerint az utóbbi döntés és a fent idézett különvélemény eltérő nézőpontból, de ugyanarra a következtetésre jut. A többségi határozat szerint a nyereségorientált gazdálkodó szervezeteknek kiemelt feladata, hogy minden felmerült „zavarást” (amely a telepítéssel összefügg, függetlenül a szükségesség vizsgálatától) méltányos módon enyhítsenek. Ennél az érvnél véleményünk szerint kiemelendő az a tény, hogy a testület a nyereségorientált gazdálkodó szervezetekre nézve állapítja meg ezt a kötelezettséget, hiszen a határozat arra is tekintettel van, hogy a technikai fejlődés közvetítése mellett, nyereséget termelő szervezetek végzik ezeket a beruházásokat. A technikai fejlődésből – igaz ellenszolgáltatásért – nyerhető előny jelentkezik ugyanebben a szituációban a szolgáltatást igénybevevő oldaláról, és a különvélemény szerint éppen ezért az előnyért a tulajdonos köteles tőnni ezt a korlátozást a tulajdonában.

Összegzőképpen megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság a tulajdon társadalmi felelőssége tekintetében teremtett egy olyan – nem megkerülhető – problematikus helyzetet, amely a későbbiekben *következtesen átalakíthatja* a tulajdonhoz való jogról kialakult gyakorlatot. Ebben a kontextusban azonban az újdonságot véleményünk szerint nem feltétlenül az jelenti, hogy a korlátozásokat ki és milyen mértékben, milyen kompenzáció mellett köteles tőnni.³²⁰ Ez a határozat, elismerve ezen beavatkozások közérdekű célját, a *kompenzációt* igazítja ehhez a szinthez. A döntő momentum ebben a kérdésben a nyereségorientált gazdálkodó szervezetek összekapcsolása a kérdéssel. Ugyanis ez alapján feltehető a kérdés, hogy a *nyereségorientáció* lenne-e a döntő mérce?³²¹ Erre jelen ismereteink szerint nem tudunk megnyugtató választ adni, tekintettel arra, hogy a kötet lezárásáig nem jelent meg újabb döntés, amely ezt a kérdést továbbgondolta, megváltoztatta volna.

A hipotézis azonban igazolódni látszik: a társadalmi felelősség nem azonosítható a szociális kötöttséggel, és a „felelősség” kifejezés használata szélesebb értelmű korlátozást tesz lehetővé. Mint láthattuk, ez az eredmény az Alaptörvény hatálybalépését követő évek munkájává³²² vált. A paradigmaalkotó kérdés azonban az lehet, hogy vajon a nyereségorientáció lesz-e olyan döntő ismér, amely egy új értelmezési keretet alakíthat ki? Ennek eldöntése a fentiek alapján problematikus, hiszen ha az AB által vizsgált szabályokat nézzük, akkor a tulajdonhoz való joggal kapcsolatban az eddiginél szélesebb korlátozást már nehéz elképzelni.

Korunkban is tanulsággal szolgálnak Bibó István több tanulmányában felhozott érvei a tulajdon fetisizálásának megszüntetése mellett. Bibó István szemléletes példákkal érvel „a tulajdonnak az emberi személyiséget hordozó és az emberi személyiségnek jelentős szabadságot biztosító” értékeinek megtartása mellett, a tulajdon fogalmának differenciálása érdekében. Bibó a tulajdon fetisizálásával kapcsolatban azt vizsgálta, hogy a történelem során a tulajdonhoz való jog védelme és veszélye a francia forradalom óta korról korra

³²⁰ Mert ez korábban felmerült már a 42/2006. (X. 5.) AB határozatban, amely hasonló jogszabálysözevegnél a közérdekűség igazolását szigorította.

³²¹ Ez azért is aggályos, mert ennek ellentételezése a nonprofit jelleg, vagy a köztulajdon, ezekenél előfordul, hogy a méltányos díjazás be van építve az ellenszolgáltatásba.

³²² Egy rész párhuzamot vonva megállapíthatjuk, hogy megközelítőleg ugyanennyi idő telt el a rendszerváltó Alkotmány hatálybalépése és a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat megszületése között is.

változik, és megoldása egyre sürgetőbb.³²³ Szerinte a helyes cél az „emberi személyiség kiteljesedéséhez szükséges” és az „egyik embernek másik ember fölött hatalmi helyzetet” biztosító tulajdon közötti helyes arány megtalálása.³²⁴ A fentiekben elemzett társasági jogi hangsúlyeltolódások, az alkotmánybírószági gyakorlat által alkalmazott tulajdonjogi tesztek változása és egy XXI. századi alkotmányozás során megvalósuló módosulások véleményünk szerint ma is aktuálissá teszik ezeket a gondolatokat.

³²³ BÍBÓ István: *A liberális demokrácia torzulásai = Válogatott tanulmányok*, 4. kötet, Magvető Kiadó, Budapest, 1990, 780.

³²⁴ BÍBÓ István: *Az európai társadalomfejlődés értelme = Válogatott tanulmányok*, 3. kötet, Magvető Kiadó, Budapest, 1990, 111.

„Az ember (...) először a részleteknek hisz,
és aztán ad igazat az egésznek.”

Szív Ernő

VIII. Összegző gondolatok

A vizsgált problémák elemzése során az egyes fejezetek végén részletesen összefoglaltuk következtetéseinket. A befejezésben a kutatás egészének eredményeként megfogalmazható konzekvenciákat vonjuk le annak érdekében, hogy elsősorban a corporate governance jövőjét illető megállapításokat tegyünk.

1. Az OECD és az Európai Unió

A felelős társaságirányítás nemzetközi szinten kidolgozott ajánlásai véleményünk szerint teljesítették az univerzális jellegükből adódóan elérhető célokat. Az OECD alapelveiben a felelős társaságirányításra vonatkozóan olyan alapvető ajánlások, javaslatok és szemléletmód figyelhető meg, amely alkalmassá teszi ezeket a normákat arra, hogy a nemzeti corporate governance-alapelvek kidolgozása során mintaértékűek legyenek. Az OECD-alapelvekben alkalmazott összetett részvényesi fogalom, amely kiterjeszti a szabályozást az intézményi befektetőkre is, valamint a nyilvánosságra hozatali és transzparencia követelmények modellezése forrásként szolgálhat minden tagállam felelős társaságirányítási szabályainak kidolgozásakor.

Az OECD – a Világbank-csoporttal együttműködve – nemcsak az ajánlások kidolgozásában, hanem azok követésében és monitorozásában elért eredményei alapján is alkalmas arra, hogy továbbra is meghatározó szerepet játsszon a corporate governance fő szempontjainak és alapvető kérdéseinek absztrakt megfogalmazásában. Az intézményi befektetőkkel való speciális együttműködések során (például az ICGN-nel) ezek az iránymutatások elérhetnek egy olyan szintre, hogy a corporate governance nemzetközileg elismert szakmai standardok kidolgozására és alkalmazására kerüljön sor.

A nemzetközi szervezetek a felelős társaságirányítás központi ajánlásainak megfogalmazásában orientáló szerepet tölthetnek be, de az ilyen intézményeket jellemző ismérvek alapján kétségesnek tartjuk annak lehetőségét, hogy a corporate governance-szabályok érvényesítésében közreműködjenek.

Az Európai Unió – más együttműködési formákkal összevetve – hatékony eszközökkel is felléphet a corporate governance fejlesztése érdekében. Az EU 2003-as Akcióterve által elért eredmények vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy a parciális szabályozások jelentős előrelépést jelentettek a felelős társaságirányítás kialakítása terén. Európai uniós szinten a cezúra álláspontunk szerint 2010-ben jelölhető meg, amely évtől kezdve az EU koncepcionálisan is kísérletet tett arra, hogy a corporate governance-el kapcsolatban egységes jogpolitikai irányt határozzon meg, amelynek szakaszait rövid és hosszú távon – hasonlóan a 2003-ban meghirdetett célokhoz – eredményesen teljesítse.

Álláspontunk szerint az Európai Uniónak a rendelkezések terrénumát szélesítő, a szabályozott piacról kilépő törekvése jelentős eredményként értékelhető. Az ilyen terjeszkedő

jogpolitika azonban csupán abban az esetben járhat tényleges eredménnyel, ha tartalmi kérdésekben is kidolgozásra kerülnek a szektorális eltérések.

Az Európai Unió helyzete azonban a felelős társaságirányítás oldaláról nézve sajátos. Az OECD és az erőteljes nemzeti minták (például Nagy-Britannia) alapján kialakított corporate governance-rendszerek tekintetében olybá tűnhet, hogy a normarendszer hézagmentes, és az Európai Uniónak indokolatlan egységes felelős társaságirányítási koncepciót kidolgoznia. Ebből következően az EU feladata, hogy a nemzetközi szinten kialakított standardok nemzeti átültetése terén megtalálja azt a helyes arányt, ahol eredményesen tud fellépni a kitűzött célok elérése érdekében. Álláspontunk szerint ez két területen valósulhat meg: vagy a jogkövetkezmények terén, ahol a felelős társaságirányítási nyilatkozatok tartalmi vizsgálata érdekében tehet lépéseket; vagy pedig a parciális kérdésekben vezethet be jogi eszközökkel egységes szabályokat. Az EU gyakorlatában mind a két lehetőségre találunk példát. A jogkövetkezményekkel kapcsolatba hozható, hogy az uniós jog alapján a szabályozott piacon jegyzett társaságoknak kötelező felelős társaságirányítási nyilatkozatot kibocsátaniuk, továbbá az eltérések minőségére is találunk ajánlást. A tartalmi kérdések területén szintén ilyen eredményként tarthatjuk számon a részvényesi joggyakorlásra vonatkozó irányelvet, valamint az audit, a jelölő és a javadalmazási testületekre, illetve a javadalmazásra irányadó bizottsági ajánlásokat. A kérdés az Unió számára véleményünk szerint akképpen artikulálódik, hogy hogyan találja meg a saját helyét a nemzetközi és nemzeti szint között. A 2011-es *Zöld könyvre* adott válaszok azt mutatják, hogy a piaci szereplők nem támogatnák, és a 2012-es új Akcióterv alapján az Európai Unió sem tervez további érdemi előrelépést a corporate governance területén.

2. A tagállami corporate governance tendenciái

A világviszonylatban is az elsők között megjelent brit corporate governance-t, valamint a német és a kelet-közép-európai térség felelős társaságirányítási ismérveit elemezve megállapíthatjuk, hogy a brit és a német rendszer közös jellemzője, hogy a felelős társaságirányítási elveket meghatározott *ciklusonként (évente, kétévente) átdolgozzák*, ily módon alkalmassá válnak a gazdasági élet változásainak a leképezésére, az új igények kielégítésére. A társaságirányítási gyakorlattal kapcsolatos nyilatkozattételnél fontos különbség azonban, hogy a brit rendszerben a társaságok számára ez a kötelezettség egy *több csatornán* keresztül megvalósuló, részletes közzétételt jelent; míg Németországban mindez *egy rövid nyilatkozattal* is teljesíthető, amely azt tartalmazza, hogy a társaság a német kódex ajánlásait kivétel nélkül alkalmazta.

Habár mindkét kódex alapvetően szakértői munka eredménye, a brit rendszerben eredendően a jogrendszerbe illeszkednek a corporate governance kódex normái, amelyek egyrészt *kiegészítő funkcióval* bírnak a törvényi előírások mellett, másrészt a szabályozás jellege és a tőzsdei kultúra jellemzői okán *nem soft law-ként* működnek, hanem szerves részeit képezik a tőzsdei társaságokra irányadó szabályoknak. Németország esetében a *mindenkori jogalkotó* közrejátszása és beavatkozása is megfigyelhető abban, hogy a kódexek felülvizsgálata során milyen ajánlások és milyen módon kerülnek be a gyűjtemény szabályai közé. Ennél azonban figyelemreméltóbb, hogy nem kifejezetten a kódex megalkotása,

hanem az ajánlások és javaslatok nem alkalmazása esetén a jogalkotó *hogyan módosítja a törvényeket*. Ezáltal a német rendszerben a kódex közzététele mintegy *monitoringeljárásként* jellemezhető, szabályai *nem önszabályozó* szerepet töltenek be és nem is orientáló jellegűek, hanem a jogszabályok előkészítésének és a törvények módosításának egyfajta előzetes szakaszát jelentik.

Mindezek alapján, ha a két ország corporate governance-gyakorlatát vizsgáljuk, megállapítható, hogy bizonyos feltételek teljesülése mellett a kódex szabályozása alkalmas lehet, a hatékony normakövetés biztosítására.

A fejlődő országoknak és azoknak az államoknak, amelyek a felelős társaságirányítás terén nem rendelkeznek ilyen hagyományokkal, modellként a brit és a német megoldás is alkalmazható. Az előbbi funkcionálhat egy önszabályozó rendszerben, ahol a mintaadás a cél, és a normakövetés ezen az úton is kikényszeríthető. Az utóbbi azonban erőteljesen a törvényi jogalkotás irányába tolja a mérce. A brit és német rendszer mellett Kelet-Közép-Európában a felelős társaságirányítás kissé más képet mutat. Az általunk vizsgált országok többségében még nem kezdődött el a témakör *tudományos igényű, átfogó feldolgozása*. A felelős társaságirányítási ajánlások kidolgozása a 2000-es évek első évtizedében elindult, amelynek eredményeképpen megállapítható, hogy az évtized közepe óta szinte mindenhol elérhető corporate governance gyakorlatot összefoglaló gyűjtemény. Ezeknek a szabályoknak a kidolgozása *szakmai szervezetekhez* és minden országban a szabályozott piachoz, a tagállami *tőzsdéhez* köthető.

Amennyiben megvizsgáljuk a kelet-közép-európai országok gyakorlatát, akkor megállapítható, hogy a brit és a német szokásokkal szemben ebben a régióban *nem került sor az ajánlások folyamatos felülvizsgálatára*, azonban időszakos jelleggel, három-négyévente megfigyelhető a szabályok átdolgozása. Összességében tehát megállapítható, hogy a vizsgált országokban nincsen olyan felelős társaságirányítási kódex, amelyet a kibocsátása óta ne dolgoztak volna át valamilyen formában.

A módosítások folyamatában megfigyelhető az is, hogy a változások egy része nem az ajánlások területén, hanem *jogszabályi szinten* valósul meg (például Romániában, Szlovéniában és Magyarországon), azonban ki kell emelnünk, hogy *nem abban a formában*, ahogy *Németországban*, hanem egy adott corporate governance-tárgykör szabályozásakor a jogalkotó *eredendően* a jogszabályi változást helyezi előtérbe.

A kelet-közép-európai régióban a társaságirányítási kódex megalkotása nem feltétlenül haladt abban az ütemben, mint a német és a brit rendszerben, azonban kiemelendő, hogy többéves távlatban mégis sor került a korrekciókra. Ebből a szempontból Magyarországon nem módosulnak ilyen mértékben a felelős társaságirányítási ajánlások.

A felelős társaságirányítás tagállami szintű kezdeti lépései megtörténtek. A változások előidézésének és az elmozdulásnak a továbbiakban két forrása lehet. Nemzetközi szinten elindulhat egy folyamat; véleményünk szerint azonban tartalmi kérdésben, azaz hogy milyen konkrét ajánlások és javaslatok kerüljenek megfogalmazásra, nem várható előrelépés. Az ajánlásgyűjtemények fejlesztése így tagállami szinten marad, és a fő kérdést az jelenti, hogy a jelen állapotról hogyan tud elmozdulni a tagállami kódexalkotás. A brit és a német rendszerrel szemben ebben a térségben a felelős társaságirányítási szabályok helyenként törvénybe foglalva funkcionálnak, így a corporate governance követelményeinek érvényesítése és elhelyezkedése a társasági jogon belül még nem látszik eldőltötni.

3. Felelős Társaságirányítási Ajánlások – de lege ferenda

Az FTA szabályainak rendszertani elemzése és a gyakorlat analízisének eredményeképpen kialakult véleményünk szerint szükség lenne a magyar szabályok korrekciójára. Az FTA-val kapcsolatban fejezetenként teszünk javaslatokat arra, hogy a továbbiakban milyen szempontok szerint lenne indokolt módosítani a rendelkezéseket.

A *részvényesi joggyakorlást* illetően megállapítható, hogy az ajánlások többsége törvényi szintű, jogszabályi rendelkezésekre vezethető vissza. Az ajánlások és javaslatok tekintetében véleményünk szerint indokolt lenne, ha a nemzetközi szemléletmód megjelenne a magyar szabályok között is. Az OECD és az Európai Unió dokumentumai is figyelembe veszik az intézményi befektetők szerepét, és speciális követelmények érvényesítését javasolják velük szemben. A magyar szabályok között erre az alanyi körre nem találunk utalást, a problémát az FTA nem vizsgálja. A tőzsdei ajánlások bővítésére akár a tőkepiaci törvény, akár a befektetési szolgáltatásokra irányadó jogszabályok is iránymutatásként szolgálhatnak, mert egyaránt tartalmazzák az intézményi befektető fogalmát. A felelős társaságirányítási ajánlások tekintetében indokoltnak tartjuk, az eltérő részvényesi jellemzőre vonatkozó eltérő ajánlások és javaslatok adaptálását.

A *szervezeti követelményekre* irányadó javaslatok tekintetében a kiindulópont a részvényesi joggyakorláshoz képest eltérő, ugyanis nem figyelhető meg olyan mértékű összefüggés az ajánlások és a jogszabályi háttér között, ebből következően a társaság tagjainak a feladata, hogy milyen szervezeti struktúrát építenek ki. Az FTA-nak ebben a folyamatban orientáló szerepe van. Az igazgatóság/igazgatótanács vonatkozásában a kiegészítő szabályok és az eljárási ügyrendi kérdések mellett kiemelt jelentőségűek azok az ajánlások, amelyek az egyes testületek közötti együttműködést és kommunikációt érintik. A bizottsági struktúra vonatkozásában a társaságok számára egy teljes mértékben alkalmazható rendszer áll rendelkezésre, véleményünk szerint ugyanez figyelhető meg a kockázatkezelés tekintetében. E két területet az FTA-ban olyan részletességgel kidolgozott, amely lehetővé teszi, hogy a társaságok szinte kizárólag az ajánlások szerint alakítsák ki a különböző speciális bizottságaikat és a kockázatkezelésre vonatkozó szabályaikat. A jelentések vizsgálatával összefüggésben ugyanakkor megállapítható, hogy a társaságok eltérő szervezeti kereteik következtében nem alkalmazzák az ajánlásokat. Éppen ezért indokoltnak tartjuk, a szabályok olyan irányú módosítását, amelynek révén az ajánlások az eltérő méretű társaságok számára is alkalmazható mintát nyújtanak.

A *transzparencia* követelményét tekintve az FTA egyszerre rendelkezik előnyös és hátrányos jellemzőkkel. Az átláthatósági és nyilvánosságra-hozatali irányelvek tekintetében a jogszabályok által is megkövetelt közzétételi szabályok előírása szükségtelen. Az FTA előnye azonban kiemelendő a publicitási csatornák tekintetében, amelyek esetében eltér a jogszabályokban rögzített követelményektől, és számos adat közzétételét írja elő az éves beszámolóban. Az FTA ajánlása véleményünk szerint növeli a transzparenciát, ugyanis általa az információk a felelős társaságirányítási jelentésen kívül más dokumentumban is hozzáférhetővé válnak, mindemellett a tőkepiaci törvény rendelkezéseinek megfelelően, amennyiben a tényleges gyakorlatától eltérő nyilatkozatot tesz, felmerül a prospektus-felelősség alkalmazásának lehetősége is. Az FTA módosításai tekintetében megfontolandónak tartjuk annak lehetőségét, hogy alternatívaként ne jelenjen meg a honlapon való közzététel, hanem elegendőnek véljük az emelt szintű publicitás előírását. A közzéteendő információk

tekintetében követendőnek tartjuk azt a gyakorlatot, hogy azon szabályok vonatkozásában, ahol az FTA többlet-követelményeket ír elő, a közzétételi kötelezettség magasabb foka valósuljon meg.

Az FTA normatípusai megfelelően illeszkednek a nemzetközi standardokhoz, valamint az ajánlások tematikája is eleget tesz ezeknek a követelményeknek. A felelős társaságirányítási jelentések vizsgálata alapján azonban véleményünk szerint indokolt lenne az ajánlások tekintetében az esemény típusú szabályok bővítése. Az ilyen tárgyú rendelkezéseket célszerű javaslati szinten megfogalmazni, mert annak indokolása, hogy bekövetkezett-e ilyen esemény a társaság üzleti évében, szükségtelen.

A tőzsdei társaságok gyakorlata alapján megállapítható, hogy az ajánlások és javaslatok egy része nem alkalmazható minden társaság számára, valamint a hároméves intervallumot vizsgálva arra következtethetünk, hogy a társaságok gyakorlatában számottevő változás nem figyelhető meg a felelős társaságirányítás vonatkozásában. Tekintettel arra, hogy a nemzetközi fejlődés is a corporate governance hatályának tágítása felé mutat, előre-mutató lenne, ha a jogszabályok a tőzsdei kibocsátók szélesebb körét kötelezne a társaságirányítási jelentés közzétételére. Véleményünk szerint ennek előírása és szisztematikus elemzése elindíthat egy olyan folyamatot, amelynek eredményeképpen a specialitások figyelembevételével a szabályozott piacon jegyzett társaságok számára eltérő követelmények kialakítása valósulhat meg.

Úgy gondoljuk, hogy ennek hatásai nemcsak a szabályozott piacon lennének érezhetőek, de más területeken is – különös tekintettel az állami- önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságoknál – mintaértékűek lennének.

4. Jogszabálytani következtetések

A felelős társaságirányítást illetően a vita elért egy olyan ponthoz, ahol a corporate governance egyes jellemzőinek dogmatikai behatárolása szükségszerű ahhoz, hogy a későbbi fejlődéshez stabil kiindulópontot biztosítson. Vizsgáltuk annak lehetőségét, hogy a jogszabálytan eszközeivel kikényszeríthetőek-e a corporate governance ajánlásai, és alkalmazhatóak-e hátrányos jogkövetkezmények, amennyiben a felelős társaságirányítási jelentésben foglaltaktól eltérő gyakorlatot folytat a társaság. A kérdésnek különös jelentőséget ad az, hogy a Ptk. III. könyvének diszpozitív a főszabálya, amellyel lehetőség van a törvénytől eltérő megoldások alkalmazására.

Az ajánlások és javaslatok tekintetében egyöntetű véleményként rögzíthetjük, hogy a rendelkezések *soft law*-nak minősülnek. A kutatásaink azonban arra az eredményre vezettek, hogy nem feltétlenül csak a jogszabályi rang vagy a jogi minősítés eredményezheti a felelős társaságirányítási ajánlások és javaslatok kikényszerítési lehetőségét.

A magyar szabályok elemzésénél az a hipotézis fogalmazódott meg, hogy közvetetten több igényérvényesítési lehetőség is jelentkezhet abból fakadóan, hogy a társaságnak a társaságirányítási ajánlásokról nyilatkozatot kell közzétennie. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az adott normától való eltérés von maga után hátrányos jogkövetkezményeket, hanem a társaság által folytatott gyakorlat, amelyet a felelős társaságirányítási jelentés rögzít, eredményez olyan helyzetet, amely a társaság számára, az általa választott gyakorlatot követendővé teszi.

A jogszabálytani analízis előtt megvizsgáltuk a társaságirányítási jelentéssel kapcsolatos német megoldást. A német jogfejlődésben az uralkodó bírósági álláspont szerint a felelős társaságirányítási jelentést elfogadó határozat megtámadható; az olyan határozat azonban, amely kifejezetten az egyes ajánlásoknak nem felel meg, nem lehet jogi felülvizsgálat tárgya, mert az ajánlások nem jogszabályok, ezért hiányoznak a megtámadáshoz szükséges törvényi feltételek. A felelős társaságirányítással kapcsolatban kialakult német gyakorlat sajátosnak tekinthető, ugyanis az általunk vizsgált országok egyikében sem fogalmazódott meg ilyen nézőpont. Ennek oka a német ajánlások jogi jellege, amely a *comply or explain* sajátos német felfogásán alapul.

A német fejlődéshez hasonlóan a magyar bírói gyakorlatban is megjelent az az álláspont, miszerint a felelős társaságirányítási nyilatkozatot elfogadó határozat, bírói felülvizsgálat tárgya lehet. A bíróság azonban úgy foglalt állást, hogy a kibocsátói határozat formailag igen, tartalmilag azonban nem vizsgálható, lehetőség nyílhat viszont a felelős társaságirányítási jelentésben szereplő adatok alapját jelentő jogcselekmények felülvizsgálatára.

A jogszabálytani elemzés eredményeképpen megállapítottuk, hogy a szabályozott piacon jegyzett gazdasági társaságok körében a felelős társaságirányítási ajánlások és javaslatok közvetett jogkövetkezményekkel rendelkező normák, amelyeket bírósági határozatok is alátámasztanak. Álláspontunk szerint a német bírói gyakorlatban megfigyelt fejlődési folyamat, valamint az ajánlások és a javaslatok helyes dogmatikai beillesztése eredményeként a felelős társaságirányítási jelentés igényérvényesítési alapként szolgálhat. A publicitással ugyanis a társaság közzétesz egy olyan gyakorlatot, amelynek jogcselekményei nyilvánosságra kerülnek.

A publicitáshoz kapcsolódnak továbbá az FTA azon ajánlásai, amelyek – mint fentebb megállapítottuk – az éves beszámolóban javasolják közzétenni gyakorlatot. Így két oldalról is megnyílhat annak a lehetősége, hogy a corporate governance-szabályok ténylegesen jogszabályi jellemzőkkel rendelkezzenek.

A felelős társaságirányítással kapcsolatos rendelkezések minősítését illetően eddig elfogadható volt a *soft law* kifejezés alkalmazása, azonban – mint látjuk – a felelős társaságirányítással kapcsolatban felmerülő normák rendelkeznek közvetett jogkövetkezményekkel, így véleményünk szerint nem sorolható már egyértelműen a *soft law*- szabályok közé.

5. A felelős társaságirányítás kapcsolata a jogi személyek kritériumaival

Az általánosan elfogadott nemzetközi gyakorlat alapján megállapítható, hogy a corporate governance követelményrendszere azon gazdasági társaságokra irányadó, amelyek jelentős része részvénytársasági vagy korlátolt felelősségű társasági formában tevékenykedik. Ha egy *közös pontot* akarunk keresni a felelős társaságirányítás által érintett területeken szereplő jogi entitások között, akkor megállapíthatjuk, hogy a corporate governance-követelmények Magyarországon elsősorban a jogi személyeket, ezek közül túlnyomórészt a gazdasági társaságokat érintik, azonban látható, hogy a módszerek, elvek alkalmazása nem feltétlenül társasági formához, hanem *általánosabb jogi kategóriákhoz*

kötődik. Ebből fakadóan véleményünk szerint vizsgálandó kérdés, hogy kimutathatóak-e kapcsolódási pontok a corporate governance és a jogi személyek kritériumai között, valamint be lehet-e építeni a jogi személyek elméletébe a corporate governance alapvető jellemzőit.

A dogmatikai elemzés végeredményeként megállapítottuk, hogy a felelős társaságirányítás a jogi személyek ismérveit további követelményekkel egészíti ki: a tulajdoni elkülönülés elvébe a joggyakorlás lehetőségének elősegítését és a hatékony jogérvényesítés követelményeit lehet beépíteni. Az állandó szervezet kritériumán belül az érdekkiegyenlítés és ellenőrzés követelményének rögzítésével kiküszöbölhetők a jogi személy szervezeti működése során felmerült diszfunkcionalitások. Külön követelményként a transzparenciát tartjuk indokoltnak beilleszteni a klasszikus kritériumrendszerbe, amely *két irányban is hatást gyakorolhat* a jogi személy működésére: a jogi személy belső viszonyainak szempontjából az előbbi követelmények érvényesülését segítheti elő, külső szempontból pedig a transzparens működés csökkentheti a gazdasági krízishelyzetek, vállalati anomáliák kialakulását, így összességében véve a corporate governance érvényesülése a befektetői, piaci bizalom növelésében és stabilizációjában is szerepet játszhat.

A corporate governance egyes ismérveinek jogi személyek elméletébe történő beillesztésének következtében véleményünk szerint *a jogi személyekről alkotott elméleti csoportosításban* hangsúlyeltolódások figyelhetők meg. A jogi személyek kritériumrendszerében a jogtudomány azt a kérdést vizsgálta, hogy mely feltételek teljesülése esetén minősíthető egy szervezet jogi személynek. A felelős társaságirányítás megfelelő adaptálásával azonban a kritériumok további csoportosításának lehetősége vetődik fel abban az aspektusban, hogy a felelős társaságirányítás a társaság *dinamikájára koncentrál*, azaz a működés során irányadó szempontokat fogalmazza meg.

Ezzel a rendszertani megközelítéssel álláspontunk szerint két csoportra lehet bontani a jogi személyek kritériumait: *formai és tartalmi jellemzőkre*. A formai szempontok azt jelentik, hogy ezen követelményeknek kizárólag *a jogi személlyé minősítés szempontjából* van jelentőségük, és a jogi személy működése során további tartalommal nem rendelkeznek. Ilyen szempont az elkülönült vagyon főszabálya, az önálló vagyoni felelősség, az állami elismerés és a saját név alatti eljárás; ezen kritériumok ugyanis a jogi személlyé nyilvánításnak alapvető feltételei. A *tartalmi, dinamikai kritériumok* ezzel szemben azok, amelyek a jogi személy működése során, a gazdasági társaságon belüli folyamatokban, a jogi személy belső viszonyaiban realizálódnak, és nem feltétlenül kötődnek egy adott időponthoz, ezáltal a működést befolyásolják és határozzák meg.

A corporate governance jogi személyek elméletébe történő beépítése során megállapítottuk, hogy a felelős társaságirányítás a jogi személyek kategóriáján belül *lehatárolhat egy belső (tartalmi) kört, amely a jogi személy működése során érvényesítendő és egyúttal a jogi személy ismérveinek is minősül*. A corporate governance ilyen mértékű hatásának alapját a jogi személy gazdasági társaságokra irányadó követelmények adaptálása jelenti, de véleményünk szerint a jogi személyek *általános elméletébe építve* a többi jogi személy típusra nézve is alkalmazható, amelynek kimunkálása a jogtudomány későbbi feladatává válhat.

6. Alkotmányos corporate governance?

A magánjogi dogmatikai analízist követően a corporate governance ismérveinek alkotmányjogi, alapjogi összefüggéseit vizsgáltuk meg. Az alkotmányos elemzés kiindulópontját az jelenti, hogy a felelős társaságirányítás átalakítja a társasági jogi szabályozás gondolkodásmódját, ezért elemi probléma, hogy ez a fajta szemlélet alkotmányos-e, továbbá mennyiben áll összhangban az alkotmányos követelményekkel.

A kutatás során arra a megállapításra jutottunk, hogy a felelős társaságirányítás több alapjoggal is összefüggésbe hozható. Álláspontunk szerint azonban a corporate governance hatása kifejezetten a tulajdonhoz való jog tartalmában jelenhet meg. A vizsgálatnak érdekes aspektusát jelenti az Alaptörvény XIII. cikke, amely a korábbi tulajdonjogi klauzulába egy többletelemet iktatott be, amely szerint a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. A felelős társaságirányítással kapcsolatos jellemzők a társaság tagjainak jogait és érdekeit befolyásolhatják. Habár a corporate governance koncepciójában megjelenik, hogy a részvényesi érdekeket védelemben kell részesíteni, de ugyanilyen nagy figyelmet fordít a stakeholderok érdekeire is, valamint a társasággal kapcsolatban folyamatosan biztosítandó átláthatóság, transzparencia követelményei is kihathatnak a tagsági jogviszonyra. Véleményünk szerint ezek az elvek többletelemeket helyeznek a klasszikus társasági részesedéshez kapcsolódó tulajdonosi pozíció mellé. Kérdéses, hogy ebben a kontextusban ez *nem jelenti-e a tulajdonhoz való jog sérelmét*.

A vizsgálat során az Alkotmánybíróság társasági jogi intézményekkel kapcsolatos gyakorlatát elemeztük. A 935/B/1997. AB határozatban a taláros testület a társaság tagjának jogállását egy a tag vagyonába illeszkedő szervezeti-együtműködési, illetve költelmi jogosultságok és kötelezettségek együtteséből összetevődő jogviszonyösszességgként aposztrofálta. Az AB döntései alapján megállapítható, hogy a társasági jogi szabályozás kialakításában szerepet játszhat a hitelezővédelem, a társasággal jogviszonyba kerülő harmadik személyek, a forgalombiztonság követelménye, a részvénytársaság átláthatóságának biztosítása, valamint a többségi döntés védelme is, amelyek mindegyike igazolható alkotmányosan. Következtetésként megállapítható, hogy a részvényes számos korlátozást köteles tűrni, amely beavatkozások alkotmányosnak minősülnek. A részvényesi nézőpont mellett azonban a korlátozást eredményező szabályok olyan rendelkezések, amelyek a fent megjelölt szempontok (hitelezők és egyéb érdekelték védelme) jogszabályi érvényesítését célozzák, így véleményünk szerint ez a tag tulajdonhoz való jogának korlátozásával *egyenlő mértékben alkotmányos védelemben részesítenek más érdekeket is*. Ennek következtében a felelős társaságirányítás által oltalmazott érdekek a legmagasabb jogforrási szinten is védelmet élveznek.

Az Alaptörvény tulajdonhoz való jogi klauzulájában megfogalmazott társadalmi felelősség és a korábban kialakított szociális kötöttség – ahogy az Alkotmánybíróság több döntésében rámutatott – nem feleltethetők meg teljes egészében egymásnak. A tulajdon korlátozásával kapcsolatban véleményünk szerint az Alaptörvény markáns értékítéletet alkot. A módosítás következtében ugyanis a szélesebb körben érvényesíthető közérdeklőség a tulajdonhoz való jog korlátozásának egy új aspektusát jelenti, amely még korlátozhatóbbá teszi a tulajdonhoz való jogot.

7. Véggövetkeztetések

A felelős társaságirányítás egyre nagyobb teret hódít, azonban véleményünk szerint a további corporate governance-szabályok megalkotása előtt a dogmatikai és rendszertani elhelyezés szükséges; ennek hiányában a szabályozás hatékonysága és terjeszkedése látszólagossá válhat.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a corporate governance a társasági jog területén új szabályozó eszközként jelent meg. A nemzetközi szervezetek ajánlásainak vizsgálata és az összehasonlító jogi eredmények következtében a magyar szabályok jelenlegi állapota felülvizsgálatra szorul, azonban a társaságirányítási jelentések és az ajánlások elemzése alapján megfogalmazott *de lege ferenda* javaslataink segítséget nyújthatnak abban, hogy a felelős társaságirányítás követelményei hatékonyabban érvényesüljenek a magyar társaságok gyakorlatában.

A magánjogi elemzéssel olyan viszonyítási pontok feltárására törekedtünk a felelős társaságirányítás és a jogszabálytan, valamint a jogi személyek elméletével összefüggésben, amelyek azt eredményezik, hogy a corporate governance jogi követelményei beilleszthetővé válnak a magánjog tradicionális intézményei közé. Ez kétségtől olyan stabil pozíciót eredményezhet, amely megalapozza a felelős társaságirányítás további fejlődését.

A felelős társaságirányítás előrelépése ugyanis nem képzelhető el a dogmatikai elemzés és beillesztés nélkül. A magánjogi dogmatika véleményünk szerint nyitott ezekre az új kihívásokra. A jövő corporate governance-normák – akár nemzetközi, akár nemzeti – megalkotásához stabil alapot képeznek a jogtudomány eddigi eredményei, a kapcsolódások feltérképezése pedig a felelős társaságirányítás céljainak elérését segíti. Ugyanilyen lehetőségként nyitva áll a jogalkotó előtt az is, hogy a társasági jogi jogszabályok előkészítéséhez használja a corporate governance-gyűjtemények gyakorlati eredményeit. Amennyiben a közeljövőben ez a feladat megoldás nélkül marad, a corporate governance-rendelkezések és normák további növekedése kezelhetetlenné válik. A könyv sorai a kérdés megoldásához kívántak hozzájárulni.

IX.

Adam Auer: Gegenwärtige Dimensionen der Corporate Governance

Die zyklischen Wenden in der Wirtschaft können im Rechtssystem zu Veränderungen führen, die dazu anregen können, längst beantwortete Fragen erneut zu überdenken. Die Corporate Governance ist in den 1990-er Jahre, ihr Einfluss kann sowohl auf internationaler als auch auf nationaler Ebene nachgewiesen werden, außerdem betrifft sie auch die geltenden Normen des Gesellschafts- und des Kapitalmarktrechts. Der Bedarf für eine Corporate Governance im Hinblick auf die Leitung von Unternehmen ist jedoch schon viel früher formuliert worden. In den Vereinigten Staaten war 1932 das Thema einer wissenschaftlichen Untersuchung in einem Buch von Berle und Means die Unterschiedlichkeit der Interessen der leitenden Körperschaft einer Gesellschaft und der Aktionäre sowie die Artikulation derselben. Die Professoren Berle und Dodd führten eine wissenschaftliche Debatte darüber, ob die geschäftsführende Körperschaft einer Gesellschaft ausschließlich die Interessen der Aktionäre vertreten sollte. Das Problem der Unternehmensleitung ist, ausgehend von den Vereinigten Staaten, schon lange Gegenstand der Analyse bei Wirtschaftsgesellschaften.

Seit Anfang der 1990-er Jahre aber hat sich aber der Bedarf für die Corporate Governance verstärkt; die Gründe dafür sind die Unternehmensskandale und Missbräuche. Unserer Ansicht nach ist Corporate Governance nicht mehr die Konkurrenz von Theorien, sondern ein Bereich des gesellschaftsrechtlichen Denkens mit normativem Inhalt.

Als Folgen der Unternehmensskandale (in Großbritannien der Skandal von Coloroll, bei der OECD die Börsenkrise in Asien, in den USA der Skandal von Enron) sind auch verschiedene juristische Reaktionen zu beobachten. Der Sarbanes-Oxley Act hat zu einer strengen gesetzlichen Verschärfung geführt, im Gegensatz dazu sind aber vor allem in der OECD und in Großbritannien selbstregelnde Systeme entstanden, die statt einer Verschärfung der Rechtsnormen Empfehlungen und Vorschläge vorgebracht haben – unter Mitwirkung der Börse und anderer Fachausschüsse. Die ungarische Regelung repräsentiert ebenfalls diese Linie, die Budapester Effektenbörse hat die Empfehlungen für die Corporate Governance 2004 verfasst.

I. Der Begriff Corporate Governance

Die ungarische Bezeichnung stimmt inhaltlich nicht völlig mit Corporate Governance überein. Bezüglich des Attributs „verantwortlich“ kann nicht festgestellt werden, ob es eine juristische Verantwortung oder eine abstrakte Verpflichtung bedeutet und wer wem

gegenüber die Verantwortung trägt. Das Wort „Gesellschaft“ ist ebenfalls irreführend, da es hinsichtlich des Geltungsbereichs der Corporate Governance nicht unbedingt nur für Wirtschaftsgesellschaften gilt, sondern auch für eine breitere Kategorie von Rechtssubjekten verwendet werden kann. Der letzte Teil der ungarischen Bezeichnung ist „Leitung“. Bei der Corporate Governance spielt aber nicht nur die Leitung, die Geschäftsführung eine Rolle, sondern auch Kontrolle und Regulierung (Überwachung).

Die erste und erfolgreichste Station der Entstehung der Corporate Governance war der Cadbury Report, aufgrund dessen Corporate Governance das System bedeutet, mit dem eine Gesellschaft geleitet und kontrolliert wird.

Nach der von der OECD verwendeten Definition umfasst die traditionelle Corporate Governance sämtliche Rechtsverhältnisse unter Aktionären, Geschäftsführung, Kontrollierenden und Stakeholdern. Hinsichtlich der wissenschaftlichen Termini kann man feststellen, dass sie den von den Körperschaften bekanntgegebenen Definitionen folgen.

Wissenschaftlich betrachtet ist der Begriff der Corporate Governance hinreichend abstrakt, aber aus der Praxis betrachtet lässt er eine Vielfalt von Auslegungen zu, weil nach unserer Ansicht in diesem Rahmen jedes System von Beziehungen einer Organisation zu interpretieren ist. Aus den breiten Definitionsmöglichkeiten ergibt sich ein weiteres Problem, aufgrund dessen Corporate Governance auch in verschiedenen Segmenten erschienen ist.

Nach unserem Standpunkt kann die Wirkung der Corporate Governance heutzutage in drei Bereichen nachgewiesen werden: bei auf dem regulierten Markt notierten Gesellschaften und bei Wirtschaftsgesellschaften mit Staats- oder Kommunalverwaltungsanteil sowie in einer dritten Kategorie, die nach zwei Gesichtspunkten untersucht werden kann: Der eine ist der Non-Profit-Sektor, den anderen bilden die auf dem regulierten Markt nicht notierten Wirtschaftsgesellschaften.

II. Forschungsmethoden

Unserer Meinung nach ist die Aufgabe des Rechts die Schaffung der rechtlichen Gegebenheiten, während die Rechtswissenschaft die Aufgabe hat, danach zu streben, die Ausarbeitung des optimalsten Systems zu fördern. Die Corporate Governance mit unterschiedlichem Inhalt, unterschiedlichen Mitteln und Zielen hat zu Phänomenen geführt, die in verschiedenen Bereichen zu beobachten sind. Der Prozess, der in den letzten Jahren eingesetzt hat, ist nicht nur im Geltungsbereich des Subjekts der Corporate Governance nachzuweisen, sondern er wurde auch aus der Sicht des Inhalts (Geschlechteranteil in den Ausschüssen der Gesellschaften, Fragen der Gesellschaftsstruktur, CSR) nachgewiesen. Unserer Meinung nach ist dabei aber die dogmatische Analyse der Corporate Governance in den Hintergrund gedrängt worden. Wir versuchen, außer der Geltendmachung der Anforderungen der Europäischen Union, die Praxis der Vorschläge der Corporate Governance in Ungarn zu analysieren, außerdem forschen wir nach Vergleichspunkten zur dogmatischen Platzierung.

Wir benutzen den von der OECD formulierten Begriff, unsere Analysen richten sich vor allem auf die Empfehlungen und Vorschläge für auf dem regulierten Markt notierte Wirtschaftsgesellschaften, die die Firmen nach dem Prinzip *comply or explain* anzuwenden verpflichtet sind. Nach der Regelung braucht die Gesellschaft die Befolgung der Vorschläge

nicht zu begründen, Abweichungen von ihnen aber schon. Bezüglich der Empfehlungen soll sich die Gesellschaft nur äußern, aber nicht begründen.

In diesem Band betrachten wir die Dinge vor allem aus der Sicht Ungarns, aber die dogmatische Bearbeitung der relevanten internationalen Vorschläge, die nicht nur für die Praxis in Ungarn, sondern auch für weitere Debatten über Corporate Governance als Ergänzung dienen können, kann nicht außer Acht gelassen werden.

Wir analysieren außer den internationalen Regelungen auch die Konzeption der Europäischen Union zur Corporate Governance. Wegen der Anwendung der Aspekte des Rechtsvergleichs ist es bei der Bestimmung der Sichtweise eines Mitgliedstaates unerlässlich, die charakteristischen Merkmale der wichtigsten Corporate-Governance-Systeme in Europa vorzustellen. Hauptgegenstände der Untersuchung sind Großbritannien und Deutschland. Das britische System kann als Ursprung der Debatten über die Corporate Governance betrachtet werden, und diesem kann die ganz eigene deutsche Entwicklung entgegengestellt werden.

Unserer Meinung nach lohnt es sich, den Vergleich auch auf Länder auszuweiten, die mit Ungarn vergleichbar sind, deshalb geben wir einen Überblick über die Entwicklung der Corporate Governance in Österreich, der Slowakei, Polen, der Ukraine, Rumänien, Serbien, Kroatien und Slowenien.

Die ungarischen Regelungen analysieren wir nach zwei Methoden: Die eine ermöglicht mit Hilfe der dogmatischen Analyse, die Stellung der Empfehlungen zur Corporate Governance im Gesellschaftsrecht zu bestimmen. Dabei erhalten wir vor allem eine Antwort auf die Frage, in welchem Verhältnis die Empfehlungen zur Corporate Governance zu den geltenden Gesellschaftsrechtsvorschriften stehen. Die andere Methode umfasst außer der Strukturierung der Theorien die Analyse der Ergebnisse in der allgemeinen Praxis. Um dies zu erzielen, analysieren wir die zwischen 2010 und 2012 veröffentlichten Corporate-Governance-Berichte der Aktiengesellschaften auf den Aktienindizes A und B an der Budapester Effektenbörse. Bei der Bearbeitung der Erklärungen war es auch unser Ziel, die Analyse nicht nur auf die Erklärungen des letzten Geschäftsjahres zu beziehen, sondern auch zu untersuchen, welche Tendenzen bezüglich der Corporate Governance über einen längeren Zeitraum zu beobachten sind.

Den dritten Hauptteil des Buches bilden die dogmatischen Analysen, deren Ziel es ist, die Zusammenhänge in klassischen Bereichen des Privatrechts aufzuzeigen. Die Corporate Governance ist nicht ausschließlich ein modernes Phänomen, sondern unserer Meinung nach ein schon lange laufendes Experiment, das die Frage aufwirft, ob die derzeitige Corporate Governance eine adäquate Antwort oder weitere Probleme bedeutet.

Mit den Mitteln der Dogmatik analysieren wir die Normen der Corporate Governance und suchen die Antwort darauf, ob sich diese Regelungen tatsächlich als *soft law* erweisen.

Nach den geltenden Rechtsvorschriften erweisen sich die Gesellschaftsformen, bei denen die Anforderungen zur Corporate Governance richtungsweisend sind, gleichzeitig als juristische Personen. Was für Verbindungen lassen sich zwischen juristischen Personen und Corporate Governance nachweisen? Unserer Meinung nach ist die Notwendigkeit dieser theoretischen Untersuchung auch damit begründet, dass Corporate Governance in immer mehr Bereichen erscheint, und es ist möglich, dass die Errungenschaften der Corporate Governance nicht nur bei Gesellschaften mit beschränkter Haftung der Gesellschafter, sondern auch bei allgemeineren, abstrakteren Kategorien eingesetzt werden können.

Die letzte dogmatische Verbindung ist ein interdisziplinärer Knotenpunkt. Wir können als Ausgangspunkt nennen, dass die Verbreitung der Regeln der Corporate Governance die Auffassung, dass eine Wirtschaftsgesellschaft – als Wirtschaftsakteurin auf dem Markt – nur den Interessen ihrer Mitglieder und der Gesellschaft dient, notwendigerweise nuanciert. Die Corporate Governance erweitert diesen Werthorizont und regelt die Berücksichtigung von Interessen, die die Rechte der Mitglieder unserer Meinung nach notwendigerweise beschränken können. Wenn das zutrifft, kann man die Frage stellen, in welchem Maße die Corporate Governance eine Verletzung des Rechts der Mitglieder auf Eigentum verursachen kann. Die Verfassung und das Grundgesetz verwenden verschiedene Eigentümerklauseln, im Grundgesetz steht nämlich, dass Eigentum mit gesellschaftlicher Verantwortung einhergeht. Um die Frage beantworten zu können, ist die Analyse der Beschlüsse des Verfassungsgerichts zu diesem Thema unerlässlich. So kann man feststellen, ob die Corporate Governance verfassungsmäßig zu begründen ist und ob die Bestimmungen der Corporate Governance das Recht der Mitglieder auf Eigentum verletzen.

III. Die Ergebnisse der Untersuchung

1. Die Strategie der internationalen Organisationen

Unserer Meinung nach haben die auf internationaler Ebene ausgearbeiteten Empfehlungen zur Corporate Governance ihre Ziele, die wegen ihres universellen Charakter zu erreichen sind, erreicht. In den Grundsätzen der **OECD** sind Empfehlungen, Vorschläge und Betrachtungsweise zur Corporate Governance zu finden, die somit bei der Ausarbeitung der Grundsätze der nationalen Corporate Governance als Vorlage dienen können. Der in den Grundsätzen der OECD verwendete komplexe Begriff des Aktionärs, der die Regelung auch auf die institutionellen Investoren erweitert, sowie die Gestaltung der Anforderungen zur Veröffentlichung und Transparenz können bei der Ausarbeitung der Vorschriften der Corporate Governance in jedem Mitgliedstaat als Quelle dienen.

Die OECD ist – in Kooperation mit der Weltbank-Gruppe – nicht nur wegen ihrer bisherigen Ergebnisse bei der Ausarbeitung der Empfehlungen, sondern auch durch ihr Monitoring in der Lage, auch weiterhin eine bedeutende Rolle bei der abstrakten Formulierung der Hauptaspekte und der grundsätzlichen Fragen der Corporate Governance zu spielen. Im Rahmen der besonderen Kooperation – die bei den institutionellen Investoren (z. B. ICGN) zu beobachten ist – können diese Richtlinien zur Ausarbeitung und Verwendung von international anerkannten fachlichen Standards der Corporate Governance führen.

Nach der Untersuchung der Ergebnisse des Aktionsplans 2003 der **Europäischen Union** können wir feststellen, dass die partiellen Regelungen einen wichtigen Fortschritt bei der Gestaltung der Corporate Governance bedeutet haben. Nach unserem Standpunkt kann als Abschluss auf der Ebene der Europäischen Union das Jahr 2010 betrachtet werden, von diesem Zeitpunkt an hat die EU konzeptionell versucht, eine einheitliche Rechtspolitik bezüglich der Corporate Governance zu bestimmen und deren Etappenziele kurz- und langfristig – wie bei den im Jahr 2003 bekanntgegebenen Zielen – erfolgreich zu erfüllen.

Nach unserem Standpunkt kann dieses Bestreben der Europäischen Union als bedeutender Erfolg bewertet werden. Diese sich erweiternde Rechtspolitik kann aber nur dann einen tatsächlichen Erfolg bedeuten, wenn auch bei den inhaltsbezogenen Fragen die sektoralen Unterschiede ausgearbeitet werden. Die Lage der Europäischen Union ist aber hinsichtlich der Corporate Governance eine besondere. Die Corporate-Governance-Systeme, die von der OECD und den Ländern mit starkem Vorbildcharakter (z. B. Großbritannien) ausgearbeitet wurden, können den Eindruck erwecken, das Normsystem sei fehlerfrei und die Europäische Union habe keinen Grund, eine einheitliche Konzeption zur Corporate Governance auszuarbeiten. Daraus folgt, dass die Aufgabe der EU darin besteht, bei der Umsetzung der international ausgearbeiteten Standards das richtige Maß zu finden, durch das sie erfolgreich für die Verwirklichung der Ziele auftreten kann. Nach unserem Standpunkt kann das in zwei Bereichen der Fall sein: Entweder im Bereich der Rechtsfolgen oder sie kann bei den partiellen Fragen mit Hilfe von Rechtsmitteln einheitliche Regelungen einführen. Unserer Meinung nach lautet die Frage für die EU, wo sie ihren Platz zwischen der internationalen und der nationalen Ebene findet. Die Fragen zum Grünbuch aus dem Jahr 2011 zeigen, dass die Marktakteure es nicht unterstützen würden, und die Europäische Union plant nach dem neuen Aktionsplan von 2012 auch keine weiteren Fortschritte.

2. Die Tendenzen der Vergleichsuntersuchungen der Corporate Governance der Mitgliedstaaten

Wir haben die auch weltweit unter den ersten erstellte britische Corporate Governance sowie die Merkmale der Corporate Governance in Ostmitteleuropa analysiert. Die Gemeinsamkeit des britischen und des deutschen Systems ist, dass die Prinzipien der Corporate Governance nach bestimmten Zyklen (jedes Jahr, jedes zweite Jahr) umgearbeitet werden. Ein wichtiger Unterschied besteht jedoch bei der Abgabe der Erklärungen, die für die Gesellschaften im britischen System eine detaillierte Bekanntgabe durch mehrere Kanäle bedeutet, während in Deutschland auch eine kurze Erklärung ausreicht.

Im britischen System passten die Normen des Corporate-Governance-Kodex ursprünglich zum Rechtssystem. Sie haben einerseits eine Ergänzungsfunktion zu den gesetzlichen Vorschriften, andererseits funktionieren sie wegen der Art der Regelung und der Börsenkultur nicht als Soft Law, sondern sind wichtige Teile der Regelungen für börsennotierte Gesellschaften. In Deutschland können auch die Mitwirkung und das Eingreifen des jeweiligen Gesetzgebers in Bezug darauf beobachtet werden, welche Empfehlungen während der Überprüfung des Kodex abgegeben und wie sie in die Regeln des Kodex aufgenommen werden. Viel bemerkenswerter ist jedoch, wie der Gesetzgeber die Gesetze revidiert, wenn die Empfehlungen und Vorschläge nicht angewendet werden. Damit kann die Bekanntgabe der Regeln des Kodex im deutschen System als Monitoringverfahren charakterisiert werden, sie bedeutet eine Art Vorphase der Abfassung beziehungsweise der Änderung der Rechtsvorschriften.

Die Corporate Governance in Ostmitteleuropa ist etwas anders zu charakterisieren. In der Mehrheit der untersuchten Länder hat die wissenschaftliche und umfassende Bearbeitung des Themas noch nicht begonnen. Die Ausarbeitung der Kodizes, die

zusammen mit Fachverbänden und jeweils in einem regulierten Markt erfolgt, hat in den ersten Jahrzehnten der 2000-er Jahre begonnen.

In dieser Region findet keine kontinuierliche Überprüfung der Empfehlungen statt, die Vorschriften werden alle drei oder vier Jahre überarbeitet.

Bei Änderungen ist auch zu beobachten, dass sie zum Teil nicht im Rahmen der Empfehlungen, sondern auf der Ebene der Rechtsnormen umgesetzt werden (z. B. Rumänien, Slowenien und Ungarn). Wir müssen aber betonen, dass all das nicht in einer Form verwirklicht wird wie in Deutschland, sondern der Gesetzgeber bei der Regelung eines bestimmten Themenbereichs der Corporate Governance von vorneherein die Änderung der Rechtsnorm in den Vordergrund stellt.

Die ersten Schritte der Corporate Governance sind auf der Ebene der Mitgliedstaaten schon gemacht worden. Änderungen und ihre Weiterentwicklung können auf zweierlei Art und Weise verwirklicht werden. Auf nationaler Ebene kann ein Prozess beginnen, unserer Meinung nach sind aber bei den inhaltsbezogenen Fragen keine Fortschritte zu erwarten. Die Entwicklung der Empfehlungen bleibt also auf der Ebene des jeweiligen Mitgliedstaates, und die Grundfrage ist, wie sich dieser Prozess aus dem derzeitigen Zustand entwickeln kann. Im Gegensatz zum britischen und zum deutschen System funktionieren die Regeln der Corporate Governance in dieser Region lokal als Gesetz, sodass die Durchsetzung der Forderungen der Corporate Governance im Gesellschaftsrecht und ihre Einarbeitung in dasselbe noch nicht entschieden zu sein scheinen.

3. Ungarische Empfehlungen zur Corporate Governance (FTA) – *de lege ferenda*

Wir machen Kapitel für Kapitel Vorschläge bezüglich der FTA dazu, nach welchen Aspekten im Weiteren die Bestimmungen auf fundierte Art und Weise geändert werden sollten.

Bezüglich der Rechtspraxis der Aktionäre kann festgestellt werden, dass die Mehrheit der Empfehlungen gesetzlich verankert beziehungsweise auf gesetzliche Bestimmungen zurückzuführen ist. Es wäre angebracht, die internationale Betrachtungsweise auch bei den ungarischen Regelungen anzuwenden. Die Dokumente der OECD und der Europäischen Union berücksichtigen auch die Rolle der institutionellen Investoren und empfehlen die Geltendmachung besonderer Forderungen ihnen gegenüber.

Bezüglich der richtungsweisenden Empfehlungen für die Forderungen von Organisationen ist der Ausgangspunkt im Vergleich zur Rechtspraxis der Aktionäre ein anderer, da kein Zusammenhang zwischen den Empfehlungen und dem gesetzlichen Hintergrund zu beobachten ist, woraus folgt, dass es Aufgabe der Mitglieder der Gesellschaft ist, zu entscheiden, welche Organisationsstruktur sie ausbauen. Die FTA hat in dieser Hinsicht eine orientierende Funktion. Bezüglich des Vorstands sind die Empfehlungen außer den Ergänzungsregeln diejenigen Fragen der Geschäftsordnung von besonderer Bedeutung, die Vorschläge und Empfehlungen zur Kooperation und Kommunikation zwischen den einzelnen Körperschaften enthalten. Bezüglich der Ausschüsse steht den Gesellschaften ein sehr gut anwendbares System zur Verfügung, und unserer Meinung nach gilt dasselbe für das Risikomanagement. Die beiden Bereiche sind in der FTA so detailliert ausgearbeitet,

dass diese Vorschriften geeignet sind, dass die Gesellschaften ihre jeweiligen Ausschüsse und ihre Vorschriften zum Risikomanagement fast ausschließlich nach den Vorschlägen errichten beziehungsweise erstellen. Bezüglich der Analyse des Berichts kann zugleich festgestellt werden, dass die Gesellschaften die Empfehlungen wegen des unterschiedlichen Organisationsrahmens nicht anwenden. Deshalb halten wir eine Änderung der Regeln für angebracht, wodurch die Empfehlungen auch für Gesellschaften von unterschiedlicher Größe ein anwendbares Muster darstellen.

Bezüglich der Forderungen nach Transparenz verfügt die FTA sowohl über vorteilhafte als auch nachteilige Merkmale. Bezüglich der Richtlinien zur Transparenz und zur Veröffentlichung ist das auch im Gesetz verankerte Vorschreiben der Vorschriften zur Veröffentlichung unnötig. Der Vorteil der FTA besteht in den Kanälen der Veröffentlichung. Ihre Vorgaben unterscheiden sich von den gesetzlichen Anforderungen, und sie schreibt die Veröffentlichung zahlreicher Daten im Jahresbericht vor. Unserer Meinung nach erhöht sich die Transparenz durch die Empfehlung der FTA, die Informationen sind nämlich außer im Corporate-Governance-Bericht auch in anderen Dokumenten zugänglich. Im Einklang mit den Bestimmungen des Gesetzes über den Kapitalmarkt hat eine Gesellschaft, wenn sie eine von der Praxis abweichende Erklärung abgibt, tritt auch die Möglichkeit der Verwendung der Prospekthaftung auf. Bezüglich der zu veröffentlichenden Informationen ist die Praxis zu befolgen, dass bei den Vorschriften, bei denen die FTA Mehranforderungen vorschreibt, die höhere Stufe der Veröffentlichungspflicht verwirklicht wird.

Die Praxis der börsennotierten Gesellschaften zeigt, dass ein Teil der Empfehlungen und Vorschläge nicht für jede Gesellschaft anzuwenden ist. Außerdem können wir aus der Analyse des dreijährigen Zeitraums folgern, dass in der Praxis der Gesellschaften keine bedeutenden Veränderungen bezüglich der Praxis der Corporate Governance zu beobachten sind. Nach unserem Standpunkt könnte es in Bezug darauf, dass auch die internationale Entwicklung die Erweiterung des Geltungsbereichs der Corporate Governance zeigt, zukunftsweisend sein, wenn die Rechtsvorschriften auch einen breiteren Kreis von Emittenten verpflichten würden, einen Bericht über die Führung der Gesellschaft zu veröffentlichen. Unserer Meinung nach können die Verpflichtung dazu und seine systematische Analyse einen Prozess einleiten, in dessen Folge für die auf dem Markt notierten Gesellschaften unter Berücksichtigung ihrer Besonderheiten unterschiedliche Anforderungen zur Anwendung kommen können.

4. Folgen der Rechtsvorschriften

Bezüglich der Empfehlungen und Vorschläge können wir eindeutig feststellen, dass die Bestimmungen als Soft Law beurteilt werden. Aus unseren Forschungen hat sich aber ergeben, dass nicht unbedingt nur der Rang der Rechtsvorschriften und die Rechtsauslegung dazu führen können, dass die Empfehlungen und Vorschläge der Corporate Governance gemacht werden.

Bei der Analyse der ungarischen Vorschriften wurde die Hypothese aufgestellt, dass indirekt mehrere Möglichkeiten zur Umsetzung bestehen können, weil die Gesellschaft eine Erklärung über die Empfehlungen der Leitung der Gesellschaft abgeben soll. Das bedeutet aber nicht, dass die Abweichung von der gegebenen Norm nachteilige Rechtsfolgen mit sich

bringt, sondern die Praxis der Gesellschaft, die im Corporate-Governance-Bericht festgelegt wird, dazu führt, dass die Gesellschaft die von ihr gewählte Praxis für folgend macht.

Vor der Analyse der Rechtsvorschriften haben wir die deutsche Lösung für den Bericht über die Leitung der Gesellschaft (Entsprechenserklärung) untersucht, nach deren Standpunkt die Bestimmung über die Annahme des Berichts anzufechten ist. Bestimmungen aber, die den einzelnen Empfehlungen ausdrücklich nicht entsprechen, können nicht Gegenstand der Prüfung werden, weil die Empfehlungen keine Rechtsvorschriften sind, sodass die gesetzlichen Voraussetzungen für eine Anfechtung fehlen.

In der ungarischen Gerichtspraxis wird auch der Standpunkt vertreten, dass die Bestimmung über die Annahme der Corporate-Governance-Erklärung Gegenstand einer gerichtlichen Revision sein kann. Das Gericht hat aber dahin gehend Stellung genommen, dass die Bestimmung des Ausstellenden formal schon, inhaltlich aber nicht zu überprüfen ist, wobei es möglich ist, die Rechtshandlungen, die die Grundlage für die Daten im Corporate-Governance-Bericht darstellt, zu überprüfen.

Wir haben nach der Analyse der Rechtsvorschriften festgestellt, dass die Empfehlungen und Vorschläge der Corporate Governance bei den auf dem regulierten Markt notierten Gesellschaften Normen mit Rechtsfolgen sind, die durch Beschlüsse des Gerichts bestätigt werden. Nach unserem Standpunkt können die in der deutschen Gerichtspraxis beobachtete Entwicklung sowie die richtige dogmatische Einfügung der Empfehlungen und Vorschläge dazu führen, dass der Corporate-Governance-Bericht als Grundlage für die Geltendmachung funktionieren kann. Durch die Veröffentlichung macht nämlich die Gesellschaft eine Praxis bekannt, deren Rechtshandlungen an die Öffentlichkeit gebracht werden.

Für die Veröffentlichung gelten weiterhin die Empfehlungen der FTA, die – wie wir vorhin festgestellt haben – im Jahresbericht bekanntgegeben werden sollen. So kann es von zwei Seiten ermöglicht werden, dass die Corporate-Governance-Vorschriften tatsächlich über Merkmale der Rechtsvorschriften verfügen.

5. Die Verbindung der Corporate Governance mit Kriterien der juristischen Person

Als Schlussfolgerung der dogmatischen Analyse haben wir festgestellt, dass die Corporate Governance die Merkmale der juristischen Person durch andere Anforderungen ergänzt: Im Prinzip der Trennung des Eigentums können die Förderung der Möglichkeit der Rechtspraxis und die Anforderungen der effektiven Rechtsgeltendmachung aufgenommen werden, deren effektive Geltung es ermöglicht, dass die Mitglieder einer Wirtschaftsgesellschaft immanente Teile der juristischen Person werden. Im Rahmen der Kriterien der dauerhaften Organisation können durch die Festlegung des Interessenausgleichs und der Anforderungen der Prüfung die Dysfunktionalitäten, die bei der Funktion der juristischen Person als Organisation auftreten können, behoben werden. Wir halten es für berechtigt, die Transparenz als Sonderanforderung in das klassische Kriteriensystem aufzunehmen, was sich in zweierlei Hinsicht auch auf die Funktion der juristischen Person auswirken kann: Im Hinblick auf die internen Verhältnisse der juristischen Person kann es die Geltendmachung der genannten Anforderungen fördern, im Hinblick auf externe Aspekte

kann die Transparenz die Wahrscheinlichkeit wirtschaftlicher Krisen und der Entwicklung von Anomalien im Unternehmen vermindern. Zusammenfassend kann die Geltendmachung der Corporate Governance auch bei der Erhöhung und der Stabilisierung des Investoren- und des Marktvertrauens eine Rolle spielen.

Unserer Meinung nach ist infolge der Aufnahme einiger Merkmale der Corporate Governance in die Theorie über die juristischen Personen zu beobachten, dass sich die Schwerpunkte bei der Gruppierung verschoben haben. Die Rechtswissenschaft ist im Kriteriensystem über die juristischen Personen der Frage nachgegangen, welche Anforderungen erfüllt sein müssen, damit eine Organisation als juristische Person eingestuft werden kann. Durch eine angemessene Adaptation der Corporate Governance ergibt sich aber insofern eine weitere Gruppierung der Kriterien, als sich die Corporate Governance auf die Dynamik der Gesellschaft konzentriert, d. h. maßgebliche Aspekte während des Betriebs erfasst.

Nach unserem Standpunkt können die Kriterien zur juristischen Person mit dieser Annäherung in zwei Gruppen geteilt werden: in formale und inhaltliche Merkmale. Die formalen Aspekte bedeuten, dass diese Anforderungen ausschließlich unter dem Gesichtspunkt der Einstufung als juristische Person eine Bedeutung haben und bei ihrer Funktion über keinen weiteren Inhalt verfügen. Im Gegensatz dazu sind die inhaltlichen, dynamischen Kriterien diejenigen, die sich während der Funktion der juristischen Person, in den Prozessen der Wirtschaftsgesellschaft, in den internen Verhältnissen der juristischen Person realisieren und nicht unbedingt an einen bestimmten Zeitpunkt geknüpft sind; dadurch beeinflussen und bestimmen sie die Funktion.

Bei der Aufnahme der Corporate Governance in die Theorie über die juristischen Personen haben wir festgestellt, dass die Corporate Governance in der Kategorie der juristischen Personen einen internen (inhaltlichen) Kreis begrenzen kann, der während der Funktion der juristischen Person geltend gemacht werden soll, und zugleich auch als Merkmal der juristischen Person zu beurteilen ist.

6. Verfassungsgemäße Corporate Governance

Bei der Forschung im Bereich des Verfassungsrechts haben wir festgestellt, dass die Corporate Governance auch mit verschiedenen Grundrechten in Zusammenhang gebracht werden kann. Nach unserem Standpunkt kann aber die Wirkung der Corporate Governance ausdrücklich im Eigentumsrecht inhaltlich erscheinen. Einen interessanten Aspekt der Untersuchung bildet der Artikel XIII des Grundgesetzes, der in der Eigentumsrechtsklausel ein Mehrelement aufgenommen hat, aufgrund dessen das Eigentum gesellschaftliche Verantwortung mit sich bringt. Die Merkmale der Corporate Governance können die Rechte und Interessen der Mitglieder der Gesellschaft beeinflussen. Bei der Corporate Governance kommt außer dem Schutz der Interessen der Aktionäre den Aspekten der Stakeholder sowie der stetig zu gewährleistenden Transparenz in der Gesellschaft und deren Anforderungen eine besondere Bedeutung zu. Unserer Meinung nach bedeuten diese Prinzipien Mehrelemente in der Eigentumsposition bezüglich des klassischen Gesellschaftsanteils. Es fragt sich, ob das in diesem Kontext die Verletzung des Rechts auf Eigentum bedeutet.

Während der Untersuchung haben wir die Praxis des Verfassungsgerichts bezüglich der gesellschaftsrechtlichen Körperschaften analysiert. Im seinem Beschluss Nr. 935/B/1997 hat die Körperschaft die Rechtsstellung eines Mitglieds der Gesellschaft als „Gesamtheit der Rechtsverhältnisse von den ans Eigentum des Mitglieds angepassten Organisations-, Zusammenarbeits-, sowie obligatorischen Rechten und Verpflichtungen“ bezeichnet. Anhand der Beschlüsse des Verfassungsgerichts ist festzustellen, dass bei der Entwicklung der Regelung des Gesellschaftsrechts der Gläubigerschutz, die dritte Person mit einem Rechtsverhältnis mit der Gesellschaft, die Anforderung der Absatzsicherheit und die Sicherung der Transparenz der Aktiengesellschaft eine Rolle spielen können, außerdem ist auch der Schutz des Mehrheitsbeschlusses verfassungsmäßig zu beweisen. Als Schlussfolgerung ist festzustellen, dass der Aktionär verpflichtet ist, sämtliche Beschränkungen in Kauf zu nehmen, die als verfassungsmäßig beurteilt wurden. Außer den Gesichtspunkten des Aktionärs sind die die Beschränkungen verursachenden Vorschriften solche, die auf die gesetzmäßige Geltendmachung der oben genannten Aspekte (Schutz der Gläubiger und anderer Stakeholder) abzielen, außerdem werden unserer Meinung nach mit der Beschränkung des Eigentümerrechts der Mitglieder in gleichem Maße auch andere Interessen verfassungsmäßig geschützt. Infolgedessen genießen die durch die Corporate Governance geschützten Interessen auch auf der höchsten Rechtsstufe Schutz.

Die Corporate Governance verbreitet sich immer mehr, aber unserer Meinung nach ist vor der Abfassung der Corporate Governance ihre dogmatische und Einordnung notwendig. In Ermangelung dessen können die Effektivität der Regelung und ihre Verbreitung nur scheinbar eintreten.

Zusammenfassend kann festgestellt werden, dass die Corporate Governance im Gesellschaftsrecht als ein neues Mittel zur Regelung erschienen ist. Der Untersuchung der Empfehlungen der internationalen Organisationen und den Ergebnissen des Rechtsvergleichs zufolge ist eine Überprüfung der aktuellen ungarischen Vorschriften notwendig, aber unsere De-lege-ferenda-Vorschläge, die wir aufgrund der Analyse der Berichte zur Leitung der Gesellschaften und der Empfehlungen verfasst haben, können dabei helfen, dass die Anforderungen der Corporate Governance in der Praxis der ungarischen börsennotierten Unternehmen effektiver zur Geltung kommen.

Wir wollten mit der Analyse des Privatrechts Vergleichspunkte in der Corporate Governance und in den Rechtsvorschriften sowie im Zusammenhang mit der Theorie über die juristischen Personen aufdecken, die dazu führen, dass die rechtlichen Anforderungen der Corporate Governance in die traditionellen Körperschaften des Privatrechts aufgenommen werden können. Das kann ohne Zweifel eine stabile Position sichern, die die weitere Entwicklung der Corporate Governance begründet.

X. Bibliográfia

1. Felhasznált felelős társaságirányítási jelentések

A kötetben az alábbi társaságok 2010–2012. között közzétett felelős társaságirányítási jelentéseit használtuk fel.

1.1. Részvény A szekció

Állami Nyomda Nyrt.
EGIS Gyógyszergyár Nyrt.
FHB Nyrt.
Magyar Telekom Nyrt.
MOL Nyrt.
OTP Bank Nyrt.
PannErgy Nyrt.
RÁBA Nyrt.
Richter Gedeon Nyrt.
Zwack Unicum Nyrt.

1.2. Részvény B szekció

AAA Auto N.V.
Budapesti Ingatlan Nyrt.
Csepel Holding Nyrt.
Danubius Hotels Nyrt.
EHEP Nyrt.
ELMŰ Nyrt.
ÉMÁSZ Nyrt.
E-Star Alternatív Nyrt. „cs.a.”
EST MEDIA Nyrt.
EXTERNET Nyrt.
Finext Nyrt.
FORRÁS NyRt.
FreeSoft Nyrt.
Graphisoft Park SE

HUN MINING Nyrt.
KARTONPACK Nyrt.
KEG Nyrt.
KONZUM Nyrt.
NORDTELEKOM Nyrt.
NUTEX Nyrt.
PANNON-FLAX Nyrt.
PANNON-VÁLTÓ Nyrt.
PHYLAXIA 1912. Holding Nyrt.
QUAESTOR Értékpapír Nyrt.
Shopline-webáruház Nyrt.
Synergon Nyrt.
TC Befektetési Nyrt.
TVK Nyrt.
TvNetWork Nyrt.

2. Felhasznált szakirodalom

- ANDORKÓ Imre: *A tulajdonhoz való jog védelmének kialakulása*, Debreceni Jogi Műhely, 2013/1.
- ANGYAL Ádám: *Vállalati kormányzás (corporate governance)*, Aula Kiadó, Budapest, 2001.
- ANGYAL Ádám: *Vállalatok társadalmi felelőssége, felelős társaságirányítás (corporate social responsibility)*, Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.
- APÁTHY István: *A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete*, Franklin, Budapest, 1873.
- APÁTHY István: *Kereskedelmi jog – tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre*, Eggenberger, Budapest, 1886.
- ASZTALOS László: *Polgári jogi alaptan – a polgári jog elméletéhez*, Akadémiai, Budapest, 1987.
- AUER Ádám: *A felelős társaságirányítás és a vállalatok szociális felelősségvállalásának fejleményei az Európai Unióban I–II*, Céghírnök, 2012/6–8, 9–12, 12–14, 5–6.
- AUER Ádám: *A részvényesi joggyakorlásra vonatkozó corporate governance szabályok alkalmazása Németországban és Magyarországon = Tudományos Diákköri Szemle*, szerk. BÓKA János, SZTE ÁJTK, Szeged, 2012, 9–44.
- AUER Ádám: *Corporate governance – állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek*, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2015.
- AUER Ádám: *Corporate governance az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervezetek esetében = Adózási pénzügytan és államháztartási gazdálkodás*, szerk. LENTNER Csaba, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2015, 807–827.
- AUER Ádám: *Felelős társaságirányítás és vállalatok társadalmi felelősségvállalása*, Scientia Iuris, 2011/2, 69–79.
- Gregor BACHMANN: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex: Rechtswirkungen und Haftungsrisiken*, WM, 2002/43 2137–2143.
- Gregor BACHMANN: *Erklärung zur Unternehmensführung (Corporate Governance Statement)*, ZIP, 2012/32, 1517–1527.
- BAKOS Kitti, FARKAS Csaba, PAPP Tekla: *Társasági jog – Példatár és Döntvénytár*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011.

- BALÁSHÁZY Mária: *A felmentvény jogi természete*, Céghirnök, 2010/11, 3–4.
- BALÁSHÁZY Mária: *Belső viszonyok a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződésében*, Doktori értekezés, Miskolc, 2005, 30–59.
- BARTA Judit: *A közhasznú nonprofit gazdasági társaságok természete és szabályozása társasági jogi szemmel*, Miskolci Jogi Szemle, 2009/1, 136–160.
- BARTÓK István: *A felelős társaságirányítás rendszerei nemzetközi kontextusban*, Budapest Corvinus Egyetem Vállalatgazdálkodási Intézet, 2008 (Műhelytanulmányok, 107).
- BARTUS Gábor: *Szükségünk van-e jóléti vállalatokra?* Közjó és Kapitalizmus, 2008/5, 26–40.
- Marco BECHT, Patrick BOLTON, Ailsa RÖELL: *Why bank governance is different*, Oxford Review of Economic Policy, 2011/3, 437–463.
- BEREND T. Iván: *A közép- és kelet-európai gazdasági integráció kérdéséhez (Történelmi előzmények)*, Közgazdasági Szemle, 1968/5, 308–326.
- Stefan BERG, Marthias STÖCKER: *Anwendungs- und Haftungsfragen zum Deutschen Corporate Governance Kodex*. WM, 2002/31, 1569–1582.
- Adolf A. BERLE, Gardiner C. MEANS: *The Modern Corporation and Private Property*, MacMillan, New York, 1932.
- Wolfgang BERNHARDT: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex: Zuwahl (comply) oder Abwahl (explain)*, Der Betrieb, 2002/36, 1841–1846.
- BESENYEI Lajos, BÍRÓ György: *Személyek joga*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2007.
- Albert BIRKNER, Hasan INEAS: *Verpflichtender Corporate Governance Bericht*, Österreichisches Recht der Wirtschaft, 2008/9, 563–565.
- BLAHÓ András, PRANDLER Árpád: *Nemzetközi szervezetek és intézmények*, Aula Kiadó, Budapest, 2011.
- Georg BORGES: *Selbstregulierung im Gesellschaftsrecht*, ZGR, 2003/4, 508–540.
- BOZÓKY Géza: *Magyar kereskedelmi jog I*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1928.
- Hans-Joachim BÖCKING, Jana BÖHM, Marius GROS: *Wissenschaftliche Studien zum DCGK und die Notwendigkeit der qualitative Analyse von Abweichungsbegründen*, AG, 2012/17, 615–627.
- BRAUN Róbert: *Vállalati társadalmi felelősségvállalás*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.
- BRUHÁCS János: *Nemzetközi jog*, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2001.
- Jürgen BÜRKLE: *Corporate Compliance als Standard guter Unternehmensführung des Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2007, 1797–1801.
- Nina K. CANKAR, Simon DEAKIN, Marko SIMONETTI: *The Reflexive Properties of Corporate Governance Codes: The Reception of the 'Comply-or-explain' Approach in Slovenia*, Journal of Law and Society, 2010/3, 501–525.
- CHIKÁN Attila: *Vállalatgazdaságtan*, Aula Kiadó, Budapest, 2008⁴, 47.
- Romana CIERPIAL, Olga HORWATH: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Polen* = BACHNER, DORALT, WINNER: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Mittel- und Osteuropa*, Wien, Nomos, 2010, 312–399.
- Andrew CLARKE: *The Models of the Corporation and the Developement of Corporate Governance*, Corporate Governance, eJournal (www.epublications.bond.edu.au/cgej/2).
- Thomas CLARKE: *International Corporate Governance – a comparative approach*, Routledge, Abingdon, New York, 2007.
- CSEHI Zoltán: *Az új Ptk. jogi személy szabályozásának kógenáciájáról és diszpozitivitásáról*. Poláagri Jog 2016/3. – fórum
- CSEHI Zoltán, SZABÓ Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*, Complex, Budapest, 2015.

- CSEHI Zoltán: *A civil társadalom szervezeteinek joga Magyarországon*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007.
- CSEHI Zoltán: *A jogi személyek szabályozása az új magyar Polgári Törvénykönyvben = Jogi személyek a Polgári Törvénykönyvben – Miskolci konferenciák 2012*, szerk. GONDOSNÉ PUSTAHELYI Réka, Novotni Kiadó, Miskolc, 2013, 45–86.
- CSEHI Zoltán: *Nonprofit organizations in Hungary* = Klaus J. HOPT, Thomas VON HIPPEL: *Comparative Corporate Governance of Non-profit Organization*, Cambridge UP, Cambridge, 2010.
- CSENYI Ákos, TÉGLÁSI András: *A gazdasági alkotmányosság új fejezete Magyarországon? – Az Alkotmánybíróság a korábbi alkotmányos elvek fogságában*, Jog – Állam – Politika, 2015/2, 7–25.
- Paul DAVIES: *Shareholders in the United Kingdom* ECGI Working Papers 280/2015.
- Paul DAVIES: *Introduction to Company Law*, Oxford, 2010.
- Paul DAVIES: *Unternehmensführung in Grossbritannien und Deutschland*, ZGR, 2001/2, 268–293.
- Simon DEAKIN: *Reflexive Corporate Governance and European Company Law*, European Law Journal, March 2009, 224–245.
- Diane K. DENIS, John J. MCCONELL: *International Corporate Governance*, Working Paper, European Corporate Governance Institute, 2003/5.
- Aljosa DEZMAN, Kristan BABUDER HUMMEL: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Slowenien* = WINNER, BACHNER, DORALT: *i. m.* 686.
- DEZSŐ Attila: *Az Unió horizontális politikáinak támogatása mint a gazdasági válságkezelés egyik eszköze = A gazdasági válság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban*, szerk. AUER Ádám, PAPP Tekla, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2016, 155–178.
- Janet DINE: *A new look at corporate governance*, Company Lawyer, 2003/5, 130–131.
- Danila DJOKIC: *The Corporate Governance Statement and Audit Committee in the European Union and Republic of Slovenia*, Croatian Yearbook of European Law & Policy, 2009/5, 283–289.
- DOBÁK Miklós, ANGYAL Zsuzsanna: *Vezetés és szervezés*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2016.
- DRINÓCZI Tímea: *A tulajdonhoz való jog a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában*, Romániai Magyar Jogtudományi Közöny, 2004/2, 33–60.
- DRINÓCZI Tímea: *A tulajdonhoz való jog az Alaptörvényben*, Jogtudományi Közöny, 2012/5, 227–231.
- DRINÓCZI Tímea: *Gazdasági alkotmány az Alaptörvényben*, Pázmány Law Working Papers, 2012/33.
- Jean Jacques DU PLESSIS, Anil HARGOVAN, Mirko BAGARIC: *Principles of Contemporary Corporate Governance*, Cambridge UP, New York, 2011, 342.
- DZSULA Mariann: *Miért kógens a diszpozitív I–IV*, Céghírnök, 2014/2, 3–5; 2014/3, 10–11; 2014/4, 4–8; 2014/6, 10–14.
- Einer ELHAUGE: *Horizontal shareholding* Harvard Law Review 2016 March 1267–1317.
- Luca ENRIQUES, Paolo VULPIN: *Corporate Governance Reforms in Continental Europe*, Journal of Economic Perspectives, 2007/1, 117–140.
- Jochen ETtinger, Elke GRÜTZEDIEK: *Haftungsrisiken im Zusammenhang mit der Abgabe der Corporate Governance Entsprechenserklärung gemäss § 161 AktG*, AG, 2003/7, 353–367.
- Joachim FREIHEN VON FALKENHAUSEN, Dirk KOCHER: *Die Begründungspflicht für Abweichungen vom Deutschen Corporate Governance Kodex nach dem BilMoG*, ZIP, 2009/24, 1149–1150.
- Melinda Tímea FULOP, Adriana TUDOR: *Corporate Governance*, Literature Review for Romania, DAAAM International, 2009/1, 1109–1110.
- GELLÉRT György (szerk.): *A polgári törvénykönyv magyarázata*, Complex Kiadó, Budapest, 2001.

- Klara GILLHOFER, Elisabeth REBHAN: *Der Corporate Governance-Bericht nach § 243b UGB – eine empirische Untersuchung*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2011/62, 243–249.
- Ronald J. GILSON cikke: *From Corporate Law to Corporate Governance* ECGI Working Paper 324/2016.
- GONDA György: *Úton a CSR-tól a CR felé – A CSR helye a felelős vállalatirányításban*, CSR Hungary Guideline, 2009.
- Sebastian GOSLAR, Klaus VON DER LINDEN: *§ 161 AktG und die Anfechtbarkeit von Entlastungsbeschlüssen*, NZG; 2009/34, 1337–1339.
- Stefan GRUNDMANN: *Europäisches Gesellschaftsrecht – Eine systematische Darstellung unter Einbeziehung des Europäischen Kapitalmarktrechts*, C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2011, 209–210.
- Manfred GRÜNAGER: *Anhaltende Diskussion zur Corporate Governance von börsennotierten Unternehmen – aktuelle europäische Entwicklungen im Überblick*, RWZ, 2011/63 249–254.
- Manfred GRÜNAGER: *Corporate Governance Regeln zur Unabhängigkeit und Vergütung – ein aktueller rechtsvergleichender Überblick Österreich und Vereinigtes Königreich*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2010/3, 4–12.
- GYÖRI Enikő: *A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései*, Gazdaság és Jog, 2014/9, 3–8.
- Michael HABERSACK: *Europäisches Gesellschaftsrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2006.
- HALÁSZ Vendel: *Érdekek és értékek az Európai Unió és az Egyesült Államok vállalatfelfvásárlási szabályozásában*, Doktori értekezés, PTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs, 2015.
- HALMAI Gábor, TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok*, Osiris Kiadó, Budapest, 2008.
- Brenda HANNIGAN: *Company Law*, Oxford UP, Oxford, 2012.
- Andreas HECKER, Marc PETERS: *Die Änderungen des DCGK im Jahr 2010*, BB, 2010, 2251–2257.
- Andreas HECKER, Marx PETERS: *Anfechtbarkeit des Entlastungsbeschlusses wegen unrichtiger Entsprechenserklärung („Umschreibungsstopp“)*, jurisPR-HaGesR, 2010/3 (online).
- Markus HEINTZEN: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex aus Sicht des deutschen Verfassungsrechts*, ZIP, 2004/41, 1933–1938.
- High Level Group of Company Law: *Moderne gesellschaftsrechtliche Rahmenbedingungen in Europa*, 2002. 86. Forrás: http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_de.htm#background
- Michael HOFFMANN-BECKING: *Deutscher Corporate Governance Kodex – Anmerkungen zu Zulässigkeit, Inhalt und Verfahren* = KINDLER, KOCH, ULMER, WINTER: „FS Hüffer“, Verlag C. H. Beck, München, 2010, 337–353.
- Klaus J. HOPT: *Corporate Governance – Zur nationalen und internationalen Diskuss* = HOPT, WOHLMANNSTETTE: *Handbuch Corporate Governance von Banken*, C. H. Beck, München, 2011.
- Klaus J. HOPT: *Die rechtliche Rahmenbedingungen der Corporate Governance* = Peter HOMMELHOFF, Klaus J. HOPT, Axel v. WERDER: *Handbuch Corporate Governance – Leitung und Überwachung börsennotierten Unternehmen in der Rechts- und Wirtschaftspraxis*, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2003, 29–51.
- Klaus J. HOPT: *Gemeinsame Grundsätze der Corporate Governance in Europa?*, ZGR, 2000/4–5, 779–818.
- HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
- HORVÁTH M. Tamás: *Felelős társaságirányítás – közszektorban*, Gazdaság és Jog, 2013/1, 12–16.

- HORVÁTH M. Tamás: *A szépség és a szörnyeteg közigazgatás és vállalat* Állam- és Jogtudomány 2016/1. 24-39.
- Alistair HOWARD: *UK Corporate Governance: To What End a New Regulatory State?*, West European Politics, 2006/3, 410–432.
- HÜFFER-KOCH: *Aktiengesetz § 161*, C. H. Beck, München, 2016.
- Hans-Christoph IHRIG, Jens WAGNER: *Reaktion börsennotierter Unternehmen auf die Änderung des „Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2003, 1625–1629.
- JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, HVG-ORAC, Budapest, 2011.
- JOBBÁGYI Gábor: *Személyi és családi jog*, Szent István Társulat, Budapest, 2008.
- JÓJÁRT Eszter: *Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben*, Magyar Jog, 2014/12, 673–685.
- JÓZON Mónika: *A jogharmonizáció jövője a bővített belső piacon az Alkotmányos Szerződés tükrében*, Iustum Aequum Salutare, 2006/3–4, 53–65.
- Stefanie JUNG: *Das Grünbuch der Kommission zu einem europäischen Corporate Governance-Rahmen und die Weiterentwicklung des Europäischen Gesellschaftsrecht*, BB, 2011, 1987–1993.
- Susanne KALSS: *§ 161 Erklärung zum Corporate Governance Kodex J. Zur Lage Österreich* = Bruno KROPFF, Johannes SEMLER: *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 5/1, Verlag C. H. Beck/ Verlag Franz Vahlen, München, 2003², 107–113.
- KECSKÉS András: *Az Enron-botrány és az üzleti jog rohadt almái*, Magyar Jog, 2009/6, 429–440.
- KECSKÉS András: *Befektetővédelmi reformok az Egyesült Államokban és Európában*, Magyar Jog, 2009/5, 298–307.
- KECSKÉS András: *Felelős társaságirányítás (corporate governance)*, HVG-ORAC, Budapest, 2011.
- KECSKÉS András: *Franciasaláta – felelős társaságirányítás francia módra* Jogtudományi Közlöny 2016/6. 301-310.
- KECSKÉS László: *Polgári jog – A személyek joga*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2007.
- Sharon KEMP: *Corporate governance and corporate social responsibility: lessons from the land of OZ*, Journal of Management and Governance, 2011/4, 539–556.
- Tom KIRSCHBAUM, Martin WITTMANN: *Selbstregulierung im Gesellschaftsrecht: Der Deutsche Corporate Governance Kodex*, JuS, 2005/12, 1062–1070, 1063.; HENSSLER, STROHN: *Gesellschaftsrecht*, 2011, Rn 4–5.
- KISFALUDI András, SZABÓ Marianna (szerk.): *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*, Complex Kiadó, Budapest, 2008.
- KISFALUDI András: *A jogi személy általános szabályai = A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, szerk. VÉKÁS Lajos, Complex Kiadó, Budapest, 2013.
- KISFALUDI András: *A jogi személy létesítése = A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Complex, Budapest, 2013, 85–92.
- KISFALUDI András: *A jogi személy létesítése = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Complex, Budapest, 2014.
- KISFALUDI András: *A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*, Jogtudományi Közlöny, 2013/7–8, 333–342.
- KISFALUDI András: *A társasági jog helye a jogrendszerben*, Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/3, 3–12.
- KISFALUDI András: *Kógencia és diszpozitivitás a társasági jogban*, Gazdasági Jog, 2006/8, 3–10.
- KISFALUDI András: *Társasági jog*, Complex Kiadó, Budapest, 2007.
- KISS György: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, Justis Tanácsadó Bt., Pécs, 2010.

- KISS J. László: *Közép-Európa: „elképzelt tervek” és a 21. század kihívásai*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 39–61.
- Lars KLÖHN: *Kapitalmarktinformatiionshaftung für Corporate-Governance-Mängel?*, ZIP, 2015/24, 1145–1156.
- A. KOLK, J. PINKSE: *The Integration of Corporate Governance in Corporate Social Responsibility Disclosures*, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 2010/1, 15–26.
- KORNAI János, Eric MASKIN, Gerard ROLAND: *A puha költségvetési korlát I–II*, Közgazdasági Szemle, 51(2004)/7–8., 608–624; 2004/9, 777–809.
- KORNAI János: *Közép-Kelet-Európa nagy átalakulása – siker és csalódás*, Közgazdasági Szemle, 2005/12, 907–936.
- Michael KORT: *Standardization of Company Law*, European Company and Financial Law Review, 2008/4, 379–421.
- KÖRÖSI István: *Közép-Európa helye a nemzetközi (európai) gazdasági, pénzügyi és innovációs folyamatokban*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 63–91.
- Gerd KRIEGER: *Corporate Governance und Corporate Governance Kodex in Deutschland*, ZGR, 2012/2–3, 202–227.
- KUN Attila: *A multinacionális vállalatok szociális felelőssége*, Ad Librum Kiadó, Budapest, 2009.
- KUN Attila: *A vállalati szociális elkötelezettség tematizálásának alapvonalai az Európai Unióban*, Jogelméleti Szemle, 2004/1.
- KUN Attila: *A nagyvállalati szociális jelentéstételi kötelezettség új szabályai az Európai Unióban*. Ünnepi kötet Dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára Acta Jur.et Pol. Tomus LXXIX., Szeged, 2016. 391–400.
- KUN Tibor: *A társasági törvény*, Láng, Budapest, 1988.
- KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1944.
- LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*, Szent István Társulat, Budapest, 2014, 156.
- LÁBADY Tamás: *A tulajdonvédelem változása az Alkotmánybíróság gyakorlatában =Tíz éves az Alkotmánybíróság*, szerk. BITSKEY Botond, Alkotmánybíróság, Budapest, 2000, 145–165.
- William M. LANDES, Richard A. POSNER: *Products Liability and Industrial-Accident Law* = LANDES, POSNER: *The Economic Structur of Tort Law*, Harvard University Press, 1987, 273–311.
- Georg LANFERMANN, Silja MAUL: *Maßnahmenpaket der Europäischen Kommission zum Gesellschaftsrecht und Corporate Governance*, Betriebs-Berater, 2014/22, 1283–1294.
- LÁNG Imre: *Nemzetközi gazdasági és pénzügyi szervezetek kialakulása és tevékenysége a II. világháborút követően*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- LENKOVICS Barnabás, SZÉKELY László: *A személyi jog vázlata*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2001.
- LENKOVICS Barnabás: *Ember és tulajdon*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2013.
- Marc LIEBSCHERR, Krzysztof OPLUSTIL: *Regelungen und Praxis der internen Corporate Governance in polnischen Aktiengesellschaften*, Wirtschaft und Recht in Osteuropa, 2008/4, 97–103.
- John LOUGHREY, Andrew KEAY, Luca CERIONI: *Legal Practitioners, Enlightened Shareholder Value and the Shaping of Corporate Governance*, Journal of Corporate Law Studies, 2008/April, 79–111.
- Marcus LUTTER: *Zur Bindung der Organmitglieder an die Kodex-Erklärung nach § 161 AktG.* = Michael HOFFMANN-BECKING, Uwe HÜFFER, Jochem REICHERT: *Liber Amicorum für Martin Winter*, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2011, 447–452.

- Denis Y. LYSENKO, Anna V. BABYCH: *Ukraine The International Comparative Legal Guide to: Corporate Governance 2011*, Global Legal Group, 2011, 171–175.
- Christine A. MALLIN: *Corporate Governance*, Oxford UP, Oxford, 2009.
- Angelika MASUROVA: *Schutz der Minderheitsaktionäre in der Slowakei* = BACHNER, DORALT, WINNER: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Mittel- und Osteuropa*, Wien, Nomos, 2010.
- Joseph A. MCCAHERY, Erik P. M. VERMEULEN: *Corporate Governance of Non-listed Companies*, Oxford UP, Oxford, 2010.
- Christoph MECKING: *Good and not so good governance of nonprofit organizations: factual observations from foundations in Germany* = HOPT, von HIPPEL: *i. m.* 50–51.
- Marc T. MOORE: *The Evolving Contours of the Board's Risk Management Function in UK Corporate Governance*, *Journal of Corporate Law Studies*, 2010/October, 279–308.
- J. Harold MUNSEN: *Corporations, collective action and corporate governance: one size does not fit all*, *Public Choice*, 2005/3, 179–204.
- Malcolm N. SHAW: *Nemzetközi jog* = szerk. NAGY Boldizsár, Complex Kiadó, Budapest, 2008.
- Maria MANOLESCU, Aureliana Geta ROMAN, Constantin ROMAN: *Corporate Governance of Romanian Public Interest Entities*, DAAAM International, 2010/1, 1127–1128.
- MAYSON FRENCH RYAN ON: *Company Law*, Oxford UP, Oxford, 2012.
- MENYHÁRD Attila: *A tulajdonhoz való jog magánjogi aspektusai*, *Száadvég*, 2007/46, 151–161.
- MENYHÁRD Attila: *Alkotmányossági szempontok a dologi jogi szabályozásban* = *Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, szerk. VÉKÁS Lajos, Complex Kiadó, 2008, 579–585.
- MENYHÁRD Attila: *A tulajdon alkotmányos védelme*, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2004/5–6, 24–32.
- MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.
- METZINGER Péter: *Diszpozitivitás és/vagy kógencia a magyar társasági jogban*, *Fontes Iuris*, 2015/3–4, 42–55.
- MEZEI Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- MISKOLCZI BODNÁR Péter (szerk.): *Európai Társasági jog*, KJK, Budapest, 2004.
- MURÁDI János Kristóf: *Nemzetközi intézmények és szervezetek*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2011.
- Stefan MUTTER: *Überlegungen zur Justiziabilität von Entsprechenserklärungen nach § 161 AktG*, *ZGR*, 2009/5, 788–804.
- NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve – különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra I*, Atheneum, Budapest, 1913.
- NAGY Ferencz: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve – különös tekintettel a magyar bírói gyakorlatra*, Athenaeum, Budapest, 1884.
- NAGY Károly: *Nemzetközi jog*, Püski Kiadó, Budapest, 1999.
- NEUMANN Ármin: *A kereskedelmi törvény magyarázata I*, Atheneum, Budapest, 1898.
- Vedran OBRADOVIĆ: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Kroatien* = BACHNER, DORALT, WINNER: *i. m.*
- Peter OSER, Christian ORTH, Dominic WADER: *Beachtung der Empfehlungen des Deutschen Corporate Governance Kodex – Erste Ergebnisse einer empirischen Folgeuntersuchung der Entsprechenserklärungen börsennotierter Unternehmen*, *BB*, 2004, 1121–1126.
- OSZTOVITS András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata I*, Complex Kiadó, Budapest, 2011.
- OSZVALD Éva: *A japán vállalatirányítás (corporate governance) átalakulása*, MTA KRTK Műhelytanulmányok, MT-DP-2013/7.
- PAPP Tekla (szerk.): *Társasági jog*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011.

- PAPP Tekla: „Jogi és lénygtani személyiség” – a Grossschmid-i jogi személy kategória elemzése a hazai jogfejlődés tükrében = *Grossschmid gondolatai és az új magyar Ptk.*, szerk. JUHÁSZ Ágnes, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013, 55–65.
- PAPP Tekla: *A jogi személy általános szabályai = A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I*, szerk. OSZTOVITS András, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014, 364–366.
- PAPP Tekla: *A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok = Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*, szerk. BODZÁSI Balázs, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010, 271–287.
- PAPP Tekla: *Corporate governance, felelős társaságirányítás*, Acta Jur. et Pol. Tomus LXXIII. Fasc. 1–64, 2008, 639–653.
- POKOL Béla: *Politikaelmélet, Társadalomtudományi trilógia III*, Századvég Kiadó, Budapest, 2004.
- Felix PRÄNDL, Stefan GEPPERT, Philip GÖTH: *Corporate Governance Kodex Praxishandbuch*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2003.
- PUSZTAHELYI Réka: *A jogi személy kritériumai = Általános tanok és személyek joga*, szerk. BÍRÓ György, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2014.
- Ionuț RĂDULEȚU: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Rumänien* = BACHNER, DORALT, WINNER: *i. m.* 406–513.
- RÉTI Tamás: *A kelet-közép-európai kereskedelem*, Közgazdasági Szemle, 2000/1, 64–80.
- Wolf-Georg RINGE: *Changing Law and Ownership Patterns in Germany: COrporate Governance and the Erosion of Deutschland AG* University of Oxford Legal Research Paper Series 42/2014.
- RINGLEB, KREMER, LUTTER, v. WERDER: *Die Kodex-änderungen vom Mai 2012*, NZG, 2012/28, 1081–1089.
- Henrik-Michael RINGLEB, Thomas KREMER, Marcus LUTTER, Axel VON WERDER: *Kommentar zum Deutschen Corporate Governance Kodex*, Beck Verlag, München, 2010.
- Joachim ROSENGARTEN, Sven H. SCHNEIDER: *Die „jährliche Abgabe der Entsprechenserklärung” nach § 161 AktG*, ZIP, 2009/39, 1837–1844.
- Natasa SAMEC: *Corporate Governance: Neuerungen im slowenischen Gesellschaftsrecht – ein Schritt in die richtige Richtung?*, Wirtschafts und Recht in Osteuropa, 2009/10, 289–293.
- SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A társasági törvény magyarázata*, KJK, Budapest, 1993.
- SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Társasági törvény 2006–2009*, HVG-ORAC, Budapest, 2009.
- SÁRKÖZY Tamás: *A gazdasági jog és az új Polgári Törvénykönyv*, Gazdaság és Jog, 2012/3, 3–7.
- SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*, HVG-ORAC, Budapest, 2001.
- SÁRKÖZY Tamás: *Az új Ptk. jogi személy könyvéről*, Jogtudományi Közlöny, 2013/10, 461–469.
- SÁRKÖZY Tamás: *Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról*, Gazdaság és Jog, 2015/11, 8–13.
- Stephan SCHULZ: *Die Zielbenennung zur Zusammensetzung des Aufsichtsrats nach dem DCGK 2010*, BB, 2010, 2390–2392.
- Wolfgang SEIDEL: *Der Deutsche Corporate Governance Kodex – eine private oder doch eine staatliche Regelung*, ZIP, 2004/7, 285–294.
- Wolfgang SEIDEL: *Kodex ohne Rechtsgrundlage*. NZG, 2004/23, 1095–1096.
- Johannes SEMLER: *§ 161Erklärung zum Corporate Governance Kodex* = Bruno KROPFF, Johannes SEMLER: *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz*, Band 5/1, Verlag C. H. Beck/Verlag Franz Vahlen, München, 2003, 16–113.
- SIMON István (szerk.): *Pénzügyi jog II*, Osiris Kiadó, Budapest, 2012.

- SONNEVEND Pál, SALÁT Orsolya: *A tulajdonhoz való jog = Az Alkotmány kommentárja I*, szerk. JAKAB András, Századvég Kiadó, 2009, 451–486.
- SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- Herbert SMITH: *Corporate governance: a change landscape on the horizon for financial institutions and listed companies*, Law and Financial Market Review, 2009/November, 556–564.
- Gerald SPINDLER: *Scandlas, Regulation, and Supervisory Agencies* = Klaus J. HOPT, Eddy WYMEERSCH, Hideki KANDA, Harald BAUM: *Corporate Governance in Context Corporations, States, and Markets in Europe, Japan and the US*, Oxford UP, Oxford, 2005, 105–117.
- Rudolf STECKEL, Marcel STELLER: *Angaben österreichischer börsennotierter Unternehmen zur Einhaltung der Regeln des ÖCGK – eine empirische Studie*, Zeitschrift für Recht und Rechnungswesen, 2008/40, 129–136.
- Eckart SÜNNER: *Genügt der Deutsche Corporate Governance Kodex seinen Ansprüchen? Eine Untersuchung zu Fragen der Internationalität und der Mitbestimmung*, AG, 2012/8, 265–273.
- SZIKORA Veronika: *Társasági jogi reform Ausztriában – vállalkozási törvény*, Gazdaság és Jog, 2008/12, 3–7.
- SZLADITS Károly (főszerk.): *A magyar magánjog I. Általános rész – Személyi jog*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941.
- SZLÁVIK János (szerk.): *A vállalatok társadalmi felelősségvállalása*, Complex Kiadó, Budapest, 2009.
- TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2013.
- TÉGLÁSI András: *Az alapjogok hatása a magánjogi viszonyokban az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény hatálybalépését követő első három évben – különös tekintettel a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelmére*, Jogtudományi Közlöny, 2015/3, 148–157.
- TÉGLÁSI András: *Az Alkotmánybíróság alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után*, Közjogi Szemle, 2015/2, 17–23.
- TERÉNYI János: *Közép-Európa a magyar külpolitika optikájában*, Külügyi Szemle, 2010/tavaszi, 3–17.
- Ingo THEUSINGER, Jens LIESE: *Rechtliche Risiken der Corporate Governance-Erklärung*, Der Betrieb, 2008/26, 1419–1423.
- Roderich C. THÜMMEL: *Die Abweichung von der Entsprechenserklärung nach § 161 AktG Neue Risiken für Vorstände und Aufsichtsräte?*, CCZ, 2008, 141–144.
- TORJÁK Norbert: *Szemelvények a tulajdonjog különböző aspektusaihoz*, Doktori Műhelytanulmányok, SZE DF ÁJK, 2013, 305–337.
- TÖRÖK Gábor: *A jogi személy létesítése = Polgári Jog – A jogi személy*, szerk. SÁRKÖZY Tamás, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 41–52.
- TÖRÖK Gábor: *A magyar társasági jog alapjai*, HVG-ORAC, Budapest, 2006.
- TÖRÖK Tamás: *Felelősség a társasági jogban*, HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- Peter ULMER: *Aktienrecht im Wandel*, Archiv für civilistische Praxis, 2002, Band 202, 143–178.
- Vecsey Márk: *Schutz der Minderheitsaktionäre in Ungarn* = BACHNER, DORALT, WINNER: *i. m.* 751–883.
- VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: *Magyar polgári jog I*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.
- VÖRÖS Imre: *A gazdasági jogalkotás és az Alkotmánybíróság*, szerk. KILÉNYI Géza, Unió Kiadó, Budapest, 1993, 237–267.
- Dirk VAN GERVEN: *Provisions of Community law applicable to the Societas Europea* = Dirk VAN GERVEN, Paul STORM: *The European Company I*, Cambridge UP, New York, 2006, 25–77.

- Axel v. WERDER – Jenny BARITZ: *Corporate Governance Report 2015: Kodexakzeptanz und Kodexanwendung*, Der Betrieb, 2015/24, 1357–1367.
- Axel v. WERDER: Ökonomische Grundfragen der Corporate Governance = Peter HOMMELHOFF, Klaus J. HOPT, Axel v. WERDER: *Handbuch Corporate Governance – Leitung und Überwachung börsennotierten Unternehmen in der Rechts- und Wirtschaftspraxis*, Verlag Otto Schmidt, Köln, 2003, 3–29.
- Dirck A. VERSE: *Die Entwicklung des europäischen Gesellschaftsrecht im Jahr 2012*, Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht, 2013/9, 321–360.
- Eberhard VETTER: *Update des Deutschen Corporate Governance Kodex*, BB, 2005, 1689–1695.
- Andre P.H. WANDT: *Zur Neufassung von Ziff. 5.4.6. Abs. 3. S. 1 DCGK oder: Das BMJ als heimlicher Kodexgeber?*, ZIP, 2012/30, 1443–1445.
- Charlie WEIR, David LANG: *The Performance-Governance Relationship: The Effects of Cadbury Compliance on UK Quoted Companies*, Journal of Management and Governance, 2001/4, 265–281.
- Marc-Philippe WELLER: *Fehlerhafte Kapitalmarktinformation zwischen Freiheit und Haftung* = FS. Michael Hoffmann-Becking Beck, München, 2013. 1341-1362.
- Hans-Ulrich WILSING: *Corporate Governance in Deutschland und Europa*, ZGR, 2012/2–3, 291–308.
- Martin WINNER: *Basisparameter des Minderheitenschutzes in den Aktienrechten Mittel- und Osteuropa* = BACHNER, DORALT, WINNER: *i. m.*
- Martin WINNER: *Der UK Corporate Governance Code*, ZGR, 2012/2–3, 246–272.
- Lutz Christian WOLFF: *Self-Governance German Style: Comply or Explain..., But If You Explain We Will Make You Comply*, Corporate Governance Law Review, 2005/3, 371–383.
- Manuela ZIPPERLING: *Das deutsche Modell der Corporate Governance im Vergleich zum monistischen System und zur SE* = Jens GRUNDEI, Peter ZAUMSEIL: *Der Aufsichtsrat im System der Corporate Governance*, Gaber Verlag – Springer, Wiesbaden, 2012, 29–55.
- Peter ZUMBANSEN: *'New Governance' in European Corporate Law Regulation as Transnational Legal Pluralism*, European Law Journal, 2009/2, 246–276.
- ZUMBOK Ferenc (szerk.): *A gazdasági társaságokról szóló 2016. évi IV. törvény magyarázata*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem kiadványa.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó • www.dialogcampus.hu •
www.uni-nke.hu • 1094 Budapest, Márton utca 19. • Telefon: (1) 608 1488
• E-mail: kiado@uni-nke.hu • A kiadásért felel: Petró Ildikó kiadó-
és nyomdavezető • Kiadói szerkesztő: Rábel-Nagy Ágnes • Tördelés: Stubnya
Tibor • Nyomdai kivitelezés: Nordex Nonprofit Kft.

ISBN 978-615-5680-40-3

Az olvasó egy olyan hiánypótló könyvet tart a kezében, amely ékes bizonyíték arra, hogy egy jogintézmény, jogi jelenség mennyire át tudja szőni egy jogág környezetét és lényegét. A mű – a szerző újszerű látás- és gondolkodásmódjából adódóan – hozzájárulhat a társasági jog organikus reformjához. A komplex és interdiszciplináris munka rávilágít a *corporate governance* gazdasági társaságok életében játszott szerepére, valamint társadalmi, gazdasági vonzataira is.

Jelen kötetet melegen ajánljuk mindazok figyelmébe, akik a felelős társaságirányítás jogi aspektusait világos és érthető szerzői analízis keretében, a konzekvenciákra és *de lege ferenda* javaslatokra nyitottan és kíváncsian szeretnék olvasni.

Prof. Dr. Papp Tekla

Auer Ádám 2010-ben jogi diplomát, 2013-ban PhD-fokozatot szerzett állam- és jogtudományi területen. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államkutatási és Fejlesztési Intézetének szervezési igazgatója, az NKE Államtudományi és Közigazgatási Kar Civilisztikai Intézetének egyetemi adjunktusa. Pro Scientia aranyérmes kutató, a Wirtschaftsuniversität Wien Forschungsinstitut für mittel- und osteuropäisches Wirtschaftsrechtben is végzett kutatómunkát, a Societas – Central-Eastern Europe Company Law Research Network tagja.

A kiadvány
a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó
köszolgáltatás-fejlesztés” című projekt
keretében került kiadásra.

dialóg Campus

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE